

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВОЙТЮК РОМАН ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 343.1

**ДИСЕРТАЦІЯ
ДЕТЕКТИВ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО
УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ
ПРАВОВІДНОСИН**

12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **Р. В. Войтюк**

Науковий керівник **Таран Олена Вікторівна,**

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник

Київ – 2019

АНОТАЦІЯ

Войтюк Р.В. Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.09 – «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національна академія внутрішніх справ», Київ, 2019.

Дисертація є першим в Україні дослідженням теоретичних засад і практичних питань діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин.

У роботі проаналізовано стан дослідження проблем функціонування детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин. Сформульовано поняття детектива у кримінальному процесуальному значенні. З'ясовано місце детективів НАБУ у системі органів досудового розслідування, уповноважених на протидію корупційним кримінальним правопорушенням. Визначено нормативно-правову структуру кримінального процесуального статусу детектива НАБУ, розкрито його зміст, актуальні проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення.

Встановлено та систематизовано проблеми конституційного, кримінально-правового, кримінального процесуального, криміналістичного та іншого характеру, що перешкоджають ефективному функціонуванню детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин, пов'язані з його кримінальним процесуальним статусом, діяльністю суду, недоторканістю народних депутатів і суддів, проведенням слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження тощо та сформульовано рекомендації щодо їх вирішення.

Удосконалено класифікацію антикорупційних органів залежно від виконуваних функцій, теоретичні положення щодо процесуальних гарантій

діяльності детектива НАБУ (поняття таких гарантій, їх види, ознаки та завдання).

Дістало подальший розвиток наукове обґрунтування шляхів використання зарубіжного досвіду кримінальної процесуальної діяльності антикорупційних органів інших країн та відповідної правозастосовної практики при удосконаленні національного законодавства.

Сформульовано пропозиції щодо удосконалення процесуального порядку оскарження детективом НАБУ рішень, дій та бездіяльності прокурора САП шляхом визначення моменту настання бездіяльності прокурора та встановлення строків прийняття процесуальних рішень прокурора САП, а також щодо розширення самостійності детектива НАБУ за рахунок обмеження повноважень прокурора САП щодо погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження.

Удосконалено наукові положення, що визначають особливості взаємодії детективів НАБУ під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень і стосують насамперед принципів та форм такої взаємодії, проблем, які виникають під час її проведення, й шляхів їх вирішення.

Розроблено пропозиції щодо вирішення проблем, що виникають під час реалізації їхніх повноважень як суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин, зокрема: 1) обґрунтовано доцільність застосування звільнення від відбування покарання за корупційні злочини лише у разі укладення з особами, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення, угоди про визнання винуватості; 2) запропоновано поширити положення про доручення оперативним підрозділам на проведення не лише слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових), але й інших процесуальних дій; 3) додатково обґрунтовано необхідність якнайшвидшого створення антикорупційних судів, оскільки важливою є спеціалізація суддів саме на антикорупційних справах, які мають свої особливості; 4) щодо народних депутатів запропоновано дозволити правоохоронцям (ДБР і НАБУ) документувати злочини, вчинені народними

депутатами України, без згоди Верховної Ради України, а також розроблено пропозиції щодо обмеження депутатського імунітету щодо непритягнення їх до кримінальної відповідальності; 5) аргументовано необхідність виключити із Закону України «Про Вищу раду правосуддя» положення, що стосуються надання згоди Вищою радою правосуддя на затримання судді або утримання його під вартою чи арештом; 6) запропоновано заборонити застосовувати заставу у разі вчинення корупційного кримінального правопорушення; 7) аргументовано необхідність надати детективам НАБУ право самостійного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж.

З метою реалізації вказаних пропозицій сформульовано відповідні зміни і доповнення до Конституції України, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів, Законів України «Про статус народного депутата України», «Про Вищу раду правосуддя».

Ключові слова: детектив НАБУ, органи досудового розслідування, слідчий, корупційні кримінальні правопорушення, суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин, кримінальний процесуальний статус, процесуальні гарантії, взаємодія, прокурорський нагляд, судовий контроль.

SUMMARY

Voytyuk R.V. Detective of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine as a subject of criminal procedural legal relations. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

The dissertation on competition of a scientific degree of candidate of juridical Sciences (Doctor of Philosophy), specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensics examination; operatively-search activity. – National Academy of internal Affairs, Kyiv, 2019.

The dissertation is the first in Ukraine research of theoretical foundations and practical issues of the detective functions of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine as a subject of criminal procedural legal relations.

The paper analyzes the state of research of the problems of functioning of the detective of NABU as a subject of criminal procedural legal relations.

It was formulated the notion of detective in the criminal procedural meaning. The place of detectives of NABU in the system of bodies of pre-trial investigation authorized to counter corruption criminal offense has been found out. It was determined the normative-legal structure of the criminal procedural status of the detective of the NABU, it was content of detective activity and the actual problems of legal regulation. The ways of their solution were proposed.

It was deduced the problems of the constitutional, criminal-legal, criminal procedural, legal and other factors that prevent the NABU detective's effective functioning as a subject of criminal procedural legal relations, related to its criminal procedural status, court activity, inviolability of the deputies and judges, conduct of investigative actions and secret investigative actions, application of measures for ensuring criminal proceedings, etc. It was formulated recommendations for solving existing problems, which was researched.

The classification of anti-corruption bodies has been improved, depending on the functions performed, the theoretical provisions regarding the procedural safeguards of the NABU detective's activities (the notions of such guarantees, their types, features and tasks) was accomplished.

There was furthered development of scientific substantiation of ways of using the foreign experience of criminal procedural activity of anti-corruption bodies of other countries and the corresponding law-enforcement practice in the course of improvement of the national legislation has been further developed.

Suggestions were formulated for the improvement of the procedural order for appealing by the detective of the NABU on the decisions, actions, and inactivity of the Specialized Anti-Corruption Prosecution Office, as well as to increase the independence of the detective NABU by limiting the powers of the prosecutor of the Specialized Anti-Corruption Prosecution Office regarding the approval of petitions for conducting investigative actions, secret investigative actions, and measures for ensuring criminal proceedings.

Improved scientific positions, that determine the peculiarities of the cooperation of detectives of the NABU during the pre-trial investigation of corruption criminal offenses are improved. They are related to the principles and forms of such interaction and the problems that arise during its implementation and the ways to solving them.

Problems arising under the realization of their powers as subjects of criminal procedural legal relations was solved: substantiated the advisability of application of exemption from serving a sentence for the corruption crimes only in the case of concluding with the persons who committed corruption criminal offenses of the agreement on the recognition of guilt; it was proposed to extend the provisions on the assignment of operational units to conduct not only investigators (investigators) and secret investigators (wanted), but also other procedural actions; the necessity of the early establishment of anti-corruption courts was further substantiated, whereas it is important to specialize judges on anti-corruption cases that have their own peculiarities; it was proposed to allow law enforcement officers (DAB and NABU) to document the crimes committed by deputies of Ukraine without the consent of the Verkhovna Rada of Ukraine, as well as proposals for limiting parliamentary immunity in respect of non-prosecution; it was argued the need to rule out from the Law of Ukraine "On the High Council of Justice" the granting of consent Supreme Council of Justice for the detention of a judge or his detention or arrest; it was proposed to prohibit the use of a pledge in case of committing a corruption criminal offense it was argued the necessity to give detectives NABA the right to independently withdraw information from transport telecommunication networks

In order to implement these proposals, the relevant amendments and additions to the Constitution of Ukraine, the Criminal and Criminal Procedural Codes, the Laws of Ukraine "On the Status of People's Deputies of Ukraine", "On the High Council of Justice" were formulated.

Key words: NABU detective; bodies of pre-trial investigation; investigator; corruption criminal offenses; subject of criminal procedural legal relations; criminal

procedural status; procedural guarantees; interaction; prosecutor's supervision; judicial control.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Войтюк Р. В. Полномочия детектива Национального антикоррупционного бюро Украины как субъекта уголовных процессуальных правоотношений. *Право и Закон*. 2016. № 4 (6). С. 82–86.

2. Войтюк Р. В. Взаємодія прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та детектива Національного антикорупційного бюро України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 1 (36). С. 44–47.

3. Войтюк Р. В. Порівняльний аналіз повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України та комісара Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 346–358.

4. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна функція запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2017. № 1 (59). С. 146–150.

5. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного антикорупційного бюро України: питання теорії та практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 108–119.

6. Войтюк Р. В. Актуальні питання підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 2 (60). С. 106–112.

7. Войтюк Р. В. Процесуальні гарантії діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 223–226.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детективів Національного антикорупційного бюро України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.) / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 151–154.

9. Войтюк Р. В. Детектив Національного антикорупційного бюро України. *Детективна діяльність: теоретичні, методичні та практичні проблеми*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 24 берез. 2017 р.). 2017. С. 104–108.

10. Войтюк Р. В. Надання доручень як одна з форм взаємодії детектива Національного антикорупційного бюро України з суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності. *Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування*: матер. конф. (Київ, 20 квіт. 2017 р.). К., 2017. С. 86–88.

11. Войтюк Р. В. Проблеми реалізації повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України. *Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів*: матер. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 21 квіт. 2017 р.). К., 2017. С. 81–83.

12. Войтюк Р. В. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора під час досудового розслідування як гарантія самостійності детектива НАБУ. *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної систем*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Сєверодонецьк, 19 трав. 2017 р.). Сєверодонецьк, 2017. С. 75–78.

13. Войтюк Р. В. Сучасні моделі антикорупційних органів: український та зарубіжний досвід. *Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю*: матер. XIV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 13 квіт. 2017 р.). 2017. С. 309–311.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН	14
1.1 Становлення детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин та сучасний стан дослідження проблем його функціонування.....	14
1.2 Детектив Національного антикорупційного бюро України у системі органів досудового розслідування та інших правоохоронних органів, уповноважених на протидію корупції.....	28
1.3 Зарубіжний досвід функціонування детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин у сфері протидії корупції.....	43
Висновки до розділу 1	68
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ.....	72
2.1 Повноваження детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин	72
2.2 Процесуальні гарантії діяльності та юридична відповідальність детектива Національного антикорупційного бюро України	93
Висновки до розділу 2	112
РОЗДІЛ 3. ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕТЕКТИВОМ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТОМ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН	116
3.1 Проблеми реалізації повноважень детективом Національного антикорупційного бюро України як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин.....	116

3.2 Взаємодія детектива Національного антикорупційного бюро України під час досудового розслідування корупційних злочинів з правоохоронними та контролюючими органами 126

3.3 Прокурорський нагляд та судовий контроль за діяльністю детектива Національного антикорупційного бюро України 156

Висновки до розділу 3 174

ВИСНОВКИ..... 178

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ..... 184

ДОДАТКИ..... 219

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ГПУ – Генеральна прокуратура України

ДБР – Державне бюро розслідувань

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінальний процесуальний кодекс

НАБУ – Національне антикорупційне бюро України

НАЗК – Національне агентство з питань запобігання корупції

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Однією з найбільших проблем на шляху розбудови України як незалежної правової держави європейського зразка є корупція. Це негативне явище перешкоджає ефективному функціонуванню органів державної влади та місцевого самоврядування, посадових осіб, які відповідно до ст. 19 Конституції України зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Тому нині перед державними органами стоїть досить складне завдання – очищення влади від корупції. З метою виконання цього завдання 14 жовтня 2014 року в Україні з прийняттям пакету антикорупційних законів було започатковано антикорупційну реформу, одним із елементів якої було створення Національного антикорупційного бюро (НАБУ).

В першому півріччі 2018 року в роботі детективів перебувало 683 кримінальні провадження, з них 143 скеровано до суду. Сума збитків від злочинів, які розслідують детективи НАБУ, становить 196,6 млрд грн. Відшкодовано 360,3 млрд грн¹.

Однак, незважаючи на певні досягнення у протидії корупції за відносно короткий проміжок часу функціонування детективів НАБУ, у правозастосовній діяльності є низка проблем, що перешкоджають їх ефективній роботі у протидії корупційним кримінальним правопорушенням. Ці проблеми, пов'язані з законодавчим врегулюванням процесуального статусу детективів НАБУ – правами, обов'язками, гарантіями діяльності, особливою підслідністю, а також відсутністю або недосконалістю окремих елементів ефективного механізму протидії корупції (антикорупційного суду, порядку встановлення та обрахування розміру шкоди, завданої корупційними кримінальними правопорушеннями, недоторканості суддів і народних депутатів, підстав та порядку здійснення заходів

¹ Звіт НАБУ за I півріччя 2018 року. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_10.08.2018_sayt.pdf

забезпечення кримінального провадження й негласних слідчих (розшукових) дій, інституту угод у кримінальному провадженні, якісних кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за корупційні злочини тощо).

Актуальні питання суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин досліджувались у працях Ю. П. Аленіна, В. П. Бахіна, В. І. Василичука, А. Ф. Волобуєва, В. І. Галагана, В. Я. Горбачевського, М. Л. Грібова, В. В. Лисенка, Є. Д. Лук'янчикова, Д. М. Мірковця, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорецького, О. В. Таран, В. В. Тіщенко, П. В. Цимбала, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітька та ін.

Окремі проблемні питання діяльності детективів НАБУ досліджували С. С. Аскеров, О. В. Баганець, Ю. М. Бардачов, О. В. Головкін, Р. В. Гречанюк, О. А. Клименко, І. І. Коротич, І. П. Лопушинський, В. Б. Пасічник, Я. Ю. Пилип, А. В. Савченко, А. В. Самодін, Г. І. Сисоєнко, Є. Д. Скулиш, О. Ю. Татаров, Л. Д. Удалова, В. І. Цимбалюк, В. І. Чечерський, Н. В. Шинкаренко, О. М. Юрченко, Ю. П. Янович та інші науковці. Однак, в зазначених працях здійснено переважно констатацію окремих, системно не пов'язаних між собою, різнопланових проблем, лише частина з яких стосується діяльності детектива як учасника кримінальних процесуальних відносин. Ці проблеми негативно впливають на ефективність роботи детективів НАБУ, результати яких значною мірою залежать від належної організації досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень, наявності для цього достатнього кола повноважень і гарантій їх забезпечення. Водночас розроблення системних шляхів їх вирішення можливе у результаті проведення комплексного дослідження діяльності детектива НАБУ як учасника кримінальних процесуальних відносин. Це й обумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження узгоджується зі Стратегією реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Указ Президента України від 20 травня 2015 р. № 276/2015), Національною стратегією у сфері прав людини (Указ Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015), Стратегією сталого

розвитку «Україна – 2020» (Указ Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015), Антикорупційною стратегією на 2014–2017 роки (Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1699-VII), Державною програмою щодо реалізації засад державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційною стратегією) на 2015–2017 роки, планами науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національної академії внутрішніх справ на 2016, 2017 рр. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ 29 жовтня 2015 р. (протокол № 20), уточнено 31 жовтня 2017 р. (протокол № 26).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дослідження полягає в розробленні теоретичних засад, правових положень і практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення діяльності детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин.

Відповідно до мети дослідження, необхідно вирішити такі *завдання*:

- з'ясувати особливості становлення детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин і сучасний стан дослідження проблем його діяльності;
- визначити місце детектива НАБУ у системі органів досудового розслідування та інших правоохоронних органів, уповноважених на протидію корупції;
- провести порівняльний аналіз зарубіжного досвіду функціонування детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин у сфері протидії корупції;
- охарактеризувати повноваження детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин;
- розкрити процесуальні гарантії діяльності та юридичну відповідальність детектива НАБУ;
- виявити проблеми реалізації повноважень детективом НАБУ як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин і запропонувати шляхи їх вирішення;

– розкрити особливості взаємодії детектива НАБУ з правоохоронними та контролюючими органами під час досудового розслідування корупційних злочинів;

– охарактеризувати прокурорський нагляд і судовий контроль за діяльністю детектива НАБУ.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають під час попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, а також запобігання вчиненню нових.

Предметом дослідження є детектив НАБУ як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям наукового дослідження є прийоми, засоби і способи наукового пізнання сутності та змісту діяльності детектива НАБУ, обрані виходячи зі специфіки цілей, завдань, об'єкта і предмета дослідження. При виявленні та вивченні закономірностей, що характеризують процесуальну діяльність детектива НАБУ, застосовувався метод *спостереження, опису, класифікації* (розділи 1–3); *порівняльно-правовий* метод – при дослідженні досвіду функціонування антикорупційних органів зарубіжних країн на стадії досудового розслідування (підрозділ 1.3); *формально-логічний*, за допомогою якого проаналізовано і визначено поняття детектива у кримінальному процесі, нормативно-правову структуру кримінального процесуального статусу детектива НАБУ (підрозділи 1.2, 2.1); *логіко-юридичний* – для тлумачення правових норм і категорій, що пов'язані з регламентацією діяльності детективів НАБУ (розділи 1–3); *догматичний* – з метою удосконалення понятійно-категоріального апарату дослідження (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2., 3.1, 3.2, 3.3); метод *системно-структурного аналізу* застосовувався з метою визначення системи прав і обов'язків детектива НАБУ під час досудового розслідування корупційних злочинів (підрозділ 2.1); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання) методи – для з'ясування поглядів детективів щодо різних питань у контексті предмета дослідження (розділи 1–3); *статистичний* – для узагальнення отриманих наукових результатів, вивчення правозастосовної практики (підрозділ 1.1).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні матеріали НАБУ за 2016–2018 рр., відомості Transparency International за 2012–2017 рр. щодо стану корупції в Україні, зведені дані інтерв'ювання 67 детективів, проведеного протягом 2016–2017 рр., результати опитування 102 детективів НАБУ у 2017 р., 600 ухвал слідчих суддів Солом'янського районного суду м. Києва, винесених в період з 30 березня 2017 р. по 4 вересня 2017 р. з Єдиного державного реєстру судових рішень, матеріали ЗМІ, а також особистий досвід роботи в НАБУ.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що робота є першим в українській кримінальній процесуальній науці системним і комплексним дисертаційним дослідженням діяльності детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин.

До найбільш важливих положень, що містять наукову новизну, слід віднести наступні:

вперше:

– сформульовано поняття детектива як службової особи, уповноваженої в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати попередження, виявлення, припинення та досудове розслідування кримінальних правопорушень, а також з'ясовано, що детективи НАБУ в системі органів, які здійснюють досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, є працівниками особливого спеціалізованого органу досудового розслідування (спеціалізуються виключно на корупційних кримінальних правопорушеннях; ці кримінальні правопорушення вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; детектив НАБУ наділений повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника);

– виокремлено три складові повноважень детектива НАБУ (загальні повноваження, повноваження слідчого, повноваження працівника оперативного підрозділу), визначено трьохелементну нормативно-правову структуру кримінального процесуального статусу детектива НАБУ, розкрито його зміст, актуальні проблеми правового регулювання та шляхи їх вирішення;

– розроблено систему гарантій діяльності детектива НАБУ, в яку входять загальні (самостійність; владний характер повноважень; прокурорський нагляд і судовий контроль; можливість оскаржити рішення, дії чи бездіяльність прокурора та ухвали слідчого судді) й спеціальні складові (незалежність; правовий та соціальний захист; належні умови оплати праці; засоби забезпечення безпеки);

– здійснено класифікацію повноважень прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ на п'ять груп (пов'язані із забезпеченням дотримання вимог законності при прийнятті рішення про рух оперативно-розшукової справи; пов'язані з наданням дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують дозволу слідчого судді; пов'язані з проведенням оперативно-розшукових заходів, фіксацією та використанням їх результатів; пов'язані з адміністративними заходами, спрямованими на дотримання вимог законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності; пов'язані з оскарженням законності прийнятих рішень);

удосконалено:

– класифікацію антикорупційних органів в Україні залежно від виконуваних функцій (забезпечення формування та реалізації державної антикорупційної політики, недопущення вчинення корупційних кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення, розкриття та розслідування, нагляд за додержанням законів, кримінальне судочинство у корупційних кримінальних правопорушеннях), а також класифікацію антикорупційних органів, які функціонують у світі, за наявністю або відсутністю окремих повноважень щодо протидії кримінальним корупційним правопорушенням; за спеціалізацією; за категорією виконуваних функцій;

– процесуальний порядок оскарження детективом НАБУ рішень, дій та бездіяльності прокурора САП шляхом розроблення пропозицій щодо встановлення процесуального строку погодження клопотань прокурором САП, закінчення якого слід вважати початком бездіяльності, яка може бути оскаржена не пізніше трьох днів;

– наукові положення, що визначають особливості взаємодії детективів НАБУ під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень шляхом розроблення пропозицій щодо поділу взаємодії на етапи (початковий, наступний і завершальний) та здійснення характеристики кожного з них і формування групи суб'єктів, з якими взаємодіє детектив НАБУ (ті, які мають процесуальний статус, та ті які, не мають процесуального статусу);

– положення про те, що судовий контроль і прокурорський нагляд за діяльністю детектива НАБУ здійснюється у двох напрямках (за процесуальною та за оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ);

дістало подальший розвиток:

– наукове обґрунтування шляхів використання зарубіжного досвіду кримінальної процесуальної діяльності антикорупційних органів інших країн і відповідної правозастосовної практики при удосконаленні національного законодавства;

– узагальнення та класифікація типових порушень закону, що допускаються під час взаємодії детективів НАБУ з прокурорами САП і слідчими суддями, запропоновано шляхи їх вирішення;

– пропозиції щодо розширення самостійності детектива НАБУ за рахунок обмеження повноважень прокурора САП щодо погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження;

– аргументація необхідності віднесення детективів НАБУ, з огляду на здійснювані ними функції, до сторони обвинувачення;

– концептуальні положення щодо реалізації детективами НАБУ функції запобігання корупційним кримінальним правопорушенням.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції впроваджено та надалі може бути використано у:

– *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до КПК України та інших законів (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 29 січня 2018 р.);

– *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування – у процесі застосування у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки слідчих (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 02 квітня 2018 р.);

– *освітньому процесі* – при проведенні різних видів навчальних занять зі здобувачами вищої освіти Національної академії внутрішніх справ з дисциплін: «Кримінальний процес», «Управління підрозділами досудового розслідування», «Особливі порядки кримінального провадження» (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 10 січня 2018 р.).

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження оприлюднено на шести міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі» (Київ, 9 грудня 2016 р.); «Детективна діяльність: теоретичні, методичні та практичні проблеми» (Дніпро, 24 березня 2017 р.); «Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю» (Кривий Ріг, 13 квітня 2017 р.); «Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування» (Київ, 20 квітня 2017 р.); «Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів» (Київ, 21 квітня 2017 р.); «Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної систем» (Сєверодонецьк, 19 травня 2017 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 13 публікаціях, серед яких шість статей – у журналах, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у міжнародному науковому виданні, та шість тез виступів – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (324 найменування) та шести додатків. Загальний обсяг дисертації становить 281 сторінку, із них основний обсяг тексту – 183 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТА КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

1.1 Становлення детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин та сучасний стан дослідження проблем його діяльності

Розв'язання проблеми корупції є одним із найбільш пріоритетних завдань на шляху розбудови України як правової держави європейського зразка.

За даними досліджень, саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 року – на початку 2014 року. Згідно з результатами дослідження «Барометра Світової Корупції» (Global Corruption Barometer), проведеного міжнародною організацією Transparency International у 2013 р., 36 % українців були готові вийти на вулицю, протестуючи проти корупції. За результатами проведеного Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) наприкінці 2013 р. дослідження громадської думки, корупція вже входила до переліку найбільших проблем населення і викликала особливе занепокоєння у 47 % громадян. За даними досліджень Індексу сприйняття корупції, що проводяться Transparency International, українці вважають свою державу однією з найбільш корумпованих у світі: у 2012 і 2013 рр. держава займала 144 місце із 176 країн, в яких проводилися дослідження [209]. У 2014 р. вона посіла 142 місце [315], у 2015 р. – 130 місце [316], у 2016 р. – 131 місце [317], а у 2017 р. – 130 місце [318].

Водночас реалізація Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затверджена Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015,

передбачає досягнення низки ключових показників, що оцінюють хід виконання реформ і програм, зокрема за Індексом сприйняття корупції, який розраховує Transparency International, Україна увійде до 50 кращих держав світу [221].

Високий показник сприйняття корупції громадянами пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності, про що свідчить, зокрема, незадовільне виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо запровадження антикорупційних стандартів. На сьогодні ключові рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO) та ЄС щодо утворення антикорупційних інституцій, проведення реформ прокуратури, державної служби, створення систем контролю щодо запобігання конфлікту інтересів та доброчесності активів посадовців залишилися невиконаними [209].

Як слушно зауважують вчені, успішна боротьба проти корупції ґрунтується на трьох головних складових: наявності політичної волі найвищого керівництва держави; усуненні (або максимальному скороченні) умов і стимулів для корупції; ефективному виявленні та переслідуванні корупційних правопорушень, невідворотності покарання за їх вчинення [12; 150, с. 33]. Остання складова потребує створення ефективних органів, що спеціалізуються на протидії корупції.

Невипадково у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» наголошено на першочерговості реалізації низки реформ і програм, зокрема оновлення влади та антикорупційна реформа.

Основною метою антикорупційної реформи є суттєве зменшення корупції в Україні, зменшення втрат державного бюджету та бізнесу через корупційну діяльність, а також підвищення позицій України у міжнародних рейтингах, що оцінюють рівень корупції [221].

Стратегія передбачає створення ефективної інституційної системи запобігання і протидії корупції: НАБУ – для виявлення і розслідування корупційних злочинів вищих посадових осіб та НАЗК – для впровадження інструментів попередження корупції та здійснення контролю за доброчесною

поведінкою службовців (правил щодо конфлікту інтересів, декларування майна тощо) [221].

Створення окремого органу, який буде займатись протидією корупції, було однією з рекомендацій вищезазначеної Групи держав проти корупції. Тому, з метою покращення соціально-економічного стану держави та виконання зазначених рекомендацій, 14 жовтня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», який набрав чинності 25 січня 2015 р. Відповідно до Закону в Україні створено новий правоохоронний орган, що спеціалізується на протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [214]. В основу концепції НАБУ закладена американсько-британська модель боротьби з корупцією, яка у 2004 р. була запроваджена у Грузії [28]. Згідно зі ст. 10 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», досудове розслідування корупційних правопорушень здійснюють детективи – новостворений слідчий підрозділ.

Національне антикорупційне бюро України здійснює досудові розслідування з 4 грудня 2015 р. За цей період детективам НАБУ у взаємодії з прокурорами САП вдалося повернути державі понад 115 млн грн, запобігти розкраданню ще більш ніж півмільярда гривень. Наразі в роботі детективів Бюро – 264 кримінальні провадження, більшість з яких стосуються правопорушень у сфері енергетики, транспорту та державного управління [96]. Більш детально про результати роботи НАБУ за серпень 2016 – лютий 2017 рр. йдеться в Додатку А.

Перші результати роботи НАБУ дозволили вивити низку проблем, що ускладнюють боротьбу з корупцією. Водночас поява НАБУ обумовила виникнення ряду проблем недосконалості та неузгодженості законодавства, а подекуди й відсутність механізмів, необхідних для належного функціонування та ефективного здійснення досудового розслідування корупційних правопорушень працівниками цього правоохоронного органу [39, с. 81–83].

За результатами інтерв'ювання детективів НАБУ встановлено, що до найбільш важливих проблем загального характеру респонденти віднесли: 1) системну корупцію в державі на усіх рівнях; 2) відсутність політичної волі на протидію корупції; 3) позитивну оцінку корупції та високий рівень її сприйняття значною частиною суспільства) високий рівень латентності корупційних кримінальних правопорушень (Додаток Б).

Однак це загальні проблеми на шляху подолання корупції в державі. Натомість детектив НАБУ є суб'єктом кримінальних процесуальних правовідносин. Тому слід акцентувати увагу саме на діяльності детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин². При цьому слід взяти до уваги той факт, що кримінальні процесуальні правовідносини тісно пов'язані з оперативно-розшуковими, на чому неодноразово наголошували вчені [69, с. 34; 90, с. 59; 192, с. 96].

У детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень виникають і специфічні проблеми, пов'язані з його кримінальною процесуальною діяльністю.

Значна їх частина пов'язана, насамперед, з його кримінальним процесуальним статусом, зокрема з проблематичністю одночасного виконання

² Кримінально-процесуальні правовідносини – це врегульовані кримінальним процесуальним законом суспільні відносини, що виникають і розвиваються у зв'язку зі здійсненням кримінального провадження.

Особливості кримінально-процесуальних відносин: вони виступають тільки у формі правовідносин; органічно пов'язані з кримінально-правовими відносинами; виникають, розвиваються, змінюються та закінчуються в нерозривному зв'язку з кримінальною процесуальною діяльністю; характеризуються особливим колом суб'єктів. Специфічною особливістю кримінально-процесуальних правовідносин є участь у них представника держави, наділеного владними повноваженнями. Без владного начала в кримінально-процесуальних правовідносинах неможливий розвиток кримінального судочинства, виконання завдань, що стоять перед ним.

Елементами кримінально-процесуальних правовідносин є: суб'єкти – всі учасники кримінально-процесуальної діяльності, тобто усі державні органи, їх посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження, а також інші громадяни, посадові та юридичні особи, що залучаються у сферу кримінального процесу; об'єкт – поведінка суб'єктів кримінального процесу, тобто все те, з приводу чого виникли та існують правовідносини; процесуальні права і процесуальні обов'язки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності [275, с. 21–22; 276, с. 18–19].

детективом НАБУ в одному кримінальному провадженні повноважень слідчого та оперативного працівника, якими його наділяє кримінальний процесуальний закон.

Окрім цього, виникають труднощі, пов'язані з недосконалістю кримінального процесуального законодавства, що регламентує як кримінальну процесуальну діяльність в цілому, так і кримінальну процесуальну діяльність детектива НАБУ зокрема. До них слід віднести недосконалість інституту угод, що унеможливорює ефективне застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням до осіб, засуджених за корупційний злочин, у разі укладення з ними угоди про визнання вини; проблематичність проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій; обмеженість можливостей детективів НАБУ у притягненні до кримінальної відповідальності народних депутатів та судів тощо.

Як показує аналіз законодавства та правозастосовної практики, процесуальний статус детектива НАБУ потребує теоретичного осмислення і вдосконалення в частині розширення його самостійності при здійсненні оперативно-розшукової діяльності. На сьогодні відсутній механізм самостійного прийняття рішення детективом НАБУ про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, її зупинення або поновлення.

Одним із основних проблемних питань, що виникає при взаємодії детективів НАБУ з прокурорами САП, є відсутність законодавчої регламентації процесуальних строків погодження клопотань, повідомлення про підозру та затвердження обвинувального акта. Детектив позбавлений можливості самостійно примати рішення про отримання дозволу на проведення слідчих (розшукових) дій, вжиття заходів щодо забезпечення кримінального провадження, спрямовувати хід досудового розслідування, що спричиняє затягування досудового розслідування. В КПК України не визначено момент настання бездіяльності, яка полягає у непогодженні клопотань прокурором САП, що призводить до неможливості її оскарження детективом НАБУ. Межі та завдання судового контролю та прокурорського нагляду за діяльністю детектива НАБУ сьогодні достатньою мірою не досліджено.

Існують складнощі, пов'язані з відсутністю законодавчої регламентації процесуального порядку взаємодії з контролюючими органами при призначенні позапланових ревізій чи перевірок.

Незважаючи на зазначені обставини, що перешкоджають ефективній діяльності детектива НАБУ як учасника кримінальних процесуальних відносин, переважна більшість детективів НАБУ оцінює свою роботу добре (60,78 %), рідше – задовільно (27,45 %) (Додаток В).

У зв'язку з цим, актуальним слід визнати дослідження місця детектива НАБУ у системі органів досудового розслідування та інших правоохоронних органів, уповноважених на протидію корупції, його кримінального процесуального статусу та особливостей здійснення повноважень як суб'єктом кримінальних процесуальних правовідносин.

Окремі аспекти функціонування НАБУ досліджено переважно на рівні статей та наукових повідомлень, зокрема: Є. Д. Скулиша «Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань» (2013) [248; 247], Ю. М. Бардачова «Антикорупційна реформа в Україні як вагомий чинник забезпечення національної безпеки» (2014) [12], В. І. Цимбалюка «Функція досудового слідства в повноваженнях Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро» (2014) [290], О. М. Юрченка «Національне антикорупційне бюро України: перспективи діяльності» (2014) [307], С. С. Аскерова «Кримінальне провадження щодо директора та працівників Національного антикорупційного бюро України» (2015) [4], П. В. Берназа «Становлення та розвиток суб'єктів здійснення досудового слідства» (2015) [13], О. В. Головкіна «Основні положення антикорупційного законодавства України» (2015) [58], О. Головкіна, М. Беякова «Сучасні тенденції розвитку антикорупційного законодавства України» (2015) [57], Р. Гречанюк «Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз» (2015) [63], А. Савченка та О. Клименко «Питання національної моделі спеціальних антикорупційних органів» (2015) [239], Я. Ю. Пилипа «Національне антикорупційне бюро України як інституційна

гарантія забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції» (2015) [186], Г. І. Сисоєнка та А. В. Самодіна «Нові органи досудового розслідування в Україні» (2015) [245], Л. Д. Удалової «Кримінальна процесуальна діяльність Національного антикорупційного бюро України» (2015) [274], В. І. Цимбалюка, В. Б. Пасічника «Роль Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань протидії корупції в забезпеченні законності у сфері охорони здоров'я» (2015) [289], В. І. Чечерського «Окремі проблеми нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України» (2015) [292], Ю. П. Яновича «Досудове розслідування корупційних злочинів: особливості кримінальної процесуальної форми» (2015) [309], В. Валле «Революційне антикорупційне законодавство як фактор суспільних трансформацій в Україні» (2015) [28], І. І. Коротича «Основні напрями підвищення ефективності діяльності Національного антикорупційного бюро України» (2015) [128], О. Новікова «Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів» (2015) [172], О. Баганця «Як для НАБУ створюють «недоторканий» простір» (2016) [7], В. Козленка «Види гарантій діяльності Національного антикорупційного бюро України» (2016) [122], О. В. Салманова, С. Г. Лисенка «Засади діяльності детективів НАБУ в період реформування антикорупційної системи України» (2016) [241], Н. В. Шинкаренка «Національне антикорупційне бюро України як суб'єкт запобігання корупції» (2016) [302], І. Жолновича «Деякі питання формування методики розслідування корупційних злочинів» (2017) [85], В. Л. Жидкова «Проведення тимчасового доступу до речей і документів детективами Національного антикорупційного бюро» (2017) [83].

У своїх стаття «Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань» (2013) Є. Д. Скулиш розглянув актуальні питання реформування правоохоронних органів у контексті нового КПК України, зокрема визначив місце та роль Державного бюро розслідувань у системі правоохоронних органів, органів досудового розслідування та спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. При цьому вчений зазначає, що пропозиції щодо створення Державного

бюро розслідувань (Національного бюро розслідувань, Національної служби розслідувань, Національного бюро антикорупційних розслідувань, Національного антикорупційного бюро тощо), яким вкотре лякають вітчизняних високопосадових корупціонерів, викликають сумніви та породжують полеміку серед фахівців протягом майже всього часу існування незалежної України, залишаючись при цьому не більш ніж каменем на вимощеній добрими намірами дорозі. Утім у зв'язку з прийняттям у квітні 2012 р. нового Кримінального процесуального кодексу України у цих пропозицій з'явилися усі шанси бути реалізованими на практиці [247, с. 68; 248, с. 211].

У роботі Ю. М. Бардачова «Антикорупційна реформа в Україні як вагомий чинник забезпечення національної безпеки» (2014) розкриваються складові успішної боротьби з корупцією, наводиться досвід протидії корупції в Грузії, висвітлюються основні завдання антикорупційної реформи. Автор наголошує, що НАБУ має стати однією з ключових підвалин кардинальних змін у нашій державі та побудови нової України європейського зразка [12].

В. І. Цимбалюк у статті «Функція досудового слідства в повноваженнях Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро» (2014) дослідив питання здійснення досудового розслідування НАБУ та ДБР, зокрема звернув увагу на питання їхньої підслідності. У роботі також проаналізовано успішні кроки Грузії в питанні розслідування корупційних злочинів [290, с. 163].

О. М. Юрченко у статті «Національне антикорупційне бюро України перспективи діяльності» (2014) розглядає окремі проблемні питання законодавчого регулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України та пропонує напрями удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності цього правоохоронного органу [307, с. 71].

Проблеми законодавства з реалізації особливого порядку кримінального провадження щодо директора та працівників Національного антикорупційного бюро України із зазначенням особливостей їх правового статусу та додаткових гарантій, передбачених законодавством України розкриває С. С. Аскеров у статті «Кримінальне провадження щодо директора та працівників Національного

антикорупційного бюро України» (2015). На думку автора, гарантії діяльності директора та працівників Національного бюро, що закріплені в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України», є формальними та недостатніми. Він вважає, що ці гарантії не можуть забезпечити належне здійснення директором і працівниками Національного бюро своїх повноважень, убезпечити їх від незаконного впливу та випадків втручання в їх діяльність [4, с. 117].

Стаття П. В. Берназа «Становлення та розвиток суб'єктів здійснення досудового слідства» (2015) присвячена розгляду генезису інституту суб'єктів здійснення досудового слідства на різних етапах історичного розвитку. У ній розкриті особливості появи тих чи інших посадових осіб, які здійснювали досудове слідство, розглянуті суб'єкти досудового слідства за сучасним законодавством України та проведені історичні аналогії основних повноважень зазначених суб'єктів [13, с. 154].

О. В. Головкін у своїй статті «Основні положення антикорупційного законодавства України» (2015) здійснив короткий порівняльний огляд повноважень НАБУ, ДБР, виділив спільні та відмінні риси в їх статусі. Запропонував створити об'єднану Стратегію щодо боротьби з корупцією та організованою злочинністю [58, с. 30].

В іншій публікації – «Сучасні тенденції розвитку антикорупційного законодавства України» (2015) О. Головкін з М. Беяковим проаналізували ключові положення нових антикорупційних законів, здійснили їх порівняльну характеристику із нормативними актами, що діяли раніше. Вченими визначено окремі проблеми правового регулювання боротьби з корупцією, обґрунтовано шляхи їх вирішення з урахуванням світових стандартів запобігання та протидії корупції [57, с. 69].

У статті Р. Гречанюк «Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз» (2015) проаналізовано положення Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України», які визначають повноваження цього органу.

Досліджено нормативно-правові акти, що регулюють повноваження та функції Центрального антикорупційного бюро Республіки Польща і Національного центру по боротьбі з корупцією Республіки Молдова. Враховуючи досвід зарубіжних країн, запропоновано передати Національному антикорупційному бюро України функцію щодо здійснення кримінального переслідування усіх корупційних правопорушень, забравши її в інших правоохоронних органів, а також розширити його повноваження, не обмежуючи їх лише високопосадовою корупцією і розміром предмета злочину [63, с. 44].

У статті А. Савченка і О. Клименко «Питання національної моделі спеціальних антикорупційних органів» (2015) розкрито загальні засади національної моделі спеціальних антикорупційних органів. Розглянуто актуальні теоретичні та практичні питання з окресленої проблематики й вироблено практично значущі пропозиції, що могли б справити дієвий вплив на запобігання і протидію корупції [239, с. 144].

Національне антикорупційне бюро України як інституційну гарантію забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні у своїх працях дослідив Я. Ю. Пилип [186, с. 73; 187, с. 10].

У статті Г. І. Сисоєнка і А. В. Самодіна «Нові органи досудового розслідування в Україні» (2015) розглянуто систему органів досудового розслідування в Україні, а також звернуто окрему увагу на особливості нормативно-правового регулювання кримінального процесуального статусу підрозділів Національного антикорупційного бюро України та Державного бюро розслідувань. Досліджено питання реалізації окремих повноважень цими органами, які обумовлені специфікою попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень відповідно до вимог підслідності кримінальних проваджень [245, с. 119].

Наукова праця Л. Д. Удалової «Кримінальна процесуальна діяльність Національного антикорупційного бюро України» (2015) присвячена дослідженню питань про внесення змін до кримінального процесуального законодавства щодо

діяльності НАБУ. Значну увагу у роботі приділено повноваженням цього правоохоронного органу [274, с. 158].

У статті В. І. Цимбалюка і В. Б. Пасічника досліджуються функціональні повноваження Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань протидії корупції у сфері охорони здоров'я відповідно до новоухваленого Верховною Радою України пакету антикорупційних законів. Вчені проаналізували новий законодавчий підхід до визначення категорії «нагляд за дотриманням законності». Автори вважають, що лише за допомогою Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань протидії корупції можливо подолати проблему вчинення корупційних злочинів державними службовцями різних рівнів [289, с. 147].

В. І. Чечерський свою статтю «Окремі проблеми нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України» (2015) присвятив вдосконаленню антикорупційного законодавства, у тому числі щодо усунення суперечностей і прогалин у нормативному регулюванні статусу НАБУ. У статті розкриваються загальні проблеми розбудови й діяльності цього державного органу, а також пропонуються окремі шляхи їх вирішення [292, с. 147].

У роботі Ю. П. Яновича «Досудове розслідування корупційних злочинів: особливості кримінальної процесуальної форми» (2015) розглянуто повноваження детективів НАБУ, особливу увагу звернено на їх підслідність. У зв'язку з чим дослідник наголошує на необхідності врегулювання законодавцем питання про підслідність кримінальних правопорушень [309, с. 343].

В. Валле у своїй роботі «Революційне антикорупційне законодавство як фактор суспільних трансформацій в Україні» (2015) проаналізувала нововведення антикорупційного законодавства України з огляду на положення Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. що стосуються заснування центрального органу виконавчої влади – Національного агентства з питань запобігання корупції та Національного антикорупційного бюро України. Автор висвітлила основні завдання і принципи роботи НАБУ, розкрила шляхи їх реалізації; розглянула гарантії незалежності НАБУ; охарактеризувала основні

етапи та порядок відбору кандидатів та призначення директора НАБУ; окреслила особливості взаємодії НАБУ з правоохоронними органами України та інших держав, розглянула особливості контролю за діяльністю НАБУ [28].

І. І. Коротич присвятив свою роботу дослідженню проблемних питань організації діяльності НАБУ, зокрема приділив увагу недолікам чинного антикорупційного законодавства, розглянув основні шляхи вдосконалення правового регулювання діяльності НАБУ. За результатами дослідження вчений сформулював пропозиції щодо підвищення ефективності діяльності НАБУ [128, с. 184].

Аналіз діяльності спеціалізованих антикорупційних органів у зарубіжних країнах та Україні здійснив О. Новіков у статті «Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів» (2015). Окрему увагу вченим звернено на позитивний досвід боротьби з корупцією саме через функції спеціалізованого антикорупційного органу. Проаналізовано функції, повноваження та завдання НАБУ у порівнянні з антикорупційними органами окремих країн. Визначено місце НАБУ в класифікації спеціалізованих антикорупційних інституцій у світі. Надано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання діяльності НАБУ як спеціалізованого антикорупційного органу в системі органів державного управління [172, с. 54].

О. Баганець у своїй публікації «Як для НАБУ створюють «недоторканий» простір» (2016) критикує повноваження НАБУ, зокрема в контексті підслідності та поєднання ними в одній особі функцій досудового розслідування та оперативно-розшукової діяльності. У подальшому автор заявляє, що законодавче підґрунтя діяльності НАБУ, з його надвеликими повноваженнями, порівняно з іншими правоохоронними органами нашої держави, свідчить про відсутність реального та дієвого контролю, а, тим більше, незалежного (незаангажованого) нагляду з боку Генерального прокурора України як за діями НАБУ, так і за діями та рішеннями підпорядкованих йому керівника САП та його прокурорів, чого немає в жодній європейській державі, що створює необхідні передумови для

існування в системі правоохоронних органів України непідконтрольних нікому суб'єктів з такими обширними повноваженнями [7].

В. Козленко у статті «Види гарантій діяльності Національного антикорупційного бюро України» (2016) визначив поняття «гарантії», «діяльність», на підставі чого сформулював авторське визначення категорії «гарантії діяльності Національного антикорупційного бюро України». Розглянув типові класифікації гарантій діяльності органів державної влади. Встановив та охарактеризував види гарантій діяльності Національного антикорупційного бюро України [122, с. 99].

Сучасний стан антикорупційної реформи в Україні, систему суб'єктів протидії корупції, засади діяльності детективів НАБУ, їх повноваження досліджено у статті О. В. Салманова та С. Г. Лисенка «Засади діяльності детективів НАБУ в період реформування антикорупційної системи України» (2016) [241, с. 184].

Н. В. Шинкаренко розглянув проблемні питання законодавчого врегулювання діяльності Національного антикорупційного бюро України, процесуальні повноваження його підрозділів, на які покладено функції попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень [302, с. 76].

І. Жолнович у своїй роботі проаналізував окремі питання підслідності злочинів, зокрема вчений зазначає, що виходячи зі змісту ст. 216 КПК України, корупційні злочини в основному підслідні детективам НАБУ, однак у деяких випадках такі злочини можуть розслідуватися і слідчими Державного бюро розслідування, і слідчими органів безпеки. Така ситуація, що як і розслідування корупційних злочинів, так і процесуальне керівництво за такою діяльністю, здійснюється різними правоохоронними органами, що може призвести до певного колапсу і боротьба з корупцією взагалі перестане бути ефективною. На практиці видно спори про розслідування корупційних діянь між НАБУ та ГПУ, СБУ з військовою прокуратурою проводить затримання осіб, діяння яких їм не підслідні. Для того щоб люди побачили ефективні результати боротьби з корупцією,

необхідно щоб її вели одні і ті ж правоохоронні органи, які будуть нести відповідальність за свою роботу [85, с. 205].

Водночас на рівні дисертаційних досліджень проблемами НАБУ займалися лише окремі вчені. Я. Ю. Пилип у дисертації «Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції» (2016) дослідив проблематику інституційних гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. Ученим досліджено поняття «інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції»; виокремлено основні моделі інституційних гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції; визначено елементи системи інституційних гарантій забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні; охарактеризовано інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні; проаналізовано інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в окремих зарубіжних країнах, зокрема в Литовській Республіці, Румунії та Норвегії. Сформульовано пропозиції щодо внесення окремих змін та доповнень до чинного антикорупційного законодавства України. Причому НАБУ як інституційній гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції в Україні присвячено лише підрозділ 2.3 дисертації [186, с. 98].

У статті В. Л. Жидкова «Проведення тимчасового доступу до речей і документів детективами Національного антикорупційного бюро» (2017) досліджено проблемні питання проведення тимчасового доступу до речей і документів детективами Національного антикорупційного бюро та запропоновано пропозиції з приводу їх вирішення [83, с. 226].

Таким чином, питання діяльності детектива НАБУ як учасника кримінальних процесуальних відносин в науковій літературі розглянуто фрагментарно на рівні наукових статей та повідомлень. Насамперед, це питання правового статусу аналогічних НАБУ антикорупційних органів в інших країнах. Гостру дискусію викликають кримінальні процесуальні повноваження

детективів НАБУ, їх особлива підслідність, взаємодія з іншими органами державної влади.

Аналіз зазначених праць дозволяє зробити висновок, що в Україні ще не проводилось жодного комплексного системного монографічного дослідження проблем діяльності детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин.

1.2 Детектив Національного антикорупційного бюро України у системі органів досудового розслідування та інших правоохоронних органів, уповноважених на протидію корупції

Виконання завдань кримінального провадження та досягнення мети кримінального судочинства, зокрема у справі протидії корупції, неможливе без належної організації та функціонування системи органів досудового розслідування в Україні, на які покладається обов'язок застосовувати всі передбачені заходи для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування. Ці питання завжди привертали увагу науковців-процесуалістів, але сьогодні, враховуючи вимоги й очікування суспільства щодо реформування системи правоохоронних та судових органів, воно набуває особливої актуальності. З огляду на інтеграцію України у Європейське співтовариство, варто погодитись із твердженням З. Галаван, що структурна організація підрозділів досудового слідства в державах-членах ЄС обумовлюється адміністративно-територіальним устроєм і видом правової системи, до якої вони належать, а також визначається специфікою системи правоохоронних органів, характерною для кожної з країн-учасниць ЄС [45, с. 224]. Належна організація системи органів досудового розслідування забезпечує диференційований підхід до розслідування різних видів кримінальних правопорушень, що знаходить свій прояв в окремих видах підслідності.

До системи органів досудового розслідування України відповідно до ч. 1 ст. 38 КПК України належать: 1) слідчі підрозділи органів Національної поліції; органів безпеки; органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; органів Державної кримінально-виконавчої служби України; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю НАБУ [134]. Така система органів досудового розслідування дає підстави стверджувати, що підрозділ детективів та підрозділ внутрішнього контролю НАБУ не є слідчим підрозділом, хоча його працівники уповноважені на здійснення досудового розслідування. Разом з тим детектив, уповноважений в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень, визнається відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України слідчим. Відтак, можна зробити висновок, що підрозділи детективів належать до системи органів досудового розслідування, а його працівники володіють повноваженнями слідчого, однак детектив не тотожний слідчому.

Законодавець не випадково відділив підрозділ детективів від слідчих підрозділів, оскільки він має дещо відмінне коло повноважень. Діяльність підрозділу детективів на відміну від слідчих підрозділів спрямована на попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Хоч законодавець певною мірою і прирівнює детектива до слідчого в розумінні п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України, однак не ототожнює їх [31, с. 107].

Повноваження слідчого чітко визначені у кримінальному процесуальному законодавстві, зокрема у ст. 40 КПК України. Водночас повноваження детектива НАБУ чітко не регламентуються ані в КПК України, ані в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. [214]. У статтях 16 та 17 вказаного Закону України названо лише права та обов'язки НАБУ, які однак не можна абсолютно ототожнювати з правами та обов'язками детективів цього правоохоронного органу, оскільки до його складу, окрім детективів, входять і інші категорії працівників, наприклад, оперативні

працівники. Окрім детективів, які здійснюють функцію досудового розслідування, до НАБУ входять і детективи, які виконують інші функції. Наприклад, основною метою діяльності детектива відділу конфлікту інтересів та IT-безпеки Управління внутрішнього контролю є технічний захист інформації, інформаційно-аналітична підтримка Управління, забезпечення інформаційної безпеки усього органу тощо.

У зв'язку з цим вважаємо, що завдання, функції та повноваження детектива НАБУ повинні бути чітко визначені законодавцем у кримінальному процесуальному законодавстві з метою забезпечення належної їх реалізації [31, с. 105].

Нині правові засади діяльності детектива НАБУ регламентується різними нормативно-правовими актами, зокрема:

1) Конституцією України, у якій визначено правові ідеї щодо завдань і способу здійснення судочинства, спрямованості та побудови кримінального процесу загалом, форми і змісту його стадій та інститутів. Зокрема, такими засадами є право на життя, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, недоторканність житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, втручання в особисте і сімейне життя тощо;

2) Міжнародними договорами та інших актами, ратифікованими Україною, що передбачають зобов'язання привести національне законодавство у відповідність до міжнародних договорів. Зокрема, процесуальні права, які стосуються працівників органів кримінальної юстиції, в тому числі детективів, закріплені в Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, який прийнятий резолюцією 34/169 Генеральної Асамблеї ООН 17 грудня 1979 року [228]; Керівних принципах, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судові переслідування, прийнятих восьмим Конгресом ООН в Гавані в 1990 році [109] і деяких інших. Зазначені документи містять загальні обов'язки співробітників правоохоронних і судових органів при здійсненні кримінального судочинства, а тому мають поширюватись і на детективів НАБУ;

3) КПК України, який визначає основні положення діяльності детектива як учасника кримінальних процесуальних відносин [134];

4) Законами України. Насамперед, Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» [214], який визначає основні принципи діяльності НАБУ, гарантії незалежності детектива, порядок конкурсного відбору та призначення на посаду детектива, права та обов'язки НАБУ, під юрисдикцією якого діє підрозділ детективів, порядок застосування засобів впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї тощо. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [216] містить підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності детективів НАБУ, права і обов'язки, які виникають під час її здійснення, тощо.

5) Відомчими нормативно-правовими актами, у яких більш детально розкриваються засади функціонування детективів НАБУ, зокрема їх посадові інструкції, міжвідомчі угоди, накази.

Детективи НАБУ, на відміну від слідчих підрозділів, володіють повноваженнями як слідчого, так і працівника оперативного підрозділу. Хоча в організаційній структурі НАБУ є й оперативні підрозділи, до яких належать підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ і підрозділ внутрішнього контролю. У частині 1 ст. 41 КПК України зазначено, що підрозділ детективів, оперативно-технічний підрозділ і підрозділ внутрішнього контролю НАБУ здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії в кримінальному провадженні за письмовим дорученням детектива. Водночас сам же детектив може і надавати такі доручення, що, на нашу думку, є дещо суперечливим. Надання доручень є своєрідною функцією керівництва слідчим іншими суб'єктами, механізмом якої є делегування своїх повноважень оперативним підрозділам [35]. Однак, повноваження детективів НАБУ дають можливість проводити слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії як самостійно, так і за дорученням інших детективів.

Згідно з ч. 4 ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» до структури управлінь НАБУ можуть входити серед інших і підрозділи

детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії [214]. З положень зазначеної статті знову ж таки слідує, що підрозділ детективів НАБУ володіє повноваженнями слідчого та працівника оперативного підрозділу.

Поряд з цим, у НАБУ є й оперативні працівники. Відтак, функції оперативних працівників в НАБУ можуть виконувати як детективи, так і оперативні працівники.

Відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. Співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Певні роз'яснення щодо юридичної природи детективів НАБУ вносить ч. 4 ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р., в якій зазначено, що до структури управлінь НАБУ можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють *оперативно-розшукові та слідчі дії*, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші підрозділи [214].

Однак, відразу слід відмітити неузгодженість використаної в цьому Законі України термінології з положеннями КПК України. У кримінально-процесуальному законодавстві не вживаються поняття «оперативно-розшукові дії» та «слідчі дії». *У зв'язку з цим з метою приведення положень ч. 4 ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. у відповідність до положень кримінального процесуального законодавства*

пропонуємо поняття «оперативно-розшукові та слідчі дії» замінити на слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи.

В КПК України слідчого та детектива не можна назвати самостійними суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності. Хоча вони й мають різне коло повноважень і дещо відрізняються за виконуваними завданнями та функціями. Водночас як місце і роль слідчого визначена досить чітко, то питання про місце та роль детектива в кримінальній процесуальній діяльності залишаються дискусійними.

У зв'язку з цим вважаємо за доцільне розглянути місце детектива в загальній структурі антикорупційних органів та органів досудового розслідування.

Досліджуючи місце детектива НАБУ у системі антикорупційних органів слід наголосити на тому, що детективи НАБУ є представниками лише одного органу, серед тих, що задіяні у справу боротьби з корупцією.

Систему антикорупційних органів України складають НАБУ, ДБР, НП України, НАЗК, САП, СБУ, Прокуратура України, Національна рада з питань антикорупційної політики, Комітет Верховної Ради України з питань запобігання корупції, урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики та Національне агентство з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупції та інших злочинів, Міністерство юстиції України. Невипадково Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» передбачала створення ефективної інституційної системи запобігання і протидії корупції не з одного органу, а з декількох органів, які мають свої завдання, функції та повноваження [221].

Зазначені антикорупційні органи залежно від виконуваних функцій можна поділити на чотири групи.

Першу групу антикорупційних органів утворюють ті, які забезпечують формування та реалізацію державної антикорупційної політики. До них належать:

1) Національна рада з питань антикорупційної політики, серед завдань якої підготовка та подання Президентові України пропозиції щодо формування та

реалізації державної антикорупційної політики та аналіз стану запобігання і протидії корупції [215];

2) Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції. До його завдань належить проведення антикорупційної експертизи законопроектів, правове регулювання діяльності НАЗК, НАБУ та інших органів у сфері запобігання та протидії корупції [218];

3) Міністерство юстиції України, яке здійснює антикорупційну експертизу нормативно-правових актів, проведення перевірок передбачених Законом України «Про очищення влади», формування та ведення Єдиного державного реєстру люстрованих осіб [210];

4) Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики. Його основне завдання полягає у формуванні та забезпеченні реалізації державної антикорупційної політики в органах виконавчої влади [211] тощо;

5) Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Агентство здійснює формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку активів, ведення Єдиного державного реєстру активів, на які накладено арешту кримінальному провадженні; участь у забезпеченні представництва прав та інтересів України у закордонних юрисдикційних органах у справах, пов'язаних з поверненням в Україну активів, одержаних від корупційних та інших злочинів [213];

6) НАЗК, яке здійснює формування та реалізацію антикорупційної політики, аналіз стану запобігання та протидії корупції в Україні, контроль та перевірку декларацій, ведення Єдиного державного реєстру декларацій та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні, або пов'язані з корупцією правопорушення, затвердження правил етичної поведінки тощо [222].

До другої групи можна віднести антикорупційні органи, уповноважені на недопущення вчинення корупційних кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення, розкриття та розслідування. До них належать: 1) НАБУ; 2) СБУ;

3) ДБР; 4) НП України. Зазначені органи відносяться до тих, які здійснюють досудове розслідування.

Третю групу утворюють антикорупційні органи, які здійснюють функцію нагляду за додержанням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування. До них належать: Прокуратура України (зорієнтована на слідчі підрозділи НП України, СБУ та ДБР) та САП (зорієнтована на підрозділ детективів НАБУ).

До четвертої групи варто віднести судові органи, зокрема Вищий антикорупційний суд, який планується створити в найближчому майбутньому. Вони здійснюватимуть, насамперед, кримінальне судочинство в корупційних кримінальних правопорушеннях.

Детективи НАБУ в системі органів, які здійснюють досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, є працівниками особливого спеціалізованого органу досудового розслідування. По-перше, детективам НАБУ підслідні лише корупційні кримінальні правопорушення, тобто вони спеціалізуються виключно на корупційних кримінальних правопорушеннях. По-друге, це правопорушення, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. По-третє, детектив НАБУ наділений повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника.

Особливе місце підрозділу детективів НАБУ у системі органів досудового розслідування обумовлюється, насамперед, специфікою його підслідності, яка визначена у ст. 216 КПК України. Детективи НАБУ спеціалізуються на розслідуванні кримінальних корупційних правопорушень, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Водночас злочини, вчинені службовими особами НАБУ, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ згідно з ч. 5 ст. 216 КПК України, відноситься до підслідності слідчих ДБР. Це кримінальне процесуальне

положення, на наш погляд, дозволяє реалізувати певною мірою механізм стримувань і противаг у системі правоохоронних органів.

На відміну від детективів слідчі ДБР уповноважені розслідувати не лише корупційні кримінальні правопорушення. Хоча до їх підслідності відносяться злочини, вчинені службовими особами Національного антикорупційного бюро України, заступником Генерального прокурора – керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури або іншими прокурорами Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України [134].

Слідчі НП України та СБ України також здійснюють досудове розслідування корупційних правопорушень, однак тих, які не віднесені до підслідності НАБУ чи ДБР.

Короткий порівняльний огляд повноважень підрозділу детективів НАБУ і слідчого підрозділу ДБР, проведений О. В. Головкіним [58, с. 29], дозволяє виділити наступні спільні та відмінні риси в їх статусі: 1) по-перше, обидва правоохоронні органи є структурами антикорупційного спрямування; 2) по-друге, ДБР додатково визначається як орган адміністративної юрисдикції, уповноважений на здійснення адміністративного провадження щодо визначеного кола суб'єктів, в той час, як у Бюро така компетенція відсутня; 3) по-третє, підслідність ДБР поширюється, крім безпосередньо корупційних злочинів, також і на злочини, вчинені із застосуванням катування і пов'язані з ними.

НАБУ ж виступає винятково антикорупційним органом, який здійснює оперативно-розшукові заходи, досудове розслідування; перевірку на доброчесність осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування, розшук та арешт коштів та іншого майна. Компетенція НАБУ поширюється лише на ту частину корупційних злочинів, які є найбільш суспільно небезпечними. Водночас, частина підслідності щодо корупційних злочинів залишається у МВС та ДБР [58, с. 31-33].

Цікавим і таким, що заслуговує на увагу є той факт, що ДБР володіє окремими повноваженнями, які, на наш погляд, варто запозичити для НАБУ з метою оптимізації процесу протидії корупції. Це, зокрема, повноваження передбачені п. 9 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про Державне бюро розслідувань» від 12 листопада 2015 р. «вживає заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань» [206]. Необхідність запровадження цього обов'язку обумовлена фактом того, що виведення грошових коштів за кордон охоплюється окремими технологіями корупційних злочинів. Досить часто особи, які вчиняють корупційні кримінальні правопорушення здійснюють легалізацію коштів, здобутих злочинним шляхом. Про необхідність покладення на НАБУ цього обов'язку свідчить і підтримка 47,06 % детективів цієї пропозиції. Тому ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» варто доповнити пунктом 3-1 такого змісту: «забезпечує вжиття заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, віднесених до підслідності НАБУ».

Порівнюючи **підслідність** детективів НАБУ та слідчих ДБР слід зазначити, що в останніх підслідність щодо кримінальних корупційних правопорушень дещо вужча. Її можна визначити як підслідність за суб'єктами, коло яких визначене законодавцем та предметну підслідність. Більшість суб'єктів вчинення злочинів, підслідних ДБР і НАБУ, подібні. Це зокрема, Президент України, повноваження якого припинено, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, перший заступник та заступник міністра, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Антимонопольного комітету України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, Голова Фонду державного майна України, його першим заступником та заступником, членом Центральної виборчої комісії, Голова Національного банку України, його перший заступник та заступник, члена Ради Національного банку

України, Секретар Ради національної безпеки і оборони України, його перший заступник та заступник, Постійний Представник Президента України в Автономній Республіці Крим, його перший заступник та заступник, радником або помічником Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, державним службовцем, посада якого належить до категорії «А», суддя, працівник правоохоронного органу [134].

Зазначені суб'єкти підслідні детективам НАБУ у разі вчинення ними злочинів, передбачених статтями 191, 206-2, 209, 210, 211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 КК України або коли розмір предмета злочину або завданої ним шкоди в п'ятсот і більше разів перевищує розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленої законом на час вчинення злочину (якщо злочин вчинено службовою особою державного органу, правоохоронного органу, військового формування, органу місцевого самоврядування, суб'єкта господарювання, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків). В усіх інших випадках ці суб'єкти підслідні ДБР [134].

Різниця в суб'єктах полягає в тому, що слідчим підрозділам ДБР, окрім зазначених вище суб'єктів, підслідні злочини, вчинені службовими особами НАБУ, заступником Генерального прокурора – керівником САП або іншими прокурорами САП, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності детективів підрозділу внутрішнього контролю НАБУ.

А детективам НАБУ, окрім зазначених вище суб'єктів, підслідні кримінальні правопорушення, вчинені: 1) депутатами Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатами обласної ради, міської ради міст Києва та Севастополя, посадовими особами місцевого самоврядування, посаду якої віднесено до першої та другої категорій посад; 2) суддями Конституційного Суду України, присяжними (під час виконання ним обов'язків у суді), Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої ради правосуддя, Головою, заступником Голови, членом, інспектором Вищої кваліфікаційної комісії суддів

України; 3) керівником суб'єкта великого підприємництва, у статутному капіталі якого частка державної або комунальної власності перевищує 50 відсотків [134].

Щодо предметної підслідності ДБР, вона передбачає собою здійснення досудового розслідування у випадку вчинення злочинів проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини), крім злочинів, передбачених ст. 422 Кримінального кодексу України.

Вказаний аналіз ще раз підтверджує тезу про те, що НАБУ є флагманом у системі правоохоронних органів, задіяних у протидії корупції.

У науковій літературі О. В. Головкін висловлює пропозицію про необхідність створення об'єднаної Стратегії щодо боротьби з корупцією та організованої злочинністю, з огляду на тісний зв'язок даних явищ, з розмежуванням заходів, окремо спрямованих на боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, а також тих заходів, які спрямовані одночасно проти обох цих явищ [58, с. 33]. Безумовно, корупція та організована злочинність на сьогодні – це два взаємопов'язаних явища, однак розширення спеціалізації антикорупційних органів повноваженнями щодо протидії організованим злочинним об'єднанням, на наш погляд, не сприятиме підвищенню ефективності протидії цим видам злочинів. НАБУ та інші антикорупційні органи і так займаються протидією організованим злочинним об'єднанням, учасники яких вчиняють корупційні злочини. Злочини, пов'язані з корупцією, та злочини, пов'язані з організованою злочинною діяльністю, мають дещо різну специфіку, а відтак і на їх протидію мають спеціалізуватися різні правоохоронні органи. В якості аргументів наведемо той факт, що ці органи мають вести різні обліки. Крім того, специфіка методики виявлення та розслідування корупційних злочинів суттєво відрізняється від методики виявлення та розслідування злочинів, учинених організованими злочинними об'єднаннями.

При цьому вони можуть ефективно між собою взаємодіяти, що дозволить, з одного боку, протидіяти корупції, а з іншого – організованій злочинності.

Детектива НАБУ, який водночас є слідчим, п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України *віднесено до сторони обвинувачення*³, що, на думку О. В. Зелених, не буде сприяти його об'єктивності під час доказування та неупередженості у разі прийняття й обґрунтування процесуальних рішень [99, с. 150]. Водночас О. О. Лисецький зазначає про певну умовність віднесення слідчого до сторони обвинувачення, оскільки функціональна спрямованість його діяльності є значно ширшою [148, с. 158].

У зв'язку з цим заслуговує на увагу позиція Б. В. Романюка, який наголошує на тому, що для того, щоб забезпечити демократичне відправлення правосуддя слідчий не повинен бути представником жодної зі сторін у змагальному процесі [236, с. 136].

Хоча протилежну позицію з цього приводу займає М. С. Цуцкірідзе, ставлячи слушне запитання: чи належать оперативні підрозділи (їхні співробітники) та підрозділи детективів НАБУ (різновид оперативних підрозділів з регламентованою в КПК України підслідністю щодо певних кримінальних правопорушень) до числа учасників з боку обвинувачення? Очевидно, що відповідь на це запитання має бути ствердною, бо вони здійснюють свою діяльність на підставі КПК України, тобто вона (діяльність) є кримінальною процесуальною. Ця діяльність здійснюється з метою визначення чи є кримінальним правопорушенням діяння, про яке стало відомо державним органам, і переслідує ті ж самі цілі, що й діяльність слідчого та прокурора. Якщо слідчий і прокурор є представниками сторони обвинувачення, то, очевидно, що й оперативні підрозділи, в тому числі й ті, що функціонують в НАБУ, є представниками цієї ж сторони. У контексті реалізації змагальності в досудовому розслідуванні це означає, що сторона захисту здійснює доказування обставин, які виправдовують особу, пом'якшують покарання тощо. Якщо це не так, то тоді доведеться визнати, що у кримінальному провадженні, окрім здійснюваної

³ На думку Д. П. Письменного, функція обвинувачення – це заснована на законі процесуальна діяльність відповідних суб'єктів, яка спрямована на встановлення наявності достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, формулювання обвинувачення в обвинувальному акті під час досудового розслідування та підтримання державного обвинувачення в суді [189, с. 353–358].

слідчим та прокурором обвинувальної діяльності, є й інші її різновиди. Тобто, діяльність з викриття особи у вчиненні кримінального правопорушення здійснюється особами, які мають владні повноваження і здійснюють процесуальні дії, не будучи учасниками кримінального провадження з боку ні сторони обвинувачення, ні сторони захисту. Така ситуація з точки зору змагальності виглядає нелогічною. Бо виходить, що сторона захисту змушена захищатися не лише від дій слідчого і прокурора, які в силу положень КПК України є «легальними» представниками сторони обвинувачення, а й від дій суб'єктів, які такими не є [291, с. 231].

На нашу думку, нині детективів НАБУ з огляду на здійснювані ними функції найбільш логічно відносити до сторони обвинувачення. Якщо ж слідувати іншій логіці й виділити детективів НАБУ, а також слідчих і оперативні підрозділи в окремих суб'єктів, що не будуть належати ні до сторони обвинувачення, ні до сторони захисту, то місце прокурора серед вказаних суб'єктів стане дискусійним. Адже, прокурор, окрім підтримання публічного обвинувачення в суді, реалізовує інші повноваження, зокрема, насамперед, здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. Тобто, виникне ситуація, коли у «чистому» вигляді до сторони обвинувачення не можна буде віднести жодного суб'єкта. Відтак, найбільш логічним є віднесення детективів НАБУ разом зі слідчими, оперативними працівниками та прокурорами до сторони обвинувачення.

Чимало дискусій викликає кримінальний процесуальний статус детектива НАБУ. На сьогодні у кримінальному процесуальному законодавстві України відсутнє визначення детектива, не визначена суть його діяльності, повноваження. Таке процесуальне положення означеного суб'єкта призводить до складнощів реалізації його повноважень. На цю проблему вказує і В. І. Чечерський. Він стверджує, що окрім технічного закріплення назви «детектив» шляхом доповнення відповідних положень кримінально-процесуального законодавства, будь-яких інших власне системних змін не запропоновано. Насамперед, це

стосується регламентації оперативно-розшукової діяльності детектива [292, с. 146]. Необхідність законодавчого визначення повноважень детектива обумовлена необхідністю визначення основних напрямів його діяльності та закріплення його самостійності.

У Зауваженнях Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» зазначено, що такі законодавчі новели не відповідають загальній концепції порядку досудового розслідування, за яким всі дії з проведення досудового розслідування, зокрема, проведення слідчих (розшукових дій) та негласних слідчих (розшукових) дій покладено на слідчого (ст. 40 КПК України), а оперативні підрозділи (ст. 41 КПК України) позбавлені повноважень виконувати будь-які слідчі дії без письмового доручення слідчого або прокурора. Таке розмежування функцій між службовими особами, які здійснюють досудове розслідування (слідчими), та особами, які виконують доручення слідчих, зокрема, в частині проведення негласних слідчих (розшукових) дій (працівники оперативних підрозділів), існує в усіх правоохоронних органах, які мають в своєму складі як органи досудового розслідування, так і оперативні підрозділи [92]. Однак, детектив володіє повноваженнями цих двох суб'єктів. На нашу думку, поєднання в посаді детектива, яка є новою для України, функцій оперативного працівника та слідчого сприяє кращому дослідженню обставин кримінального провадження. Хоча, з іншого боку, об'єднання повноважень зазначених суб'єктів обумовлене істотними відмінностями у цілях, формах, методах і засобах роботи при реалізації цих функцій. Запровадження нового суб'єкта є досить дискусійним в теорії кримінального процесу, оскільки суперечить загальній концепції досудового розслідування. Так, Л. Д. Удалова вважає, що замість підрозділу детективів у складі цього Бюро потрібно окремо створити слідчий та оперативний підрозділи. Автор пропонує визначити у п. 2 ч. 1 ст. 38 КПК України, що органом досудового розслідування є слідчий підрозділ НАБУ, та замінити слово

«детективи» словом «слідчі» у статтях цього Кодексу [274, с. 155]. Однак нині ми маємо все ж детектива, який поєднує повноваження слідчого і працівника оперативного підрозділу.

Детектив є новим і, водночас, особливим учасником кримінальних процесуальних відносин. Причому у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро» і КПК України відсутнє його визначення. Це ускладнює розуміння його кримінальної процесуальної природи, а також тлумачення та застосування норм, що регламентують його кримінальну процесуальну діяльність.

У зв'язку з цим слід закріпити у КПК України поняття детектива. При цьому необхідно враховувати його повноваження як щодо виявлення, так і досудового розслідування кримінальних правопорушень.

З огляду на це ч. 1 ст. 3 КПК України варто доповнити п. 4-1 такого змісту «детектив – службова особа, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати попередження, виявлення, припинення та досудове розслідування кримінальних правопорушень».

1.3 Зарубіжний досвід функціонування детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин у сфері протидії корупції

Детектив НАБУ є новим суб'єктом кримінальної процесуальної діяльності, уповноваженим здійснювати досудове розслідування корупційних злочинів, що передбачає собою необхідність наявності більш широкого кола повноважень, ніж у слідчого. Однак його впровадження в процесуальну діяльність не потягнуло за собою законодавчих змін, які б визначали особливості реалізації повноважень.

Потреба у розширенні повноважень і підвищенні ефективності досудового розслідування, яке здійснюють детективи НАБУ, породжує необхідність пошуку моделей та механізмів, які на сьогодні продемонстрували позитивні результати у боротьбі з корупцією.

Запозичення успішних моделей, інститутів і механізмів стає можливим у тому числі й за рахунок дослідження зарубіжного досвіду побудови антикорупційних органів в країнах, які мають позитивний досвід боротьби з корупцією, такої ж думки дотримується і О. Новіков [172, с. 52]. До країн, які мають успіх у боротьбі з корупцією, можна віднести антикорупційні органи: Особливого адміністративного району Гонконгу, Республіки Сінгапур, Республіки Польща, Сполученого Королівства Великої Британії, Литовської Республіки, Французької Республіки, Республіки Албанії, Республіки Болгарії, Філіппінської Республіки, Республіки Індії, Латвійської Республіки, Республіки Ботсвани, Південної Кореї, Королівства Таїланду, Аргентинської Республіки, Республіки Еквадор. Слушною є думка Н. Задираки та Р. Кабанця, які вважають, що копіювання успішного досвіду в інших країнах – це не просто слідування тим самим крокам чи використання подібних механізмів, це спроба досягнути позитивного досвіду у боротьбі з корупцією з урахуванням кращих тенденцій [89, с. 28].

Робота з удосконалення нормативних актів, спрямованих на боротьбу з корупцією, є одним із найважливіших етапів діяльності державних органів [48, с. 35], в тому числі й щодо функціонування інституту детективів НАБУ, які здійснюють досудове розслідування корупційних правопорушень. Необхідність його вдосконалення обумовлена результатами опитування детективів НАБУ, аналізом норм КПК України, який регламентує їхню діяльність, і дослідженням правозастосовної практики.

Питанням дослідження зарубіжного досвіду функціонування інституту детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин у сфері протидії корупції в теорії кримінального процесу приділено досить мало уваги. Так, порівняльний аналіз повноважень детектива НАБУ в аспекті зарубіжного досвіду здійснювали О. І. Соболев [252], Л. І. Аверкіна [252]. Більш детально питання імплементації міжнародних інструментів в аспекті боротьби з корупцією розглядали у своїх працях В. Б. Бондар [19], Г. С. Буряк [23], В. В. Волошин [43], Т. Б. Грек [62], В. Р. Кісіль [114], І. С. Нуруллаєв [174], М. О. Потебенько [197],

Н. В. Пронюк [225], В. І. Ряшко [237], Є. Д. Скулиш [249], О. Л. Тимчук [264], О. М. Халковський [284], В. В. Чумак [295]. Разом з тим зазначені дослідження не достатньою мірою розкривають специфіку діяльності детектива НАБУ, що й обумовлює необхідність такого дослідження.

Майже всі країни світу страждають від корупції. Разом з тим рейтинг сприйняття корупції свідчить, що одним країнам вдалось її подолати, а інші продовжують боротьбу, використовуючи різні стратегії. Так, аналіз рейтингу, запропонованого Transparency International, дає можливість виокремити країни, які мають значні успіхи, та показники яких наближені до показників України. Маючи на меті дослідити зарубіжний досвід функціонування детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин у сфері протидії корупції, ми проаналізували рейтинг країн і вважаємо за необхідне розглянути досвід функціонування таких країн, як Республіка Сінгапур – рейтинг сприйняття корупції 84 бали; Сполучене Королівство Великої Британії – 81 бал; Особливий адміністративний район Гонконгу – 77 балів; Французька Республіка – 69 балів; Республіка Польща – 62 бали; Республіка Ботсвана – 60 балів; Литовська Республіка – 59 балів; Латвійська Республіка – 57 балів; Південна Корея – 53 бали [102]) та країни, які мають рейтинг сприйняття корупції, наближений до показників України (Республіка Болгарія – рейтинг сприйняття корупції 41 бал; Республіка Індія – 40 балів; Республіка Албанія – 39 балів; Аргентинська Республіка – 36 балів; Філіппінська Республіка – 35 балів; Королівство Таїланд – 35 балів; Республіка Еквадор – 31 бал [102]. У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) за 2016 рік Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. Це на 2 бали більше, ніж минулого року, але недостатньо для країни, влада якої назвала боротьбу з корупцією головним пріоритетом [102].

Вивчення та аналіз міжнародного досвіду повноважень детективів, які здійснюють досудове розслідування корупційних злочинів у зазначених країнах, свідчить, що їх організаційна структура, законодавча база, функції та повноваження є дещо ширшими від тих, якими наділено детективів НАБУ.

Зокрема, мова йде про самостійність і незалежність суб'єктів, які здійснюють досудове розслідування щодо прийняття процесуальних рішень.

Системний аналіз повноважень антикорупційних органів, які здійснюють досудове розслідування, дозволяє зробити висновок про існування декількох моделей побудови антикорупційних інституцій, які функціонують у Особливому адміністративному районі Гонконгу, Республіці Сінгапур, Республіці Польща, Сполученому Королівстві Великої Британії, Литовській Республіці, Французькій Республіці, Республіці Албанії, Республіці Болгарії, Філіппінській Республіці, Республіці Індія, Латвійській Республіці, Республіці Ботсвана, Південній Кореї, Королівстві Таїланду, Аргентинській Республіці, Республіці Еквадор за відмінностями належних їм повноважень. На думку М. Тривунович, антикорупційні органи за змістом виконуваних повноважень поділяються на запобіжні та правоохоронні [270]. Їх відмінність полягає у функціональному призначенні. Так, основна діяльність детективів, функцією яких є запобігання вчинення корупційного злочину, спрямована лише на попередження корупційних проступків і злочинів шляхом вивчення корупційної ситуації, аналізу мотивів, мети осіб, що вчинили злочин, визначення кола осіб, схильних до його вчинення, дослідження кримінальних проваджень, направлених до суду. Досудове розслідування вчинених злочинів в такому випадку здійснюють детективи поліції [23, с. 117]. Основним завданням детективів антикорупційних правоохоронних органів є здійснення досудового розслідування, яке включає і попередження і розкриття злочинів. Для цього детектив правоохоронних антикорупційних органів досудового розслідування наділений широким колом повноважень, спрямованих на розкриття злочину [114, с. 342].

Основним завданням детективів НАБУ є попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових. Запобігання корупційних проступків і злочинів не є основною функцією [33, с. 152]. Зазначене свідчить, що НАБУ належить до правоохоронних антикорупційних органів.

За місцем детектива в структурі правоохоронних органів розрізняють: окремі багатоцільові органи, в яких детективи наділені повноваженнями щодо здійснення досудового розслідування; органи боротьби проти корупції, створені в структурі правоохоронних органів, в яких детективи наділені в тому числі повноваженнями щодо розслідування корупційних злочинів; спеціально створені інституції, в яких метою діяльності детективів є ведення посиленої боротьби з корупцією та поєднують в собі запобіжні та правоохоронні (розслідування) повноваження.

Багатоцільові органи, детективи яких наділені правоохоронними повноваженнями, поєднують превентивні та правоохоронні функції, тобто діють у декількох напрямках антикорупційної діяльності. Детективи органів, які належать до цього типу, виконують завдання, пов'язані з: розробкою політики у сфері попередження корупції; аналітичною діяльністю; сприянням в запобіганні корупції; взаємодією із громадянським суспільством; інформуванням суспільства щодо боротьби з корупцією, моніторингом діяльності об'єктів корупційної діяльності; проведенням досудового розслідування [205, с. 12]. Такі органи функціонують в Гонконзі, Сінгапурі, Латвії, Ботсвані, Кореї, Таїланді, Аргентині, Еквадорі.

Органи боротьби проти корупції, які відносяться до правоохоронних, передбачають собою функціонування окремого підрозділу по боротьбі з корупцією в загальній системі правоохоронного органу. Основним завданням детективів такого підрозділу є здійснення досудового розслідування корупційних злочинів. У рамках цієї моделі існують різні форми спеціалізованих підрозділів детективів. Вони можуть створюватися в органах, які відповідають за виявлення і розслідування корупції, або в органах прокуратури. У деяких країнах усіма переліченими функціями наділені детективи одного відомства [295, с. 151]. Цю модель вважають найпоширенішою у країнах Західної Європи.

Спеціально створені самостійні антикорупційні інституції призначені для ведення посиленої боротьби з корупцією. Детективи таких антикорупційних інституцій наділені функцією запобігання та досудового розслідування

корупційних злочинів [235, с. 12]. У більшості зарубіжних моделей кримінальне переслідування є відокремленою функцією детективів антикорупційного органу [311, с. 147]. Це забезпечує самостійність і незалежність детектива, а також реалізацію механізму стримувань і противаг (з огляду на те, що спеціалізовані органи вже наділені широкими повноваженнями та є відносно незалежними). До такої інституції належить і НАБУ.

На основі вивчення зарубіжного досвіду функціонування антикорупційних органів можна запропонувати наступну класифікацію повноважень детективів:

1) за наявністю або відсутністю у детектива антикорупційного органу окремих повноважень щодо протидії кримінальним корупційним правопорушенням зазначені органи можна поділити на: а) репресивні (детективи мають повноваження щодо здійснення досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень); б) не репресивні (у детектива відсутні повноваження щодо здійснення досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень); 2) за спеціалізацією: а) загальні – детективи спеціалізуються на протидії різним категоріям кримінальних правопорушень, в тому числі корупційним; б) спеціальні – детективи спеціалізуються виключно на протидії корупційним правопорушенням; 3) за категорією виконуваних функцій: а) антикорупційні органи, детективи яких уповноважені на виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень; б) антикорупційні органи, детективи яких уповноважені на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням; в) антикорупційні органи, детективи яких уповноважені на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування.

Зазначена класифікація є передумовою для формування моделей антикорупційних органів, що функціонують в зарубіжних країнах.

Перша модель передбачає наявність спеціальних антикорупційних органів, детективи яких мають повноваження щодо розслідування корупційних кримінальних правопорушень. При цьому, детективи таких органів можуть мати повноваження виключно лише щодо виявлення та розслідування корупційних

кримінальних правопорушень. У такому разі повноваженнями щодо запобігання корупційних кримінальних правопорушень займаються інші органи, які не наділені повноваженнями щодо розслідування. Або ж детективи таких органів можуть мати досить широкі повноваження щодо виявлення, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням вказаної категорії.

Друга модель передбачає відсутність спеціальних антикорупційних органів, що здійснюють розслідування кримінальних корупційних правопорушень. За таких обставин розслідування зазначеної категорії кримінальних правопорушень здійснюють детективи загальних органів досудового розслідування, до підслідності яких належать різні категорії кримінальних правопорушень, зокрема і корупційні. При цьому, така модель може передбачати наявність спеціальних антикорупційних органів, детективи яких уповноважені на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням.

В Україні, на наш погляд, використано першу модель функціонування антикорупційних органів, у якій детективи НАБУ наділені повноваженнями щодо виявлення, і розслідування корупційних кримінальних правопорушень, і запобігання їм. Однак, така модель має певні особливості обумовлені тим, що детективи НАБУ спеціалізуються лише на розслідуванні та виявленні корупційних кримінальних правопорушень, учинених високопосадовцями. Крім того, повноваженнями щодо розслідування корупційних кримінальних правопорушень наділені й інші суб'єкти, зокрема слідчі ДБР і НП України. Водночас існує ще один орган, уповноважений на запобігання цим злочинам, – НАЗК. Відтак, вітчизняну модель презентує не один антикорупційний орган, а система, яка включає декілька органів, співробітники яких уповноважені здійснювати досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень (детектив, слідчий), а також окремий орган, що спеціалізується на їх запобіганні (державний службовець). Це, очевидно, обумовлено двома найбільш вагомими, на наш погляд, факторами: високим рівнем корупції в державі та активним прагненням органів державної влади й громадськості до протидії їм. Така протидія здійснюється за підтримки міжнародної спільноти.

Рада Європи визначає основні принципи діяльності антикорупційних органів. До них належить: незалежність і автономність; відсутність неправомірного впливу; наявність ефективних механізмів для збирання доказів, захисту осіб, які сприяють органам влади у боротьбі проти корупції, а також для забезпечення конфіденційності розслідувань [205]. З огляду на зазначене та на аналіз антикорупційного законодавства, можна сказати, що детектив НАБУ керується такими ж принципами діяльності.

Розгляд основних моделей антикорупційних органів дозволяє визначити місце та роль детективів НАБУ в системі органів досудового розслідування. Склавши уявлення про існуючі системи антикорупційних органів, пропонуємо розглянути повноваження суб'єктів, які здійснюють антикорупційну діяльність у різних країнах світу, та здійснити порівняльний аналіз із повноваженнями, якими наділений детектив НАБУ.

Особливий адміністративний район Гонконгу. Одним із найуспішніших прикладів побудови антикорупційного органу, що досяг значних успіхів в боротьбі з корупцією, є Незалежна антикорупційна комісія Особливого адміністративного району Гонконг [270]. Вона створена в 1974 році в якості незалежної багатoproфільної установи та виконує три основні завдання: кримінальне переслідування випадків корупції за допомогою ефективних оперативно-розшукових і слідчих заходів; усунення умов, які сприяють корупції, шляхом впровадження корупційно-стійких практик; просвітницька робота серед населення з метою роз'яснення шкоди, яку завдає корупція, і зміцнення суспільної підтримки боротьби проти корупції [115].

Організаційна структура Незалежної антикорупційної комісії включає Департамент оперативної роботи, Департамент із запобігання корупції і Департамент зв'язків з громадськістю. Відповідальним за здійснення досудового розслідування корупційних злочинів є Департамент оперативної роботи, який є слідчим органом Незалежної антикорупційної комісії. Його статутні обов'язки викладено в Декреті «Про Незалежну антикорупційну комісію по боротьбі з корупцією», який визначає принципи діяльності детективів і перелік злочинів,

пов'язаних з хабарництвом, віднесених до підслідності Незалежної антикорупційної комісії [115]. Організаційна структура Незалежної антикорупційної комісії побудована відповідно до її завдань. Кожен Департамент відповідає за виконання одного завдання, покладеного на орган, що, на наш погляд, дозволяє налагодити ефективну роботу з протидії корупції [38, с. 347].

Організаційна структура НАБУ не є такою розвиненою як організаційна структура Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу. На детективів НАБУ покладено завдання з попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [214]. На відміну від Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу, детективи НАБУ не здійснюють просвітницьку роботу серед населення. Основною функцією детективів НАБУ є кримінальне переслідування, що охоплює і запобіжну функцію [41, с. 310]. Відповідальним за здійснення досудового розслідування в Україні є відділ детективів НАБУ. Національне антикорупційне бюро України, які і Незалежна антикорупційна комісія Гонконгу, є правоохоронним органом, який має широке коло повноважень, поєднує превентивні та правоохоронні функції. Модель побудови НАБУ подібна до моделі Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу, однак має деякі відмінності, зокрема це стосується завдань та організаційної структури, про яку мова йшла вище [38, с. 346–358].

Повноваження детективів Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу та детективів НАБУ також мають деякі відмінності. До повноважень детективів Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу належить: отримання і розгляд повідомлень про корупцію; розслідування будь-яких злочинів з попередження хабарництва (корумпованої і незаконної поведінки); розслідування злочинів, вчинених через зловживання службовим становищем, та злочинів, пов'язаних зі сприянням корупції; отримання доступу до будь-якої інформації, яку співробітник вважає необхідною для оперативно-розшукової діяльності; накладення арешту на банківські рахунки підозрюваних, їх транспортні документи; здійснення обшуку та вилучення речей; отримання не

інтимних зразків у затриманого з метою проведення експертизи; здійснення арешту осіб, які визначені законом як посадові особи, що вчинили правопорушення, пов'язані з шантажем, за допомогою або в результаті зловживання службовим становищем, а також будь-яких осіб, що вчинили злочини, пов'язані з правопорушеннями, передбаченими Декретом про запобігання хабарництва та Декретом про корупційну та протизаконну діяльність, або своїми діями прямо чи непрямо сприяли вчиненню таких правопорушень, у випадку достатніх підстав звинувачувати особу у вчиненні корупційного злочину; утримання під вартою і вирішення питання про заставу; здійснення затримання без рішення суду; відслідковування за постановою суду і виявлення незаконних фінансових операцій та активів, які приховуються корумпованою особою у будь-якій формі; здійснення перевірки банківських рахунків, проведення обшуку та вилучення документів, а також витребування від підозрюваних докладної інформації про їх активи, доходи і витрати; затримання за постановою суду проїзних документів та обмеження передачі майна підозрюваного, щоб завадити корумпованій особі втекти з Гонконгу або перешкодити легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом, щоб надалі уникнути конфіскації майна в судовому порядку; проведення допиту, прослуховування телефонних розмов, спостереження; вжиття заходів щодо забезпечення захисту таємниці слідства [104; 166, с. 27; 38, с. 347].

Детектив Департаменту оперативної роботи відповідальний за отримання, розгляд та розслідування повідомлень про корупційні злочини, аналізує зібрані докази та передає їх прокурорам Департаменту правосуддя. Останні надають поради детективам Департаменту операцій, отримують дозвіл в суді на початок кримінального провадження та доступ до документів [313]. Для отримання дозволу прокурор повинен обґрунтувати в суді достатність підстав для проведення перевірки. Наявність такого доказу не потребує його демонстрації чи передачі підприємствам, установам, організаціям. Достатньо усного оголошення про його наявність власнику документів [313]. Цікавим є механізм забезпечення виконання вимог детектива. В законодавстві передбачена відповідальність за

невиконання законної вказівки детектива про надання документів у вигляді штрафу у розмірі 20 000 доларів США та позбавлення волі на строк до 1 року. Така ж відповідальність передбачена і для детективів, які вимагали документи чи інші відомості під приводом наявності такого дозволу.

Статус детектива Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії дещо обмежений в порівнянні з детективом НАБУ, оскільки останній має право самостійно звертатися з клопотанням до слідчого судді та приймати процесуальні рішення, в той час як детектив Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії не має таких повноважень. Він виконує доручення прокурора Департаменту правосуддя, однак не може самостійно звертатись до слідчого судді. Така система повноважень є дещо відмінною від існуючої в Україні, проте дозволяє чітко розмежувати повноваження детектива та прокурора й забезпечити підвищення оперативності досудового розслідування, оскільки детективам не потрібно було б брати участь у судових засіданнях під час розгляду клопотань. Такий порядок може бути запроваджений і в Україні.

Повноваження детектива Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії щодо обмеження конституційних прав ширші в порівнянні з повноваженнями детектива НАБУ. Зокрема, мова йде про необмежений доступ детектива Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії до будь-якої інформації, накладення арешту на банківські рахунки підозрюваних, їх транспортні документи, отримання не інтимних зразків у затриманого з метою проведення експертизи тощо [323]. В Україні проведення таких слідчих (розшукових) дій пов'язане з обмеженням конституційних прав і свобод. Тому застосування таких обмежень супроводжується прокурорським наглядом і судовим контролем, що значно затягує оперативність прийняття процесуальних рішень та процес доказування в цілому. Крім того, детектив самостійно погоджує клопотання, а потім знаходиться в судових засіданнях, на що витрачає багато часу. В той час як детектив Департаменту оперативної роботи

Незалежної антикорупційної комісії, отримавши дозвіл, проводить слідчі (розшукової) дії та інші заходи спрямовані на збирання доказів винуватості особи.

Таке широке коло повноважень, пов'язаних з обмеженням конституційних прав, свідчить про високий рівень довіри суспільства до детективів, про їх неупередженість, об'єктивність. Водночас досягнення такого рівня суспільної довіри до детективів НАБУ є перспективним напрямом вдосконалення їхньої діяльності та в подальшому вбачається за доцільне здійснити більш раціональний ефективний розподіл повноважень детектива НАБУ та прокурора САП, забезпечивши можливість проведення слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження, вчинення інших процесуальних дій детективу НАБУ, а обов'язок отримання дозволу слідчого судді на їх проведення, підготовку клопотань та участь у судових засіданнях, пов'язаних з їх розглядом, покласти на прокурора САП. Таке розмежування підвищить ефективність проведення слідчих (розшукових) дій та забезпечить дотримання розумних строків досудового розслідування [38, с. 346–358].

Відмінною особливістю повноважень детектива оперативного відділу Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу від детектива НАБУ є більша процесуальна самостійність останнього. Аналіз теоретичних напрацювань [104] дає можливість вести мову про те, що детектив НАБУ, на відміну від детектива оперативного відділу Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу, уповноважений самостійно приймати процесуальні рішення. Згідно з ч. 2 ст. 40 КПК України він має право: повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру; за результатами розслідування скласти обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та подавати їх прокурору на затвердження; приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених КПК України, у тому числі щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 КПК України.

Детектив Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу діє в рамках, визначених прокурором антикорупційної прокуратури і не приймає процесуальних рішень. Він лише збирає докази і направляє їх прокурору, крім

того, він діє в рамках, які визначив останній. Так, детектив оперативного відділу Незалежної антикорупційної комісії, за наявності підстав, здійснює збір і фіксацію доказів [321]. Вважаючи їх достатніми, він передає дані голові Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу для порушення кримінального переслідування [156]. Тобто, детектив не уповноважений самостійно приймати рішення про початок кримінального переслідування. Водночас детектив НАБУ самостійно приймає рішення про внесення відомостей до Єдиного реєстру судових рішень (далі ЄРСР), що і є його початком. Далі детектив збирає докази та на їх основі складає звіт, який направляється директору Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії, який і приймає рішення щодо направлення справи до антикорупційної прокуратури [156].

Діяльність детективів НАБУ спрямована на розслідування вже вчинених злочинів. Хоч здійсненню запобіжної функції приділяється деяка увага, однак не на належному рівні. Таким чином, вбачається за доцільне розширення повноважень щодо запобігання вчиненню злочинів. Створення окремого підрозділу детективів, основним призначенням якого буде запобігання корупції, тобто виявлення злочинів на стадії готування, є позитивним досвідом [34, с. 147].

З метою виконання функції запобігання злочинам на НАБУ відповідно до ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. покладено обов'язки щодо здійснення оперативно-розшукових заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів (п. 1) та інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро (п. 5) [214]. Разом з тим слід зазначити, що повноваження детектива НАБУ спрямовані на здійснення досудового розслідування вже вчинених злочинів.

Республіка Сінгапур. З 1952 року в Республіці Сінгапур функціонує Бюро з розслідування корупційної діяльності, яке засновано як незалежний антикорупційний орган. Він є багатопрофільною установою. До його завдань входять попередження і розслідування злочинів, пов'язаних з корупцією, як у державному, так і у приватному секторі [50]. Досудове розслідування корупційних злочинів здійснює детектив спеціального підрозділу Бюро з розслідування корупційної діяльності. Детективи призначаються на посаду Указом Президента країни [173, с. 155]. Підконтрольність найвищим посадовим особам обумовлює їх самостійність і унеможливорює здійснення впливу іншими посадовими особами у зв'язку з відсутністю підпорядкованості [312]. Детективи НАБУ призначаються на посаду за результатами відкритого конкурсного відбору, який проводиться в особливому порядку, що забезпечує його незалежність. Разом з тим вони підконтрольні Директору НАБУ.

Діяльність Директора та детективів Бюро з розслідування корупційної діяльності регламентується Законом «Про запобігання корупції» Республіки Сінгапур. Детективи Бюро з розслідування корупційної діяльності здійснюють досудове розслідування корупційних правопорушень в державному і приватному секторі економіки Республіки Сінгапур [147]. Про їх політичну і функціональну самостійність веде мову в своїх дослідженнях О. Ярмиш [311, с. 145].

Щодо підслідності, то детективи Бюро з розслідування корупційної діяльності здійснюють досудове розслідування лише корупційних злочинів, пов'язаних з хабарництвом. Інші економічні злочини розслідуються поліцією. Разом з тим слідчі Бюро з розслідування корупційної діяльності вправі ініціювати проведення розслідування будь-якого злочину, якщо він був виявлений при розслідуванні підслідних йому правопорушень [235, с. 9]. До повноважень детективів Бюро з розслідування корупційної діяльності належать: отримання і розслідування скарг про можливі випадки корупції; розслідування протизаконних дій і зловживань службовими повноваженнями, вчинених публічними службовцями, яких підозрюють у корупції; запобігання корупції з урахуванням результатів аналізу практики та порядку роботи публічних установ, щоб звести до

мінімуму можливості для корумпованих дій [115, с. 33]; затримання будь-якої особи, яка має відношення до вчинення правопорушення, передбаченого Законом «Про запобігання корупції», або на яку була подана обґрунтована скарга, або відносно якої було отримано надійну інформацію, або існують обґрунтовані підозри щодо її участі у вказаних злочинах без постанови суду; здійснення обшуку особи і вилучення всіх виявлених у неї предметів, якщо є підстави вважати, що вони отримані в результаті злочинної діяльності та можуть бути використані в якості доказів злочину; арешт підозрюваних в корупційних злочинах; без санкції прокурора застосування, у повному обсязі або частково, своїх повноважень на проведення слідчих (розшукових) дій у зв'язку з будь-яким правопорушенням, передбаченим Кримінальним процесуальним кодексом; доступ до інформації про будь-який банківський рахунок, а також акцизний, кредитний рахунок або будь-який інший рахунок, сейф, який використовується для зберігання коштовностей у будь-якому банку; здійснення перевірки скарг щодо звинувачень в корупції в суспільних і приватних сферах; здійснення розслідування халатності та необережності, допущеної державними службовцями; перевірка діяльності та операцій, які проводять державні службовці, з метою мінімізації можливості вчинення корупційних злочинів [311]. Тобто, детективи Бюро з розслідування корупційної діяльності, як і детективи оперативного відділу Незалежної антикорупційної комісії проти корупції Гонконгу, здійснюють не лише функцію розслідування, а й запобігання вчинення злочинів. Зазначене ще раз підкреслює доцільність запровадження такої функції в діяльність детективів НАБУ. Крім того, детективи Бюро з розслідування корупційної діяльності Республіки Сінгапур мають доступ до інформації та не обтяжені участю в судових засіданнях щодо отримання дозволу на проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій.

Як і детективи Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу, детективи Бюро з розслідування корупційної діяльності Республіки Сінгапур здійснюють лише діяльність, спрямовану на збирання доказів, а пред'явлення обвинувачення та підтримання його у суді

відноситься до повноважень прокуратури [136]. Такі повноваження є достатніми для того, щоб вимагати від будь-якої особи надання відомостей, інформації про рахунки, видачу документів або предметів, які можуть знаходитися у межах наданих йому повноважень [147]. Пред'явлення обвинувачення та ухвалення вироку у справі є прерогативою прокурора і суду [76, с. 163].

В цьому плані процесуальне становище детективів НАБУ є дещо відмінним, про що зазначалось вище. На нашу думку, процесуальна самостійність і незалежність детектива є важливим принципом здійснення досудового розслідування [39, с. 82]. Крім того, процесуальні рішення є предметом прокурорського нагляду та судового контролю. Згідно зі ст. 40 КПК України втручання у діяльність детектива осіб, які не мають на те законних повноважень, забороняється. Як слушно зазначає І. В. Канфуї, подальший розвиток органів досудового розслідування у бік набуття справжньої самостійності та незалежності був і залишається одним із найперспективніших шляхів удосконалення системи кримінального судочинства [106, с. 96]. Зокрема, це стосуються і діяльності детектива НАБУ. На нашу думку, розширення самостійності є перспективним і позитивним напрямом його діяльності у боротьбі з корупцією. Однак, позитивним для запровадження є раціональне та ефективне розмежування повноважень між прокурором САП та детективом НАБУ залежно від потреб правозастосовної практики та для забезпечування виконання завдань, які стоять перед детективами НАБУ та прокурорами САП.

Порядок здійснення досудового розслідування детективами Бюро з розслідування корупційної діяльності подібний до порядку, який запроваджений в Департаменті оперативного відділу Незалежної антикорупційної комісії проти корупції, однак відмінним від порядку здійснення досудового розслідування детективами НАБУ. Так, детектив Департаменту Бюро з розслідування корупційної діяльності Республіки Сінгапур після закінчення досудового розслідування передає справу Директору Бюро з розслідування корупційної діяльності. Останній звертається до прокурора з клопотанням про прийняття процесуального рішення на підставі зібраних доказів. Однак, у випадку, якщо

доказів недостатньо – Директор Бюро з розслідування корупційної діяльності, з дозволу Державного прокурора відомчої прокуратури, направляє їх начальнику відділу, який займається дисциплінарними справами [177]. Таким чином, детектив слідчого відділу Бюро з розслідування корупційної діяльності не є самостійним суб'єктом і до його повноважень входить лише збір доказової бази. Процесуальні рішення по справі уповноважений приймати прокурор [177]. Якщо, на думку прокурора, є підстави підозрювати, що було вчинено порушення згідно з Законом «Про запобігання корупції», він має право своєю постановою уповноважити Директора Бюро з розслідування корупційної діяльності або будь-якого уповноваженого суб'єкта на проведення розслідування цієї справи з використанням методів або заходів, зазначених ним у постанові [319]. Діяльність слідчого Бюро з розслідування корупційної діяльності обмежена колом процесуальних дій, визначених прокурором. Виходити за їх межу він не має права. У разі вчинення правопорушення, передбаченого будь-яким іншим законодавством, прокурор своєю постановою надає Директорові або спеціальному детективу Бюро з розслідування корупційної діяльності повноваження, необхідні для здійснення поліцейського розслідування, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом Республіки Сінгапур.

Крім того, на відміну від діяльності НАБУ, слідчим Бюро з розслідування корупційної діяльності підслідні не лише кримінальні, а і адміністративні та дисциплінарні провадження [172]. Тобто, підслідність Бюро поширюється не лише на проступки, передбачені Кримінальним кодексом, а і менш значущі корупційні правопорушення, за які передбачена кримінальна, адміністративна та дисциплінарна відповідальність.

Таким чином, повноваження детективів Бюро з розслідування корупційної діяльності Республіки Сінгапур досить широкі. Вони орієнтовані на здійснення доказування. Всі процесуальні рішення приймаються прокурором. Останній також взаємодіє із судовими органами для отримання дозволу на проведення досудового розслідування.

Латвійська Республіка. Цікавим для дослідження є позитивний досвід Латвійської Республіки щодо боротьби з корупцією. В Латвії 18 квітня 2002 року прийнятий Закон “Про Бюро щодо попередження та боротьби з корупцією”. Зазначене Бюро підпорядковується безпосередньо Кабінету Міністрів і Сейму, успішно веде боротьбу з корупцією в державі, в тому числі й на найвищих урядових рівнях.

Завдяки цій правоохоронній структурі, що створюється з метою протидії корупції, в рейтингу корумпованості Латвія займає 51 місце, випередивши всі пострадянські країни, крім Естонії [153, с. 32]. Успішність боротьби з корупцією забезпечується шляхом надання уповноваженим особами антикорупційних органів широких повноважень стосовно доступу до інформації та самостійного прийняття процесуальних рішень щодо здійснення доказування. Прокурор уповноважений приймати процесуальні рішення на основі зібраних доказів.

Діяльність детективів оперативного підрозділу Бюро визначає правову основу, принципи, завдання, цілі та зміст оперативної діяльності, регулює їх процес, форми, види, права, обов’язки та відповідальність посадових осіб органів, що здійснюють оперативну діяльність, встановлює порядок фінансування, нагляду та моніторингу таких операцій.

Детективи Бюро здійснюють оперативну діяльність, яка передбачає собою відкриту та приховану юридичну діяльність, основною метою якої є захист життя і здоров’я, прав та свобод, честі, гідності, майнових прав, забезпечення належного функціонування Конституції, політичної системи, незалежності, територіальної цілісності, можливості держави щодо здійснення оборони, належної економічної діяльності [320].

В секції 6 Закону Латвійської Республіки «Про порядок здійснення розслідування» визначено перелік слідчих (розшукових) дій, які уповноважений здійснювати детектив. Їх аналіз свідчить, що він є подібним до тих, які проводять детективи НАБУ на стадії досудового розслідування. Втручання у конституційні права особи під час проведення досудового розслідування здійснюється за наявності дозволу суду. Дозвіл на проведення таких заходів надається на 3 місяці

й може бути продовжений якщо обґрунтована необхідність його продовження (секція 7 пункт 4) [320]. У невідкладних випадках, пов'язаних із запобіганням вчинення тяжких злочинів, або їх виявлення такі слідчі дії можуть бути проведені за згодою прокурора. Однак протягом 72 годин необхідно отримати дозвіл суду на їх проведення, обґрунтувавши підстави їх проведення без рішення суду. У разі, якщо суд визнав проведення слідчих (розшукових) дій необґрунтованими – отримана інформація чи докази підлягають зниженню. Особливістю розслідування корупційних злочинів у Латвійській Республіці є те, що в пункті 2 секції 18 частини 3 Закону передбачено, що оперативні заходи можуть починатися до початку кримінального провадження, продовжуватись протягом досудового розслідування та після його закінчення [320]. В секції 28 Закону визначено процесуальні права органів, що здійснюють досудове розслідування, та їх посадових осіб. В самому Законі міститься перелік слідчих (розшукових) дій, які мають право проводити детективи Бюро, підстави та порядок їх проведення. На нашу думку, в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» доцільно було б визначити статус детектива, його функції, завдання та відповідальність. На сьогодні статус детектива не визначений в жодному нормативному акті, навіть у ст. 3 КПК України зазначено, що службова особа підрозділу детективів НАБУ є слідчим. Однак фактично посадові особи призначаються на посаду детектива. У всіх процесуальних документах ці службові особи зазначають, що вони є детективами. Невизначеність статусу детектива призводить до того, що він фактично є неналежним суб'єктом доказування. Запровадження регламентації його функцій та повноважень забезпечить належне функціонування детектива як суб'єкта доказування. Крім того, регламентація повноважень в окремому Законі дозволить надати детективам більш широкі повноваження щодо розслідування, якими не доцільно наділяти слідчих.

Литовська Республіка. В Литві функціонує спеціальна служба розслідувань Литовської Республіки, створена у 2000 році, до повноважень службових осіб такої служби входить розслідування злочинів, пов'язаних з

корупцією [311, с. 56]. Спеціальна служба розслідувань Литви – це багатоцільовий орган з боротьби проти корупції, який має широкі повноваження з розслідування злочинів, пов'язаних з корупцією, а також здійснення діяльності у сфері попередження корупції і просвітницької роботи. Основними функціями детективів спеціальної служби розслідувань Литовської Республіки є: правоохоронна діяльність (кримінальне переслідування за корупційні правопорушення); попередження корупції; антикорупційна освіта і підвищення поінформованості населення [88, с. 112].

Організаційно спеціальна служба розслідувань Литовської Республіки є незалежним органом, підзвітним Президентові й Парламентові [20]. У 2004 році Литовській Республіці вдалося створити в країні систему боротьби проти корупції, яка нині є однією із найкращих в Європі. В основі її діяльності лежить комплексний підхід, що поєднує превентивну і правоохоронну функції, правові та організаційні заходи боротьби з корупцією [24]. Діяльність спеціальної служби розслідувань Литовської Республіки регламентується Законом «Про спеціальну службу розслідувань», який заклав правові підстави її діяльності як незалежної інституції з широким переліком повноважень у сфері розслідування і запобігання злочинів, пов'язаних з корупцією [97]. Слідчі повноваження передбачені Законом «Про оперативно-розшукову діяльність» і Кримінально-процесуальним кодексом Литви, Статутом спеціальної служби розслідування Республіки Литва та Законом про спеціальну службу розслідування. В зазначеному Законі визначено функції та повноваження службових осіб, завдання, принципи діяльності тощо.

До повноважень уповноважених посадових осіб спеціальної служби розслідувань Литовської Республіки входить: кримінальне переслідування у справах, пов'язаних з корупцією або організованою злочинністю. Слідчі мають право: доступу до фінансової інформації; використання спеціальних засобів для проведення розслідування; прослуховування засобів зв'язку; приховане стеження; впровадження агентів; провокування злочину [64, с. 48]. Згідно з законодавством України, провокування злочину детективами НАБУ є недопустимим, оскільки

суперечить вимогам Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Тому запровадження механізму провокації злочину вбачається недоцільним.

Досудове розслідування у справах про корупцію здійснюється під наглядом прокурора регіонального відділення Департаменту організованої злочинності та корупції у складі Генеральної прокуратури – який порушує провадження у справі й керує досудовим розслідуванням [115, с. 62]. У разі конфлікту юрисдикцій правоохоронних органів (наприклад, коли справа про корупцію має ознаки злочину, вчиненого організованою групою, або іншого економічного злочину), саме прокурор координує діяльність різних відомств, формує об'єднані слідчі групи або направляє запити до інших державних установ про надання експертної підтримки (наприклад, у сфері фінансів) [24]. У 2001 році Генеральний прокурор, керівники усіх правоохоронних і контролюючих відомств та органів безпеки Литви підписали меморандум про співпрацю та обмін інформацією при проведенні оперативних слідчих заходів. Усі пов'язані з корупцією злочини, які розслідуються спеціальною службою розслідувань, знаходяться у провадженні регіональних відділень Департаменту організованої злочинності та корупції у складі Генеральної прокуратури. Справи особливої важливості, а також справи, які викликають великий суспільний інтерес (наприклад, злочини проти держави, або тяжкі злочини, вчинені організованою злочинною групою, гучні справи про корупцію, злочини, вчинені високопосадовцями або стосовно високопосадової особи), можуть розслідуватись офісом Департаменту організованої злочинності та корупції у складі Генеральної прокуратури [64].

Відмінність між повноваженнями детективів спеціальної служби розслідувань Литви та Департаментом організованої злочинності та корупції у складі Генеральної прокуратури Литви полягає у спеціалізації інституцій, на які покладено завдання з виявлення і розслідування правопорушень, пов'язаних з корупцією і пред'явлення обвинувачення. Першу функцію виконує детектив спеціальної служби розслідувань, а другу прокурор Департаменту організованої злочинності та корупції у складі Генеральної прокуратури. Так, детектив спеціальної служби розслідувань на підставі інформації, отриманої скарги або в

результаті власних попереджувальних дій, ініціює попереднє розслідування більшості правопорушень у сфері корупції. У випадках, коли ознаки злочину виявлені іншим правоохоронним органом (наприклад, Службою з розслідування фінансових злочинів, Поліцейським управлінням з боротьби проти організованої злочинності, Службою державної безпеки, митними чи податковими органами), цей орган інформує про його виявлення детектива спеціальної служби розслідувань або Департамент організованої злочинності та корупції у складі Генеральної прокуратури, для подальшої передачі справи [304, с. 110].

Таким чином, організаційна структура, функції та повноваження слідчих спеціальної служби розслідувань Литви є подібними до антикорупційних органів Гонконгу та Сінгапуру, про які мова йшла раніше. Повноваження детективів спеціальної служби розслідувань Литви регламентуються окремим нормативним актом, вони є дещо ширшими від повноважень детектива НАБУ, що полягає у необмеженому доступі до інформації та процесуальному забезпеченні самостійності уповноважених службових осіб.

Сполучене Королівство Великої Британії. Наступною країною, яку доцільно розглянути, є Сполучене Королівство Великої Британії, де розслідування корупційних злочинів здійснює Управління з питань шахрайства. Його створено в 1987 році як незалежний орган кримінальної юстиції, який функціонує під наглядом Генерального прокурора [115]. Управління з питань шахрайства є основним органом, який здійснює розслідування та кримінальне переслідування осіб, які вчинили корупційні злочини, що підривають довіру громадян до діяльності державних органів і фінансових інститутів країни, у тому числі пов'язаних з резонансними корупційними діяннями [74, с. 32]. Тобто, підслідність детективів Управління з питань шахрайства не є виключною і розповсюджується не лише на корупційні злочини, а й на інші категорії злочинів. Особливістю функціонування зазначеного органу є здійснення досудового розслідування спеціальними групами, до складу яких входять юристи, спеціалісти в галузі фінансів, інформаційних технологій, офіцери поліції та допоміжний персонал. Офіцери поліції, які працюють у цих групах, зберігають всі свої повноваження

щодо проведення розслідування правопорушень [235, с. 11]. Така модель досудового розслідування суттєво відрізняється як від слідчих Бюро з розслідування корупційної діяльності Сінгапуру, детективів Незалежної антикорупційної комісії проти корупції Гонконгу, так і від діяльності детективів НАБУ. Хоч останні і здійснюють досудове розслідування створеними слідчими групами, однак їх постійними членами є лише детективи НАБУ, решта учасників процесуально може бути залучена лише як спеціалісти та експерти в порядку, визначеному КПК України. Залучення різних спеціалістів до розслідування кожного кримінального провадження дає можливість долучити найкращих спеціалістів із тих галузей, які стосуються визначеного кримінального провадження, та безперервно отримувати поради щодо специфіки збору тих чи інших доказів. Таким чином, здійснення досудового розслідування групами, які складаються зі спеціалістів з різних галузей, що стосуються кримінального провадження, є позитивним досвідом, який може бути запроваджений в діяльність детективів НАБУ надалі за умови гарантування збереження таємниці досудового розслідування.

Республіка Польща. В Польщі ефективним інститутом боротьби з корупцією та органом кримінального переслідування корупційних правопорушень є Центральне антикорупційне бюро. Його наділено широкими повноваженнями, які стосуються усіх сфер суспільного та економічного життя [311, с. 150]. Досудове розслідування корупційних правопорушень здійснюють детективи Центрального антикорупційного бюро. Вони виконують профілактичну, оперативно-розшукову функцію та функцію кримінального переслідування [324, с. 150]. Функція запобігання реалізується шляхом здійснення аналітичного аналізу декларацій про доходи державних службовців, а також розслідування корупційних діянь із застосуванням спеціальних заходів [113, с. 53]. Крім того, вагому роль у реалізації зазначеної функції відіграє оперативно-розшукова діяльність. Її результати застосовують для виявлення, розкриття корупційних злочинів, а також для отримання та обробки інформації, необхідної для протидії корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування.

Діяльність уповноважених осіб Центрального антикорупційного бюро спрямована на проведення оперативно-розшукових заходів щодо діяльності зазначених суб'єктів, яка може завдати шкоди економічним інтересам держави [113, с. 54]. Таким чином, Центральне антикорупційне бюро є багатoproфільною установою та виконує три основні завдання: кримінальне переслідування випадків корупції за допомогою ефективних оперативно-розшукових і слідчих заходів; усунення умов, які сприяють корупції, шляхом впровадження корупційно-стійких практик; запобіжної функції. Існування запобіжної функції ще раз підкреслює необхідність її розширення в діяльності детективів НАБУ.

В ряді країн органи по боротьбі з корупцією взагалі не містять слідчих підрозділів. Досудове розслідування здійснюють в загальному порядку слідчі органу досудового розслідування, керуючись загальними засадами кримінального провадження. Розглянемо деякі з них.

Французька Республіка. У Франції створено аналітичне відомство по боротьбі з корупцією – Центральна служба з попередження корупції. Зазначений орган не має слідчих повноважень [235, с. 10]. Законодавці намагалися наділити службу слідчими функціями, але Конституційна рада Франції надала висновок щодо невідповідності закону Конституції і, зокрема, тим його положенням, де йшлося про статус Центральної служби з попередження корупції. Конституційна рада Франції у своєму рішенні зазначає, що «злиття повноважень адміністративної служби із засобами судової поліції є порушенням принципу розподілу влади, а також обмежує індивідуальні свободи громадян, закріплені у Декларації прав людини та громадянина»[314].

Основними завданнями посадових осіб Центральної служби з попередження корупції є: збір інформації та проведення консультацій незалежних експертів з питань, пов'язаних з виникненням ризику корупційних діянь і справами про корупцію, по яких ведеться розслідування; надання допомоги судовим органам на їх звернення в проведенні розслідування та судового розгляду справ про корупцію; надання експертних висновків за запитами органів виконавчої влади з питань підготовки проектів нормативних актів та проведення інших заходів

попередження корупційних діянь [314]. Отже, Центральна служба з попередження корупції є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері виявлення та розшуку корупційних діянь та активів, на які може бути накладено арешт. Досудове розслідування корупційних злочинів здійснюється слідчими підрозділами органів досудового розслідування.

Республіка Албанія. В Албанії функціонує два органи по боротьбі з корупцією. Перший – Робоча група по боротьбі з корупцією, яка є політичним органом, на вищому рівні відповідальним за напрацювання стратегічних напрямів діяльності, заходів у боротьбі з корупцією і прозорих механізмів політичної відповідальності за результати їх реалізації. Другий – Директорат по внутрішньому аудиту і боротьбі з корупцією – спеціальний орган при канцелярії Прем'єр-міністра країни, який наділений функціями контролю за проведенням аналітичної та профілактичної діяльності у боротьбі з корупцією [235, с. 16]. Однак жоден із них не наділений повноваженнями щодо здійснення досудового розслідування. Розслідування корупційних злочинів здійснюється в загальному порядку слідчими органу досудового розслідування поліції.

Таким чином, вивчення зарубіжного досвіду функціонування антикорупційних органів у сфері протидії корупції свідчить про доцільність посилення повноважень детектива НАБУ шляхом розширення його самостійності. Позитивним для запровадження є досвід Республіки Сінгапур та Незалежної антикорупційної комісії Особливого адміністративного району Гонконг, згідно з яким прокурор бере участь у судових засіданнях та отримує дозволи на проведення слідчих (розшукових) дій і заходів забезпечення кримінального провадження, а детективи виконують ухвали суду та здійснюють доказування. Доцільно також спростити механізм накладення арешту на банківські рахунки підозрюваних, їх транспортні документи, отримання не інтимних зразків у затриманого з метою проведення експертиз, тощо для детективів НАБУ.

Вбачається за доцільне розширення повноважень щодо запобігання вчиненню злочинів шляхом створення окремого підрозділу детективів, основним

призначенням якого буде здійснення розвідувальної діяльності, виявлення злочинів на стадії готування, попередження їх вчинення.

Висновки до розділу 1

1. У детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень виникають специфічні проблеми, пов'язані з його кримінальною процесуальною діяльністю. Нині гостродискусійною є система кримінальних процесуальних прав та обов'язків детективів, гарантій їх діяльності, підслідність цих суб'єктів, а також відсутність або недосконалість окремих елементів ефективного механізму протидії корупції (антикорупційного суду, методик визначення розміру шкоди, підстав для проведення ревізій, недоторканості суддів і народних депутатів, підстав та порядку здійснення заходів забезпечення кримінального провадження й негласних слідчих (розшукових) дій, інституту угод у кримінальному провадженні, якісних кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за корупційні злочини тощо). Незважаючи на зазначені обставини, що перешкоджають ефективній діяльності детектива НАБУ як учасника кримінальних процесуальних відносин, переважна більшість детективів НАБУ оцінює свою роботу добре (60,78 %), рідше – задовільно (27,45 %).

Питання діяльності детектива НАБУ як учасника кримінальних процесуальних відносин в науковій літературі розглянуто фрагментарно на рівні наукових статей та повідомлень. Насамперед, це питання зарубіжного досвіду функціонування аналогічних НАБУ антикорупційних органів в інших країнах. Гостру дискусію викликають кримінальні процесуальні повноваження детективів НАБУ, їх особлива підслідність, взаємодія з іншими органами державної влади.

Аналіз зазначених праць дозволяє зробити висновок, що в Україні ще не проводилось жодного комплексного системного монографічного дослідження проблем діяльності детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин.

2. Проведено класифікацію антикорупційних органів залежно від виконуваних функцій на: 1) ті, які забезпечують формування та реалізацію державної антикорупційної політики; 2) ті, які уповноважені на недопущення вчинення корупційних кримінальних правопорушень, їх виявлення, припинення, розкриття та розслідування; 3) ті, які здійснюють функцію нагляду за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування; 4) ті, які здійснюють кримінальне судочинство у корупційних кримінальних правопорушеннях.

Обґрунтовано, що детективи НАБУ в системі органів, які здійснюють досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, є працівниками особливого спеціалізованого органу досудового розслідування, оскільки, по-перше, детективам НАБУ підслідні лише корупційні кримінальні правопорушення, тобто вони спеціалізується виключно на корупційних кримінальних правопорушеннях; по-друге, це правопорушення, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; по-третє, детективи НАБУ наділені повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника.

Встановлено необхідність доповнення КПК України визначенням детектива. *З огляду на це ч. 1 ст. 3 КПК України варто доповнити п. 4-1 такого змісту: «детектив – службова особа, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати попередження, виявлення, припинення та досудове розслідування кримінальних правопорушень».*

Виявлено неузгодженість застосовуваної в ч. 4 ст. 5 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» термінології положенням КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині використання понять «оперативно-розшукові та слідчі дії», розроблено пропозиції щодо їх усунення.

З огляду на те, що досить часто особи, які вчиняють корупційні кримінальні правопорушення, здійснюють легалізацію коштів, здобутих злочинним шляхом, запропоновано ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне

бюро» доповнити п. 3-1 такого змісту: *«забезпечує вжиття заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, віднесених до підслідності НАБУ»*.

3. На підставі вивчення зарубіжного досвіду встановлено, що антикорупційні органи, які функціонують на міжнародній арені, можна класифікувати: 1) за наявністю або відсутністю окремих повноважень щодо протидії кримінальним корупційним правопорушенням розрізняють: а) репресивні; б) не репресивні; 2) за спеціалізацією: а) загальні; б) спеціальні; 3) за категорією виконуваних функцій: а) уповноважені на виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень; б) уповноважені на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням; в) уповноважені на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування.

На основі аналізу зарубіжного досвіду функціонування антикорупційних органів та їх класифікації виокремлено дві моделі антикорупційних органів, що функціонують в зарубіжних країнах. Перша модель передбачає наявність спеціальних антикорупційних органів, що мають повноваження щодо розслідування корупційних кримінальних правопорушень. Друга модель передбачає відсутність спеціальних антикорупційних органів, що не здійснюють розслідування кримінальних корупційних правопорушень. За таких обставин розслідування корупційних кримінальних правопорушень здійснюють загальні органи досудового розслідування, які розслідують різні категорії кримінальних правопорушень, зокрема і корупційні. В Україні, на наш погляд, використано першу модель функціонування антикорупційних органів, у якій НАБУ наділене повноваженнями щодо виявлення, розслідування корупційних кримінальних правопорушень і запобігання їм.

Порівняльний аналіз функціонування антикорупційних органів Гонконгу, Сінгапуру, Польщі, Великобританії, Литви, Болгарії, Латвії, Кореї та Таїланду свідчить про доцільність створення окремого підрозділу детективів НАБУ,

основним призначенням якого буде запобігання корупційним кримінальним правопорушенням.

Позитивним для запровадження є досвід Республіки Сінгапур та Незалежної антикорупційної комісії Особливого адміністративного району Гонконг, згідно з яким прокурор бере участь у судових засіданнях та отримує дозволи на проведення слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження, а детективи виконують ухвали суду та здійснюють доказування. Доцільно спростити механізм накладення арешту на банківські рахунки підозрюваних, їх транспортні документи, отримання не інтимних зразків у затриманого з метою проведення експертиз тощо для детективів НАБУ.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ДЕТЕКТИВА НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ

2.1 Повноваження детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин

Особливість детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин полягає у його специфічному статусі, який поєднує в собі повноваження оперативного працівника та слідчого. Причому, важливе значення має саме його кримінальний процесуальний статус. Як слушно зауважує І. В. Гловюк, категорію «кримінально-процесуальний статус» слід розглядати як спеціальну щодо категорії «правовий статус» [55, с. 50]. Очевидно, що його особливість полягає в тому, що цей статус обмежується положеннями, які регламентують діяльність слідчого та оперативного працівника. Разом з тим в теорії кримінального процесу обсяг та межі повноважень детектива НАБУ не визначено та не систематизовано. Актуальною є також проблема одночасної реалізації повноважень слідчого і оперативного працівника. Не дивлячись на те, що в наділенні такими повноваженнями полягає особливість його статусу, одночасна їх реалізація потребує теоретичного переосмислення та аналізу.

Виходячи із зазначеного слід здійснити класифікацію повноважень детектива НАБУ, визначивши їх межі та обсяг, та розглянути проблемні аспекти одночасної реалізацій повноважень слідчого і оперативного працівника та інші проблемні моменти процесуального статусу детектива НАБУ.

Процесуальний статус детектива НАБУ тісно пов'язаний з його правами та обов'язками або виконуваними функціями. З цього приводу П. С. Елькінд стверджує, що характер та обсяг прав і обов'язків суб'єкта визначається особливостями приписаних йому нормами права кримінально-процесуальних

функцій [305, с. 45-46]. Виходячи з того, що статус детектива поєднує в собі повноваження декількох учасників кримінального провадження, його права та обов'язки спрямовані на виконання декількох функцій у відповідності із функціями учасників, які він виконує.

Питання щодо класифікації таких функцій є досить дискусійним в теорії кримінального процесуального права. Наприклад, Л. Д. Удалова та В. В. Рожнова виділяють три основні функції: 1) функція обвинувачення; 2) функція захисту; 3) функція вирішення кримінального провадження по суті (правосуддя). Серед інших кримінальних процесуальних функцій вони називають: 1) функцію розслідування; 2) функцію нагляду за додержанням законності; 3) функцію кримінального переслідування; 4) функцію судового контролю; 5) профілактичну функцію [133, с. 34-35]. Натомість Л. М. Лобойко стверджує, що до числа кримінальних процесуальних функцій належать: 1) функція обвинувачення (кримінального переслідування); 2) функція захисту; 3) функція правосуддя; 4) допоміжна функція. В основу цієї класифікації функцій автором покладаються об'єкт і обсяг окремих напрямів одномотивної кримінальної процесуальної діяльності [149, с. 13–14].

З огляду на те, що ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. на НАБУ покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових, виникає питання куди слід віднести вказані функції [214]. Очевидно, що помилковим буде віднесення цих функцій до допоміжних, оскільки за своїм значенням запобігання злочинам чи їх досудове розслідування є не менш важливими, ніж функція обвинувачення. Дискусійним є і віднесення їх до інших функцій, оскільки функція обвинувачення тісно пов'язана з функцією розслідування. Не вдаючись до більш глибокої дискусії з цього питання, один із варіантів вирішення проблеми вбачаємо у можливості віднести вказані кримінальні процесуальні функції до функцій протидії злочинам.

Водночас для того, щоб встановити, які конкретні кримінальні процесуальні функції виконує детектив НАБУ, необхідно проаналізувати його повноваження. На відміну від інших учасників кримінальних процесуальних відносин, права та обов'язки детектива НАБУ чітко не визначені ні в КПК України, ані в Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. Крім того, слід наголосити саме на несформованості вичерпного переліку таких повноважень [32, с. 109]. Про це свідчить, насамперед, вказівка в ч. 3 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» на можливість мати інші повноваження, пов'язані з виконанням обов'язків.

У статтях 16 та 17 вказаного Закону України визначено лише права та обов'язки НАБУ, які однак не можна абсолютно ототожнювати з правами та обов'язками детективів цього правоохоронного органу, оскільки до його складу окрім детективів входять й інші категорії працівників (наприклад, оперативні працівники).

Таким чином, повноваження детективів НАБУ як суб'єктів кримінальних процесуальних відносин можна встановити на підставі аналізу КПК України, Законів України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. та «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. (Додаток Г).

Вивчення цих нормативно-правових актів свідчить про те, що повноваження детектива НАБУ складаються з трьох частин: 1) загальних повноважень – охоплюють усю їх діяльність (передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. для усіх працівників НАБУ); 2) повноважень слідчого (визначені в КПК України); 3) повноважень працівника оперативного підрозділу (містяться в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. та КПК України)⁴.

⁴ На запитання «Чим, на Вашу думку, регламентуються повноваження детектива НАБУ?»: 1,96 % опитаних вважає, що Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», 11,76 % – КПК України, 0 % – Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», 84,32 % – усіма зазначеними нормативно-правовими актами (Додаток В).

Повноваження детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин регламентуються усіма зазначеними нормативно-правовими актами, а окремі з них навіть дублюються. Проте найбільше повноважень, пов'язаних з кримінальною процесуальною діяльністю детектива НАБУ, закріплено саме в КПК України.

Системний аналіз КПК України дає змогу поділити права та обов'язки детектива НАБУ на дві групи залежно від суб'єкта, чиї повноваження він реалізує, на ті, які він виконує як слідчий та ті, які він виконує як оперативний працівник.

Свою чергою, права та обов'язки детектива, які він реалізує як слідчий, можна поділити на п'ять груп:

1) повноваження, пов'язані з рухом кримінального провадження (початок досудового розслідування, об'єднання кримінальних проваджень, виділення матеріалів досудового розслідування, зупинення та відновлення досудового розслідування, закінчення досудового розслідування);

2) загальні повноваження, пов'язані із здійсненням досудового розслідування (оцінка доказів; отримання показань; розгляд клопотань під час досудового розслідування, заявлених стороною захисту, потерпілим і його представником; дотримання строків досудового розслідування, повідомлення про підозру, зміна повідомлення про підозру, розшук підозрюваного, відкриття матеріалів іншій стороні; складання обвинувального акту і реєстру матеріалів кримінального провадження; продовження строку досудового розслідування; ініціювання спеціального досудового розслідування; оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора);

3) повноваження, пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження (виклик слідчим, прокурором; привід; накладення грошового стягнення; тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна; арешт майна; запобіжні заходи; затримання особи без ухвали слідчого судді);

4) повноваження, пов'язані з проведенням слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій (допит; пред'явлення особи для впізнання; пред'явлення речей для впізнання; проведення допиту, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування; проникнення до житла чи іншого володіння особи; обшук; огляд; слідчий експеримент; освідчування особи; доручення про проведення експертизи; отримання зразків для експертиз; аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; огляд і виїмка кореспонденції; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; моніторинг банківських рахунків; аудіо-, відеоконтроль місця; контроль за вчиненням злочину; виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження; використання конфіденційного співробітництва);

5) повноваження щодо міжнародного співробітництва (підготовка запиту про міжнародну правову допомогу).

Права та обов'язки детектива, які він реалізує як оперативний працівник, можна поділити на ті, що стосуються права ініціювати певні дії (наприклад, негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою тощо) та ті, які він має право вчиняти самостійно (наприклад, опитування осіб за їх згодою, використання їх добровільної допомоги; ознайомлення з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, їх вивчення, виготовлення копії з таких документів; використання конфіденційного співробітництва тощо).

Таким чином, аналізуючи права та обов'язки детектива НАБУ, які він реалізує як оперативний працівник, доходимо висновку, що його самостійність обмежена. В рамках оперативно-розшукової справи детектив НАБУ не може

самостійно приймати рішення щодо проведення більшості оперативно-розшукових заходів. Це залишається прерогативою керівника оперативного підрозділу. Водночас в рамках кримінального провадження він уповноважений самостійно приймати процесуальні рішення та ініціювати проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Так, негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором [216]. Така процесуальна нерівність статусу детектив–оперативний працівник та детектив–слідчий, на нашу думку, потребує врегулювання шляхом розширення повноважень детектива–оперативного працівника та надання можливості самостійно ініціювати проведення оперативно-розшукових заходів.

З огляду на особливості роботи детективів можна виділити їх обов'язки та права, що випливають із ст. ст. 16 та 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. (Додаток Г). Їх детальний аналіз дозволяє дійти висновку, що вони спрямовані на реалізацію детективами НАБУ функції досудового розслідування, розкриття та запобігання злочинам.

На підставі аналізу зазначених повноважень можна стверджувати, що детективи НАБУ виконують три функції: 1) оперативно-розшукову; 2) досудового розслідування; 3) запобігання злочинам. Аналогічну позицію висловлює Р. Гречанюк [63, с. 42]. Ці функції визначають сутність НАБУ як правоохоронного органу. Водночас інші повноваження є допоміжними у реалізації вищезазначених повноважень [37, с. 83].

Особливість повноважень детектива НАБУ полягає в декількох аспектах. По-перше, детективи – це єдині працівники правоохоронних органів, що володіють повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника. По-

друге, детективи НАБУ володіють особливими повноваженнями, яких не має працівник жодного іншого правоохоронного органу (Додаток Г). По-третє, детективи НАБУ мають особливу підслідність. Про це буде зазначено далі.

Розпочнемо аналіз з оперативно-розшукової функції, яка визначена Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. Так, у ст. 5 цього Закону України визначено підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Також зазначено, що оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами НАБУ – детективів, оперативнотехнічними, внутрішнього контролю [216]. Відтак, з усіх підрозділів НАБУ до оперативних працівників відносять окрім детективів ще й працівників оперативнотехнічних підрозділів і підрозділів внутрішнього контролю.

Водночас працівники зазначених підрозділів відповідно до ст. 7 цього Закону України мають низку прав та обов'язків (Додаток Г).

Нині одним з проблемних питань є неузгодженість норм КПК України з Законом України «Про Національне антикорупційне бюро» та Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині регламентації прав та обов'язків детектива, на що звертали увагу вчені [87, с. 89–90]. Зокрема, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» детектив НАБУ для виконання покладених на нього обов'язків має право заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи. Водночас в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» мова йде не про право, а про обов'язок заведення оперативно-розшукових справ. Так, у ч. 1 ст. 9 цього Закону України вказано, що у кожному випадку наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності заводиться оперативно-розшукова справа [216]. ОРС заводиться за наявності підстав, а не на розсуд детектива. *Тобто, заведення ОРС є не правом, а обов'язком, тому необхідно чітко визначити не лише права, але обов'язки детективів НАБУ.*

Оскільки детектив НАБУ відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України уособлює слідчого, то він володіє і його повноваженнями.

У частині 2 ст. 40 КПК України наведено перелік повноважень слідчого, який не є вичерпний, оскільки у п. 9 вказано, що слідчий вправі здійснювати й інші повноваження, передбачені КПК України. До них слід віднести, наприклад, право слідчого витребувати та отримувати від перелічених у ч. 2 ст. 93 КПУ України органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій [99, с. 144].

Функція досудового розслідування детективів НАБУ пов'язана, насамперед, з їх підслідністю. Підслідність тісно пов'язана з повноваженнями того чи іншого органу досудового розслідування. Як слушно зауважує Ю. І. Кицан, незважаючи на тісний зв'язок понять «підслідність», «компетенція», «юрисдикція» та «підвідомчість», підслідність не тотожна жодному з них [112, с. 85].

Підслідність справ НАБУ визначено, виходячи з необхідності обмеження кількості справ, якими займатиметься новий орган, і зосередження його уваги на високопосадовій корупції та корупційних правопорушеннях, що завдають особливо велику шкоду захищеним законом інтересам. Це передбачає виключення зі сфери уваги нового спеціалізованого органу менш серйозних справ про корупцію та адміністративних корупційних правопорушень [201]. Це означає, що у справі протидії корупції будуть задіяні й інші правоохоронні органи. А тому НАБУ є не єдиним органом, до підслідності якого належать корупційні кримінальні правопорушення.

Підслідність детективів НАБУ має складну структуру. У її межах можна виокремити кілька складових елементів.

До кримінальних правопорушень, які підслідні НАБУ, належать насамперед, ті що визначені у абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України. Це злочини, передбачені ст. ст. 191, 206-2, 209–211, 354 (стосовно працівників юридичних осіб публічного права), 364, 366-1, 368, 368-2, 369, 369-2, 410 КК України [134].

Фактично, це злочини, які кримінальним процесуальним законодавством віднесено *до категорії корупційних*. Однак незрозумілим є той факт, що вони лише частково співпадають з корупційними злочинами, перелік яких надано у законі про кримінальну відповідальність. Адже, відповідно до примітки до ст. 45 КК України корупційними злочинами вважаються злочини, передбачені ст. ст. 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені ст. ст. 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 КК України [29, с. 106–112].

На цю проблему звертала увагу Р. Гречанюк [63, с. 42]. Тому й не дивно, що ще на етапі прийняття законопроекту вчені висловлювали низку пропозицій з цього приводу, зокрема віднесення до них злочинів, передбачених ст. 190, ст. 221-1, ст. 222, ст. 233, ст. 256, ч. 2, 3 ст. 262, ч. 2, 3 ст. 312, ч. 2, 3 ст. 313, ч. 2 ст. 320, ч. 1, 2 ст. 357, ст. 388 КК України [196]. В подальшому первісний варіант вказаного переліку був доповнений, зокрема ст. 366-1, яка передбачає відповідальність за декларування недостовірної інформації чиновниками [227].

Визначені в абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України злочини підслідні детективам НАБУ лише у разі дотримання однієї з умов їх вчинення, які пов'язані з категорією суб'єктів, розміром предмета злочину або завданої ним шкоди [29, с. 106–112].

З аналізу переліку злочинів, віднесених ст. 216 КПК України до підслідності НАБУ, вбачається, що всі злочини віднесені до корупційних, *відображають предметну частину підслідності*. Вказівка на те, що НАБУ здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень, вчинених окремою категорією осіб, відображає персональну складову підслідності. Тобто, НАБУ здійснює досудове розслідування за умови, що вчинено корупційний злочин та лише в тому випадку, якщо його вчинено визначеною категорією осіб. Відтак, не випадково Ю. П. Янович називає її предметно-персональною [309, с. 343].

Слід відмітити, що за категорією суб'єктів злочинів *підслідність НАБУ частково співпадає з підслідністю слідчих органів ДБР*. У зв'язку з цим можуть виникати проблеми визначення підслідності ДБР і НАБУ.

Невипадково у Зауваженнях Головного юридичного управління до проекту Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 16 вересня 2014 р. № 5085 наголошувалось, що ДБР мало б створюватися фактично для виконання тієї ж функції та стосовно того ж кола суб'єктів, що і НАБУ. За такої ситуації виникає питання – чи потрібно було взагалі створювати такий орган, як НАБУ, і чи потрібно існування двох цих органів одночасно? [93].

Тому у п. 1 ч. 4 ст. 216 КПК України, яка визначає підслідність слідчих органів ДБР, наголошено, що ці слідчі здійснюють досудове розслідування злочинів, учинених вказаними суб'єктами, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності НАБУ згідно з ч. 5 ст. 216 КПК України.

Окрім зазначених абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України злочинів, які умовно можна назвати «головними», детективам НАБУ підслідні й інші злочини. На це вказує декілька положень КПК України [29, с. 106–112].

По-перше, відповідно до абз. 2 ч. 5 ст. 216 КПК України прокурор, який здійснює нагляд за досудовими розслідуваннями, які проводяться детективами НАБУ, *своєю постановою може віднести кримінальне провадження у злочинах, передбачених абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПК України, до підслідності детективів НАБУ, якщо відповідним злочином було заподіяно або могло бути заподіяно тяжкі наслідки охоронюваним законом свободам та інтересам фізичної або юридичної особи, а також державним чи суспільним інтересам*. Під тяжкими наслідками слід розуміти заподіяння шкоди життєво важливим інтересам суспільства та держави, зокрема державному суверенітету, територіальній цілісності України, реалізації конституційних прав, свобод і обов'язків трьох і більше осіб [29, с. 106–112].

По-друге, відповідно до абз. 3 ч. 5 ст. 216 КПК України детективи НАБУ з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів, які віднесені цією статтею до його підслідності, за рішенням Директора НАБУ та за погодженням із прокурором САП *можуть також розслідувати злочини, які віднесені до підслідності слідчих інших органів*. Ю. П. Янович слушно зауважує,

що у ситуації, що розглядається, можна говорити про наявність ще одного виду підслідності в кримінальному процесі – *універсальної* [309, с. 344].

О. Баганець, критикуючи це положення, зазначає, що на практиці виходить, що НАБУ при такій розпливчистій мотивації може прийняти до свого провадження будь-яку кримінальну справу, наприклад, про кишенькові чи квартирні крадіжки, чи зґвалтування, підслідні органам поліції, до речі, за якими наглядає інший прокурор, без будь-якої його згоди. При цьому, дослідник звертає увагу на те, що зміна підслідності кримінальних проваджень та їх передача від одного органу досудового розслідування до іншого є складовою саме прокурорського нагляду, що прямо передбачено КПК України, а не складовою повноважень НАБУ, а тому має здійснюватися виключно за рішенням вищестоящего прокурора, але аж ніяк не Директора НАБУ, тобто керівника одного із правоохоронних органів, який, навіть не є стороною в кримінальному процесі [7].

По-третє, відповідно до абз. 4 ч. 5 ст. 216 КПК України, у разі встановлення підрозділом внутрішнього контролю НАБУ злочинів, передбачених ст. ст. 354, 364–370 КК України, які були вчинені службовою особою НАБУ (крім Директора НАБУ, його першого заступника та заступника), такі злочини розслідуються детективами зазначеного підрозділу. Водночас, якщо ці злочини вчинені Директором НАБУ, його першим заступником та заступником – їх розслідують слідчі ДБР. З цього приводу Л. М. Лобойко висловлює важливі рекомендації. Вчений зазначає, що кримінальні правопорушення, вчинені директорами територіальних управлінь та їхніми заступниками, є підслідними детективам підрозділів внутрішнього контролю НАБУ. Для забезпечення неупередженості з'ясування обставин кримінального правопорушення, вчиненого директором територіального управління або його заступником, досудове розслідування в цих провадженнях доцільно доручати детективам центрального управління НАБУ [283, с. 418–420].

Водночас це законодавче положення, на думку О. Баганця, фактично свідчить про законодавче закріплення так званої «кругової поруки» в цьому

відомстві, породжує ті ж корупційні ризики і створює умови для уникнення працівниками НАБУ кримінальної відповідальності [7].

Окрім цього, слід відмітити, що це законодавче положення, передбачене абз. 4 ч. 5 ст. 216 КПК України, обмежене лише злочинами, передбаченими ст. ст. 354, 364–370 КК України, що дає підстави стверджувати, що інші протиправні діяння, учинені детективами НАБУ, підслідні іншим правоохоронним органам [29, с. 106–112].

По-четверте, відповідно до ч. 6 ст. 216 КПК України у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. ст. 384–388, 396 КК України, досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, до підслідності якого відноситься злочин, у зв'язку з яким почато досудове розслідування [29, с. 106–112].

По-п'яте, відповідно ч. 8 ст. 216 КПК України у кримінальних провадженнях щодо злочинів, передбачених ст. ст. 209 і 209-1 КК України, досудове розслідування здійснюється слідчим того органу, який розпочав досудове розслідування або до підслідності якого відноситься суспільно небезпечне протиправне діяння, що передувало легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, крім випадків, коли ці злочини віднесено згідно з цією статтею до підслідності НАБУ [29, с. 106–112; 134].

Тут очевидно йдеться про альтернативну підслідність. У зв'язку з цим, слід погодитись з Л. М. Лобойко, який вважає, що «паралельне» здійснення досудового розслідування кількома органами за одним і тим же фактом корупційного кримінального правопорушення не виключає обов'язку слідчого, прокурора на початку розслідування перевірити наявність уже розпочатих досудових розслідувань щодо того ж кримінального правопорушення (ч. 4 ст. 218 КПК України) [283, с. 418].

Загальна кількість українських посадовців, потенційно підслідних НАБУ, перевищує двадцять тисяч осіб. В основному це – вищі посадові особи (від Прем'єр-міністра до мерів міст обласного значення та керівників

райдержадміністрацій), керівники державних підприємств, особи вищого офіцерського складу силових структур, судді усіх рівнів тощо [171].

Зазначена підслідність НАБУ викликає серйозну критику з боку як вчених, так і практичних працівників правоохоронних органів [168; 25; 152; 101; 85, с. 206; 58, с. 33-34; 63, с. 42]. Питання про підслідність має бути максимально унормовано, оскільки це може призвести до визнання доказів недопустимими. Адже, як слушно зауважує А. Павлишин, у випадку одержання доказів з порушенням правил підслідності, останні, безумовно, повинні визнаватися недопустимими аж за двома підставами: одержання доказів неповноважним суб'єктом та порушення конституційних прав громадян, а рішення судів, котрі визнають докази, одержані відповідними органами досудового розслідування з порушеннями правил підслідності, недопустимими, є абсолютно законними [182, с. 239].

Таким чином, на підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що питання про підслідність детективів НАБУ є досить складним та дискусійним. Детективи НАБУ спеціалізуються на розслідуванні кримінальних корупційних правопорушень, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. При цьому, з одного боку, вони розслідують не всі злочини, які вважаються корупційними, а з іншого – не усі злочини з тих, які вони розслідують, належать до корупційних [29, с. 108].

Більшість опитаних детективів НАБУ (84,31 %) вважає за недоцільне віднести до підслідності НАБУ усі кримінальні корупційні правопорушення, зокрема й ті, що на сьогодні підслідні іншим органам досудового розслідування. Лише 9,80 % підтримує таку пропозицію. Натомість 5,89 % висловлюють й інші варіанти, зокрема за такої штатної чисельності – ні, але з можливістю вибору самим НАБУ підслідності – так; НАБУ і так наділено повноваженнями щодо витребування кримінальних проваджень; ні, з урахуванням обмеженої чисельності детективів НАБУ, таке збільшення призведе до неякісного розслідування (Додаток В).

Важливе місце у кримінальній процесуальній діяльності детективів НАБУ відводиться функції запобігання злочинам, яку дає підстави виокремити аналіз положень ч. 1 ст. 1 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. Вказівка на неї здійснюється шляхом застосування термінів «попередження корупційних правопорушень» і «припинення корупційних правопорушень», а також «запобігання вчиненню нових корупційних правопорушень».

При цьому слід відмітити, що такі функції покладаються на аналогічні органи в зарубіжних країнах. Наприклад, детективи Департаменту оперативної роботи Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу застосовують у своїй діяльності тактику попереджувального розслідування з виявлення випадків корупції. З цією метою використовується стратегія, яка включає проведення різних слідчих заходів під прикриттям і більш широке та ефективне застосування інформаційних технологій [156]. Така тактика передбачає проведення комплексу заходів, спрямованих на виявлення осіб, які мають намір вчинити злочин або готуються до його вчинення з метою недопущення реалізації їх злочинного умислу [29, с. 106–112].

З метою виконання функції запобігання злочинам детективи НАБУ відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. уповноважені:

здійснювати оперативно-розшукові заходи з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів;

здійснювати інформаційно-аналітичну роботу з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;

взаємодіяти з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;

надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкових до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, а також отримувати від цих органів протягом 30 днів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України [214].

Покладення на НАБУ зазначених функцій вважаємо цілком виправданим, принаймні, з огляду на те, що головним завданням цього правоохоронного органу є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці [214]. Водночас результатом такої протидії вважаємо максимальне зменшення таких злочинних проявів серед представників вищих органів державної влади. Функція запобігання злочинам має бути однією з найбільш пріоритетних функцій серед інших функцій НАБУ, оскільки краще не допустити вчинення злочину, ніж потім його розкривати та розслідувати.

Однак реалізація цієї функції ускладнена низкою проблемних питань. Вони пов'язані насамперед з тим, що у КПК України 2012 р. на відміну від попереднього кримінально-процесуального закону на слідчих не покладено обов'язок щодо усунення причин і умов вчинення злочину у конкретному кримінальному провадженні. У зв'язку з цим склалася ситуація, коли детективи НАБУ відповідно до Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. зобов'язані запобігати злочинам, однак КПК України не передбачає механізму реалізації цієї функції [29, с. 106–112].

Цікавим у цьому плані є досвід Литовської Республіки, де на слідчих спеціальної служби розслідувань, яка є антикорупційним органом, покладено обов'язок надавати Президенту, Сейму та уряду пропозиції щодо нових законодавчих актів, необхідних для ефективного проведення заходів із

запобігання корупції [88, с. 167]. Відтак, як бачимо, цей орган здійснює не лише розслідування певної категорії корупційних правопорушень, але й зобов'язаний вживати заходів щодо запобігання злочинам шляхом розробки пропозицій про внесення змін і доповнень до нормативно-правових актів. Законотворча діяльність є досить складною і специфічною, а тому потребує не лише спеціальних знань, але й відповідних навичок [29, с. 106–112].

З метою ефективної реалізації функції запобігання злочинам у діяльності детективів НАБУ вважаємо за доцільне створити у межах цього правоохоронного органу окремий підрозділ, основним призначенням якого повинно бути недопущення та припинення корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також у разі необхідності підготовка пропозицій щодо усунення причин та умов їх вчинення та вжиття відповідних заходів щодо їх реалізації [34, с. 146–150].

Відсутність у КПК України обов'язку запобігати злочинам суперечить ч. 1 ст. 1 КК України, згідно з якою одним із основних завдань закону про кримінальну відповідальність є запобігання злочинам. Водночас, як слушно наголошують вчені, забезпечення правильного застосування кримінального права є призначенням кримінально-процесуального права [67, с. 212].

На проблему реалізації функції запобігання злочинам у кримінально-процесуальній діяльності органів досудового розслідування неодноразово звертали увагу вчені [11, с. 254; 6, с. 84; 308, с. 166]. Причому вони пропонують різні шляхи її вирішення. Наприклад, В. М. Юрчишин вважає за доцільне ст. 91 КПК України доповнити пунктом про обов'язок доказування причин і умов вчинення злочину [308, с. 166]. В. П. Шибіко також пропонує доповнити перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 91 КПК України) пунктом «причини та умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення» [300, с. 107]. Аналогічної думки дотримується І. В. Павленко, наголошуючи на необхідності доповнення ст. 91 КПК України положенням про розширення обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, «за рахунок причин та умов вчинення злочину» [181, с. 384].

Водночас А. А. Десятник вважає такий підхід неправильним і пропонує запровадити окрему норму, яка б передбачала реалізацію запобіжної функції [71, с. 248]. До речі, така норма вже пропонувалася, зокрема у проекті Закону України № 4444 від 14 березня 2014 р. «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо слідчих, що здійснюють досудове розслідування» [204].

Окремі вчені більш комплексно підходять до вирішення вказаної проблеми. Так, на думку А. В. Форостяного, найбільш доцільним є включення причин і умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, до переліку обставини, передбачених ч. 1 ст. 91 КПК. Крім включення до ч. 1 ст. 91 КПК України положення про доказування причин та умов, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, КПК України необхідно доповнити статтею, яка б визначала подальші дії слідчого та прокурора, коли ця обставина доведена [281, с. 154]. Схожої позиції дотримується Д. М. Тичина, пропонуючи більш розгалужену систему таких норм [265, с. 94–95].

Однак, на нашу думку, виявлення причин і умов вчинення злочину не є предметом доказування у кримінальному провадженні. Причини та умови підлягають лише встановленню з метою подальшого вжиття заходів щодо їх усунення. Водночас їх доказування є зайвою роботою слідчого.

З огляду на це, вважаємо за доцільне підтримати ідею запровадження окремої кримінальної процесуальної норми про виявлення причин і умов вчинення злочину.

У зв'язку з цим пропонуємо доповнити КПК України новою ст. 222-1 такого змісту:

«Виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину

1. При проведенні досудового розслідування слідчий зобов'язаний виявляти причини та умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення, та вживати заходів щодо їх усунення, зокрема шляхом внесення у відповідний державний орган, громадську організацію або службовій особі подання про

вжиття заходів для усунення причин і умов учинення кримінального правопорушення» [29, с. 106–112].

Діяльність детектива НАБУ в частині запобігання кримінальним корупційним правопорушенням, насамперед, має полягати у виявленні корупційних ризиків, корупціогенних факторів, корупційних схем. Тому, звичайно, не можна зводити цей процес лише до виявлення причин та умов шляхом внесення подання, слід застосовувати будь-які інші можливі заходи. Саме тому перелік можливих профілактичних форм в зазначеній нормі пропонується не робити вичерпним. Крім того, слід враховувати той факт, що зазначена норма повинна поширюватись на будь-якого слідчого, а не лише детектива НАБУ.

На нашу думку, створення такої норми матиме важливе значення для протидії злочинам, підслідним НАБУ. Адже детективи НАБУ, розслідуючи корупційні злочини, виявляють злочинні схеми, які, як правило, реалізуються завдяки недосконалості законодавства та корупціогенним факторам, усунення яких зменшувало б ймовірність вчинення нових кримінальних правопорушень [29, с. 106–112].

Незважаючи на відсутність дієвого кримінального процесуального механізму усунення причин і умов вчинення кримінальним правопорушень, детективи НАБУ мають вагомі напрацювання у цьому напрямі. Наприклад, розуміючи, що самого арешту учасників корупційних схем недостатньо для їх знищення, НАБУ і САП проводять позовну роботу. Так, НАБУ виступило з позовом про розірвання тристоронніх договорів про уступку права вимоги боргу за спожиту електроенергію від ВАТ «Запоріжжя обленерго» (в якому понад 50 % належить державі) на користь приватної структури [29, с. 106–112].

Завдяки роботі НАБУ та САП ПАТ «Укргазвидобування» домоглося через суд розірвання угод про спільну діяльність з компаніями, задіяними у так званій «газовій схемі Онищенко». В результаті – менш ніж за півроку з моменту припинення цієї схеми «Укргазвидобування» заробило вп'ятеро більше, ніж майже за три роки спільної діяльності з приватними структурами, підконтрольними О. Онищенко [96].

Окрім того, детективи НАБУ у своїй роботі неодноразово зустрічалися з прогалинами, колізіями та іншими проблемними питаннями, пов'язаними з недосконалістю законодавчих положень. У зв'язку з цим, вони можуть готувати пропозиції щодо вдосконалення законодавства, хоча при цьому й не належати до суб'єктів законодавчої ініціативи. Це не лише дозволить повною мірою реалізувати функцію запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, але й у подальшому може сприяти підвищенню ефективності розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень [29, с. 106–112].

У діяльності підрозділів детективів НАБУ щодо запобігання вчиненню корупційних злочинів доцільно було б виокремити деякі напрями запобіжної функції:

- 1) попередження корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності;
- 2) припинення корупційних правопорушень цієї категорії;
- 3) виявлення та усунення (нейтралізація) причини і умов, які сприяють вчиненню корупційних правопорушень [29, с. 106–112].

Водночас більш детальна реалізація вказаної функції можлива шляхом аналізу статистичних даних, повідомлень ЗМІ, вивчення матеріалів кримінальних проваджень, налагодження зв'язків з населенням, особливо з тією його частиною, яка бажає надавати допомогу детективам НАБУ [29, с. 106–112].

Таким чином, закріплення за детективами НАБУ кримінально-процесуальної функції запобігання кримінальним правопорушенням відповідає позитивному досвіду функціонування аналогічних органів в окремих зарубіжних країнах. З метою забезпечення її реалізації вважаємо за доцільне запровадження окремої кримінальної процесуальної норми про виявлення причин і умов вчинення злочину. Реалізація цієї функції має здійснюватись за такими напрямами: 1) попередження корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності; 2) припинення корупційних правопорушень цієї категорії; 3) виявлення та усунення (нейтралізація) причини і умов, які сприяють вчиненню корупційних правопорушень. Ефективна її реалізація потребує налагодження взаємодії

детективів НАБУ з іншими державними органами, для чого необхідно розробити відповідні міжвідомчі інструкції щодо напрямів і форм такої взаємодії [29, с. 106–112].

Таким чином, аналіз прав і обов'язків детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин свідчить про те, що вони стосуються трьох функцій – виявлення кримінальних правопорушень, їх досудового розслідування та запобігання таким деліктам. Права та обов'язки детектива включають, з одного боку, права та обов'язки слідчого, а з іншого – права та обов'язки оперативного працівника. При цьому детектив НАБУ, на відміну від слідчого та оперативного працівника, має особливий статус, що поєднує повноваження оперативного працівника та слідчого, однак він не може реалізовувати їх одночасно в одному кримінальному провадженні. Про це більш детально йтиметься в підрозділі 3.1 дисертації.

З метою з'ясування проблемних питань, що виникають під час здійснення повноважень детективами НАБУ, було проведено інтерв'ювання.

При відповіді на запитання «Чи потребують удосконалення повноваження детектива НАБУ? Якщо так, то які саме і яким чином?» переважна більшість респондентів вважає, що вони потребують удосконалення. Однак, незначна частина детективів НАБУ стверджує, що повноважень у них достатньо (окремі ж правоохоронці конкретизують – повноважень достатньо, однак не завжди вистачає часу на їх реалізацію).

Окремі респонденти слушно зауважують, що нові повноваження НАБУ передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», однак використання цих повноважень суперечить нормам КПК України, який забороняє в ході досудового розслідування користуватись будь-якими повноваженнями, які не передбачені КПК України. У зв'язку з цим, пропонується внести зміни до КПК України, де буде прописано, що детективам під час досудового розслідування дозволено використовувати повноваження, передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України».

За результати інтерв'ювання детективів НАБУ можна запропонувати *розширення їх компетенції* в частині:

- 1) надання можливості самостійного здійснення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 263 КПК України;
- 2) надання повноважень самостійно (за запитом підписаним власноручно), без керівника підрозділу, відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» витребування в триденний термін необхідної інформації;
- 3) надання права детективу НАБУ самостійно призначати перевірки і ревізії;
- 4) надання права детективу НАБУ на проведення тимчасового доступу до речей та документів, банківської таємниці, телекомунікаційних з'єднань без ухвали суду за власною постановою (як варіант, за погодженням з керівником органу досудового розслідування та прокурором) (Додаток Б).

Їх аналіз свідчить про те, що позиція детективів НАБУ полягає у необхідності розширення самостійності детектива щодо прийняття процесуальних рішень та рішень щодо проведення оперативно-розшукових заходів.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на необхідність спрощення системи відомчого контролю та прокурорського нагляду при здійсненні оперативно-розшукової функції детективом НАБУ. Основною ознакою, яка відрізняє прокурорський нагляд від відомчого контролю, є те, що останній містить елемент безпосереднього розпорядження й управління, якими виступають скасування правових актів, покладення обов'язку на органи досудового розслідування провести ту чи іншу дію, застосування санкцій, тощо [183, с. 100; 164, с. 192]. Такий елемент негативно відображається на діяльності детектива НАБУ та об'єктивності прийняття рішень. Завдання відомчого контролю та прокурорського нагляду однакове. Воно полягає у дотриманні законності, а отже, дублюється. Крім того, на сьогодні помітна тенденція щодо розширення судового контролю. Це дозволяє вести мову про зменшення прокурорського нагляду на стадії досудового розслідування та повну чи часткову відмову від відомчого контролю

на стадії пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп. Порівняльний аналіз функцій та завдань прокурорського нагляду і відомчого контролю свідчить про доцільність повної відмови від останнього під час виконання детективом НАБУ оперативно-розшукової функції, оскільки обсяг відомчого контролю під час виконання детективом НАБУ функції досудового розслідування значно обмежується, в той час, як статус прокурора на цій стадії значно посилюється. Як вірно зазначають В. В. Пашковський та О. П. Кучинська, чинний КПК України значно розширив обсяг повноважень прокурора щодо нагляду за додержанням законів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій порівняно з повноваженнями, передбаченими чинним Законом України від 18 лютого 1992 р. «Про оперативно-розшукову діяльність» (ст. 14). Тобто збільшується і відповідальність прокурора щодо дотримання законності під час проведення зазначених дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [185, с. 142]. З огляду на це позиція опитаних детективів виглядає досить логічною та обґрунтованою.

2.2 Процесуальні гарантії діяльності та юридична відповідальність детектива Національного антикорупційного бюро України

Гарантії кримінальної процесуальної діяльності детективів НАБУ мають важливе значення в: забезпеченні функціонування цього суб'єкта; реалізації його процесуальних прав та обов'язків; зниженні рівня корупційних ризиків; підвищенні професіоналізму та ефективності досудового розслідування. Реалізація повноважень детективом НАБУ супроводжується низкою процесуальних і практичних складнощів, пов'язаних із неналежною визначеністю його статусу, суміщенням повноважень слідчого та оперативного працівника, протидією здійсненню політичного та адміністративного тиску під час досудового розслідування, діяльністю, спрямованою на знищення доказів, приховування слідів злочинів і затягування строків розслідування. Провідну роль у забезпеченні

здійснення повноважень детективом НАБУ відіграють гарантії його діяльності. Суть правових гарантій діяльності детектива НАБУ полягає в юридичному забезпеченні його повноважень і функцій задля реалізації головного завдання – попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Інститут гарантій та його окремі питання давно перебувають у полі зору науковців та були предметом наукових досліджень Ю. Л. Бошицького [21], В. І. Заболотнього [86], О. В. Калиновського [105], О. В. Константинова [126], А. А. Котової [130], С. В. Луніна [151], О. І. Медведька [162], М. Я. Никоненка [170], О. О. Овсяннікова [175], С. С. Охріменка [180], М. А. Погорецького [191], О. І. Потильчака [198], Б. М. Пошви [199], С. Л. Савицького [238], В. А. Савченка [240], А. О. Селіванова [242], В. С. Стефанюка [255], О. А. Струць [258], І. В. Рогатюка [232], В.В. Тютюнника [273], О. Г. Яновської [310] та ін. Разом з тим процесуальні гарантії діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України та його юридична відповідальність не досліджувалась в теорії кримінального процесу. Складнощі реалізації повноважень і процесуальні неточності їх регламентації, а також необхідність створення надійних гарантій, які б забезпечили належну та безперешкодну їх діяльність, і актуалізує тему для дослідження.

Норми права не можуть існувати без гарантій, які забезпечують їх функціонування, такої ж позиції дотримується С. О. Касапоглу [107, с. 163]. Запровадження детектива НАБУ як нового суб'єкта кримінальної процесуальної діяльності не потягнуло за собою запровадження належних гарантій, які б забезпечували його самостійність.

З урахуванням важливості цього інституту та недостатньої їх наукової розробки, пропонуємо визначити поняття «гарантій діяльності детектива НАБУ», щодо якого в теорії кримінального процесу відсутній єдиний підхід.

В загальнотеоретичному значенні гарантії є тими об'єктивними умовами, які створює суспільство або встановлює держава з метою забезпечення повноцінної реалізації прав та законних інтересів громадян [144, с. 6]. Іншими словами можна сказати, що гарантії – це встановлені державою правила поведінки, які регламентують всі сфери функціонування суспільства. Гарантії в загальному значенні спрямовані на регулювання всіх суспільних відносин, та можуть застосовуватись особою на власний розсуд в рамках, визначених законодавством. Правові гарантії повинні чітко визначати права та обов'язки їх учасників в рамках, визначених законодавством. Вони становлять собою «встановлені законом засоби, за допомогою яких учасники кримінального процесу можуть захищати свої права та інтереси» [257, с. 13]. В даному визначенні акцентується увага на гарантії як на засобі захисту прав, однак, на нашу думку, вони є способом реалізації повноважень, спрямованих на досягнення завдань кримінального провадження [40, с. 225].

Більш повно детермінує гарантії Л. Д. Удалова, яка зазначає, що вони є передбаченими кримінально-процесуальним законом засобами забезпечення завдань кримінального судочинства й охорони прав і законних інтересів осіб, які беруть у ньому участь [275, с. 23]. Системний аналіз детермінації цього поняття дає можливість дійти висновку, що гарантії діяльності детективів НАБУ становлять собою правову систему прав та обов'язків, яка має внутрішню єдність, та забезпечують реалізацію правової поведінки учасників кримінального провадження в межах, визначених законодавцем.

Роль гарантій діяльності детективів НАБУ полягає у реалізації положень, завдяки яким не лише детективи НАБУ, а й інші учасники кримінального процесу отримують можливості реалізувати їх в умовах, що є найбільш сприятливими для них, а також для інтересів суспільства [107, с. 163]. Завданням гарантій діяльності детектива НАБУ є забезпечення досягнення певного, раніше визначеного, позитивного результату – тобто попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових [40, с. 224]. Крім того, гарантії

регулюють права та обов'язки інших учасників кримінального провадження, що сприяє досягненню його завдань в цілому. Гарантії діяльності детективів НАБУ є тим інструментом, який значною мірою знижує ризики негативного розвитку подій для особи, яка вчиняє певні дії або ж знаходиться у певній ситуації [100, с. 15]. Аналіз поняття гарантій діяльності детектива НАБУ дає можливість виокремити їх ознаки, до яких можна віднести: їх поширеність на всі правовідносини, що виникають у діяльності детектива НАБУ; їх правову регламентацію та спрямованість на всіх учасників кримінального провадження. Зазначені ознаки характеризують гарантії як особливий елемент процесуального статусу детектива НАБУ, за допомогою якого останній реалізує свої повноваження.

Гарантії діяльності детективів НАБУ знайшли закріплення як в національному, так і в міжнародному законодавстві. До міжнародних документів, які закріплюють гарантії діяльності детективів НАБУ, належать: Рекомендації Групи держав проти корупції (GRECO); Спільний проект Комісії Європейського товариства і Ради Європи «Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови (Октопус)» від 3 грудня 1997 р. [129], Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. № ETS173 (ратифікована Законом України «Про ратифікацію Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» від 18 жовтня 2006 р.) [131], Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 р. (ратифікована Законом України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» від 18 жовтня 2006 р. № 251-V), Комюніке Європейської комісії від 28 травня 2003 р. щодо комплексної політики Європейського Союзу з протидії корупції, Рамкове рішення Ради Європейського Союзу «Про боротьбу з корупцією в приватному секторі» від 22 липня 2003 р. № 568. Гарантії, закріплені в міжнародних договорах, дублюються в національному законодавстві. Зокрема, в Конституції України (ст. 27–32 Конституції України) та КПК України (ч. 1 ст. 7 КПК України).

В національному законодавстві вони закріплені у: Конституції України; КПК України; Законах України та інших нормативно-правових актах.

Деякі гарантії закріплені у Законах України та інших нормативно-правових актах. Зокрема, в Законі України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» від 14 жовтня 2014 р. [209], «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII [208], «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII [214] «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» [213].

В Законі України «Про Національне антикорупційне бюро» закріплені гарантії Бюро, які безумовно стосуються діяльності детектива НАБУ. Наприклад, в ст. 4 зазначеного Закону України закріплено гарантію незалежності, яка забезпечується: конкурсними засадами; особливим правовим та соціальним захистом; належними умовами оплати праці; визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки детективів Національного бюро, їх близьких родичів, майна [214]. Ця гарантія не опосередковано стосується реалізації процесуальних повноважень детективами НАБУ. Від незалежності детектива НАБУ залежить його здатність самостійно приймати процесуальні рішення керуючись лише власним переконанням, не залежати від волі окремої особи щодо кар'єрного росту, отримання заробітної плати, працевлаштування, що може бути, у разі відсутності незалежності як гарантії, механізмом для маніпуляцій з боку третіх осіб. Такої ж думки дотримується і Д. М. Міроковець, ведучи мову про самостійність слідчого [163, с. 148].

Гарантії діяльності детектива НАБУ мають чітко визначений предмет і напрям впливу. Предмет гарантій визначає їх зміст, а напрям впливу – сферу, на яку спрямована їх реалізація. Повноваження щодо прийняття процесуального рішення та наявність механізму його реалізації також є ознакою гарантії діяльності детектива НАБУ. Під останнім розуміється сукупність засобів і способів, спрямованих на реалізацію повноважень [251]. Механізм реалізації гарантій діяльності детективів НАБУ слід розглядати як систему прав та

обов'язків, спрямованих на попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, а також запобігання вчиненню нових. Наявність санкції за недотримання гарантій також є важливою ознакою гарантій. Саме заходи впливу, закріплені в КПК України, забезпечують дотримання наявних гарантій [37, с. 84]. В законодавстві визначено систему юридичної відповідальності детектива НАБУ. Відповідальність настає в разі виходу за межі повноважень детективом НАБУ. Систему відповідальності детективів нижче розглянемо більш детально. В КПК України передбачено кримінальну процесуальну відповідальність й інших учасників кримінального провадження, яка настає у разі невиконання законних вимог детектива НАБУ. Наприклад, накладення грошового стягнення на свідка, привід свідка, проведення обшуку у разі відмови особи надати документи в порядку тимчасового доступу до речей і документів.

Детективи НАБУ здійснюють досудове розслідування злочинів, визначених в ч. 5 ст. 216 КПК України, за умови їх вчинення високопосадовими особами, що передбачає певну специфіку та необхідність більш широкого кола повноважень і належних гарантій їх реалізації. З огляду на це, вбачається за доцільне упорядкувати існуючі гарантії діяльності детектива НАБУ та дослідити ті, які не знайшли належного закріплення в КПК України, але тим не менше, відіграють значну роль у кримінальній процесуальній діяльності зазначених суб'єктів.

До системи кримінальних процесуальних гарантій діяльності детектива НАБУ входять дві складові: загальні гарантії діяльності детектива та спеціальні.

До загальних гарантій належать: самостійність; владний характер повноважень; прокурорський нагляд і судовий контроль; можливість оскаржити рішення, дії чи бездіяльність прокурора та оскарження ухвал слідчого судді.

Спеціальними гарантіями є незалежність, яка забезпечується: конкурсними засадами прийому на роботу; особливим правовим і соціальним захистом; належними умовами оплати праці; визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки детективів Національного бюро, їх близьких родичів, майна.

Самостійність як гарантія діяльності детектива НАБУ в КПК України закріплена декларативно в ч. 5 ст. 40 КПК України. В формулюванні цієї статті відсутня вказівка на те, що детектив є самостійним суб'єктом – мова йде про слідчого, під поняттям якого мається на увазі й «детектив». Детектив керується правами та обов'язками, а, відповідно, і гарантіями слідчого. Однак, системний порівняльний аналіз їх повноважень свідчить про те, що права та обов'язки останнього ширші у співвідношенні з правами та обов'язками слідчого. Вони мають свої особливості та відмінності, а тому потребують законодавчої регламентації прав, обов'язків та гарантій в окремій нормі КПК України.

Детектив НАБУ є самостійною процесуальною фігурою, яка уповноважена приймати процесуальні рішення, вчиняти дії та нести за них юридичну відповідальність. Зазначене знаходить своє підтвердження в теоретичних напрацюваннях. На це вказують результати опитування детективів НАБУ (Додаток Б) та аналіз законодавчої регламентації повноважень зазначеного суб'єкта.

Ознаками самостійності як гарантії діяльності детектива НАБУ є право починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених КПК України; проводити слідчі (розшукові) дій та негласні слідчі (розшукові) дій; самостійно приймати рішення про погодження клопотання та отримання дозволу у слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення негласних слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій; можливість повідомлення за погодженням із прокурором особі про підозру; складення обвинувального акту за результатами розслідування; прийняття процесуальних рішень у випадках, передбачених КПК України, здійснення інших повноважень, передбачених КПК України. Механізмом, який забезпечує реалізацію повноважень детективом НАБУ, є покладення обов'язку на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації щодо виконання законних вимог і рішень детектива НАБУ. Відповідальність за невиконання законних вимог

посадових осіб НАБУ передбачена у Кодексі України про адміністративні правопорушення (ст. 185-13 КУАП).

Актуальною на сьогодні є проблема самостійності детектива в аспекті співвідношення його подвійного процесуального статусу, який включає в себе права та обов'язки слідчого й оперативного працівника. З одного боку, це є досить результативним кроком у підвищенні ефективності досудового розслідування, забезпечує економію ресурсів, а з іншого – може призвести до зниження законності досудового розслідування та обмеження самостійності. В КПК України передбачено низку механізмів забезпечення самостійності слідчого, однак оперативний працівник підпорядковується керівнику, не має права самостійно приймати ніякі рішення. Діючи як оперативний працівник, детектив зобов'язаний виконувати вказівки керівника, що в подальшому може створити умови, за яких детектив, реалізуючи повноваження слідчого, буде вимушений діяти не за власним переконанням, а виходячи з тих правових наслідків, які настали в результаті виконання вказівок керівника структурного підрозділу. Це може суперечити власному переконанню та гарантіям самостійності детектива щодо прийняття рішень на власний розсуд, створюючи його залежність від керівника структурного підрозділу. З огляду на це вбачається за доцільне закріплення самостійності як гарантії діяльності детектива НАБУ як під час реалізації повноважень слідчого, так і під час виконання оперативних повноважень.

Право детектива НАБУ оскаржити будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора САП, прийняті або вчинені у відповідному кримінальному провадженні, є ще однією гарантією діяльності детектива НАБУ. Такої ж позиції дотримується і М. С. Строгович [257, с. 171]. «Слідчий – не технічний виконавець вказівок прокурора», а самостійна процесуальна фігура [256, с. 46]. Таке твердження можна застосувати і до детектива НАБУ, оскільки законодавець прирівнює його до слідчого. Самостійність детектива дає йому можливість не погодитись із прийнятим рішенням або вжити активних заходів у разі, якщо прокурор бездіє, тобто не вчиняє дій, які він зобов'язаний виконати.

В статтях 311–313 КПК України передбачено порядок оскарження детективом НАБУ рішень, дій чи бездіяльності прокурора САП. Таке нормативне закріплення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора в окремому параграфі підкреслює особливе значення цієї процедури як гарантії діяльності детектива НАБУ. Однак слід зазначити, що в правозастосовній практиці таке право застосовується не часто. Детективи НАБУ зазначають, що цей механізм є недієвим, оскільки вищестоящий прокурор, який розглядає скаргу детектива, приймає рішення неупереджено на користь процесуального керівника (Додаток Б).

Скарга на рішення, дії чи бездіяльність подається до прокуратури вищого рівня, в якій обіймає посаду прокурор, рішення, дія чи бездіяльність якого оскаржується. Детектив НАБУ, відповідно, уповноважений подавати таку скаргу до керівника САП, його першого заступника та заступника, які є прокурорами вищого рівня згідно зі ст. 8-1 Закону України «Про Прокуратуру» [220].

В статті 311 КПК України зазначено, що під час досудового розслідування слідчий, який здійснює розслідування певного кримінального правопорушення, має право оскаржувати будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора, прийняті або вчинені у відповідному досудовому провадженні, крім випадків, передбачених КПК України. Разом з тим в ч. 4 ст. 40 КПК України передбачено обов'язок детектива НАБУ виконувати доручення та вказівки прокурора САП, які надаються у письмовій формі. Невиконання законних вказівок і доручень прокурора тягне за собою передбачену законом відповідальність. Таким чином, залишається незрозумілим чи можуть бути оскаржені доручення та вказівки прокурора САП в порядку ст. 311 КПК України.

Механізм оскарження детективами НАБУ рішень, дій чи бездіяльності прокурорами САП має свої складнощі та законодавчі неточності, які потребують вдосконалення. В КПК України чітко не окреслений предмет оскарження та момент настання бездіяльності прокурора САП [36, с. 76]. Така невизначеність викликає складнощі у детективів НАБУ при оскарженні рішень, дій та бездіяльності прокурора САП.

В теорії кримінального процесу існує дві позиції щодо вирішення цього питання. Згідно з першою вважається, що вказівки та доручення можуть бути оскаржені вищестоящому прокурору, інша група науковців вважає, що вказівки та доручення не підлягають оскарженню. Так, автори науково-практичного коментаря КПК України вважають, що вказівки та доручення є процесуальними рішеннями прокурора, відповідно, вони можуть бути оскаржені слідчим [135, с. 601]. Інша позиція науковців полягає в тому, що доручення та вказівки прокурора не є предметом ст. 311 КПК України, оскільки є обов'язковими до виконання, а тому не підлягають оскарженню. На нашу думку, детектив НАБУ повинен бути наділений можливістю вжиття активних заходів у разі незгоди з позицією прокурора, а не бути виконавцем його волі [36, с. 77].

Прокурор САП уповноважений надавати детективу НАБУ доручення, вказівки та приймати погоджувальні рішення. Законодавець не дає визначення зазначених понять, тому проаналізуємо їх. Так, в Багатомовному юридичному словнику-довіднику «рішення» визначено як постанова, розпорядження якої-небудь організації, зборів і т. ін., продуманий намір вчинити що-небудь, спосіб вирішення, розв'язання чого-небудь [59, с. 322]. В кримінальному процесі «рішення прокурора» можна визначити як розпорядження уповноваженого суб'єкта кримінального провадження вчинити дію чи утриматись від її вчинення, яке виражається у формі постанови та містить реквізити, визначені КПК України. «Вказівка» визначається як керівна настанова або порада [299, с. 112]. В кримінальному процесуальному аспекті «вказівки прокурора» можна визначити як процесуальну форму прокурорського нагляду, спрямовану на досягнення ефективності досудового розслідування, дотримання прав учасників кримінального провадження та його завдань. Однією з найбільш поширених форм реалізації контрольних повноважень прокурора під час досудового розслідування є надання письмових вказівок [65, с. 205]. О. Д. Гринів зазначає, що **вказівка прокурора** – це процесуальне рішення прокурора, яке виноситься в ході здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням кримінального провадження слідчому, керівнику органу досудового

розслідування з метою досягнення всебічності, повноти та об'єктивності досудового розслідування, спрямоване на усунення прогалин та неповноти слідства, яка наділена ознаками імперативності та є обов'язковою до виконання [65, с. 212]. Предмет вказівок прокурора окреслено в п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України, де зазначено, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при проведенні досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення [134]. Якщо прокурор дійде висновку, що зібраних доказів недостатньо для доказування у кримінальному провадженні, він зобов'язаний дати слідчому вказівки про встановлення обставин, що мають значення для справи, і проведенню конкретних слідчих (розшукових) дій зі збирання доказів або особисто прийняти рішення про проведення таких дій [65, с. 207]. Т. Ю. Цапаєва, залежно від спрямованості, виокремлює такі види вказівок прокурора: вказівки прокурора щодо перевірки слідчих версій; вказівки про проведення слідчих дій, спрямованих на збирання доказів; вказівки про перевірку наявних доказів [287, с. 58].

За результатами інтерв'ювання детективів НАБУ встановлено, що прокурори САП надають необґрунтовані вказівки, спрямовані на перевірку вже зібраних доказів, які сприяють затягуванню досудового розслідування (Додаток Б). Тобто, виконання вказівок не завжди є необхідністю, зумовленою матеріалами кримінального провадження, а способом відстрочення прийняття процесуальних рішень прокурором НАБУ. Детектив НАБУ на сьогодні позбавлений можливості їх оскаржити і змушений виконувати. На нашу думку, необхідно надати можливість останньому реагувати на такі дії прокурора. Результати дослідження свідчать про нечіткість позиції детективів НАБУ щодо цієї позиції. На нашу думку, недоцільно обмежувати самостійність детектива НАБУ неможливістю оскарження вказівок прокурора САП, тому підтримуємо позицію практиків і

науковців щодо необхідності надання детективу НАБУ можливості оскаржувати такі вказівки.

Таким чином, вказівки прокурора можна визначити, як форму прокурорського нагляду, спрямовану на досягнення ефективності досудового розслідування, дотримання прав учасників кримінального провадження та його завдань і збирання доказів по кримінальному провадженню.

«Доручення» визначається як покладення на когось виконання чого-небудь, віддання чого-небудь у повне розпорядження когось [250, с. 381]. В кримінальному процесуальному аспекті «доручення прокурора» слід розглядати як покладення на детектива НАБУ обов'язку вчинити дію чи прийняти процесуальне рішення. Доручення мають обов'язковий характер. Однак слід зазначити, що процесуальна форма самого доручення в КПК України не визначена. Воно складається в довільній формі. Прокурори САП не завжди сумлінно відносяться до виконання своїх обов'язків, що підтверджується матеріалами інтерв'ювання (Додаток Б). Це зумовлює можливість надання необґрунтованих доручень, вказівок. Тому запровадження їх оскарження забезпечить дотримання розумних строків, у разі доведення детективом НАБУ необґрунтованості таких вказівок і посилить самостійність слідчого.

Ю. П. Аленін та В. Ю. Захарченко вважають, що слідчий не має права оскаржувати доручення прокурора. Водночас вони пропонують надати слідчому право оскаржувати рішення (вказівки) прокурора [135, с. 124]. І. В. Гловюк вважає, що слідчий має право оскаржити не тільки рішення, дії чи бездіяльність прокурора, які, на його думку, є незаконними, але й ті, які він вважає необґрунтованими або такими, що негативно впливають на ефективність та оперативність розслідування [135, с. 601]. Тобто, І. В. Гловюк виділяє більш широкий предмет оскарження, включає до них і процесуальний зміст рішення, прийнятого прокурором. Саме в можливості оскаржувати будь-які рішення прокурора і полягає здатність детектива НАБУ діяти самостійно.

Вбачається слушною думка І. В. Гловюк, яка вважає за доцільне запровадження можливості оскарження детективом НАБУ будь-якого

необґрунтованого рішення чи такого, що матиме негативний вплив на ефективність та оперативність досудового розслідування, в тому числі і доручення та вказівки. На це вказують і результати анкетування (Додаток Б). Вищестоящий прокурор у разі оскарження виступає як незалежний учасник кримінального провадження, який врегульовує так званий «спір», який виникає між процесуальним керівником і детективом НАБУ. У разі, якщо вищестоящий прокурор прийме рішення про залишення в силі доручень і вказівок прокурора САП, вони підлягають обов'язковому виконанню. Тому, вбачається за доцільне надання можливості оскарження детективом НАБУ доручень і вказівок прокурора та передбачити відповідні зміни в КПК України. Пропонуємо ч. 4 ст. 40 КПК України викласти у такій редакції: *«Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, які надаються у письмовій формі. У разі незгоди слідчим із наданими вказівками та дорученнями, вони можуть бути оскаржені в порядку, визначеному цим Кодексом. Невиконання слідчим законних вказівок і доручень прокурора, у разі залишення їх в силі вищестоящим прокурором, наданих у порядку, передбаченому цим Кодексом, тягне за собою передбачену законом відповідальність».*

Як вже зазначалось вище, самостійність як гарантія діяльності детектива НАБУ передбачає собою наявність юридичної відповідальності за порушення законності на стадії досудового розслідування. Кримінальний процес має забезпечуватись якісним, урівноваженим процесуальним статусом всіх учасників провадження [184, с. 60]. Це твердження розповсюджується і на детектива НАБУ. Його процесуальний статус має бути ретельно визначений та збалансований, задля уникнення зловживання повноваженнями або погіршення якості діяльності з боку зазначених учасників або з боку інших осіб, що володіють певними засобами впливу [184, с. 60]. Пріоритетне місце у розглянутій системі забезпечення існування кримінального провадження займає юридична відповідальність за вчинені кримінальні процесуальні правопорушення [44, с. 116]. Держава покладає на детектива багато обов'язків, реалізація яких пов'язана із втручанням у сферу прав людини, яка охороняється державою. Тому для

забезпечення їх виконання та функціонування детектива НАБУ в рамках, визначених законодавцем, функціонує система юридичної відповідальності.

А. М. Падалка відзначає ієрархічний підхід до побудови структури юридичної відповідальності. Виконання найважливіших повноважень, що мають безпосереднє відношення до дотримання конституційних прав і свобод громадян, забезпечується кримінальною відповідальністю. Інші види прав та обов'язків гарантуються системою адміністративної і дисциплінарної відповідальності [184, с. 63]. Розглянемо зазначені системи більш детально.

Детективи НАБУ несуть відповідальність за порушення Присяги, Кодексу етики працівників Національного антикорупційного бюро України [119], Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України [73], Законів України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. [87], «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. [207], «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. [208], законодавства про працю, Правил внутрішнього розпорядку для осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України, затверджених Наказом Директора НАБУ від 30 червня 2016 р. № 167 [202], Правилами внутрішнього службового розпорядку державних службовців НАБУ, затвердженими загальними зборами (конференцією) державних службовців від 7 вересня 2016 р. № 2 [203].

Насамперед, працівники НАБУ можуть нести дисциплінарну відповідальність, яка частково регламентується ст. 28 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України». Належне виконання детективами НАБУ своїх обов'язків і дотримання службової дисципліни забезпечує здійснення покладених на них функцій. Застосування до детективів НАБУ дисциплінарного впливу є складовою системи юридичної відповідальності, яка забезпечує службову дисципліну.

Для розгляду питань застосування дисциплінарних стягнень до працівників Національного бюро утворюється Дисциплінарна комісія у складі п'яти осіб [214].

Склад і положення про Дисциплінарну комісію Національного бюро затверджуються Директором Національного бюро. Дисциплінарна комісія на

підставі службового розслідування, яке проводиться підрозділом внутрішнього контролю, складає висновок про наявність чи відсутність у діях працівника Національного бюро дисциплінарного проступку та підстав для його притягнення до дисциплінарної відповідальності з визначенням рекомендованого виду дисциплінарного стягнення. Рішення про застосування дисциплінарного стягнення на підставі висновку Дисциплінарної комісії приймає Директор Національного бюро. Зазначене рішення може бути оскаржено до суду [214].

В Законі України «Про Національне антикорупційне бюро» визначено підстави для притягнення працівника НАБУ до дисциплінарної відповідальності. До них належать:

- 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків;
- 2) незаконне розголошення інформації з обмеженим доступом, яка стала відомою працівнику у зв'язку з виконанням його повноважень;
- 3) порушення встановленого законом порядку і строків подання декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- 4) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості;
- 5) негативні результати перевірки на доброчесність або моніторингу способу життя працівника;
- 6) інші підстави, передбачені Законом України «Про державну службу», для працівників Національного бюро, які є державними службовцями, або Дисциплінарним статутом органів внутрішніх справ України для працівників Національного бюро, які є особами начальницького складу [214].

Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р. працівники НАБУ самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень. Вони зобов'язані відмовитися від виконання будь-яких наказів, розпоряджень або вказівок, які суперечать законодавству, а також вжити інших заходів, передбачених законом. Водночас у разі порушення працівником НАБУ під час виконання ним своїх службових обов'язків прав чи свобод особи Національне бюро вживає в межах своєї компетенції заходів із

поновлення цих прав і свобод, відшкодування завданої матеріальної і моральної шкоди, притягнення винних до юридичної відповідальності(ч. 3 ст. 20 цього Закону) [214]. В зазначеній статті відображена взаємопов'язаність самостійності детектива НАБУ та юридичної відповідальності.

У разі вчинення детективами НАБУ адміністративних правопорушень вони можуть бути суб'єктами адміністративної відповідальності. Попри те, що вони є суб'єктами протидії корупційним правопорушенням, вони можуть і самі бути притягнуті до відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією, передбачені главою 13-А КУпАП, зокрема: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4); порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6); порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7); незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8); невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9).

У разі невиконання детективами НАБУ законних вимог прокурора або ухилення від їх виконання – вони можуть бути притягнуті до адміністративної відповідальності за ст. 185-8 КУпАП [120].

Заподіяння детективами НАБУ майнової чи моральної шкоди особі спричиняє настання права її відшкодування. Підґрунтям такої відповідальності є ст. 56 Основного Закону, яка закріплює право кожного на відшкодування коштом держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [127] та ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, кожен, чиї права та свободи, визнані в Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинено особами, які здійснювали свої офіційні повноваження [124]. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів

поводження і покарання 1984 р. також у своїй ст. 14 передбачає необхідність кожною державою–стороною Конвенції (Україна є її стороною) забезпечити у своїй правовій системі одержання відшкодування жертвою катувань й підкріплене правовою санкцією право на справедливу й адекватну компенсацію, включаючи заходи до якомога повнішої реабілітації [125].

Така відповідальність знайшла своє відображення і в ЦК України. Відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦК майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Стаття 1167 ЦК України визначає підстави відповідальності за завдану моральну шкоду. Згідно з положеннями цієї статті моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім випадків, встановлених ч. 2 цієї статті.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала у таких випадках:

- 1) якщо шкоду завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки;
- 2) якщо шкоду завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування запобіжного заходу, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт;
- 3) в інших випадках, встановлених законом [288].

Водночас ст. 1176 визначає особливості відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду [288].

Найвищою ланкою в системі юридичної відповідальності детектива НАБУ є кримінальна відповідальність. З огляду на повноваження детектива НАБУ, він може бути суб'єктом низки злочинів, передбачених КК України.

Насамперед детектив НАБУ є суб'єктом злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Так, у разі зловживання службовим становищем він може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за ст. 364 КК України, у разі перевищення службових повноважень – за ст. 365 КК України, у разі службового підроблення – за ст. 366 КК України, у разі декларування недостовірної інформації – за ст. 366-1 КК України, у разі службової недбалості – за ст. 367 КК України, у разі прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди – за ст. 368 КК України, у разі провокації підкупу – за ст. 370 КК України тощо [132]. У ЗМІ мають місце повідомлення про вчинення службових злочинів.

Цікавим є той факт, що злочини, передбачені ст. 354, 364–370 КК України, вчинені детективами НАБУ, підслідні детективам підрозділу внутрішнього контролю. Водночас інші злочини, вчинені детективами НАБУ, підслідні ДБР (ст. 216 КПК України).

Протиправні діяння детективів НАБУ під час розслідування кримінальних правопорушень можуть бути кваліфіковані як злочини проти правосуддя, як злочини у сфері службової діяльності тощо. Завідомо незаконне затримання, незаконний привід, домашній арешт або тримання під вартою тягне відповідальність за ст. 371 КК України; притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності – за ст. 372 КК України; примушування давати показання – за ст. 373 КК України; порушення права на захист – за ст. 374 КК України; невжиття заходів безпеки щодо осіб, взятих під захист – за ст. 380 КК України; розголошення відомостей про заходи безпеки щодо особи, взятої під захист – за ст. 381 КК України; розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування – за ст. 387 КК України.

За даними ЗМІ, Управління з розслідування злочинів, скоєних співробітниками органів із боротьби зі злочинністю Головного слідчого

управління Генеральної прокуратури проводить досудове розслідування у кримінальному провадженні за ознаками втручання в діяльність державного діяча, службової недбалості детективів НАБУ, притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою і розголошення даних досудового розслідування стосовно М. Охендовського [60].

Зазначені злочини найбільш тісно пов'язані з невиконанням чи неналежним виконанням детективами НАБУ своїх функціональних обов'язків. Як правило, вони можуть здійснюватися з метою одержання певної неправомірної вигоди, або через недостатню досвідченість правоохоронців. Поряд з цим, детективи НАБУ можуть бути суб'єктами й інших злочинів. Детективи НАБУ є суб'єктами потенційної кримінальної відповідальності за злочини, не пов'язані з їх діяльністю як службових осіб (наприклад, злочини проти власності, життя та здоров'я осіб тощо).

Відповідальність за діяльність Національного бюро, зокрема законність здійснюваних Національним бюро оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, додержання прав і свобод осіб відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» несе директор НАБУ [214]. Тому для забезпечення контролю за детективами НАБУ він вирішує питання про заохочення та накладення згідно з рішенням Дисциплінарної комісії Національного бюро дисциплінарних стягнень на працівників Національного бюро. Водночас на сьогодні рівень правопорушень, учинених детективами НАБУ, є найнижчим серед усіх правоохоронних органів [98].

Досягнення високої якості процесуальних дій гарантується всіма видами юридичної відповідальності [157, с. 177]. Таким чином, правовий статус детектива НАБУ, окрім прав та обов'язків, включає й підстави для відповідальності, яка може бути дисциплінарною, цивільно-правовою, адміністративною або кримінальною. Встановлення різних видів відповідальності для детективів НАБУ є ознакою гарантії самостійності їх діяльності як учасників кримінальних процесуальних відносин.

Висновки до розділу 2

Аргументовано, що повноваження детектива НАБУ складаються з трьох частин: 1) загальних повноважень (передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» для усіх працівників НАБУ); 2) повноважень слідчого (визначені в КПК України); 3) повноважень працівника оперативного підрозділу (містяться в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність»). Причому лише 84,32 % опитаних детективів усвідомлює цей факт. Натомість 11,72 % респондентів вважає, що їх права та обов'язки визначаються лише КПК України.

Повноваження детектива НАБУ запропоновано поділити залежно від суб'єкта, чиї повноваження він реалізує, на ті, які він реалізує як слідчий та ті, які він реалізує як оперативний працівник. Повноваження, які детектив НАБУ реалізує як слідчий, своєю чергою, поділяються на: повноваження, пов'язані з рухом кримінального провадження; загальні повноваження, пов'язані із здійсненням досудового розслідування; повноваження, пов'язані із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження; повноваження, пов'язані з проведенням слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; повноваження щодо міжнародного співробітництва. Права та обов'язки детектива, які він реалізує як оперативний працівник, включають дії, які він має право ініціювати, та дії, які він має право вчиняти самостійно.

Права та обов'язки детектива, які він реалізує як оперативний працівник, можна поділити на ті, що стосуються права ініціювати певні дії, та ті, які він має право вчиняти самостійно.

Встановлено, що надання детективам НАБУ виключних повноважень щодо розслідування так званої «елітної корупції» є цілком виправданим. На це вказує декілька фактів. По-перше, НАБУ зарекомендував себе як правоохоронний орган з мінімальним рівнем корупції серед своїх працівників. На це зорієнтовані закладені при його створенні механізми виключення корупціогенних чинників. По-друге, НАБУ є найбільш незалежним серед правоохоронних органів. По-третє,

є певні результати у виявленні та розслідування кримінальних корупційних правопорушень високопосадовцями. До цього такі факти були вкрай рідкісними. Надання повноважень щодо розслідування такої категорії злочинів іншим правоохоронним органам сприятиме уникненню винними кримінальної відповідальності. Поряд з цим порушення правил про підслідність може призвести до визнання доказів недопустимими.

Особливості повноважень детектива НАБУ полягають в декількох аспектах. По-перше, детективи – це єдині працівники правоохоронних органів, що володіють повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника. По-друге, детективи НАБУ володіють особливими повноваженнями, яких не має працівник жодного іншого правоохоронного органу. По-третє, детективи НАБУ мають особливу підслідність.

Аналіз прав і обов'язків детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин свідчить про те, що вони стосуються трьох функцій – виявлення кримінальних правопорушень, їх досудового розслідування та запобігання таким деліктам. Права та обов'язки детектива включають, з одного боку, права та обов'язки слідчого, а з іншого – права та обов'язки оперативного працівника. При цьому детектив НАБУ, на відміну від слідчого та оперативного працівника, має особливий статус, що поєднує повноваження оперативного працівника та слідчого, однак він не може реалізовувати їх одночасно в одному кримінальному провадженні.

Закріплення за детективами НАБУ кримінальної процесуальної функції запобігання кримінальним правопорушенням відповідає позитивному досвіду функціонування аналогічних органів в окремих зарубіжних країнах. З метою забезпечення її реалізації вказано на доцільність запровадження окремої кримінальної процесуальної норми про виявлення причин і умов вчинення злочину. Ефективна її реалізація потребує налагодження взаємодії детективів НАБУ з іншими державними органами, для чого необхідно розробити відповідні міжвідомчі інструкції щодо напрямів і форм такої взаємодії.

Реалізація цієї функції має здійснюватися за такими напрямками: 1) попередження корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності; 2) припинення корупційних правопорушень цієї категорії; 3) виявлення та усунення (нейтралізація) причин і умов, які сприяють вчиненню корупційних правопорушень.

Розроблено пропозиції щодо розширення компетенції детективів НАБУ в частині: 1) надання можливості самостійного здійснення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 263 КПК України; 2) надання повноважень самостійно (за запитом підписаним власноручно), без керівника підрозділу, відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» витребування в трьох денний термін необхідної інформації; 4) надання права детективу НАБУ самостійно призначати перевірки і ревізії; 5) надання права детективу НАБУ на проведення тимчасового доступу до речей та документів, банківської таємниці, телекомунікаційних з'єднань без ухвали суду за власною постановою (як варіант за погодженням з керівником органу досудового розслідування та прокурором).

2. Гарантії діяльності детективів НАБУ становлять собою правову систему прав та обов'язків, яка має внутрішню єдність, і забезпечують реалізацію правової поведінки учасників кримінального провадження в межах, визначених законодавцем.

Ознаками гарантій діяльності детективів НАБУ є: поширеність на всі правовідносини, які виникають у діяльності детектива НАБУ; їх правова регламентація та спрямованість на всіх учасників кримінального провадження.

Систему гарантій діяльності детектива НАБУ складають загальні та спеціальні складові. До загальних гарантій діяльності детектива НАБУ належать: самостійність; владний характер повноважень; прокурорський нагляд та судовий контроль; можливість оскаржити рішення, дії чи бездіяльність прокурора та оскарження ухвал слідчого судді. Спеціальними гарантіями є незалежність, яка забезпечується: конкурсними засадами прийому на роботу; особливим правовим і соціальним захистом; належними умовами оплати праці; визначеними законом

засобами забезпечення особистої безпеки детективів Національного бюро, їх близьких родичів, майна.

РОЗДІЛ 3

ЗДІЙСНЕННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ДЕТЕКТИВОМ НАЦІОНАЛЬНОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО БЮРО УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТОМ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ВІДНОСИН

3.1 Проблеми реалізації повноважень детективом Національного антикорупційного бюро України як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин

Поява підрозділу детективів НАБУ, які здійснюють досудове розслідування корупційних правопорушень, обумовило виникнення низки проблем недосконалості та неузгодженості законодавства, а подекуди й відсутність механізмів, необхідних для належного їх функціонування та ефективного здійснення досудового розслідування корупційних правопорушень працівниками цього правоохоронного органу [39, с. 81–83].

Діяльність службових осіб, зокрема детективів НАБУ, які ведуть кримінальне провадження, підпорядкована виконанню його завдань, серед яких прийняття законного, обґрунтованого і вмотивованого судового рішення є ключовим [70, с. 46]. Незацікавленість і нейтральність сторони обвинувачення є одними із основних передумов прийняття законного рішення по справі. В діяльності детектива НАБУ забезпечення такої безсторонності, незацікавленості та нейтральності є досить спірним питанням з огляду на те, що детектива НАБУ поєднує в собі повноваження двох учасників кримінального провадження, але їх одночасна участь у кримінальному провадженні є спірною.

Для забезпечення вимог процесуальної форми щодо недопущення сторонніх впливів на прийняття процесуальних рішень у кримінальному процесі України законодавцем закріплено інститут самовідводу, відводу, який передбачає інструменти для усунення упередженої службової особи від здійснення розслідування та судового розгляду кримінального провадження, сприяє

підвищенню рівня довіри громадськості до суду та винесених ним рішень [70, с. 46]. Процесуальне значення інституту відводу полягає в тому, що право прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, захисника, а також потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача або їх представників заявити відвід судді, народному засідателю, присяжному, прокурору, слідчому, перекладачу, експерту, спеціалісту і секретарю судового засідання виступає своєрідним методом захисту прав і законних інтересів учасників провадження, котрий сприяє об'єктивному досудовому розслідуванню і судовому розгляду і тим самим виконанню завдань кримінального судочинства [2, с. 54].

Неупередженість (об'єктивність) дослідження обставин провадження слідчим, прокурором передбачає вчинення ними процесуальних дій, ухвалення процесуальних рішень лише з підстав, встановлених КПК України, та на основі зібраних фактичних даних, без обвинувального ухилу та особистої зацікавленості у вирішенні справи. В разі отримання під час проведення слідчої (розшукової) дії доказів, які можуть вказати на невинуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий, прокурор зобов'язані провести відповідну слідчу дію в повному обсязі й складені при цьому процесуальні документи долучити до матеріалів справи та надати їх суду у випадку звернення до нього з обвинувальним актом, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності або клопотанням про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру [53, с. 26]. У випадках, коли перелічені учасники провадження безпосередньо чи опосередковано зацікавлені у вирішенні справи, вони мають бути усунені від провадження шляхом самовідводу або відводу (ст. 77 КПК України). В аспекті ст. 77 КПК України виникає питання щодо можливості відводу оперативного працівника, а відтак і детектива НАБУ, який виконує повноваження оперативного працівника, у разі зацікавленості у вирішенні справи. Стаття 77 КПК України не передбачає заборону брати повторну участь у кримінальному провадженні оперативного працівника, якщо він вже брав участь у цьому ж провадженні як оперативний працівник. Аналіз ст. 77 КПК України дозволяє вести мову про те, що слідчий не має права брати

участь у кримінальному провадженні якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок, експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, перекладач. Однак, якщо попередньо детектив, що діє як слідчий, брав участь у виявленні кримінального правопорушення як оперативний працівник, то така ситуація не врегульовується ст. 77 КПК України і такий факт не є підставою для відводу.

Цей механізм забезпечує неупередженість слідчого, а, відповідно, і законність прийнятих рішень. Буквальне тлумачення ст. 77 КПК України свідчить, що участь детектива НАБУ під час оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування по одному кримінальному провадженню не заборонена. Разом з тим, якщо проаналізувати загальні засади та завдання кримінального провадження, то таку участь детектива НАБУ можна вважати упередженою. На це вказує і аналіз Керівних принципів ООН щодо ролі обвинувачів, прийнятих восьмим Конгресом ООН із запобігання злочинності і поведіння з правопорушниками (Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 р.), відповідно до яких обов'язок здійснення переслідування покладено на сторону обвинувачення, до якої належать як слідчі, так і оперативні працівники, а відтак і детективи НАБУ [109]. Положення керівних принципів є вагомим аргументом на користь доцільності доповнення ст. 77 КПК України положенням про повторну участь оперативного працівника у кримінальному провадженні, як підставу для відводу. Ведучи мову про прокурора, Н. В. Глинська зазначає, що необ'єктивність, упереджене і дискримінаційне ставлення прокурора до учасників кримінального провадження й поєднання в одній особі різних процесуальних функцій є підставою для відводу (самовідводу) прокурора [53, с. 26]. Подібне твердження стосується й слідчого та оперативного працівника, оскільки вони відіграють основну роль у доказуванні та документуванні кримінального провадження. Отже, детектив, який поєднує в собі роль зазначених двох учасників кримінального провадження, також може упереджено і необ'єктивно ставитись до учасників кримінального провадження й досудового розслідування в цілому, саме через поєднання процесуальної функції розкриття злочину та розслідування. Таке

необ'єктивне ставлення формується в момент розкриття злочину, коли детектив як оперативний працівник, вже виразив своє відношення щодо причетності особи до вчиненого кримінального провадження та щодо осіб, які його вчинили. При повторній участі у кримінальному провадженні детектив НАБУ, який вже брав у ньому участь під час розкриття злочину, буде приймати рішення на стадії досудового розслідування на підставі заздалегідь сформованої думки.

Неупередженість детектива НАБУ, який поєднує функцію розкриття злочину та досудового розслідування кримінального провадження, обумовлена обсягом повноважень під час розкриття злочину, а відповідно, і обсягом самостійності під час прийняття процесуальних рішень. Адже детектив–оперативний працівник, здебільшого являється виконавцем процесуальних рішень, ініційованих керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником, погодженим з прокурором. Зазначене створює додаткові підстави для наявності сумнівів щодо упередженості та об'єктивності прийняття подальших процесуальних рішень на стадії досудового розслідування.

З огляду на це, пропонуємо доповнити п. 2 ч. 1 ст. 77 КПК України положенням про те, що прокурор, слідчий не має права брати участь у кримінальному провадженні, якщо він брав участь у цьому ж провадженні як оперативний працівник.

Таким чином, одна з найбільш актуальних проблем реалізації повноважень детективом НАБУ як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин полягає в тому як детектив може реалізувати свої повноваження як слідчий та оперативний працівник. Адже в одному кримінальному провадженні одночасне чи паралельне виконання таких функцій є проблематичним.

Якщо у кримінальному провадженні детектив виконує функцію досудового розслідування, то вже діяти як оперативний працівник він не може, бо це суперечить і КПК України, і загальній процедурі досудового розслідування. Одночасне виконання повноважень слідчого та оперативного працівника також неможливе. Якщо детектив бере участь у слідчих (розшукових) діях як оперативний працівник, то в подальшому він може бути допитаний як свідок.

Якщо детектив виявив кримінальне правопорушення, то в подальшому він не може брати участь у ньому як слідчий. У таких випадках досудове розслідування доручається іншому детективу.

Вивчення наукової літератури, публікацій у ЗМІ, а також практики роботи НАБУ дозволяє виокремити такі найбільш значущі проблеми реалізації повноважень детективів як суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин.

Детектив НАБУ має право відповідно до ч. 1 ст. 41 КПК України надавати письмове доручення оперативним підрозділам органів Національної поліції, органів безпеки, НАБУ, ДБР, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної кримінально-виконавчої служби України, органів Державної прикордонної служби України на здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні. Поряд з цим, в межах цієї норми **неможливо надати доручення оперативним підрозділам вказаних правоохоронних органів інших процесуальних дій**, наприклад, заходів забезпечення кримінального провадження (тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення майна, затримання особи). На цю проблему вже звертали увагу вчені [39, с. 81–83].

З цього приводу А. А. Щадило наголошує на невідповідності чинному законодавству практики надання слідчими й прокурорами оперативним підрозділам доручень на проведення окремих видів заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема тимчасового доступу до речей і документів, тимчасового вилучення майна, затримання особи тощо, про невідповідність чинному законодавству практики оперативних підрозділів, які виконують такі доручення, унаслідок чого отримані таким шляхом докази мають визнаватись недопустимими. Зроблений висновок ставить під сумнів законність дій оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю НАБУ) також у разі виклику підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК України випадках для допиту чи участі в іншій процесуальній дії, проведення якої доручено оперативним підрозділам. Адже співробітники оперативних підрозділів

не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатись із клопотанням до слідчого судді чи прокурора, а можуть лише проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, причому тільки за дорученням слідчого чи прокурора. На думку вченого, усунення цього протиріччя можливе завдяки доповненню відповідних норм глави 11 КПК України положеннями, які уповноважуватимуть співробітників оперативних підрозділів викликати підозрюваного, свідка, потерпілого або іншого учасника кримінального провадження у встановлених КПК України випадках для допиту чи участі в іншій слідчій (розшуковій) дії [303, с. 213–217].

Водночас можна піти й трохи іншим шляхом, зокрема поширити положення про доручення не лише на слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, але й інші процесуальні дії [39, с. 81–83]. Таку пропозицію підтримує 94,12 % опитаних детективів НАБУ (Додаток В).

Певні проблеми у детективів НАБУ виникають із проведенням негласних слідчих (розшукових) дій, насамперед зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, адже відповідно до ч. 4 ст. 246 КПК України зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж покладається на уповноважені підрозділи органів Національної поліції та органів безпеки. Відтак, детективи НАБУ не мають права самостійного проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії, а тому повинні звертатися за допомогою до НП України або СБ України. Це створює певні труднощі, пов'язані з оперативністю розслідування корупційного кримінального правопорушення, а також загрозу витоку інформації, що в подальшому може негативно вплинути на результати досудового розслідування. На цю проблему неодноразово звертали увагу як практичні працівники [72], так і вчені [117, с. 221]. Наприклад, з цього приводу А. С. Ситник слушно зазначає, що у НАБУ є підрозділ, який займається зняттям інформації з каналів зв'язку, однак канал йде не безпосередньо з цього підрозділу оператору, а через СБУ. І саме СБУ в режимі реального часу бачить, кого ми слухаємо, що ми слухаємо, і ймовірність витоку інформації дуже збільшується. Особливо, якщо

документування відбувається відносно самих співробітників СБУ [72]. На цю проблему звертали увагу й інші детективи НАБУ під час інтерв'ювання (Додаток Б).

Водночас В. Л. Жидков має рацію в тому, що на даний час складається ситуація, в якій НАБУ як державний правоохоронний орган, позбавлене можливості самостійно знімати інформацію з транспортних телекомунікаційних мереж, що в окремих випадках призводить до ускладнення отримання інформації або до розголошення відомостей, які носять конфіденційний характер, третім особам та у подальшому має наслідком, що інформація втрачає свою актуальність [82, с. 93].

З метою вирішення вказаної проблеми було розроблено проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо діяльності Національного антикорупційного бюро України) [200].

Законопроектом передбачається з метою належного виконання покладених на НАБУ завдань, вести зміну до Кримінального процесуального кодексу України в частині врегулювання питання надання права Національному бюро на зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, а також внесення зміни до Закону України «Про радіочастотний ресурс України» щодо віднесення НАБУ до спеціальних користувачів радіочастото ресурсу України [200].

На наш погляд, вказану пропозицію слід безумовно підтримати, оскільки вона сприятиме підвищенню ефективності кримінальної процесуальної діяльності детектива НАБУ.

У детективів НАБУ проблеми виникають і з застосуванням моніторингу банківських рахунків. Е. Ф. Іскендеров слушно наголошує, що одним із концептуальних нововведень чинного кримінального процесуального законодавства України стало закріплення 12 лютого 2015 р. у главі 21 КПК України нової негласної слідчої (розшукової) дії – моніторинг банківських рахунків. У більшості зарубіжних країнах (Болгарія, Чехія, Естонія, Грузія, Латвія та ін.) моніторинг банківських рахунків є одним із ефективних засобів отримання доказів у кримінальних провадженнях. Причому вчений звертає увагу на те, що

вітчизняний законодавець наділяє виключно прокурора правом на звернення з клопотанням до слідчого судді про проведення відповідної процесуальної дії, що, на наш погляд, є істотною помилкою вітчизняного законодавця, оскільки у такому випадку слідчий (детектив) позбавлений можливості застосовувати відповідний засіб отримання доказів у кримінальних провадженнях. Наявність відповідної норми призводить до затягування процесу отримання доказів і можливості їх використання у кримінальному процесуальному доказуванні. Варто зазначити, хоча й прокурор наділений виключним правом на звернення з відповідним клопотанням про проведення моніторингу банківських рахунків, водночас на практиці він не займається безпосереднім розслідуванням кримінальних правопорушень, а лише здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням відповідних кримінальних правопорушень. Їх розслідуванням займається безпосередньо слідчий (детектив). Отже, на практиці виникають непоодинокі випадки, коли слідчі, вбачаючи необхідність в отримання доказів шляхом проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії, звертаються до прокурора з проектом клопотання про проведення моніторингу банківських рахунків, а прокурор як процесуальний керівник за наявності дотримання вимог, передбачених ч. 2 ст. 248 та ч. 1 ст. 269-1 КПК України, від свого імені реалізовує його до слідчого судді. Проте, у такому випадку слідчий (детектив) позбавлений законних можливостей оскаржити рішення прокурора у разі необґрунтованої відмови у проведенні цієї процесуальної дії. При цьому враховувати потрібно і те, що на одного прокурора припадає понад 200–300 кримінальних проваджень, а в окремих випадках й понад 400–500, в яких він здійснює процесуальне керівництво. Відповідно, й розглянути своєчасно проект поданого клопотання слідчим (детективом) прокурор фізично позбавлений.

Відтак, слушною є пропозиція Е. Ф. Іскендерова з метою забезпечення можливості своєчасно отримувати докази шляхом проведення моніторингу банківських рахунків внести зміни до ч. 1 ст. 269-1 КПК України, виклавши її у такій редакції: *«За наявності обґрунтованої підозри, що особа здійснює злочинні дії з використанням банківського рахунку, або з метою розшуку чи ідентифікації*

майна, що підлягає конфіскації або спеціальній конфіскації, у кримінальних провадженнях, слідчий (детектив), за погодженням з прокурором, прокурор може звернутися до слідчого судді у порядку, передбаченому ст. ст. 246, 248, 249 цього Кодексу, для винесення ухвали про моніторинг банківських рахунків». Відповідні зміни потрібно внести й до ч. 2 та 3 ст. 269-1 КПК України [103, с. 76].

Під час інтерв'ювання детективів НАБУ наголошувалось і на відсутності порядку проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії, і навіть висловлювалась пропозиція зробити її гласною слідчою (розшуковою) дією, спростити порядок одержання дозволу на її проведення (дозвіл на проведення має надавати слідчий суддя міськрайсуду), оскільки зазначена дія є не виконуваною через відсутність у банківських працівників доступу до державної таємниці, неможливість оброблення та передачі ними документів у таємному порядку (Додаток Б).

Існує і маса інших проблем, що перешкоджають реалізації детективами своїх кримінальних процесуальних повноважень.

Вартими уваги є і пропозиції В. Л. Жидкова, який вважає за доцільне з метою удосконалення інституту тимчасового доступу до речей і документів та створення сприятливих умов його практичного застосування визначити у КПК України:

1) строки розгляду клопотання слідчим суддею, не пізніше трьох днів з дня надходження клопотання до суду. У разі якщо особа, яка подала клопотання, обґрунтує у ньому наявність реальної загрози зміни або знищення речей і документів, слідчий суддя має невідкладно розглянути зазначене клопотання без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться;

2) у разі реальної загрози зміни або знищення речей і документів, ухвала слідчого судді про тимчасовий доступ до речей і документів підлягає негайному виконанню особою, у володінні якої вони знаходяться;

3) особа, у володінні якої знаходяться речі та документи, повинна повідомити у триденний строк про відсутність можливості, або незгоду виконати ухвалу слідчого судді [83, с. 229].

Ще одним проблемним питанням є відсутність в КПК України *чіткого механізму витребування матеріалів кримінального провадження* з інших правоохоронних органів. Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 17 Закону «Про Національне антикорупційне бюро України» НАБУ має право за рішенням Директора Національного бюро, погодженим з Антикорупційним прокурором, витребувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, та інших кримінальних правопорушень, які не відносяться до його підслідності, але можуть бути використані з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності [214]. Проблемність питання полягає в тому, що КПК України не передбачає процедури витребування матеріалів кримінального провадження [32, с. 108–119]. На існування означеної проблеми вказує А. Ситник [61], який зазначає, що Генеральна прокуратура не виконує запити НАБУ щодо витребування матеріалів, посилаючись на відсутність такого механізму. Це зумовлює багато процесуальних проблем, пов'язаних з повнотою досудового розслідування, порушенням розумності строків та інших засад кримінального провадження.

Водночас, на думку представників прокуратури, позиція керівника НАБУ, яка полягає в тому, що механізм витребування матеріалів провадження передбачений Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», що дає можливість такого витребування, не відповідає чинному кримінальному процесуальному законодавству України (навіть, незважаючи, що винесення такого рішення апріорі неможливе без погодження заступника Генерального прокурора – керівника САП). Новий КПК України не передбачає «інституту витребування кримінальних проваджень» (був скасований) і, відповідно, жодного способу реалізації таких вимог Кодексом не регламентовано [260]. Відтак, одним з першочергових завдань має бути розробка механізму витребування кримінальних проваджень та його регламентація в КПК України.

Під час інтерв'ювання детективів НАБУ виявлено цілий комплекс проблем, пов'язаних з проведенням ревізій і перевірок, а також визначенням збитків (відсутність чіткого порядку проведення держаудитслужбою перевірки державних закупівель, визначення збитків, відсутність в КПК права слідчого призначати перевірки та ревізії, відсутність методик визначення збитків експертами тощо).

Серед інших проблем і труднощів, безпосередньо пов'язаних з діяльністю детективів НАБУ щодо протидії корупційним кримінальним правопорушенням, детективи НАБУ виокремлюють недосконалість положень кримінального процесуального та іншого законодавства, які використовують під час попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, відсутність спеціалізованих антикорупційних судів тощо.

Найбільш важливими кроками на шляху вирішення вказаних проблем може бути:

- 1) удосконалення законодавства, насамперед кримінального процесуального, що використовується під час попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень;
- 2) створення електронного документообігу між НАБУ, САП і судом;
- 3) налагодження активної взаємодії НАБУ з іншими правоохоронними органами;
- 4) забезпечення спеціалізації у розслідуванні злочинів тощо (Додаток Б).

3.2 Взаємодія детектива Національного антикорупційного бюро України з правоохоронними та контролюючими органами під час досудового розслідування корупційних злочинів

Розслідування корупційних злочинів передбачає собою налагодження тісної взаємодії між детективами НАБУ та іншими правоохоронними й контролюючими органами, які уповноважені здійснювати перевірку фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій, які залучені до корупційних схем.

Налагодження такої взаємодії під час розслідування корупційних злочинів покладено на детектива НАБУ. Разом з тим діяльність детективів НАБУ щодо організації взаємодії не позбавлена проблемних питань, які потребують законодавчого визначення. В ряді випадків слідчі судді відмовляють у проведенні такої ревізії. Інша частина слідчих суддів надає дозвіл на її проведення, зазначаючи, що в ст. 93 КПК України передбачено можливість використання висновку ревізії як доказу. Це питання є досить актуальним з огляду на важливість такого доказу. Крім того, етапи, форми та особливості взаємодії детектива НАБУ з іншими суб'єктами кримінальних процесуальних правовідносин не досліджені достатньою мірою.

Питанням взаємодії органів досудового розслідування приділяли увагу у своїх дослідженнях М. В. Багрій [8], С. М. Вологін [42], І. В. Кубарєв [137], А. О. Ляш [155], Г. А. Матусовський [161], В. А. Онісєв [176], Л. П. Плєсньова [190], П. Т. Скорченко [246], О. Ю. Татаров [262], А. А. Чувильєв [294] та багато інших науковців. Однак взаємодія детективів НАБУ з правоохоронними органами, органами фінансового контролю, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності не досліджена достатньою мірою та містить багато дискусійних питань, які потребують обговорення, що й актуалізує зазначене питання. Крім того, саме поняття взаємодії детективів НАБУ дещо відрізняється від взаємодії слідчих під час розслідування кримінального провадження. Тому таке поняття потребує детального аналізу.

В загальнофілософському значенні «взаємодія» тлумачиться як «філософська категорія, що відображає особливий тип відносин між об'єктами, при якому кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи їх до зміни, водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, своєю чергою, зумовлює зміну його стану [121, с. 262]. Такої ж позиції дотримується і В. В. Коваленко та Є. М. Моїсєєв [116, с. 317]. Пристосовуючи дане визначення до предмета нашого дослідження, доходимо висновку, що взаємодія детектива НАБУ під час досудового розслідування корупційних злочинів з правоохоронними та контролюючими органами доходимо висновку, що

особливий тип відносин являє собою кримінальну процесуальну діяльність щодо розслідування корупційних злочинів, підслідних детективам НАБУ. Результатом такої діяльності є розкриття корупційних злочинів і притягнення до відповідальності осіб, що їх вчинили. Взаємодія відбувається у двосторонньому порядку. З одного боку, ініціює детектив у разі необхідності у наданні інформації, а з іншого – контролюючі органи ініціюють взаємодію у разі виявлення фактів, які свідчать про ознаки вчинених корупційних злочинів.

У філософському словнику «взаємодія» визначає існування і структурну організацію кожної матеріальної системи, її об'єднання поруч з іншими тілами в систему більшого порядку, більшої якості всіх тіл, процесів та явищ. Без здатності до взаємодії матерія не могла б існувати. В кожній цілісній системі взаємодія виступає як таке відношення, в якому причина і наслідки постійно міняються місцями [322]. В цьому аспекті взаємодія передбачає собою організацію, яка полягає у підписанні міжвідомчих наказів і меморандумів, які регулюють порядок взаємодії між детективами НАБУ та правоохоронними й контролюючими органами.

В кримінальному процесуальному аспекті питання взаємодії розглядали Г. С. Римарчук, С. О. Сорока, В. В. Топчій, Г. О. Усатий та інші. Так, С. О. Сорока та Г. С. Римарчук у своїх працях зазначають, що взаємодія передбачає собою об'єднання сили для досягнення результату [254]. Таке об'єднання втілюється в життя шляхом покладення обов'язку на всіх учасників взаємодії повідомляти детективів НАБУ про виявлені факти, які свідчать про ознаки злочину, надавати інформацію, необхідну для їх розслідування, тощо.

В. В. Топчій розглядає взаємодію як діяльність, що полягає в найбільш доцільному виборі й реалізації організаційних і тактичних заходів, спрямованих на створення оптимальних умов для вирішення завдань боротьби зі злочинністю шляхом здійснення впорядкованих і взаємопов'язаних дій двох або більше суб'єктів [266, с. 166]. Таке визначення відображає суть взаємодії здебільшого з боку детектива НАБУ чи слідчого, оскільки в більшості випадків саме зазначені суб'єкти обирають форму, вид та суб'єкт взаємодії.

Г. О. Усатий під взаємодією вбачає співробітництво непідлеглих один одному органів, що ґрунтується на законі, за яким вони діють узгоджено, цілеспрямовано, поєднуючи застосовувані ними засоби і способи з метою профілактики й розкриття злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності винних, розшуку обвинувачуваних і забезпечення відшкодування збитків, заподіяних злочинами [227, с. 220]. Виходячи із запропонованого автором визначення, доходимо висновку, що ознакою взаємодії детективів НАБУ з правоохоронними та контролюючими органами є те, що її учасники, які співробітничать в рамках, визначених законодавством, задля досягнення спільної мети – боротьби з корупцією – є не підлеглими один одному.

В. С. Кузьмічов визначає взаємодію як процес спільної діяльності двох або більше суб'єктів, які здійснюють вплив один на одного, що змінює якісні характеристики діяльності кожного з них, та який в умовах взаємозв'язку пов'язує їх між собою для досягнення спільної мети [139, с. 26]. Це визначення є простим, відображає сутнісну характеристику такого явища, як взаємодія. Спільним результатом взаємодії детектива НАБУ, правоохоронних і контролюючих органів є боротьба з корупцією, виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, протидія злочинам даної категорії, доведення певних проміжних фактів тощо. Ініціатором такої взаємодії виступає як детектив НАБУ, який відповідальний за її налагодження та належну організацію, так і контролюючі чи правоохоронні органи. Таким чином, взаємодію детективів НАБУ з правоохоронними та контролюючими органами можна визначити як особливі законодавчо врегульовані відносини між непідпорядкованими між собою суб'єктами, які мають спільну мету та в результаті об'єднання сил і засобів досягають її.

Для одержання відомостей про злочини, що готуються, а також для належного досудового розслідування вчинених корупційних злочинів необхідно налагодити ефективну взаємодію детективів НАБУ з Національним банком України, Фондом державного майна України, Антимонопольним комітетом України, Національним агентством з питань запобігання корупції, органами Державної прикордонної служби України, органами державної податкової і

митної служби, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, підрозділами Національної поліції України, Служби безпеки України, Генеральною прокуратурою та іншими державними органами. Для цього необхідно розробити відповідні міжвідомчі інструкції щодо напрямів і форм такої взаємодії [32, с. 108–119].

На сьогодні НАБУ укладено угоди про інформаційне співробітництво з Державною фіскальною службою України та Державною прикордонною службою України, в рамках яких детективам НАБУ надано доступ до інформаційно-телекомунікаційних систем відповідних установ. Також підписано Угоду про інформаційне співробітництво з Державною казначейською службою України, що дозволило детективам НАБУ отримати доступ до інформаційних ресурсів АС «Казна» та АС «Є-Казна» шляхом організації робочих місць у приміщенні Казначейства. Також НАБУ підписано меморандум про співпрацю у сфері запобігання та протидії корупції з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. У результаті НАБУ має доступ до інформації про корупційні діяння та правопорушення, виявлені Фондом під час виведення неплатоспроможних банків з ринку [38, с. 346–357].

30 вересня 2015 року детективи НАБУ отримали доступ до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Це стало одним з визначальних кроків на шляху до повноцінного початку досудового розслідування. Міністерство юстиції України надало Національному антикорупційному бюро України доступ до Державного реєстру актів цивільного стану, що розширило можливості детективів НАБУ у пошуку майна, отриманого злочинним шляхом. Підписано Угоди про співпрацю з представниками Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної фінансової інспекції, Фонду державного майна, Пенсійного фонду України та Державної міграційної служби України. Розвивається співпраця в рамках антикорупційної програми Міністерства оборони – передусім, в галузі моніторингу закупівель МОУ [95]. 3 січня 2017 року між

НАЗК та НАБУ підписано меморандум про співпрацю та обмін інформацією. Станом на грудень 2017 р. повний доступ до реєстру е-деклярацій мали 122 співробітники НАБУ. За січень-жовтень співробітники Національного антикорупційного бюро отримали повний доступ до 12 755 електронних декларацій. У січні співробітники НАБУ переглянули 22 декларації, в лютому – 47, березні – 164, квітні – 422, травні – 722. За червень було переглянуто 1015 декларацій, за липень – 1545, за серпень – 2312, за вересень – 2919, а за жовтень – 3587 [169]. Як бачимо із наведених даних, динаміка використання ресурсів НАЗК постійно збільшується, а відтак – і взаємодія. Доступ до декларацій дає змогу здійснювати аналіз декларацій осіб, які становлять оперативний інтерес, забезпечувати належну аналітичну роботу та виявляти таким чином ознаки злочинів, схильність особи до його вчинення. З метою досягнення дієвого результату у боротьбі з корупцією держава має сприяти обміну інформацією та взаємодії між органами на всіх структурних рівнях.

Основним завданням взаємодії органів досудового розслідування, до яких відноситься і підрозділ детективів НАБУ, є попередження, виявлення і розслідування кримінальних правопорушень, притягнення до встановленої законодавством відповідальності осіб, що їх вчинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди, відновлення порушених прав та інтересів громадян і юридичних осіб [56, с. 12].

Весь процес взаємодії можна поділити на такі етапи: початковий; наступний і завершальний. На початковому етапі детектив оцінює слідчу ситуацію, розробляє слідчі версії та визначає можливі шляхи їх перевірки. Таким чином, встановлюється коло суб'єктів, з якими буде здійснюватися взаємодія. Наступним кроком є встановлення виду процесуальної форми, яка є підставою для взаємодії з обраним суб'єктом та її підготовка. У разі необхідності призначення ревізій чи перевірок, проведення негласних слідчих (розшукових) дій із залученням СБУ, детектив здійснює організаційні заходи, які полягають у визначенні терміна взаємодії, обговоренні з ревізором питань, які необхідно вирішити, узгодженні іншої інформації, яку потрібно перевірити. На наступному етапі взаємодії

детектив НАБУ готує та направляє запити, доручення та забезпечує їх виконання, а також надання додаткових матеріалів у разі необхідності тощо. Заключним етапом взаємодії детектива НАБУ з правоохоронними та контролюючими органами є отримання інформації та її опрацювання, що в подальшому передбачає вжиття комплексу заходів, спрямованих на її перевірку, що сприятиме розкриттю злочину чи його запобіганню. Тобто, взаємодія детектива НАБУ з правоохоронними органами та органами фінансового контролю є управлінською функцією, яка полягає у встановленні постійних і тимчасових взаємин між детективом та правоохоронними й контрольними органами, яка здійснюється в порядку, визначеному законодавством.

Під час розслідування кримінального провадження детектив взаємодіє з: правоохоронними органами; контролюючими органами; іншими підприємствами, установами, організаціями.

Аналіз КПК України та вивчення матеріалів кримінальних проваджень дозволяє виокремити декілька груп суб'єктів, з якими взаємодіє детектив: до першої групи можна віднести учасників залежно від процесуального статусу – інші учасники кримінального провадження – перекладач, експерт, спеціаліст. До другої групи – суб'єктів, які не мають процесуального статусу в кримінальному провадженні, які, своєю чергою, можна поділити на дві групи: правоохоронні органи та органи фінансового контролю. Розглянемо їх більш ретельно.

Правоохоронними органами, з якими взаємодіють детективи НАБУ, є: Генеральна прокуратура; Спеціалізована антикорупційна прокуратура; Національна поліція України; Служба безпеки України; Державна митна служба України; Суд; НАЗК; Державна прикордонна служба України; Державна фіскальна служба України; Антимонопольний комітет України. За результатами опитування встановлено, що детективи НАБУ найчастіше взаємодіють з: Генеральною прокуратурою України (43,14 %); Національною поліцією України (21,57 %); Службою безпеки України (17,65 %); Державною фіскальною службою України (5,88 %) (Додаток В).

Органами фінансового контролю, з якими взаємодіють детективи НАБУ, є: Рахункова палата України; Міністерство фінансів України; Державна аудиторська служба України; Державна служба фінансового моніторингу України; Державна казначейська служба України; Фонд державного майна України.

За результатами опитування встановлено, що детективи НАБУ найчастіше взаємодіють з: Державною аудиторською службою України (56,86 %); Державною службою фінансового моніторингу України (41,18 %) (Додаток В).

Експертними установами, з якими взаємодіють детективи НАБУ, є: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Розглянемо особливості взаємодії з деякими із названих суб'єктів взаємодії.

Державна митна служба. Взаємодія з Державною митною службою стає актуальною у разі необхідності отримання оперативної інформації в Україні та за її межами щодо пересування осіб, їхніх зв'язків за межами України, міждержавних зв'язків учасників корупційних злочинів. Потреба в такій взаємодії виникає в разі необхідності проведення пошукових заходів щодо осіб, причетних до корупційних схем, осіб, які перебувають у розшуку [143, с. 153]. Взаємодія детектива НАБУ є триваючою. Підставою для взаємодії з Державною митною службою України є запит детектива НАБУ чи доручення, надане в порядку ст. 40 КПК України.

Національна поліція України. Важливість взаємодії детективів НАБУ з Національною поліцією України полягає у можливості використання криміналістичних обліків, які мають значення для доказування обставин кримінального провадження. Зокрема, детективи НАБУ використовують такі обліки: алфавітний; картотека даних про зовнішність злочинця; картотека документів і найменувань; картотека злочинів відповідно до їх видів і груп;

дактилоскопічна картотека; фототека рис зовнішності; картотека осіб, що безвісно зникли, невпізнаних трупів; картотека викрадених автомобілів, творів мистецтва, культурних цінностей, антикваріату, ювелірних виробів тощо; довідкова картотека ручної нарізної вогнепальної зброї [234, с. 92–95]. Важливість використання цих обліків обумовлена тим, що вони формувались протягом багатьох років, містять великий обсяг інформації, тому дають можливість зібрати повну інформацію про події, речі, осіб, пов'язаних з корупційним злочином. Крім того, співробітники Національної поліції України активно залучаються до співпраці під час проведення слідчих (розшукових) дій, здійснюють супроводження кримінального провадження.

Рахункова палата України. Під час досудового розслідування корупційних злочинів у взаємодії з Рахунковою палатою України детектив може встановити відомості про: використання коштів державного бюджету; дотримання сплати до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником об'єктами державної власності, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти; дотримання порядку надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету; здійснення державних закупівель за рахунок коштів державного бюджету; виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету тощо. Підставою взаємодії детектива НАБУ та Рахункової палати України є надання запитів в порядку ст. ст. 40, 84, 91–93 КПК України та п. 3 ч. 1 ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР). Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є державним колегіальним органом, підпорядкованим Президентові України й підзвітним Верховній Раді України [195, с. 139].

Основними сферами державного регулювання і контролю НКЦПФР є: спільне інвестування й накопичувальне пенсійне забезпечення, емісія та обіг

цінних паперів і похідних (деривативів), іпотечних сертифікатів, ціноутворення на ринку цінних паперів, дотримання емітентами порядку реєстрації випуску цінних паперів; діяльність фондових бірж та депозитарної системи України [194].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку затверджує умови провадження діяльності з надання фінансових послуг, для якої необхідно отримання відповідної ліцензії чи дозволу, і порядок контролю за дотриманням зазначених умов; здійснює контроль за функціонуванням страховиків, бюро кредитних історій, управителів фондів фінансування будівництва і фондів операцій із нерухомістю, фінансових установ, які проводять операції з іпотечного кредитування та є емітентами іпотечних сертифікатів і суб'єктами управління іпотечними активами; накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, недержавних пенсійних фондів та їх адміністраторів [1, с. 96]. Процесуальною формою взаємодії НКЦПФР та детектива НАБУ є запит про надання інформації в порядку, визначеному КПК України та Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України».

Державна аудиторська служба України. При взаємодії з Державною аудиторською службою та її територіальними підрозділами детектив НАБУ може встановити: стан розрахунково-платіжної дисципліни підприємства, установи, організації; достовірність відображення в обліку господарських операцій та виконання господарських договорів; правильність відображення дебіторської та кредиторської заборгованості по договорах; стан претензійно-позовної роботи по договорах; законність проведення процедури закупівлі товарів і послуг; наявність порушень вимог Законів, наказів, інструкцій та інших нормативних документів при укладанні та виконанні договорів та щодо перерахування коштів на банківські рахунки; законність використання коштів; встановити чи були завдані збитки державі внаслідок укладення та подальшого виконання договорів; відповідність фактичної діяльності підприємства, установи, організації видам діяльності, передбаченим Статутом, законодавством та отриманим дозвільним документам. Прикладом такої взаємодії є ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 13 квітня 2017 р., згідно з якою надано дозвіл на проведення позапланової виїзної

ревізії окремих питань фінансово-господарської діяльності, проведення якої доручено Державній аудиторській службі України та її територіальним підрозділам [78].

Державна фіскальна служба України. При взаємодії з державною фіскальною службою України детектив НАБУ може встановити: стан розрахунково-платіжної дисципліни підприємства, установи, організації, достовірність відображення в обліку господарських операцій та виконання договорів; наявність порушення законодавства при укладенні договорів; наявність збитків державі внаслідок укладення та подальшого виконання договорів, їх розмір і відповідальних осіб. Прикладом такої взаємодії є ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 27 грудня 2016 р., згідно з якою призначено позапланову виїзну документальну перевірку дотримання вимог чинного законодавства щодо своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати усіх передбачених законодавством податків і зборів, дотримання валютного та іншого законодавства під час здійснення фінансово-господарської діяльності товариства, проведення якої доручено Державній фіскальній службі України [81].

Державна фінансова інспекція України. Відповідно до додатку до Постанови Кабінету Міністрів України «Питання запровадження обмежень на проведення перевірок державними інспекціями та іншими контролюючими органами» від 13 серпня 2014 р. № 408, однією із державних інспекцій, якій надається дозвіл Кабінету Міністрів України на проведення перевірок підприємств, установ, організацій, фізичних осіб-підприємців є Держфінінспекція України. Основними завданнями Держфінінспекції України є реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю, а також внесення пропозицій щодо її формування. Діяльність Держфінінспекції України регламентується Указом Президента України «Про Положення про Державну фінансову інспекцію України» № 499/2001 від 23 квітня 2011 р. [219]. В результаті всебічного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації, який здійснюється Держфінінспекцією України, стає можливим встановлення умов для вчинення корупційних злочинів, здійснення

певного комплексу чи окремих питань фінансово-господарської діяльності підприємств, установ та організацій, проведення перевірки державних закупівель.

В результаті всебічного аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації, який здійснюється Держфінінспекцією України, стає можливим встановлення умов для вчинення корупційних злочинів.

Державна служба фінансового моніторингу України. Державна служба фінансового моніторингу України здійснює регулювання і нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму [193].

Особливості організації й здійснення взаємодії їх зазначеними суб'єктами повинні бути побудовані на принципах кримінального процесу і криміналістики [84, с. 75; 75, с. 115; 51, с. 74]. Вивчення теоретичних напрацювань кримінального процесу та криміналістики, правозастосовної практики взаємодії детективів НАБУ та законодавства, яке є правовою основою для такої взаємодії, дозволяє виокремити наступні принципи взаємодії: самостійності та відповідальності детектива НАБУ; використання наукових розробок, методичних рекомендацій, тактики проведення слідчих (розшукових) дій; організації взаємодії та оптимального використання ресурсів; забезпечення таємниці досудового розслідування; дотримання законності; організації взаємодії.

Принцип самостійності та відповідальності. Взаємодія між детективом НАБУ та правоохоронними і контролюючими органами базується на принципі самостійності та відповідальності детектива НАБУ за своєчасне швидке й об'єктивне досудове розслідування корупційних злочинів. Цей принцип означає, що саме детектив НАБУ несе відповідальність за її результати. Він визначає момент початку взаємодії. Виходячи зі слідчої ситуації саме детектив, користуючись цим принципом, обирає необхідні для взаємодії органи для попередження, розкриття злочину та притягнення винних до відповідальності [298, с. 88]. Такий вибір обумовлюється обставинами кримінального провадження залежно від слідчої ситуації.

Принцип використання детективом НАБУ останніх наукових розробок, методичних рекомендацій, тактик проведення слідчих (розшукових) дій при взаємодії з правоохоронними і контролюючими органами передбачає використання сучасних тактичних прийомів, методик і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження. Наука та криміналістична техніка, які покликані забезпечити ефективне досудове розслідування, постійно розвиваються [14, с. 119]. Експерти та науковці вдосконалюють тактику проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, тому їх застосування під час взаємодії з правоохоронними і контрольними органами дозволяє швидко та ефективно розкрити злочин, встановити винних осіб, виявити майно підозрюваного, на яке може бути накладено арешт, тощо [140, с. 44]. Тому, застосування цього принципу при взаємодії підвищить ефективність досудового розслідування. Він застосовується на наступному етапі взаємодії шляхом обговорення конкретної ситуації чи процесуальної дії, яка і стала підставою для взаємодії. При цьому враховуються та узгоджуються тактичні прийоми, методи та обладнання, яке може бути застосоване для її проведення.

Принцип організації взаємодії та оптимального використання ресурсів правоохоронних органів та органів фінансового контролю під час досудового розслідування передбачає обізнаність детектива НАБУ щодо можливостей, завдань, функцій суб'єктів, з якими він має намір взаємодіяти, та залучення до співпраці задля досягнення позитивного результату. Крім того, детектив НАБУ координує діяльність суб'єктів взаємодії відповідно до встановленого законодавством порядку, обираючи методи, технічні та організаційні засоби і прийоми, які відповідають умовам і вимогам кримінального провадження, що передбачає вчинення погоджувальних дій, установа взаємозв'язку, обговорення плану дій тощо.

Забезпечення таємниці досудового розслідування детективом НАБУ при взаємодії з правоохоронними та контролюючими органами також є керівним принципом діяльності. Суть цього принципу полягає в тому, щоб не допустити

розголошення даних досудового розслідування, які стають відомі суб'єктам, з якими взаємодіє детектив, приховати від інших зацікавлених учасників кримінального провадження, забезпечити таємність способів досягнення поставленої мети. Успішність досудового розслідування багато в чому залежить від збереження таємниці досудового розслідування.

Принцип законності. Суть принципу дотримання законності під час взаємодії детективів НАБУ з правоохоронними та контролюючими органами полягає в тому, що детективи НАБУ зобов'язані забезпечити дотримання прав та законних інтересів всіх учасників кримінального провадження, а процесуальна форма взаємодії має відповідати вимогам КПК України. А. П. Кузнецов та В. Ф. Щербаков зазначають, що цей принцип є основним під час налагодження взаємодії [138, с. 38]. Погоджуємось з даною позицією, оскільки вона передбачає передусім дотримання детективом НАБУ процесуальної форми, яка є підставою для такої взаємодії. Погоджуємось з позицією О.С. Осетрової, що порушення процесуальної форми тягне за собою визнання доказу недопустимим [179, с. 88]. При взаємодії принцип законності насамперед передбачає, що суб'єкти взаємодії зобов'язані чітко і послідовно виконувати відповідні нормативні приписи, ставити і вирішувати в ході взаємодії лише ті цілі й задачі, які передбачені законодавством, і при цьому не виходять за межі своєї компетенції [306, с. 36].

Застосування зазначених принципів при організації взаємодії детективами НАБУ забезпечить налагодження швидкої та ефективної координації діяльності, спрямованої на досягнення завдань кримінального провадження. Слушною є думка Ф. А. Сіманова, який вів мову про те, що принципи повинні повною мірою розповсюджуватись на всіх учасників взаємодії [244, с. 74]. Вони встановлені державою і не можуть носити вибіркового характеру.

С. О. Сорока та Г. С. Римарчук вірно зазначають, що залежно від характеру і ступеня суспільної небезпечності кримінального правопорушення, взаємодія може бути епізодичною і тривалою [254, с. 348]. Віднесення епізодичності та тривалості до ознак взаємодії є правильним, однак не можна погодитись з тим, що взаємодія залежить від ступеня суспільної небезпечності кримінального

правопорушення. Здебільшого вона залежить від слідчої ситуації, від висунутих детективом НАБУ версій, слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження, які необхідно провести для доказування обставин кримінального провадження.

Епізодичною є така взаємодія, яка не є постійною та систематичною. Вона відбувається при наявності певних обставин кримінального провадження. Прикладом такої епізодичної взаємодії може бути призначення судово-медичної експертизи при розслідуванні корупційних злочинів. Така експертиза не є характерною для даного виду злочинів, однак при наявності у підозрюваного побоїв вона може призначатись. Слід звернути увагу на те, що судово-медична експертиза є засобом доказування, однак вона також передбачає собою наявність взаємодії між детективом НАБУ та експертом. Така взаємодія включає в себе дії детектива НАБУ, спрямовані на узгодження з експертом питань, які доцільніше поставити для встановлення обставин кримінального провадження, погодження строків її проведення, окреслення додаткових документів, які необхідні для її проведення.

Тривалою можна назвати взаємодію, яка відбувається на постійній основі. До неї можна віднести взаємодію з СБУ, Національною поліцією України, Митною службою України, Державною аудиторською службою України, Національним агентством з питань запобігання корупції тощо. Взаємодія із зазначеними підрозділами відбувається постійно, під час розслідування кожного кримінального провадження.

Залежно від правової регламентації розрізняють процесуальну і непроцесуальну форми взаємодії [286, с. 39]. Процесуальні форми взаємодії є тим видом кримінальних процесуальних відносин, які регламентовані чинним законодавством [22, с. 87]. До неї належить: надання доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок,

проведення інших процесуальних дій, передбачених Кодексом; погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження; створення слідчих груп, слідчо-оперативних груп; залучення спеціалістів і співробітників інших правоохоронних органів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій; витребування матеріалів кримінального провадження.

Прикладом процесуальної взаємодії є призначення перевірок, ревізій, експертиз, надання доручень, взаємодія детективів НАБУ з підрозділами СБУ при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій.

Опитані детективи відзначили такі форми процесуальної взаємодії: надання доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (19,60 %); витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок (50,99 %); погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження (15,69 %); створення слідчих груп (1,96 %); залучення спеціалістів і співробітників інших правоохоронних органів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій (5,88 %) (Додаток В).

До непроцесуальної форми взаємодії можна віднести: обмін інформацією та досвідом з іншими правоохоронними органами, вербальне спілкування детектива НАБУ та ревізора, експерта чи спеціаліста при призначенні експертиз, ревізій, перевірок (узгодження питань, які доцільніше поставити експерту, узгодження строків проведення експертизи, визначення документів, які необхідно надати для її проведення); проведення спільних семінарів, меморандумів, колегій, навчань тощо. Таке спілкування може полягати в усному консультуванні щодо переліку поставлених питань, кола документів, необхідних для проведення перевірки, ревізії, експертизи, узгодження та проведення ревізії, перевірки, використання інформаційно-аналітичних обліків Національної поліції України, митної служби тощо. Опитані детективи НАБУ визначили непроцесуальні форми взаємодії:

обмін інформацією та досвідом (54,90 %); надання консультацій (9,8 %); планування досудового розслідування (3,92 %); координація дій під час досудового розслідування (31,38 %) (Додаток В).

Щодо форми процесуального документа, який є підставою для взаємодії детектива НАБУ та суб'єкта взаємодії, можна виокремити: постанову, запит; ухвалу слідчого судді, винесену за клопотанням детектива НАБУ (при призначенні ревізій, перевірок), доручення.

Детектив НАБУ, з урахуванням матеріалів кримінального провадження та слідчої ситуації, що склалася, приймає рішення про форму, характер і суб'єктів взаємодії. Взаємодія під час досудового розслідування має доволі різноманітний та широкий характер, тому налагодження спільної, узгодженої, цілеспрямованої та кваліфікованої діяльності під час здійснення досудового розслідування є запорукою успішного виконання завдань кримінального провадження [9, с. 74]. В. Малюга зазначає, що результатом процесуальної взаємодії є нові докази, які відображаються в актах перевірки, висновках експертів тощо. Взаємодія відображається в змісті виконуваних слідчих (розшукових) дій та інших заходах, тобто в процедурі всього досудового розслідування [158, с. 73].

Слід зазначити, що на сьогодні доволі проблематичною є організація взаємодії детектива НАБУ з контролюючими органами, оскільки вона не визначена в КПК України належним чином. Така взаємодія відбувається у формі позапланової ревізії, яка проводиться на вимогу правоохоронного органу на підставі ухвали слідчого судді.

Процесуальний порядок призначення та проведення такої ревізії в КПК України відсутній. Разом з тим він передбачений в Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», процедуру здійснення інспектування у формі ревізій визначено порядком проведення інспектування Державною фінансовою інспекцією України, її територіальними органами, що затверджене Постановою КМ України від 20 квітня 2006 р. № 550 зі змінами та доповненнями [217; 212]. В зазначеному Законі України визначено правовий статус ревізії, межі її поширення, строки проведення, права та обов'язки

посадових осіб, порядок оформлення результатів. Як вірно зазначають Л. Є. Рогозян та В. В. Вахлакова, ревізія є найбільш поширеною формою економічного контролю [233, с. 88]. Однак слід доповнити, що окрім економічного контролю, вона є складовою доказування вчинення корупційних злочинів. Тому, в ході збирання доказів, детективи НАБУ тісно взаємодіють з контролюючими органами. Це обумовлює необхідність визначення процесуального порядку призначення та проведення такої ревізії детективами НАБУ для забезпечення взаємодії відповідно до принципу законності.

Висновок ревізії та акт перевірки є джерелом доказів відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 99 КПК України. В теорії кримінального процесу немає єдності погляду щодо приналежності ревізії чи то до заходів забезпечення кримінального провадження, чи то до слідчих (розшукових) дій. Однак, з огляду на те, що ревізія є джерелом доказів, вважаємо, що її слід віднести до слідчих (розшукових) дій. Однак, опитані детективи НАБУ переконані, що позапланову ревізію слід віднести до заходів забезпечення кримінального провадження (33,33 %). 27,45 % опитаних детективів підтримали позицію про те, що ревізію слід віднести до слідчої (розшукової) дії. Разом з тим 39,22 % висловили іншу позицію, яка полягає в тому, що: ревізія не має відношення до КПК України; є окремим видом перевірки фінансово-господарської діяльності; не є процесуальною дією; питання недостатньо врегульоване законом; є окремою процесуальною дією, яка повинна призначатись постановою детектива; це діяльність контролюючих органів; результат ревізії використовуватиметься як документ; є процесуальною дією; інше (Додаток В). Заходи забезпечення кримінального провадження спрямовані на забезпечення належної поведінки учасників кримінального провадження, однак метою проведення позапланової ревізії чи перевірки є отримання нового доказу, що відповідає меті слідчих (розшукових) дій. З огляду на це вбачається нелогічним віднесення ревізії до заходів забезпечення кримінального провадження, оскільки вона має доказове значення.

В Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» визначено, що позапланові виїзні ревізії суб'єктів

господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені Законом до підконтрольних установ, проводяться органами державного фінансового контролю за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні.

Необхідність здійснення судового контролю за проведенням позапланових ревізій обумовлена тим, що відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, що становлять комерційну таємницю, можуть бути отримані протиправним способом в ході проведення ревізії, що, своєю чергою, може завдати шкоди суб'єкту господарювання. Дотримання комерційної таємниці передбачено в Конституції України (ст.ст. 31, 32, 34, 41, 42, 54), Цивільному кодексі України (далі – ЦК України), Господарському кодексі України (далі – ГК України). Зокрема, ст. 505 ЦК України визначено, що комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, у зв'язку з цим має комерційну цінність і була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію. Комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці [288]. Пунктом 3 ч. 1 ст. 506 ЦК України встановлене виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці [288].

З огляду на те, що проведення позапланової ревізії чи перевірки діяльності суб'єкта господарювання є втручанням в право на комерційну таємницю, та з метою уникнення зловживань з боку правоохоронних органів, доцільно передбачити здійснення судового контролю щодо надання дозволу на проведення позапланових ревізій і перевірок. Крім того, необхідність здійснення судового контролю вбачається і з низки законодавчих актів, які регламентують порядок проведення такої перевірки. Так, згідно з Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» від 26 січня 1993 р.,

орган або особа, що ініціює проведення позапланової виїзної ревізії, подає до суду письмове обґрунтування підстав такої ревізії та дати її початку і закінчення, документи, які відповідно до ч. 5 і 7 цієї статті свідчать про виникнення підстав для проведення такої ревізії, а також на вимогу суду – інші відомості, необхідні для прийняття рішення про доцільність проведення ревізії [217]. Під письмовим обґрунтуванням, на нашу думку, слід розуміти клопотання детектива НАБУ. Правозастосовною практикою сформовано порядок призначення таких ревізій. Він полягає у наступному: детектив НАБУ звертається з клопотанням про проведення позапланової ревізії в рамках досудового розслідування, погодженим прокурором САП, до слідчого судді за принципом територіальної підсудності. Останній розглядає його в порядку, визначеному ст. ст. 309, 369, 372 КПК України. Разом з тим позиція слідчих суддів з даного приводу неоднозначна. Частина слідчих суддів розглядають клопотання та дають дозвіл на проведення позапланової ревізії у разі наявності підстав. Інша – відмовляють у розгляді таких клопотань, посилаючись на те, що їх розгляд не належить до повноважень слідчого судді. Так, слідчий суддя Солом'янського районного суду, розглядаючи клопотання детектива НАБУ про проведення позапланової виїзної ревізії в рамках досудового розслідування, відмовив у його задоволенні, посилаючись на те, що до повноважень слідчого судді не належить прийняття рішення щодо проведення ревізій [79; 80]. Разом з тим інший слідчий суддя, розглянувши клопотання детектива НАБУ про призначення позапланової документальної перевірки, задовольнив його [81].

На нашу думку, вирішення питання про можливість проведення ревізії відноситься до повноважень слідчого судді. Така позиція обумовлена тим, що під час надання дозволу на застосування заходів забезпечення кримінального провадження, слідчий суддя розглядає можливість надання дозволу на законне вторгнення в право на комерційну таємницю контролюючими органами. Такої ж позиції дотримується і ряд науковців, серед яких О. Ф. Вакуленко [26, с. 9], А. П. Запотоцький [91, с. 233], Ю. В. Терещенко [263, с. 177], О. Ю. Хахуцяк [285, с. 160] та інші.

Тому, для уникнення неоднакового застосування законодавства, уникнення складнощів у діяльності антикорупційних органів, доцільно визначити в КПК України підстави проведення ревізії та перевірки, зміст клопотання про проведення ревізії чи перевірки, порядок розгляду такого клопотання та зміст ухвали слідчого судді.

Зупинимось на змісті клопотання про проведення ревізії чи перевірки. Вивчення матеріалів кримінальних проваджень, в яких детективи НАБУ зверталися з такими клопотаннями, свідчить, що клопотання про проведення позапланової ревізії чи перевірки на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування. Клопотання погоджується прокурором САП. У клопотанні зазначається: номер кримінального провадження, в якому планується проведення ревізії чи перевірки; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; назва підприємства, установи, організації, фінансово-господарська діяльність якої підлягає перевірці, код ЄДРПОУ, юридична адреса, період фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації, який необхідно перевірити; установа, якій необхідно доручити проведення ревізії чи перевірки; перелік питань, які необхідно дослідити; строк проведення перевірки чи ревізії у днях [134].

Важливим аспектом при організації детективом процесуальної форми взаємодії з контролюючими органами є і непроцесуальна форма, яка передбачає собою погодження з органом, в якому планується проведення позапланової ревізії чи перевірки, строків її проведення та дати початку. Погодження цих питань є досить важливим для забезпечення процесуальної форми взаємодії. Незазначення в клопотанні таких відомостей є підставою для відмови у задоволенні клопотання слідчим суддею. Про це свідчить правозастосовна практика слідчих суддів [278–280].

Доцільність запровадження процесуального порядку проведення позапланової ревізії чи перевірки підтверджується і результатами інтерв'ювання детективів НАБУ (Додаток Б). 82,35 % опитаних детективів НАБУ відстоюють позицію щодо доцільності передбачення в КПК України підстав призначення позапланової ревізії шляхом звернення детектива НАБУ до слідчого судді з клопотанням. 7,84 % опитаних детективів не вбачають в цьому необхідності (Додаток В). О. Ю. Хахуцяк зазначає, що дії, які має вчинити слідчий з метою отримання акта ревізії, містять ознаки та відповідають вимогам, що передбачені ст. 132 КПК України [154, с. 59]. З такою позицією важко погодитись, оскільки призначення ревізії, на нашу думку, є слідчою (розшуковою) дією, тому не можна до неї застосовувати правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Ревізія містить всі ознаки слідчих (розшукових) дій, зокрема: згідно зі ст. 93 КПК України акт ревізії є доказом по кримінальному провадженню; відповідно до ст. 99 КПК України висновок ревізії та акт перевірки є документом та може бути використаний як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час кримінального провадження; є способом реалізації норм кримінального процесуального законодавства; видом пізнавальної діяльності слідчого. З огляду на це, можна зробити висновок, що ревізія є слідчою (розшуковою) дією. Тому, вбачається за доцільне доповнити КПК України ст. 245-1 такого змісту: *«Стаття 245-1. Позапланова ревізія або перевірка.*

1. Позапланова ревізія чи перевірка суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені Законом України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» до підконтрольних установ, проводяться органами державного фінансового контролю на підставі ухвали слідчого судді.

2. З клопотанням про призначення позапланової ревізії чи перевірки до слідчого судді має право звернутись прокурор та детектив НАБУ за погодженням з прокурором. В клопотанні зазначається: номер кримінального провадження, в якому планується проведення ревізії чи перевірки; короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається

клопотання; правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; назва підприємства, установи, організації, фінансово-господарська діяльність якої підлягає перевірці, код ЄДРПОУ, юридична адреса, період фінансово-господарської діяльності підприємства, установи, організації, який необхідно перевірити; установа, якій необхідно доручити проведення ревізії чи перевірки; перелік питань, які необхідно дослідити; строк проведення перевірки чи ревізії у днях».

Таким чином, проаналізувавши взаємодію детектива НАБУ з правоохоронними та контролюючими органами, ми визначили її етапи та форми, розглянули особливості взаємодії з деякими державними установами, розглянули процесуальний порядок призначення позапланової ревізії та запропонували авторське бачення законодавчих змін у цій частині.

Щодо взаємодії детективів НАБУ з правоохоронними органами, досить проблемним та актуальним є взаємодія з оперативними підрозділами СБУ. Забезпечення нерозголошення інформації, отриманої в результаті негласних слідчих (розшукових) дій, отримання необхідної інформації є актуальною проблемою, яка потребує вирішення. Найбільш часто детективи НАБУ взаємодіють з СБ України та НП України при проведенні оперативно-технічних заходів. Зокрема, одним із найбільш актуальних на сьогодні є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, яке здійснюється СБУ. Детективи НАБУ технічно позбавлені можливості самостійно проводити прослуховування телефонних дзвінків. Це уповноважені здійснювати співробітники СБУ. Вони отримують доступ до інформації щодо осіб, які прослуховуються. В результаті чого існує ризик розголошення інформації, а, відтак, і зменшення результативності негласних слідчих (розшукових) дій.

В Кримінальному процесуальному кодексі України передбачено гарантії нерозголошення таких відомостей. Їх складовими є: 1) нормативно-правові приписи та формулювання правових заборон розголошувати без дозволу органів досудового розслідування та прокурора інформацію, здобуту під час

кримінального провадження, які викладені у нормах кримінального та кримінального процесуального законодавства; 2) процесуальна діяльність суб'єктів кримінального провадження, яка має на меті забезпечити режим таємниці досудового розслідування; 3) процесуальна форма документів, які складаються у зв'язку з попередженням учасників кримінального провадження про недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування під загрозою кримінальної відповідальності; 4) предмет та обсяг інформації отриманої під час досудового розслідування, щодо якої забезпечується режим нерозголошення; 5) процесуальний статус суб'єктів кримінального процесу, зокрема, їх процесуальний обов'язок не розголошувати відомості досудового розслідування; 6) засади кримінального провадження, які визначають підґрунтя забезпечення таємниці досудового розслідування; 7) строки дії заборони розголошувати відомості досудового розслідування; 8) процесуальні можливості органів досудового розслідування та прокурора застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження з метою реалізації положень, визначених ст. 222 КПК України [178]. Як показує власний досвід дисертанта і правозастосовна практика, ці гарантії не завжди є дієвими при взаємодії детективів НАБУ та спеціальних підрозділів СБУ. Хоча за розголошення таких даних передбачена кримінальна відповідальність, на думку опитаних детективів НАБУ, такі факти є непоодинокими.

Тактика провадження оперативно-технічних заходів і методика їх проведення передбачає повну конфіденційність та обізнаність щодо їх проведення мінімальної кількості учасників кримінального провадження. Однак у прийнятті рішення про їх проведення бере участь детектив НАБУ, прокурор, слідчий суддя, після прийняття такого рішення – керівник СБУ, керівник оперативно-технічного відділу СБУ та безпосередній виконавець. Крім того, інші особи (наприклад, співробітники таємної канцелярії) також отримують доступ до інформації. За таких обставин важливо гарантувати забезпечення нерозголошення даних про проведення оперативно-технічних заходів та їх результати. Передчасне розголошення даних щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій може

негативно вплинути на хід досудового розслідування, дати можливість підозрюваному приховати або знищити сліди злочину, речі (предмети) і документи, що можуть бути джерелами доказів, сфальсифікувати докази, ухилитися від слідства і суду, погрожувати або завдати шкоди підозрюваному й іншим співучасникам, потерпілому, свідкам, очевидцям та іншим особам [154]. Така думка є слушною з огляду на правозастосовну практику.

Водночас, як детектив НАБУ зацікавлений та зобов'язаний забезпечити збереження таємниці проведення негласних слідчих (розшукових) дій, оперативний працівник, чи керівник або співробітник СБУ, якому стає відомо про коло осіб, щодо яких проводяться негласні слідчі (розшукові дії), може використати цю інформацію у власних інтересах, попередити осіб, щодо яких застосовується прослуховування. Це спричинить зменшення ефективності або взагалі не дозволить досягнути мети негласної слідчої (розшукової) дії. З огляду на це, доцільно було б законодавчо передбачити технічну можливість для здійснення прослуховування НАБУ без залучення до проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії СБУ.

Ще одним досить актуальним питанням, яке виникає при взаємодії з СБУ, є те, що детективи НАБУ позбавлені можливості самостійно здійснювати прослуховування засобів зв'язку. Співробітники СБУ, які наділені такими повноваженнями, можуть надавати детективам НАБУ інформацію вибірково. У разі зацікавленості у приховуванні корупційних злочинів, в тому числі вчинених співробітниками СБУ, результативність негласної слідчої (розшукової) дії викликає сумніви. Зазначене також підтверджує необхідність законодавчої можливості надання детективам НАБУ здійснювати прослуховування засобів зв'язку самостійно.

Таким чином, взаємодія з правоохоронними органами (зокрема, СБ України та НП України) потребує покращення в частині надання детективам НАБУ можливості автономно здійснювати прослуховування засобів зв'язку.

За результатами інтерв'ювання детективів НАБУ встановлено, що одним із основних проблемних питань, яке виникає при взаємодії з прокурорами САП, є

відсутність законодавчої регламентації процесуальних строків погодження клопотань, повідомлення про підозру та затвердження обвинувального акта (Додаток Б). Так, наприклад, в низці положень КПК України регламентовано обов'язок слідчого чи прокурора в обмежені строки звернутися до слідчого судді. В такому випадку прокурор обмежений часовими рамками і погоджує його у разі наявності підстав одразу після надходження. Зокрема, в ч. 5 ст. 171 КПК України зазначено, що клопотання детектива НАБУ про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано до суду не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено. Однак, наприклад, при погодженні клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, про обшук, про здійснення приводу, про накладення грошового стягнення, тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом тощо, строки погодження клопотання прокурором не регламентовані. В такому випадку термін розгляду клопотань прокурором коливається від кількох днів до кількох тижнів. Законодавець не встановлює ніяких часових обмежень для прокурора САП щодо розгляду клопотань зазначеної категорії. Разом з тим на слідчих суддів покладається обов'язок прийняття процесуального рішення у чітко визначені строки. Наприклад, клопотання про відсторонення від посади повинно бути розглянуто слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження, клопотання про привід розглядається в день надходження тощо. Тобто, на слідчого суддю, який здійснює судовий контроль, покладено часові обмеження щодо прийняття процесуальних рішень. Отже, доцільно було б також встановити часові обмеження і щодо прийняття процесуального рішення прокурором САП щодо погодження клопотань детективів НАБУ та прийняття іншого процесуального рішення. Так, за результатами інтерв'ювання детективів НАБУ встановлено, що запровадження процесуальних строків розгляду та прийняття рішення щодо погодження клопотань прокурорами САП позитивно відобразиться на якості досудового розслідування (Додаток Б).

Тому, вбачається за доцільне визначити процесуальні строки погодження клопотання на законодавчому рівні та встановити їх в годинах чи днях залежно

від заходів забезпечення кримінального провадження чи слідчих (розшукових) та негласних (слідчих) розшукових дій. Законодавче закріплення процесуальних строків значно підвищить ефективність досудового розслідування і забезпечить дотримання розумних строків детективами НАБУ та належне здійснення нагляду за законністю досудового розслідування зі сторони прокурорів САП. Крім того, запровадження процесуальних строків розгляду клопотань прокурорами САП надасть детективу НАБУ можливість оскарження бездіяльності цього суб'єкта. Невстановлені процесуальні строки прийняття рішення щодо погодження клопотання унеможливають встановлення моменту бездіяльності прокурора САП, яку можна оскаржити. Такий момент можна визначити лише після закінчення строку, протягом якого прокурор повинен виконати свій обов'язок. Відповідно, відсутність такого строку призводить до неможливості встановити початковий момент бездіяльності. З огляду на специфіку проведення слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження, строк розгляду клопотань прокурором САП повинен бути визначений з урахуванням особливостей проведення кожної слідчої (розшукової) дії та заходу забезпечення кримінального провадження [30, с. 46].

Розглянемо процесуальні строки розгляну клопотань слідчим суддею і з огляду на це спробуємо визначити строки розгляду клопотань прокурором САП. Так, клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу (ст. ст. 188–189 КПК України) має бути розглянуте слідчим суддею негайно після одержання клопотання (ст. 189 КПК України). Клопотання про привід розглядається в день надходження до суду (ст. 140 КПК України); клопотання про арешт майна (ст. ст. 170–173 КПК України) розглядається слідчим суддею не пізніше 72 годин з дня надходження до суду; клопотання щодо обрання одного із запобіжних заходів, передбачених ч. 1 ст. 176 КПК України, розглядається слідчим суддею невідкладно, але не пізніше 72 годин (ст. 186 КПК України); клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (ст. 148, КПК України), відсторонення від посади (ст.ст. 154, 156–157 КПК України) розглядається не пізніше трьох днів після надходження; строк розгляду

клопотання про тимчасового доступу до речей і документів (ст. ст. 159–164 КПК України) слідчим суддею не визначений; клопотання про проведення обшуку, клопотання про проведення огляду житла чи іншого володіння особи, клопотання про огляд трупа, який здійснюється одночасно з оглядом житла чи іншого володіння особи, розглядається в день його надходження (ч. 4 ст. 234 КПК України); клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій розглядається слідчим суддею протягом шести годин з моменту його отримання (ч. 1 ст. 248 КПК України). Таким чином, строки щодо розгляду клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження та про проведення слідчих (розшукових) дій можна поділити на три групи: невідкладні, тобто ті, які розглядаються негайно після одержання клопотання; ті, які розглядаються не пізніше 72 годин; ті, які розглядаються не пізніше трьох днів після надходження до суду.

Згідно з визначеними строками розгляду клопотань слідчими суддями можна визначити строки розгляду клопотань прокурорами САП. З урахуванням того, що прокурор, здійснюючи прокурорський нагляд, на момент звернення детектива НАБУ з клопотанням про погодження проведення слідчих (розшукових) дій чи заходів забезпечення кримінального провадження володіє інформацією щодо ходу досудового розслідування та обставин, що свідчать про необхідність проведення слідчих (розшукових) дій, час розгляду клопотання може бути зменшено. Тому пропонуємо визначити такі строки розгляду клопотань прокурором САП: клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій розглядається прокурором протягом трьох годин з моменту його отримання; клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу (ст. ст. 188–189 КПК України); клопотання про привід; клопотання про арешт майна; клопотання щодо обрання одного із запобіжних заходів, передбачених ч. 1 ст. 176 КПК України; клопотання про проведення обшуку; клопотання про проведення огляду житла чи іншого володіння особи, клопотання про огляд трупа, який здійснюється одночасно з оглядом житла чи іншого володіння особи, прокурор САП повинен розглянути невідкладно, але не пізніше 24 годин. Клопотання про

тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів має бути розглянуте прокурором САП не пізніше 72 годин після надходження.

Також, н визначено строки погодження повідомлення особи про підозру. Детектив НАБУ, встановивши достатність підстав для повідомлення про підозру, складає та направляє його для погодження прокурору САП. Кримінальний процесуальний кодекс України не регламентує протягом якого терміну прокурор повинен прийняти рішення щодо погодження повідомлення про підозру чи відмову у такому погодженні [261, с. 268]. Така ситуація негативно відображається на якості досудового розслідування, дотриманні розумних строків і виконанні завдань кримінального провадження. Детективи НАБУ відзначили проблемність зазначеного питання та вказали на необхідність законодавчого запровадження процесуальних строків погодження повідомлення про підозру прокурором (Додаток Б). Тому вбачається за доцільне внести законодавчі зміни у КПК України та регламентувати строк погодження повідомлення про підозру.

За результатами опитування встановлено, що 78,43 % детективів НАБУ підтримують позицію про доцільність встановлення в КПК України конкретних строків розгляду прокурором САП клопотань детективів про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження. 9,80 % опитаних вважають недоцільним встановлення строків розгляду прокурором САП клопотань. 11,77 % висловили позицію про необхідність запровадження такого положення не лише для прокурорів САП, а й для решти прокурорів, які здійснюють процесуальне керівництво (Додаток В). Так, на думку опитаних детективів НАБУ, прокурор САП, у випадках, передбачених КПК України, повинен прийняти рішення щодо клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій невідкладно, але не пізніше 6 годин (43,14 %). Позицію щодо запровадження строку розгляду таких клопотань «невідкладно, але не пізніше 3-х годин» підтримали 31,37 % респондентів (Додаток В). Такої ж позиції дотримуємось і ми, оскільки саме

такий строк, на нашу думку, забезпечить оперативність розгляду клопотання та виконання завдань негласної слідчої (розшукової) дії.

На думку опитаних прокурорів, прокурор САП повинен прийняти рішення щодо клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, привід, арешт майна, обрання запобіжних заходів, проведення обшуку, проведення огляду житла чи іншого володіння особи невідкладно, але не пізніше 24 годин (68,62 %), менша частина підтримала позицію щодо запровадження строку «невідкладно, але не пізніше 48 годин» (13,73 %) (Додаток В). В цій частині слід погодитись з позицією більшості, оскільки рішення щодо клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, привід, арешт майна, обрання запобіжних заходів, проведення обшуку, проведення огляду житла чи іншого володіння особи потребують невідкладного реагування з метою забезпечення завдань зазначених слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження.

Щодо строку прийняття рішення прокурором САП щодо клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасового доступу до речей і документів, позиції детективів також полягають у необхідності запровадження строку протягом 24 годин – 52,94 %, невідкладно, але не пізніше 48 годин – 31,38 %; невідкладно, але не пізніше 72 годин – 7,84 % (Додаток В). Хоч позиція більшості детективів полягає у необхідності запровадження 24 годин для погодження такого виду клопотань, вважаємо, що вони можуть бути розглянуті протягом 72 годин, оскільки не є невідкладними й такими, що потребують негайного реагування. Крім того, процесуальний строк розгляду таких клопотань слідчим суддею становить п'ять днів.

Таким чином, в результаті аналізу законодавства, теоретичних положень, узагальнення матеріалів кримінальних проваджень, а також опитування прокурорів САП та детективів НАБУ, доходимо висновку, що процесуальні строки розгляду клопотань прокурором САП не визначено, що становить проблему правозастосовної практики.

3.3 Прокурорський нагляд та судовий контроль за діяльністю детектива Національного антикорупційного бюро України

Досудове розслідування корупційних злочинів, яке здійснюється детективами НАБУ, тісно пов'язане з обмеженням гарантованих державою прав. З метою забезпечення такого втручання лише в мірі, яка визначена законодавцем, в кримінальній процесуальній діяльності функціонує інститут прокурорського нагляду та судового контролю. Нагляд за дотриманням законності детективами НАБУ здійснює прокурор САП у формі процесуального керівництва, яке є одним із галузевих напрямів наглядової діяльності. Функцію судового контролю за законністю проведення слідчих (розшукових) дій детективами НАБУ здійснює слідчий суддя місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться НАБУ та слідчий суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя. Водночас межі судового контролю чітко визначені законодавцем, а межі здійснення прокурорського нагляду чітко не регламентовані. Прокурорський нагляд за досудовим розслідуванням корупційних злочинів здійснюється систематично та повсякденно протягом усього досудового розслідування кримінального провадження та супроводжується низкою проблемних питань, які створюють складнощі під час реалізації повноважень детективами НАБУ. Зокрема, процесуальний керівник необмежений процесуальними строками щодо погодження клопотань, повідомлення про підозру, обвинувального акта, що спричиняє затягуванню досудового розслідування. На існування зазначеної проблеми вказують і результати інтерв'ювання детективів НАБУ (Додаток Б). Механізм реагування детектива НАБУ на таку бездіяльність залишається неефективним, оскільки в КПК України не визначено строку настання бездіяльності прокурора САП та її неможливо встановити у зв'язку з відсутністю обов'язку у прокурора виконати дію у певний строк. Здійснення судового контролю також не позбавлене проблемних моментів як організаційного, так і процесуального характеру.

Проблеми прокурорського нагляду за окремими комплексними напрямками докладно досліджували у своїх працях А. М. Бабошин [5], Р. М. Білокінь [15], О. З. Гладун [52], Ю. М. Дьомін [71], Л. М. Кирий [110], І. М. Козьяков [123], В. О. Кучер [142], В. І. Мотиль [167], В. Т. Нор [118], В. В. Ринда [230], А. М. Трембіцький [269], Р. Р. Трагнюк [267], О. В. Хаваліц [282] та ін. Проблеми судового контролю досліджували такі вчені, як Є. В. Большаков [18], С. Г. Герасименко [49], В. В. Ринда [229] Р. І. Тракало [268], Р.А. Туманянц [271], В. І. Чорнобук [293], М. Г. Шавкун [296] та ін. Окремі питання компетенції слідчого судді розглядали А. Н. Артамонов [3], Н. Р. Бобечко [17], Д. М. Валігура [27], В. І. Галаган [46], І. В. Гловюк [54], О. О. Гриньків [66], Ю. М. Грошевий [68], С. О. Пшенічко [226]. У роботах зазначених авторів досить ґрунтовно розроблено питання поняття, змісту повноважень та функцій прокурорського нагляду і судового контролю у кримінальному процесі. Разом тим процесуальний статус прокурора САП та слідчого судді у контексті нагляду та судового контролю за діяльністю детективів НАБУ, зважаючи на його нещодавнє створення, практично не аналізувався вченими. У зв'язку з наведеним, метою підрозділу є аналіз особливостей здійснення прокурорського нагляду та судового контролю за діяльністю детектива НАБУ.

Нові положення, зміни та доповнення до вітчизняного антикорупційного законодавства об'єктивно зумовлюють суттєву інституційно-функціональну трансформацію прокуратури [229]. Упродовж останнього часу в Україні сформувалася консолідована суспільна позиція щодо необхідності запровадження антикорупційної спеціалізації прокурорів [224, с. 261]. Так, було втілено в життя та створено окрему складову системи прокуратури, яка має таку спеціалізацію – САП. Згідно зі ст. 81 Закону України «Про прокуратуру» визначено особливості організації і діяльності САП. В наказі ГПУ № 149 від 12 квітня 2016 р. «Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України» визначено структуру, напрями діяльності, функції та повноваження прокурорів САП щодо здійснення нагляду у формі процесуального керівництва за діяльністю детективів НАБУ. Відповідно до ч. 5

ст. 8 Закону України «Про прокуратуру» на САП як структурний підрозділ ГПУ покладається функція здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, яке здійснюється НАБУ. Пропонуємо зосередити увагу на здійсненні цієї функції.

Для реалізації функції нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування прокурор САП наділений певним обсягом владно-розпорядчих повноважень, спрямованих на виконання завдань кримінального провадження та досягнення позитивного результату у боротьбі з корупцією. Прокурор САП здійснює процесуальне керівництво на всіх етапах досудового розслідування [282, с. 12]. Предметом його нагляду є кримінальна процесуальна діяльність детективів НАБУ. Обсяг повноважень прокурора САП, окрім зазначених законів, визначено в ст. 36 КПК України та деяких статтях, що регламентують порядок проведення процесуальної дії.

З аналізу ст. 39 КПК України можна виокремити три форми процесуальних рішень прокурора, які можуть бути адресовані детективу НАБУ: доручення, вказівки та погоджувальні рішення.

Прокурор САП надає доручення: про проведення досудового розслідування; про проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; про виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження). Зміст вказівки може бути: щодо проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій; щодо усунення невідповідності вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України щодо обґрунтованості документів органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію). До погоджувальних рішень належить: скасування незаконних та необґрунтованих постанов; ініціювання перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення детектива НАБУ від проведення досудового розслідування та призначення іншого детектива НАБУ за наявності підстав, передбачених

Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування; погодження або відмову у погодженні клопотання слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження; повідомлення про підозру; затвердження чи відмова у затвердженні обвинувального акту, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру; внесення змін до складеного слідчим обвинувального акту чи зазначених клопотань; погодження запиту органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження, визначення підслідності кримінального провадження [134].

Прокурор САП самостійно приймає рішення про проведення процесуальних дій, а у передбачених Кодексом випадках, коли рішення про проведення слідчих (розшукових) дій та негласних (слідчих) розшукових дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження приймає слідчий суддя, складає чи погоджує відповідне клопотання до слідчого судді [185, с. 144].

Для погодження клопотань прокурор САП наділений низкою повноважень, які можна поділити на п'ять груп: повноваження щодо погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій; повноваження щодо погодження клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження; повноваження щодо погодження клопотань про надання міжнародної правової допомоги; повноваження, пов'язані із забезпеченням швидкого розслідування і судового розгляду; повноваження щодо погодження спеціального досудового розслідування.

За необхідності проведення заходів забезпечення кримінального провадження прокурор САП погоджує клопотання щодо: здійснення приводу; накладення грошового стягнення; тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасового доступу до речей і документів; тимчасового вилучення майна; арешту майна; про застосування запобіжних заходів.

За необхідності проведення слідчих (розшукових) дій, прокурор САП погоджує клопотання щодо: проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні; проведення обшуку; огляду житла чи іншого володіння особи; огляду трупа, який здійснюється одночасно з оглядом житла чи іншого володіння особи; проведення слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи; примусового залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи; продовження строку проведення негласної слідчої (розшукової) дії, яка проводиться за рішенням слідчого судді; аудіо-, відеоконтролю особи; накладення арешту на кореспонденцію; зняття інформації із транспортних, телекомунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; обстеження публічно недоступних місць, житла чинного володіння особи; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою; моніторингу банківських рахунків; аудіо-, відеоконтролю місця; отримання зразків для порівняльного дослідження тощо.

Виключно прокурор САП приймає рішення про: проведення контролю за вчиненням злочину; про виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи і злочинної організації. Слід зазначити, що прийняття рішення про виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи і злочинної організації не належить виключно до повноважень прокурора САП. Таке рішення може прийняти і детектив за погодженням із керівником НАБУ. Однак, рішення щодо проведення контролю за вчиненням злочину прокурор САП приймає самостійно на підставі аналізу матеріалів кримінального провадження. Крім того, прокурор САП уповноважений самостійно приймати рішення щодо проведення освідування особи та про ексгумацію трупа. Освідування часто застосовується з метою засвідчення наявності спеціальної хімічної речовини, яка використовується при поміченні грошових коштів.

За необхідності здійснення моніторингу банківського рахунку прокурор САП уповноважений звернутися до слідчого судді з клопотанням про надання

дозволу на проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії. Її проведення можливе лише за наявності обґрунтованої підозри, що особа здійснює злочинні дії з використанням банківського рахунку, або з метою розшуку чи ідентифікації майна, що підлягає конфіскації у кримінальних провадженнях, віднесених до підслідності НАБУ. Тому за наявності обставин, які дають підстави вважати, що вчиняються зазначені дії, прокурор САП звертається до слідчого судді з відповідним клопотанням, обґрунтовуючи підстави, які дають можливість вважати, що здійснюються такі дії. Детектив НАБУ не уповноважений звертатися до прокурора САП з клопотанням про здійснення моніторингу банківського рахунку [29, с. 106–112].

Системний аналіз ст. 36 КПК України свідчить, що прокурор САП під час прийняття рішення щодо погодження клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження: перевіряє чи підсудне клопотання слідчому судді місцевого суду, якому воно адресоване; чи доведено в клопотанні обґрунтованість підозри; наявність підстав для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; чи виправдовують потреби досудового розслідування ступінь втручання у права і свободи особи, про які йдеться в клопотанні слідчого; чи може бути виконане завдання, для виконання якого необхідно проведення заходу забезпечення кримінального провадження; врахує можливість без застосування заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин кримінального провадження; перевіряє достатність доказів обставин, на які вони посилаються; оцінює зміст клопотання та дотримання вимог, встановлених нормами КПК України; визначає тяжкість вчиненого злочину та можливість застосування заходу забезпечення кримінального провадження [134].

Під час погодження клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, прокурор САП: перевіряє законність та обґрунтованість клопотання детектива НАБУ; наявність підстав для проведення слідчої (розшукової) дії; тяжкість вчиненого кримінального правопорушення; наявність відомостей про значення

речей і документів, які планується вилучити чи відшукати, для досудового розслідування; а також те, що ці відомості можуть бути доказами під час судового розгляду. Під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій прокурор уповноважений заборонити проведення або припинити подальше проведення негласних (слідчих) розшукових дій (ч. 3 ст. 246 КПК України). Крім того, прокурор наділений повноваженнями продовження строку проведення негласної слідчої (розшукової) дії, якщо негласна слідча (розшукова) дія проводиться за його рішенням (ч. 5 ст. 246 КПК України).

Згідно з ч. 4 ст. 252 КПК України прокурор вживає заходів щодо збереження отриманих під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій речей і документів, які планує використовувати у кримінальному провадженні, а також повідомляє осіб, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваного, його захисника про таке обмеження (ч. 1 ст. 253 КПК України). Прокурор також наділений повноваженнями щодо вжиття заходів, пов'язаних із отриманням дозволу на використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій, в яких виявлено ознаки кримінального правопорушення, що не розслідується у цьому кримінальному провадженні, з метою розпочати досудове розслідування (ч. 2 ст. 257 КПК України).

В результаті аналізу повноважень прокурора САП доходимо висновку, що від своєчасності вжитих останнім заходів і добросовісного виконання його повноважень залежить ефективність досудового розслідування та активність діяльності детектива НАБУ. Як показують результати інтерв'ювання, на сьогодні прокурори САП в більшості випадків не ініціюють проведення деяких слідчих (розшукових) дій, які здійснюються виключно за ініціативною прокурора. Згода на їх проведення (погодження клопотань) здійснюється несвоєчасно, затягуються строки досудового розслідування.

Реформування кримінального процесу посилило роль прокурора на стадії досудового розслідування, однак визначення поняття процесуального керівництва в теорії кримінального процесу відсутнє [15, с. 10]. Так, А.Б. Соловйова розглядає

процесуальне керівництво як можливість прокурора, використовуючи широкі процесуальні повноваження щодо органів, які провадять досудове розслідування, спрямовувати цю діяльність [253, с. 22]. А. А. Тушев відмічає, що, здійснюючи керівництво, прокурор допомагає слідчому професійно та ефективно вирішувати завдання, які постають перед ним при розслідуванні злочинів [272, с. 140]. На думку Н. В. Марчук, процесуальне керівництво за своєю природою і характером є складною і багатоаспектною діяльністю, яка включає як імперативне спрямування, так і здійснення заходів до узгодження, координованості діяльності органів досудового слідства, а тому передбачає як використання прокурором владно-розпорядчих повноважень щодо органів досудового розслідування, так і надання їм різного роду допомоги з метою забезпечення ефективного досудового розслідування [160, с. 45]. А. В. Лапкін зазначає, що здійснення процесуального керівництва означає, що прокурор із представника стороннього наглядового органу перетворюється на активного суб'єкта кримінального провадження, персонально відповідального за спрямування ходу розслідування та його результати. Тобто, процесуальне керівництво прокурора САП за досудовим розслідуванням злочинів, пов'язаних із корупційними діяннями, яке здійснюють детективи НАБУ, полягає у координації діяльності, спрямуванні ходу досудового розслідування, забезпеченні дотримання законодавства при проведенні слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження та інших процесуальних дій з дотриманням законності, з метою протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці та захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна

особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Концепція Кримінального процесуального кодексу передбачає: координацію діяльності, взаємодію, активну участь прокурора у досудовому розслідуванні; наявність владно-розпорядчих повноважень по відношенню не лише до детектива НАБУ, а і до інших учасників кримінального провадження; виявлення допущених детективом НАБУ порушень; вжиття заходів до їх усунення; скеровування ходу досудового розслідування; забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження; забезпечення притягнення винного до встановленої законом відповідальності. Відповідно до Концепції, закладеної новим КПК України у процесуальний статус прокурора, він повинен крокувати пліч-о-пліч з детективом, спрямовуючи процес досудового розслідування, надаючи йому необхідну допомогу [146, с. 86].

Акти реалізації наглядових повноважень мають обов'язкову силу як для осіб, які проводять досудове розслідування, так і для інших учасників кримінального провадження [185, с. 145]. В літературі слушно звертається увага на те, що реалізація владно-розпорядчих повноважень при здійсненні нагляду за додержанням законів органами досудового розслідування спрямована на те, щоб не були порушені права та законні інтереси учасників кримінального процесу та інших громадян [47, с. 57]. Прокурор САП наділений повноваженнями вирішувати всі процесуальні питання, які виникають на цій стадії процесу, за винятком тих, які належить до компетенції слідчого судді [16, с. 99]. Тобто, межі процесуального нагляду ширші, ніж межі судового контролю, оскільки судовий контроль здійснюється за чітко визначеним колом слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження, а прокурорський нагляд здійснюється в активній формі та полягає не лише у погодженні клопотань, а й у наданні вказівок, доручень і спрямуванні ходу досудового розслідування. Чинний КПК України відкоригував функцію прокурора та посилив його статус саме як сторони кримінального провадження з

боку обвинувачення [16, с. 100]. Прокурор САП здійснює процесуальне керівництво усім досудовим провадженням з його початку до завершення [16, с. 100].

Таким чином, прокурорський нагляд за процесуальною діяльністю детектива НАБУ здійснюється протягом усього досудового розслідування. Прокурор САП має право адресувати детективу НАБУ процесуальні рішення у формі: доручення, вказівки та погодження рішень. Виключно прокурор САП приймає рішення про: проведення контролю за вчиненням злочину; про виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи і злочинної організації; щодо проведення освідування особи. За необхідності здійснення моніторингу банківського рахунку прокурор САП уповноважений звернутися до слідчого судді з клопотанням про надання дозволу на проведення такої негласної слідчої (розшукової) дії.

Прокурорський нагляд за оперативно-розшуковою діяльністю, яку здійснює детектив НАБУ, має низку особливостей. Вони обумовлені специфікою прокурорського нагляду залежно від предмета, щодо якого здійснюється прокурорський нагляд. Слід зазначити, що однією із особливостей прокурорського нагляду може бути те, що детектив НАБУ при здійсненні досудового розслідування виступає самостійним суб'єктом кримінальної процесуальної діяльності, в той час як при здійсненні оперативно-розшукової діяльності він не може самостійно приймати рішення. Згідно зі ст. 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» нагляд за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності здійснює прокурор. Його повноваження щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ можна поділити на п'ять груп: пов'язані із забезпеченням дотримання вимог законності при прийнятті рішення про рух оперативно-розшукової справи; пов'язані із наданням дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують дозволу суду; пов'язані з проведенням оперативно-розшукових заходів, фіксацією та використанням їх результатів; пов'язані з адміністративними заходами, спрямованими на

дотримання вимог законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності; пов'язані з оскарженням законності прийнятих рішень.

Повноваження прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю, пов'язані із забезпеченням дотримання вимог законності при прийнятті рішення про рух оперативно-розшукової справи, полягають у можливості оцінювати рішення детектива НАБУ, погоджене із керівником відповідного підрозділу детективів НАБУ, та вживати заходів щодо скасування прийнятого рішення невідкладно. Прокурорський нагляд здійснюється за заведенням або закриттям оперативно-розшукової справи, зупиненням або поновленням оперативно-розшукової діяльності. Ще одним важливим аспектом прокурорського нагляду за діяльністю детектива НАБУ, який належить до цієї групи повноважень, є надання згоди на продовження строку проведення оперативно-розшукової діяльності.

Такі рішення у формі постанови уповноважений приймати детектив НАБУ. Прийняте рішення підлягає затвердженню начальником підрозділу НАБУ або його уповноваженим заступником. У постанові зазначаються місце та час її складання, посада особи, яка виносить постанову, її прізвище, підстава та мета заведення оперативно-розшукової справи [216]. Про прийняте рішення протягом доби письмово повідомляється прокурор САП. Обов'язок повідомлення прокурора САП про прийняте рішення дає можливість останньому скасувати його у разі встановлення порушення вимог законодавства. Повноваження прокурора щодо здійснення прокурорського нагляду дають можливість прокурору САП скасовувати не лише рішення, пов'язані з рухом оперативно-розшукової справи, а й інші рішення, що суперечать закону.

Повноваження прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю, пов'язані з наданням дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують дозволу слідчого судді, передбачають собою право погодити клопотання чи відмовити у його погодженні. До клопотань, щодо погодження який приймає рішення прокурор, належать клопотання про: негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи

іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором [243, с. 158]. Слід зазначити, що такі клопотання подаються не детективом НАБУ, а керівником відповідного відділу детективів НАБУ.

З огляду на спеціальний статус детектива НАБУ та існуючі гарантії його діяльності, основною з яких є самостійність останнього, доцільно передбачити можливість детектива НАБУ самостійно приймати рішення про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності, а також право звертатися до прокурора САП з клопотанням про проведення оперативно-технічних заходів. Така можливість обумовлена подвійними гарантіями законності діяльності детектива НАБУ. Його процесуальний статус дозволяє вести мову про більшу самостійність при прийнятті таких рішень у порівнянні із співробітниками інших оперативних підрозділів [307, с. 71].

Повноваження прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю, пов'язані з проведенням оперативно-розшукових заходів, фіксацією та використанням їх результатів, передбачають можливість надання письмових вказівок про проведення оперативно-розшукових заходів з метою попередження та виявлення злочинів, про розшук осіб, які переховуються від підрозділів детективів.

Повноваження прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю, пов'язані з адміністративними заходами, спрямованими на дотримання вимог законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, передбачають собою право прокурора САП вимагати надання пояснень детективами НАБУ щодо порушень вимог закону, перевіряти

скарги на порушення законів детективами НАБУ, ознайомлюватися у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами; вживати заходів щодо усунення порушень законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності й щодо притягнення винних до встановленої законом відповідальності; безперешкодно входити в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність; вимагати для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо оперативно-розшукової діяльності, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення оперативно-розшукових заходів; доручати керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону. Такі заходи характеризуються тим, що вони можуть бути не пов'язані з конкретною оперативно-розшуковою справою, однак сприяють забезпеченню законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності детективами НАБУ в цілому [216].

Повноваження прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю, пов'язані з оскарженням законності прийнятих рішень, зокрема право опротестовування незаконної постанови суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів. Такими повноваженням наділений лише прокурор САП. Можливість оскарження рішення судді є важливою гарантією, яка забезпечує належне функціонування у сфері оперативно-розшукової діяльності, яку здійснюють детективи НАБУ, як результат, це сприяє розкриттю корупційних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, а також запобіганню вчиненню нових [297, с. 100].

Отже, повноваження прокурора САП щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю можна поділити на п'ять груп: пов'язані із забезпеченням дотримання вимог законності при прийнятті рішення про рух оперативно-розшукової справи; пов'язані з наданням дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують дозволу слідчого судді; пов'язані з проведенням оперативно-розшукових заходів, фіксацією та використанням їх результатів; пов'язані з адміністративними заходами,

спрямованими на дотримання вимог законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності; пов'язані з оскарженням законності прийнятих рішень.

З огляду на спеціальний статус детектива НАБУ та існуючі гарантії його діяльності, основною з яких є самостійність останнього, доцільно передбачити можливість детектива НАБУ самостійно приймати рішення про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності, а також право звертатися до прокурора САП з клопотанням про проведення оперативно-технічних заходів.

Наступним механізмом, який забезпечує законність досудового розслідування, дотримання та захист прав людини і громадянина, є судовий контроль, який на стадії досудового розслідування уповноважений здійснювати слідчий суддя. Слід зазначити, що судовий контроль відіграє важливу роль у діяльності всіх учасників кримінального провадження [165, с. 92]. Ступінь захищеності прав має суттєве значення для виконання завдань кримінального провадження. Головним обов'язком слідчого судді є захист конституційних прав і свобод учасників кримінального процесу щодо дотримання положень Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [259, с. 14] та гарантованих Конституцією України прав.

На стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень, підслідних НАБУ, судовому контролю підлягають чітко визначені законодавцем правовідносини. Судовий контроль полягає у наданні дозволу на обмеження конституційних прав і свобод людини та розгляді скарг учасників кримінального провадження на рішення, дії чи бездіяльність детектива НАБУ або прокурора САП. Судовий контроль є засобом усунення кримінальних процесуальних правопорушень на стадії досудового розслідування [111, с. 23]. Відновлення порушених прав слідчим суддею стає можливим за рахунок інституту оскарження рішень, дій чи бездіяльності детектива НАБУ та прокурора САП. Інститут оскарження є ефективним способом захисту порушених прав на стадії досудового розслідування. Своєчасність судового контролю на досудовому розслідуванні дає змогу забезпечити законність і в подальших стадіях кримінального процесу [259,

с. 12]. Створення умов для підвищення рівня надання громадянам правової допомоги й судового захисту шляхом розширення сфери судового оскарження й меж судового контролю є об'єктивною необхідністю сучасного соціального життя країни [108, с. 67]. Оскарження до суду дій та рішень органів, які здійснюють досудове провадження, є ефективним способом отримання невідкладного судового захисту в тих випадках, за яких зволікання із судовим розглядом допущених порушень може мати наслідки, що неможливо буде усунути на подальших стадіях кримінального процесу [301, с. 164].

Судовий контроль посилює гарантії прав осіб, які беруть участь у кримінальному процесі. Як справедливо зазначає Н. З. Рогатинська, роль інституту слідчого судді багатоаспектна і полягає у забезпеченні законності, захисті конституційних прав і свобод людини і громадянина, привнесенні елементів змагальності у досудове провадження [231, с. 284]. Завданням судового контролю є: а) запобігання неправомірним діям і рішенням, що порушують конституційні права і свободи громадян; б) відновлення прав, безпідставно порушених органами досудового розслідування; в) надавання правомірним діям і рішенням особи слідчого, прокурора юридичної сили, легалізуючи тим самим отримані докази; г) сприяти винесенню правосудного вироку при вирішенні справи по суті [10, 62].

Судовий контроль за діяльністю детектива НАБУ, як і прокурорський нагляд, має дві складові: за процесуальною діяльністю (1) та за оперативно-розшуковою діяльністю (2).

1. Судовий контроль за процесуальною діяльністю детектива НАБУ полягає у наданні дозволу на застосування законних обмежень конституційних прав учасників кримінального провадження чи відмові у цьому. Слідчий суддя діє в межах, визначених законодавством, і здійснює судовий контроль у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на: а) застосування заходів забезпечення кримінального провадження; б) проведення слідчих (розшукових) дій; в) проведення негласних слідчих (розшукових) дій; г) продовження строків досудового розслідування; д) здійснення спеціального досудового розслідування.

Під час здійснення судового контролю у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на застосування заходів забезпечення кримінального провадження, слідчий суддя уповноважений розглядати клопотання про: привід, накладення грошового стягнення, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом та тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів; арешт майна; застосування запобіжних заходів, затримання особи.

До обов'язків слідчого судді входить перевірка дотримання підсудності розгляду клопотань, поданих детективом НАБУ чи прокурором САП, наявність підстав для застосування заходів забезпечення кримінального провадження, оцінка потреб досудового розслідування та врахування можливості досягнення мети кримінального провадження без застосування заходу забезпечення кримінального провадження.

Судовий контроль у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на проведення таких слідчих (розшукових) дій здійснюється щодо: допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні; обшуку житла чи іншого володіння особи; огляду житла чи іншого володіння особи; експертизи; примусового відбирання біологічних зразків для дослідження.

При здійсненні судового контролю у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на проведення таких слідчих (розшукових) дій слідчий суддя зобов'язаний: встановити наявність підстав для проведення слідчих розшукових дій, дотримання процесуальної форми клопотання, яка включає в тому числі й належність суб'єкта звернення з клопотанням), відсутність підстав для відмови у задоволенні клопотання; вживає інших заходів, передбачених статтями, які регулюють ту чи іншу слідчу (розшукову) дію.

Судовий контроль у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій здійснюється щодо розгляду клопотання про: аудіо-, відеоконтроль особи; накладення арешту на кореспонденцію; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж;

зняття інформації з електронних інформаційних систем; зняття інформації з електронних інформаційних систем; установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відеоконтроль місця; негласне отримання зразків, необхідних для порівняльного дослідження.

Під час здійснення судового контролю у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, слідчий суддя зобов'язаний перевірити підстави для їх проведення, про які зазначає детектив НАБУ, визначити строк її проведення; наявність повноважень у детектива НАБУ на проведення негласних слідчих (розшукових) дій по кримінальному провадженню, по якому подано клопотання. Розгляд відповідних клопотань регулюється згідно з положеннями Глави 21 КПК України.

Слідчий суддя здійснює судовий контроль у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на продовження строків досудового розслідування до шести місяців – за клопотанням детектива НАБУ, погодженим з керівником САП або його першим заступником чи заступником, заступниками Генерального прокурора; до дванадцяти місяців – за клопотанням слідчого, погодженим з Генеральним прокурором чи його заступниками. При цьому, слідчий суддя зобов'язаний перевірити дотримання вимог до клопотання про продовження строку досудового розслідування, чи наявні підстави для відмови у задоволенні клопотання, передбачені ч. 5 ст. 2951 КПК України.

Слідчий суддя здійснює судовий контроль у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування. Підставою для здійснення судового контролю є звернення детектива НАБУ з клопотанням, погодженим прокурором САП. При цьому слідчий суддя зобов'язаний встановити наявність правових підстав щодо здійснення спеціального досудового розслідування, додержання вимог до ст. 297-2 КПК України, відсутність підстав для відмови у наданні дозволу на здійснення спеціального досудового розслідування, наявність достатніх доказів для підозри особи, щодо якої подано клопотання у вчиненні кримінального правопорушення.

2. Наступною складовою судового контролю є розгляд клопотань щодо надання дозволу на здійснення оперативно-розшукових заходів в рамках оперативно-розшукової справи. Судовий контроль за оперативно-розшуковими заходами здійснюється у формі розгляду клопотань щодо здійснення: негласного обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтролю особи, аудіо-, відеоконтролю місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу. Слідчий суддя під час реалізації своїх повноважень щодо здійснення судового контролю за оперативно-розшуковою діяльністю керується положеннями Глави 21 КПК України. Особливістю, яка відрізняє судовий контроль за процесуальною діяльністю та оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ, є мета проведення оперативно-розшукових заходів, викладена під час обґрунтування клопотання про їх проведення, та суб'єкт ініціювання і проведення цих заходів [159, с. 143]. Судовий контроль за оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ передбачає те, що детектив НАБУ в клопотанні обґрунтовує, що проведення оперативно-розшукових заходів здійснюється у разі наявності достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів.

Таким чином, доходимо висновку, що судовий контроль за діяльністю детектива НАБУ має дві складові: за процесуальною діяльністю та за оперативно-розшуковою діяльністю. Судовий контроль за процесуальною діяльністю детектива НАБУ здійснюється у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на: застосування заходів забезпечення кримінального провадження; слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; продовження строків досудового розслідування; здійснення спеціального досудового розслідування.

Судовий контроль за оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ здійснюється у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на здійснення оперативно-розшукових заходів.

Судовий контроль за процесуальною діяльністю та оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ розрізняють за метою проведення оперативно-розшукових заходів та суб'єктом ініціювання проведення цих заходів.

Висновки до розділу 3

Встановлено, що одна з найбільш актуальних проблем реалізації повноважень детективом НАБУ як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин полягає в можливості детектива реалізувати свої повноваження як слідчого та оперативного працівника. Адже, в одному кримінальному провадженні одночасне чи паралельне виконання таких функцій є проблематичним. Якщо у кримінальному провадженні детектив виконує функцію досудового розслідування, то вже діяти як оперативний працівник він не може, бо це суперечить і КПК України, і загальній процедурі досудового розслідування. Одночасне виконання повноважень слідчого та оперативного працівника також неможливе. Якщо детектив бере участь у слідчих (розшукових) діях як оперативний працівник, то в подальшому він може бути допитаний як свідок. У випадку, якщо детектив виявив кримінальне правопорушення, то в подальшому він не може брати участь у ньому як слідчий. За таких умов, досудове розслідування доручається іншому детективу.

Розкрито найбільш значущі проблеми, що виникають при реалізації їхніх повноважень як суб'єктів кримінальних процесуальних правовідносин: 1) неможливість застосування інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням до осіб, засуджених за корупційний злочин, у разі укладення угоди про визнання винуватості; 2) відсутність у детективів НАБУ права надавати доручення оперативним підрозділам інших правоохоронних органів щодо

проведення інших процесуальних дій, окрім здійснення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальному провадженні; 3) відсутність антикорупційних суддів, що спеціалізуються на розгляді корупційних кримінальних правопорушень; 4) обмеженість можливостей детективів НАБУ у притягненні до кримінальної відповідальності народних депутатів і судів, а також у виявленні вчинених ними злочинів; 5) застосування застави до осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення; 6) відсутність у НАБУ права самостійного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, а також труднощі у проведенні інших негласних слідчих (розшукових) дій тощо.

Сформульовано пропозиції щодо вирішення проблем, що виникають під час реалізації повноважень детективом НАБУ як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин, пов'язані з: 1) встановленням заборони детективам НАБУ брати участь у кримінальному провадженні, якщо вони брали участь у цьому ж провадженні як оперативні працівники; 2) наданням детективам НАБУ права самостійного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 3) поширенням положення про доручення оперативним підрозділам на проведення не лише слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових), але й інших процесуальних дій.

Розкрито особливості взаємодії детектива Національного антикорупційного бюро України під час досудового розслідування корупційних злочинів. Доведено, що взаємодія детектива НАБУ є управлінською функцією, яка полягає у встановленні останнім взаємин з підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, з метою отримання інформації, що забезпечує збирання доказів, необхідних для здійснення досудового розслідування. Взаємодія детектива НАБУ побудована на принципах: дотримання законності; забезпечення таємниці досудового розслідування; самостійності та відповідальності; координації, оптимального використання ресурсів і наукових розробок, методичних рекомендацій, тактики проведення слідчих (розшукових) дій. Встановлено, що детектив НАБУ найчастіше взаємодіє з судом, правоохоронними органами

(Генеральною прокуратурою України (43,14 %); Національною поліцією України (21,57 %); Службою безпеки України (17,65 %); Державною фіскальною службою України (5,88 %), органами фінансового контролю (Державною аудиторською службою (56,86 %); Державною службою фінансового моніторингу України (41,18 %) та експертними установами. Визначено форми взаємодії (процесуальна та непроцесуальна). Спільним результатом взаємодії детектива НАБУ, правоохоронних органів та органів фінансового контролю є: боротьба з корупцією, виявлення причин та умов, які сприяли вчиненню злочину, та протидія злочинам даної категорії. Ініціатором такої взаємодії під час досудового розслідування кримінального провадження виступає детектив НАБУ. Він відповідальний за її налагодження та належну організацію.

З'ясовано, що прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва прокурора САП за досудовим розслідуванням антикорупційних злочинів, яке здійснюють детективи НАБУ, полягає у: координації діяльності останнього; спрямуванні ходу досудового розслідування; забезпеченні дотримання законодавства при проведенні слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження та інших процесуальних дій, з метою протидії кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці й захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень. Визначено напрями прокурорського нагляду та судового контролю залежно від повноважень детектива НАБУ, які він реалізує.

Проаналізовано та класифіковано повноваження слідчого судді щодо здійснення судового контролю за діяльністю детектива НАБУ залежно від процесуальної дії, щодо якої здійснюється судовий контроль.

Запропоновано виключити подвійний контроль (слідчого судді й прокурора) за деякою категорією слідчих (розшукових) дій за рахунок обмеження повноважень прокурора САП. Визначено, що в КПК України відсутні часові обмеження для прокурора САП щодо розгляду клопотань, що спричиняє

процесуальні складнощі під час погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій і заходів забезпечення кримінального провадження та при оскарженні рішень, дій і бездіяльності прокурора САП. Обґрунтовано необхідність запровадження процесуальних строків погодження клопотань і повідомлень про підозру прокурором САП.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі дослідження комплексу питань, що виникають у діяльності детективів Національного антикорупційного бюро України, сформульовано наукові положення та отримано результати, що в сукупності розв'язують важливе наукове завдання – удосконалення діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин. Найсуттєвішими з них є такі:

1. Особливості становлення детектива НАБУ як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин, пов'язані насамперед з його процесуальним статусом, на відміну від інших органів досудового розслідування, передбачають собою поєднання повноважень слідчого та оперативного співробітника, які є взаємовиключними.

Становлення детектива Національного антикорупційного бюро України як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин супроводжується існуванням проблем, що перешкоджають ефективній кримінальній процесуальній діяльності детективів НАБУ у справі протидії корупції в Україні. Констатовано, що нині гостродискусійною є система кримінальних процесуальних прав та обов'язків детективів, гарантій їх діяльності, особливості підслідності, а також відсутність або недосконалість окремих елементів ефективного механізму протидії корупції (антикорупційного суду, методик визначення розміру шкоди, підстав для проведення ревізій, законодавчих положень, що стосуються недоторканості суддів та народних депутатів, підстав і порядку здійснення заходів забезпечення кримінального провадження та негласних слідчих (розшукових) дій, інституту угод у кримінальному провадженні, якісних кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за корупційні злочини тощо).

Натомість питання діяльності детектива НАБУ як учасника кримінальних процесуальних відносин в науковій літературі розглянуто фрагментарно,

переважно на рівні наукових статей та повідомлень, що не дає змоги сформулювати комплексні підходи до розв'язання вищезазначених проблем.

2. Сформульовано визначення поняття детектива як службової особи, уповноваженої в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати попередження, виявлення, припинення та досудове розслідування кримінальних правопорушень, яким запропоновано доповнити п. 4-1 ч. 1 ст. 3 КПК України. Аргументовано, що детективи НАБУ в системі органів, які здійснюють досудове розслідування корупційних кримінальних правопорушень, є працівниками особливого спеціалізованого органу досудового розслідування, оскільки, по-перше, детективам НАБУ підслідні лише корупційні кримінальні правопорушення, тобто вони спеціалізуються виключно на розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень; по-друге, це правопорушення, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; по-третє, детективи НАБУ наділені повноваженнями як слідчого, так і оперативного працівника.

3. На підставі порівняльного аналізу зарубіжного досвіду функціонування детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних правовідносин у сфері протидії корупції здійснено класифікацію організаційної структури антикорупційних органів: 1) за наявністю або відсутністю окремих повноважень щодо протидії кримінальним корупційним правопорушенням на: а) репресивні (мають повноваження щодо здійснення досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень); б) нерепресивні (відсутні повноваження щодо здійснення досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень); 2) за спеціалізацією: а) загальні (спеціалізуються на протидії різним категоріям кримінальних правопорушень, в тому числі корупційним); б) спеціальні (спеціалізуються виключно на протидії корупційним правопорушенням); 3) за категорією виконуваних функцій: а) антикорупційні органи, уповноважені на виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень; б) антикорупційні органи, уповноважені на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням; в) антикорупційні органи,

уповноважені на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування.

Сформовано моделі антикорупційних органів, що функціонують в зарубіжних країнах. Перша модель передбачає наявність спеціальних антикорупційних органів, що мають повноваження щодо розслідування корупційних кримінальних правопорушень. Друга модель передбачає відсутність спеціальних антикорупційних органів, що здійснюють розслідування кримінальних корупційних правопорушень. Розслідування такої категорії кримінальних правопорушень здійснюють загальні органи досудового розслідування. Визначено, що в Україні використано першу модель функціонування антикорупційних органів.

На підставі вивчення зарубіжного досвіду функціонування антикорупційних органів запропоновано надання можливості звернення детектива НАБУ до слідчого судді з клопотанням про проведення слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження без погодження з прокурором САП, з наступним його повідомленням.

4. На підставі порівняльного аналізу прав і обов'язків детектива як суб'єкта кримінальних процесуальних відносин здійснено їх характеристику та встановлено, що вони стосуються трьох функцій – виявлення кримінальних правопорушень, їх досудового розслідування та запобігання таким деліктам. Права та обов'язки детектива включають, з одного боку, права та обов'язки слідчого, а з іншого – права та обов'язки оперативного працівника. При цьому, детектив НАБУ, на відміну від слідчого та оперативного працівника, має особливий статус, що поєднує повноваження оперативного працівника та слідчого, однак він не може реалізовувати їх одночасно в одному кримінальному провадженні.

Розроблено пропозиції щодо розширення повноважень детективів НАБУ в частині: 1) надання можливості самостійного здійснення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 263 КПК України; 2) надання повноважень самостійно (за запитом, підписаним власноручно), без керівника підрозділу,

відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» витребувати в триденний термін необхідної інформації; 3) надання права детективу НАБУ самостійно призначати перевірки і ревізії; 4) надання права детективу НАБУ на проведення тимчасового доступу до речей та документів, банківської таємниці, телекомунікаційних з'єднань без ухвали суду за власною постановою (як варіант, за погодженням з керівником органу досудового розслідування та прокурором).

Визнано за доцільне підтримати ідею запровадження окремої кримінальної процесуальної норми про виявлення причин і умов вчинення злочину. У зв'язку з цим запропоновано доповнити КПК України новою ст. 222-1 «Виявлення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину».

5. Розкрито суть процесуальних гарантій діяльності детектива НАБУ та запропоновано поділити їх на: 1) ті, які спрямовані на забезпечення прав учасників кримінального провадження; 2) ті, які спрямовані на забезпечення належного досудового розслідування; 3) ті, які спрямовані на забезпечення діяльності.

В результаті узагальнення загальних ознак детерміновано поняття, завдання та ознаки процесуальних гарантій діяльності детективів НАБУ. До них належать: правова регламентація; поширення на всі правовідносини; спрямованість на досягнення завдань діяльності; визначеність предмета і напряду впливу гарантій; наявність відповідних повноважень; наявність механізму, який забезпечує їх реалізацію.

Обґрунтовано потребу у розширенні процесуальної самостійності детектива НАБУ, яка обумовлена необхідністю забезпечення ефективної його діяльності за рахунок можливості самостійно приймати процесуальні рішення та спрямовувати хід досудового розслідування, що забезпечить швидке та ефективне досудове розслідування.

6. Виявлено проблеми реалізації повноважень детективом НАБУ як суб'єктом кримінальних процесуальних відносин і розроблено пропозиції щодо їх вирішення, зокрема: 1) п. 2 ч. 1 ст. 77 КПК України запропоновано доповнити

положенням про те, що прокурор, слідчий не має права брати участь у кримінальному провадженні, якщо він брав участь у цьому ж провадженні як оперативний працівник; 2) аргументовано необхідність надати детективам НАБУ право самостійного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; 3) запропоновано поширити положення про доручення оперативним підрозділам на проведення не лише слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових), але й інших процесуальних дій.

7. Визначено поняття, мету, принципи та форми взаємодії детектива НАБУ з підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності. Взаємодія здійснюється у процесуальній та непроцесуальній формі. Процесуальною формою взаємодії детектива НАБУ з іншими учасниками кримінального провадження є: надання доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (19,60 %); витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок (50,99 %); погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження (15,69 %); створення слідчих груп (1,96 %); залучення спеціалістів і співробітників інших правоохоронних органів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій (5,88 %); міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій (0 %).

Непроцесуальна форма взаємодії полягає в: обміні інформацією та досвідом (54,90 %); наданні консультацій (9,8 %); плануванні досудового розслідування (3,92 %); координації дій під час досудового розслідування (31,38 %).

8. Здійснено характеристику прокурорського нагляду та судового контролю за діяльністю детектива НАБУ й диференційовано їх залежно від повноважень. Прокурорський нагляд за діяльністю детектива НАБУ, залежно від повноважень останнього, здійснюється у двох напрямках: за процесуальною та оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ. Повноваження прокурора НАБУ щодо здійснення прокурорського нагляду за оперативно-розшуковою діяльністю

детектива НАБУ запропоновано поділити на п'ять груп: пов'язані із забезпеченням дотримання вимог законності при прийнятті рішення про рух оперативно-розшукової справи; пов'язані з наданням дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів, які потребують дозволу слідчого судді; пов'язані з проведенням оперативно-розшукових заходів, фіксацією та використанням їх результатів; пов'язані з адміністративними заходами, спрямованими на дотримання вимог законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності; пов'язані з оскарженням законності прийнятих рішень.

Запропоновано встановити строки прийняття рішення щодо розгляду клопотань прокурором САП наступним чином: при розгляді клопотань про проведення негласних слідчих (розшукових) дій – три години з моменту його отримання (31,37 %); клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу (ст. ст. 188–189 КПК України); клопотання про привід; клопотання про арешт майна; клопотання щодо обрання одного із запобіжних заходів; клопотання про проведення обшуку; клопотання про проведення огляду житла чи іншого володіння особи, клопотання про огляд трупа, що здійснюється одночасно з оглядом житла чи іншого володіння особи прокурором САП – невідкладно, але не пізніше 24 годин (68,62 %); клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; відсторонення від посади; тимчасовий доступ до речей і документів – не пізніше 72 годин після надходження (7,84 %).

Судовий контроль за процесуальною діяльністю здійснюється у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на: застосування заходів забезпечення кримінального провадження; слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій; продовження строків досудового розслідування; здійснення спеціального досудового розслідування. Судовий контроль за оперативно-розшуковою діяльністю детектива НАБУ здійснюється у формі розгляду клопотання щодо надання дозволу на здійснення оперативно-розшукових заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангеліна І. А. Система органів державного фінансового контролю і нагляду України: проблеми формування. *Гроші, фінанси і кредит*. 2013. № 11–12 (1). С. 95–98.
2. Ануфрієва О. Проблемні аспекти функціонування інституту відводу у кримінальному процесі України. *Закон и жизнь*. 2013. С. 53–55.
3. Артамонов А. Н. Обжалование действий и решений органов расследования в досудебных стадиях российского уголовного процесса: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Омск. 2003. 22 с.
4. Аскеров С. С. Кримінальне провадження щодо директора та працівників Національного антикорупційного бюро України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юрисприденція. 2015. № 14. Т. 2. С. 117–120.
5. Бабошин А. М. Прокурорський нагляд за документуванням злочинів у сфері банківського кредитування оперативними підрозділами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2015. 20 с. Бібліогр.: с. 15–17.
6. Баганець О. Доказування причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 83–87.
7. Баганець О. Як для НАБУ створюють «недоторканий» простір. *Резонанс*. 2016. 16 серп. URL: <http://resonance.in.ua/oleksij-baganets-yak-dlya-nabu-stvoryuyut-nedotorkannij-prostir/>
8. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2013. Вип. 57. С. 315–321.
9. Балашов А. Н. Взаимодействие следователей и органов дознания при расследовании преступлений. М.: Юрид. лит., 1979. 110 с.

10. Банах С., Штогун С. Особливості повноважень слідчого судді щодо захисту прав людини. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 61–65.

11. Баранов С. О. Окремі проблеми профілактики злочинності у сучасних умовах розвитку транспорту України. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики*: матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 95-річчю з дня народження професора М. В. Салтевського (Одеса, 2 листоп. 2012 р.). Одеса: Фенікс 2012. С. 251–255.

12. Бардачов Ю. М. Антикорупційна реформа в Україні як вагомий чинник забезпечення національної безпеки. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2014_2_3

13. Берназ П. В. Становлення та розвиток суб'єктів здійснення досудового слідства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 3. С. 154–159.

14. Біленчук П. Д. Засоби пізнання у сфері кримінального судочинства: наукові засади систематизації та особливості використання. Книга 1. Загальнотеоретична характеристика засобів пізнання у сфері кримінального судочинства: проблеми методології, системології, праксеології: монографія. Хмельницький: ХЦНП, 2012. 372 с.

15. Білокінь Р. М. Прокурорський нагляд за діяльністю правоохоронних органів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. К., 2012. 16 с.

16. Біляєв В. О. Проблеми застосування прокурорського керівництва як методу нагляду за дотриманням законності під час оперативно-розшукової протидії злочинності. *Наше право*. 2013. № 7. С. 98–102. URL: file:///C:/Users/%D0%9C%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%B0/Downloads/Nashp_2013_7_18.pdf

17. Бобечко Н. Р. Апеляційне та касаційне оскарження судових рішень у кримінальному судочинстві України: наук.-практ. посіб. К., 2010. 144 с.

18. Большаков Є. В. Апеляційне оскарження рішень судді, постановлених в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Акад. адвокатури України. К., 2012. 180 с.

19. Бондар В. Б. Досвід Сінгапуру у боротьбі з корупцією. *Безпека людини, суспільства, держави: правові, криміналістичні і психофізіологічні засади*: зб. матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 листоп. 2015 р.) / редкол.: Бошицький Ю. Л. та ін. / НАН України, Київ. ун-т права; К.: Галицька видавнича спілка, 2016. С. 56–58.

20. Борьба и предотвращение коррупции в Латвии / Бюро по предотвращению и борьбе с коррупцией. Кишнев, 2013. URL: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Projects/EaP-CoE%20Facility/Chisinau,%2018-19%20June%2013/2013%2006%2019%20_prezentacija_Soloveja_KNAB.pdf

21. Бошицький Ю. Л., Іванов В. М., Кінащук Л. Л., Чаплук О. І. Процесуальні гарантії в кримінальному провадженні України у контексті міжнародних стандартів. Сучасні інститути держави та права: актуальні питання теорії та практики: монографія. Львів. 2015. С. 326–346.

22. Букаев Н. М., Крюков В. В. Особенности методики расследования должностных преступлений коррупционной направленности: монография. М.: Юрлитинформ, 2012. 176 с.

23. Буряк Г. С. Корупційні відносини в сучасних умовах інституціоналізації світової економіки: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.02 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 213 с.

24. В Литве оперелены направления по борьбе с коррупцией. *Информационное агентство Regnum*. Вильнюс, 2015. URL: <https://regnum.ru/news/1904430.html>

25. В НАБУ заявляють про відсутність підстав для перегляду підслідності злочинів. 30 верес. 2016 р. URL: <http://www.unian.ua/politics/1549621-v-nabu-zayavlyayut-pro-vidsutnist-pidstav-dlya-pereglyadu-pidslidnosti-zlochiv.html>.

26. Вакуленко О. Ф. Використання спеціальних економічних знань під час досудового розслідування кримінальних правопорушень. *Актуальні питання використання можливостей позапланових документальних ревізій та інших перевірок у кримінальному судочинстві*: матер. міжвід. наук.-практ. семінару (Київ, 30 черв. 2016 р.) / ред. кол.: В. В. Черней, С. С. Чернявський, А. П. Запотоцький та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 9.

27. Валігура Д. М. Оскарження до суду рішень, дій чи бездіяльності органу досудового розслідування та прокурора: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2013. 194 с.

28. Валле В. Революційне антикорупційне законодавство як фактор суспільних трансформацій в Україні. 2015. берез. URL: <http://www.viravallee.com/books/Revolutionary-Anti-Corruption-Legislation.pdf>

29. Войтюк Р. В. Актуальні питання підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 2 (60). С. 106–112.

30. Войтюк Р. В. Взаємодія прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та детектива Національного антикорупційного бюро України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 1 (36). С. 44–47.

31. Войтюк Р. В. Детектив Національного антикорупційного бюро України. *Детективна діяльність: теоретичні, методичні та практичні проблеми*: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 24 берез. 2017 р.). Дніпро 2017. С. 104–108.

32. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного антикорупційного бюро України: питання теорії та практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 108–119.

33. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детективів Національного антикорупційного бюро України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матер. Міжнар. наук.-практ.

конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.) / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 151–154.

34. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна функція запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2017. № 1 (59). С. 146–150.

35. Войтюк Р. В. Надання доручень як одна з форм взаємодії детектива Національного антикорупційного бюро України з суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності. *Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: зб. матер. конф.* (Київ, 20 квіт. 2017 р.). К., 2017. С. 86–88.

36. Войтюк Р. В. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора під час досудового розслідування як гарантія самостійності детектива НАБУ. *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної систем: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф.* (Сєверодонецьк, 19 трав. 2017 р.). Сєверодонецьк, 2017. С. 75–78.

37. Войтюк Р. В. Полномочия детектива Национального антикоррупционного бюро Украины как субъекта уголовных процессуальных правоотношений. *Право и Закон*. 2016. № 4 (6). С. 82–86.

38. Войтюк Р. В. Порівняльний аналіз повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України та комісара Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 346–358.

39. Войтюк Р. В. Проблеми реалізації повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України. *Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів: тези доп. наук.-практ. Інтернет-конф.* (Київ, 21 квіт. 2017 р.). К. 2017. С. 81–83.

40. Войтюк Р. В. Процесуальні гарантії діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 223–226.

41. Войтюк Р. В. Сучасні моделі антикорупційних органів: український та зарубіжний досвід. *Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю*: тези доп. XIV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 13 квіт. 2017 р.). Кривий Ріг, 2017. С. 309–311.

42. Вологин С. М., Сивачев А. В. Взаимодействие следователя, оперативного работника уголовного розыска и эксперта-криминалиста при установлении лица, совершившего квартирную кражу. М.: ВНИИ МВД СССР, 1985. 78 с.

43. Волошин В. В., Буряк Г. С. Корупція у країнах, що розвиваються. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка* / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2002. Вип. 21/24. С. 236–238 (Міжнародні відносини).

44. Гаврилюк Л. В. Відповідальність слідчого: кримінально-процесуальні засади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2009. 199 с.

45. Галаван З. Функціонування системи досудового слідства у державах – членах Європейського Союзу. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 218–225.

46. Галаган В. І. Канфуї І. В. Оскарження до суду постанови про порушення кримінальної справи: проблемні питання. *Науковий вісник КНУВС*. 2007. № 3. С. 52–60.

47. Гаращук В. М. Контроль та нагляд у державному управлінні. Х.: Фоліо, 2002. 176 с.

48. Гаращук В. М. Мухтаєв А. О. Актуальні проблеми боротьби з корупцією в Україні: монографія. Х.: Право. 2010. 143 с.

49. Герасименко С. Г. Судовий контроль на досудових стадіях кримінального судочинства: національне законодавство та зарубіжний досвід: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Класич. приват. ун-т. Запоріжжя, 2012. 200 с.

50. Герменчук В. В. Борьба с коррупцией в Сингапуре: слагаемые успеха. *Банкаўскі веснік*. 2011. С. 62–66. URL: http://www.pac.by/dfiles/001822_874997_6_Germenchuk_singapur.pdf

51. Гинзбург А. Я. Принципы советской криминалистики. Караганда, 1979. 211 с.
52. Гладун О. З. [та ін.] Прокурорський нагляд за додержанням законів щодо протидії легалізації (відмиванню) грошових коштів та іншого майна, одержаних злочинним шляхом: наук.-практ. посіб. / Генеральна прокуратура України; Нац. акад. прокуратури України. Київ: Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2013. 308 с.
53. Глинська Н. В. Стандарт неупередженості сторони обвинувачення в розумінні ч. 2 ст. 9 КПК України: значення та критерії. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 2. С. 25–32.
54. Гловюк І. В. Судова діяльність у досудових стадіях кримінального процесу: теорія і практика: монографія. Одеса, 2010. 230 с.
55. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Одеса, 2015. 602 с.
56. Годовникова А. М. Основные тактические комбинации при выявлении и расследовании взяточничества и коммерческого подкупа: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Воронеж, 2012. 24 с.
57. Головкін О., Беляков М. Сучасні тенденції розвитку антикорупційного законодавства України. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 67–75. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/5-2015/golovkin.pdf>
58. Головкін О. В. Основні положення антикорупційного законодавства України. *Профілактика корупційних правопорушень*: наук.-практ. конф. (Харків 7 квіт. 2015 р.): зб. тез доп. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 28–34.
59. Голубовська І. О., Штиченко І. Ю. Багатомовний юридичний словник-довідник / відп. ред.: І. О. Голубовська, І. Ю. Штиченко; КНУТШ. К.: Київ. ун-т, 2012. 544 с.
60. ГПУ визнала Охендовського потерпілим від дій НАБУ. *Українська Правда*. URL: <http://www.pravda.com.ua/news/2017/03/17/7138505/>

61. ГПУ ігнорує запити НАБУ про передачу матеріалів кримінальних проваджень. 4 берез. 2016 р. Національне антикорупційне бюро. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/gpu-ignoruye-zapyty-nabu-pro-peredachu-materialiv-kryminalnyh-provadzhen>

62. Грек Т. Б., Грек Г. Б. Відповідальність за корупцію в світлі міжнародно-правових актів. *Адвокат: загальнодерж. проф. журн.* / Спілка адвокатів України; Акад. адвокатури України. К., 2011. № 4 (127). С. 39–42.

63. Гречанюк Р. Функції і повноваження спеціальних антикорупційних органів України, Польщі та Молдови: порівняльний аналіз. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 41–48. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/grechanuk.pdf>

64. Григорєв В. І., Микитюк М. А., Гончарук Г. О. Антикорупційне законодавство: міжнародні стандарти та їх запровадження в Україні: метод. посіб. К.: Київський міський центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів держаної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій, 2012. 92 с.

65. Гринів О. Д. Вказівки прокурора як форма процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Університетські наукові записки*. 2016. № 57. С. 205–212.

66. Гриньків О. О. Оскарження рішень про відмову в застосуванні заходів безпеки або про їх скасування: питання удосконалення. *Судова апеляція*. 2009. № 1. С. 59–64.

67. Грошевий Ю., Капліна О. Актуальні проблеми кримінально-процесуальної теорії та проект КПК України. *Право України: юрид. журн.* 2009. № 12. С. 209–217.

68. Грошевий Ю., Говорун Д. Скарга як засіб реалізації принципу публічності (до проекту Кримінального процесуального кодексу України). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 1 (25). С. 50–56.

69. Демидов И. Оперативно-розыскная деятельность и уголовный процесс. *Законность*. 1993. № 8. С. 33–36.

70. Денісова Г. В. Денісов В. П. Недопустимість повторної участі судді у кримінальному провадженні як підстава для його самовідводу та відводу. *Судова апеляція*. 2016. № 3 (44). С. 46–53.

71. Десятник А. А. Проблема актуальності кримінально-процесуальної профілактики в рамках нового КПК. *Форум права*. 2012. № 1. С. 247–252. URL: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12daanku.pdf>.

72. Директор НАБУ: «Кримінальні провадження, прослуховування, стеження – свято, яке завжди з тобою». *Офіційний сайт НАБУ*. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/dyректор-nabu-kryminalni-provazhennya-prosluhovuvannya-stezhennya-svyato-yake-zavzhdy-z>

73. Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України, затверджений Законом України від 22 лют. 2006 р. № 3460-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3460-15>

74. Дмитренко Е. С. Міжнародні стандарти створення і діяльності спеціального антикорупційного органу та проблеми їх впровадження в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 1. С. 31–36.

75. Добровольская Т. Н. Принципы советского уголовного процесса (вопросы теории и практики). М., 1971. 200 с.

76. Додонов В. Н. Прокуратуры зарубежных стран. М.: Юрлитинформ, 2006. 320 с.

77. Дьомін Ю. М. Прокурорський нагляд в Україні на сучасному етапі / Нац. акад. прокуратури України. К.: УкрІНТЕІ, 2013. 306, [1]. Бібліогр.: с. 296–307 та у підрядк. прим.

78. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 13 квіт. 2017 р. Провадження № 1-кс/760/6062/17. Справа № 760/11463/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65959420>.

79. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 3 лют. 2017 р. Справа № 1-кс/760/2250/17.

Провадження № 760/15091/16-к. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64552162>.

80. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 19 трав. 2016 р. Провадження № 1-кс/760/6089/16. Справа № 760/8694/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58537521>.

81. Єдиний державний реєстр судових рішень. Ухвала Солом'янського районного суду м. Києва від 27 груд. 2016 р. Провадження № 1-кс/760/17081/16. Справа № 760/11956/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/64014427>.

82. Жидков В. Л. Актуальні проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій детективами Національного антикорупційного бюро України. *Актуальні проблеми досудового розслідування: матер. міжвід. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2017 р.)*. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. С. 92–95.

83. Жидков В. Л. Проведення тимчасового доступу до речей і документів детективами Національного антикорупційного бюро. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. С. 226–230.

84. Жогин Н. В., Фаткуллин Ф. Н. Предварительное следствие. М., 1965. 131 с.

85. Жолнович І. Деякі питання формування методики розслідування корупційних злочинів. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матер. XXIII звітної наук.-практ. конф. (7–8 лют. 2017 р.): у 2 ч. Ч. 2*. Львів: Юрид. фак. Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2017. С. 205–206.

86. Заболотний В.І. Строки дізнання як процесуальна гарантія дотримання прав громадян. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України: наук.-теорет. журн. / Луганська академія внутрішніх справ МВС України імені 10-річчя незалежності України*. 2002. Вип. 3. С. 146–149.

87. Загинець З. А. Про окремі індикатори корупціогенності у Законі України «Про Національне антикорупційне бюро України». *Антикорупційна політика України: актуальні проблеми забезпечення ефективності: зб. матер. Інтернет-конф. (Київ, 29 трав. 2015 р.)*. К.: Нац. акад. прокуратури України, 2015. С. 87–92.

88. Загине́й З. А., Драга́н В. М., Ярмаи́ш О. Н. та ін. Зарубі́жний досві́д створе́ння та дія́льності спе́ціальних антико́рупційних орга́нів. К.: Нац. акад. прокуратури України, 2015. 314 с. URL: http://pidruchniki.com/84704/pravo/mistse_komisiyi_sistemi_upovnovazhenih_organiv_protidiyi_koruptsiyi#148

89. Зади́рака Н., Каба́нець Р. Сві́товий досві́д запобі́гання та проти́дії ко́рупції : до пита́ння про інте́грацію зако́нодавства Украї́ни до пра́ва Європе́йського Союзу. *Ві́че*. 2014. № 10. С. 27–29.

90. Зажи́цкий В. И. Связь оперативно-розыскной деятельности и уголовного процесса. *Государство и право*. 1995. № 6. С. 57–67.

91. Запо́тоцький А. П. Позапла́нова ви́їзна реві́зія як спо́сіб вико́ристання спе́ціальних зна́нь під ча́с розслі́дування злочи́нів у сфе́рі буді́вництва. *Підпри́ємництво господа́рство і пра́во*. 2017. № 5. С. 231–235.

92. Заува́ження Го́ловного юри́дичного упра́вління Апа́рату Верхо́вної Ра́ди Украї́ни до проє́кту Зако́ну «Про́ внесе́ння зми́н до дея́ких зако́нодавчих акти́в Украї́ни що́до забезпе́чення дія́льності На́ціонального антико́рупційного бю́ро Украї́ни та На́ціонального аге́нтства з пита́нь запобі́гання ко́рупції». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53755

93. Заува́ження Го́ловного юри́дичного упра́вління до проє́кту Зако́ну Украї́ни «Про́ На́ціона́льне антико́рупційне бю́ро Украї́ни» від 16 верес. 2014 р. № 5085. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52186

94. Зві́т НАБУ за II піврі́ччя 2017 ро́ку. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_ii_pivrichchya.pdf

95. Зві́т НАБУ за се́рпень 2015 – лю́тий 2016 ро́ку / кер. А. Ситни́к // На́ціона́льне антико́рупційне бю́ро Украї́ни. К., 2016. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/NAB_report_02_2016_site.pdf

96. Зві́т НАБУ за се́рпень 2016 – лю́тий 2017 рр. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/nab_report_02_20171.pdf

97. Зві́т про оці́нюван́ня ста́ну ко́рупції в Литві́. Пе́рший ра́унд оці́нюван́ня. ГРЕ́КО. Стра́сбург, 2002. URL: <https://regnum.ru/news/1904430.html>

98. Звіт про роботу Національного антикорупційного бюро з серпня 2016 року по лютий 2017 року. *Урядовий кур'єр*. 2017. № 26. 10 лют. URL: https://ukurier.gov.ua/media/documents/2017/02/09/10_p6-10.pdf

99. Зеленюх О. В. Правовий статус та повноваження слідчого за новим КПК України. *Митна справа*. 2013. № 6 (90). Ч. 2. Кн. 1. С. 147–151.

100. Зуєв В. В. Кримінальні процесуальні гарантії прав особи при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2015. 220 с.

101. Идея Луценко о подследственности приведет к хаосу НАБУ. 2016. 30 верес. URL: http://news.liga.net/news/politics/12911023-ideya_lutsenko_o_podsledstvennosti_privedet_k_khaosu_nabu.htm.

102. Индекс коррупции CPI 2016 Transparency International. 2016. URL: <https://ti-ukraine.org/research/index-korupsiyi-cpi-2016>

103. Искендеров Е. Ф. Мониторинг банковских рахунків як засіб отримання доказів у кримінальному провадженні. *Процесуальні аспекти досудового розслідування*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 7 квіт. 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 75–76.

104. Кабанов К. В. Концепция специализированного антикоррупционного органа. Аналитическая записка. *Национальная Безопасность*. Интернет-проект НацБез.ру. 2004. URL: <http://www.nacbez.ru/akmonitor/article.php?id=48><https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/WorkingGroups/ImplementationReviewGroup/2-6June2014/V1401896c.pdf>.

105. Калиновський О. В. Оскарження рішення про порушення кримінальної справи як гарантія захисту прав і законних інтересів особи. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*: наук.-теорет. журн. / Київ. нац. ун-т внутр. справ. 2007. № 1. С. 74–79.

106. Канфуї І. В. Процесуальна самотійність та незалежність слідчого як характеристика його місця і ролі на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 2. Т. 4. С. 93–96.

107. Касапоглу С. О. Процесуальні гарантії реалізації норм кримінального процесуального права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 162–165.

108. Кашепов В. П. Институт судебной защиты прав и свобод граждан и средства её реализации. *Государство и право*. 1998. № 2. С. 66–67.

109. Керівні принципи, що стосуються ролі осіб, які здійснюють судові переслідування ООН: міжнар. док. від 7 верес. 1990 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_859.

110. Кирий Л. М. Відомчий, судовий контроль та прокурорський нагляд за дотриманням процесуального порядку відмови в порушенні кримінальної справи: дис. ... канд. наук: 12.00.09. 2008. 220 с.

111. Кисленко Д. П. Судовий контроль під час розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. 2011. 216 с.

112. Кицан Ю. І. Підслідність кримінальних справ: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 2012. 192 с.

113. Кіселичник В. Центральне антикорупційне бюро республіки Польща: передумови створення та адміністративно-правові основи діяльності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2(40). С. 51–58.

114. Кісіль В. Р. Діахронно-компаративістський аналіз досвіду окремих зарубіжних держав у сфері правового регулювання протидії корупції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*: зб. наук. праць. Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2016. Вип. 4. С. 341–350. (Серія юридична;). ISSN 2311-8040.

115. Клеменчич Г., Стусек Я. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. Організація економічного співробітництва і розвитку. Мережа боротьби проти корупції для країн Східної Європи і Центральної Азії. *Марібор*. 2007. 131 с. URL: <https://www.oecd.org/corruption/acn/39972270.pdf>

116. Коваленко В. В., Моїсєєв Є. М., Тацій В. Я., Шемшученко Ю. С. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Т. 6: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). 2010. 1128 с.

117. Коваль А. А. Сучасний стан протидії корупції в Україні: кримінально-процесуальний аспект. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія Право*. 2016. № 2(14). С. 219–223.

118. Когутич І. І., Нор В. Т., Павлишин А. А., Луцик В. В. Прокурорський нагляд в Україні: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. К.: Ін Юре, 2011. 591 с.

119. Кодекс етики працівників Національного антикорупційного бюро України, затверджений наказом Директора Національного антикорупційного бюро України від 1 верес. 2016 р. № 242. URL: https://issuu.com/nabukraine/docs/nabu_codeks_all_preview

120. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 груд. 1984 р. № 8073-X. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

121. Кожушко С. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Освіта регіону*: укр. наук. журн. Політологія, психологія комунікації. 2013. № 4. С. 261–267.

122. Козленко В. Види гарантій діяльності Національного антикорупційного бюро України. *Підприємство, господарство і право*. 2016. № 1. С. 98–102.

123. Козьяков І. М. Співвідношення прокурорського нагляду і відомчого контролю за законністю оперативно-розшукової діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2001. 268 с.

124. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи: міжнар. документ від 4 листоп. 1950 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

125. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 груд. 1984 р. / ООН. Конвенція. Міжнародний документ. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

126. Константий О. В. Суддівський імунітет як гарантія об'єктивного і неупередженого правосуддя в державі. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 1. С. 44–47.

127. Конституція України від 28 черв. 1996. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

128. Коротич І. І. Основні напрями підвищення ефективності діяльності національного антикорупційного бюро України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3(9). С. 183–186.

129. Корупція і організована злочинність у країнах, які знаходяться у періоді перебудови: Рішення Ради Європи від 3 груд. 1997 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_139.

130. Котова А. А. Участь понятих у слідчих діях як гарантія забезпечення прав і свобод людини та громадянина. *Науковий вісник НАВС*. 2011. Вип. 3(76). С. 204–208.

131. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією: Рішення Ради Європи від 27 січ. 1999 р. № ETS173. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_101.

132. Кримінальний кодекс України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

133. Кримінальний процес: підручник / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 544 с.

134. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1458049476321499>

135. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. Харків: Одиссей, 2013. 1104 с.

136. Крук О. Країна, яка поборолла корупцію. *Персонал Плюс*. 2009. № 26 (328). URL: <http://www.personal-plus.net/328/5090.html>

137. Кубарєв І. В. Поняття взаємодії слідчого та оперативних підрозділів при розслідуванні злочинів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 181–185.

138. Кузнецов А. П., Щербаков В. Ф. Взаимодействие правоохранительных и контролирующих органов при противодействии экономической преступности: теоретико-прикладной аспект: монография. Н. Новгород, 2007. 254 с.

139. Кузьмічов В. С., Чорноус Ю. М. Слідча діяльність: характеристика та напрями удосконалення: монографія. К.: ЗАТ «НІЧЛАВА», 2005. 448 с.

140. Курко М. Н. Біленчук П. Д. Сучасне наукове забезпечення кримінального провадження. *Європейські перспективи*. 2013. № 11. С. 42–47.

141. Кутафин О. Е., Шеремет К. Ф. Компетенция местных советов: учеб. пособ. М., 1986. 232 с.

142. Кучер В. О. Прокурорський нагляд за розслідуванням економічних злочинів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Дніпропетровськ, 2015. 19 с.

143. Кучерук С. А. Тактика и взаимодействие органов следствия и дознания при раскрытии и расследовании преступлений в особо сложных условиях: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Краснодар, 2002. 218 с.

144. Кучинська О. П. Поняття гарантій забезпечення прав учасників кримінального провадження. *Адвокат*. 2012. № 7(142). С. 4–8.

145. Лазарев Б. М. Компетенция органов управления. М., 1972. 142 с.

146. Лапкін А. В. Реформування процесуального статусу прокурора у кримінальному провадженні в умовах прийняття нового КПК України. *Актуальні проблеми застосування нового кримінального процесуального законодавства України та тенденції розвитку криміналістики на сучасному етапі*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Харків, 5 жовт. 2012 р.). Харків, 2012. С. 85–87.

147. Ли Куан Ю. Из третьего мира – в первый. История Сингапура (1965–2000). М., 2005. 420 с.

148. Лисецький О. О. Особливості реалізації функції обвинувачення слідчим. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2016. № 20. С. 156–159.

149. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. К.: Істина, 2014. 432 с.

150. Лопушинський І. П. Національна антикорупційна стратегія на 2011–2015 роки: надійний та ефективний шлях до виходу українського суспільства з моральної кризи. *Нові підходи до боротьби з корупцією: законодавче забезпечення та проблеми реалізації*: матер. засідання круглого столу / за заг. ред. Ю. М. Бардачова, І. П. Лопушинського. Херсон: Грінь Д.С., 2011. С. 32–41.

151. Лунін С. В. Принцип змагальності сторін як конституційна гарантія справедливого судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 / Акад. адвокатури України. К., 2011. 19 с.

152. Луценко планує позбавити НАБУ виключного права на розслідування корупційних злочинів. *Перший український інформаційний 5 канал*. 2016. 28 верес. URL: <http://www.5.ua/suspilstvo/lutsenko-planuie-pozbavyty-nabu-vykliuchnoho-prava-na-rozsliduvannia-koruptsii-126927.html>.

153. Луценко Ю. В. Протидія корупції в Україні: проблеми правового забезпечення та координації. *Національна безпека: український вимір*. 2008. Вип. 1–2 (20–21). С. 31–36.

154. Ляш А. О. Недопустимість розголошення відомостей досудового розслідування. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2013. № 1(7). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/n1/13laovdr.pdf>.

155. Ляш А. О. Проблеми взаємодії слідчого з оперативними підрозділами органів внутрішніх справ у сучасних умовах. *Використання сучасних досягнень науки і практики у підвищенні ефективності боротьби зі злочинністю*: матер. наук.-практ. конф. К.: Нац. акад. внутр. справ України, 2000. С. 123–127.

156. Мадиев Е. Антикоррупционная политика в странах Восточной Азии : особенности, результаты, перспективы. *Институт мировой экономики и*

политики при Фонде первого Президента Республики Казахстан – Лидера Нации.

2012. URL: <http://2010-2013.iwep.kz/index.php?newsid=599>

157. Максимова Л. О. Юридична відповідальність сторони обвинувачення у кримінальному провадженні. *Форум права*. 2015. № 1. С. 173–177.

158. Малюга В. Криміналістична сутність та функції взаємодії слідчого з оперативними підрозділами та іншими суб'єктами в кримінальному провадженні. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2015. С. 71–778.

159. Марчак В. Я. Судовий контроль за дотриманням прав людини згідно кримінального процесуального законодавства України. *Юридичний часопис національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1(5). К.: НАВС, 2013. С. 141–146.

160. Марчук Н. В. Щодо визначення змісту діяльності прокурора зі здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Вісник прокуратури*. 2012. № 8. С. 42–48.

161. Матусовський Г. А. Основи взаємодії та інформаційного забезпечення в методиці розслідування злочинів. Криміналістика: підручник / кол. авторів: В. М. Глібо, А. Л. Дудніков, В. А. Журавель та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.

162. Медведько О. Ще одна гарантія захисту прав людини. Прокурорський нагляд за додержанням законів при провадженні оперативно-розшукової діяльності як гарантія забезпечення прав і свобод людини. *Вісник прокуратури: загальнодержавне фахове юридичне видання / Генеральна прокуратура України*. 2003. № 4. С. 8–11.

163. Мірковець Д. М. Новий проект КПК України: наближення до європейських стандартів чи «знущення» над процесуальною самостійністю слідчого? *Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України: матер. круглого столу (Київ, 7 жовт. 2011 р.)*. К.: ФОП Ліпкан О.С., 2011. С. 148–149.

164. Мірковець Д. М. Процесуальні повноваження начальника слідчого відділу з надання вказівок у кримінальних справах: проблеми та шляхи їх

розв'язання. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 5 (78). С. 189–199.

165. Міщенко С. М. Слідчий суддя як суб'єкт реалізації судового контролю під час здійснення досудового розслідування: окремі аспекти. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2012. № 6 (9). С. 88–96.

166. Москаленко О. М. Здійснення конвенції організації об'єднаних націй проти корупції – оцінка громадянського суспільства: книга. *Комітет Верховної Ради України з питань боротьби з організованою злочинністю і корупцією*. К.: ФОП, 2011. 68 с.

167. Мотиль В. І. Прокурорський нагляд за екстрадицією особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Держ. податк. служба України, Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2012. 19 с. Бібліогр.: с. 16–17.

168. НАБУ вимагає внести до КПК положення, яке унеможливить маніпуляції з підслідністю. 4 жовт. 2016. URL: <http://ua.112.ua/suspilstvo/nabu-vymahaie-vnesty-v-kpk-polozhennia-i-ake-unemozhlyvyt-manipuliatsii-z-pidslidnistiu-343437.html>.

169. НАЗК тимчасово закриє доступ НАБУ до реєстру е-декларацій. *Українська правда*. 2017. 8 груд. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/12/8/7164815/>

170. Никоненко М. Я. Доказування фактів і обставин – гарантія виконання завдань кримінального провадження. *Розкриття злочинів за новим кримінальним процесуальним кодексом України*. К., 2012. С. 76–78.

171. Новий Закон «Про Державну службу» розширює перелік осіб, підслідних НАБУ. *Офіційний сайт НАБУ*. URL: <https://nabu.gov.ua/novyny/novuuzakon-pro-derzhavnu-sluzhbu-rozshyruye-perelik-osib-pidslidnyh-nabu>

172. Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.* 2015. Вип. 43. С. 52–57.

173. Номоконов В. А. Организованая преступность: тенденции, перспективы борьбы: монография. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1999. 304 с.

174. Нуруллаєв Ількін Садагат огли Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2008. 20 с.

175. Овсяннікова О. Належна (справедлива) судова процедура як гарантія довіри громадськості до судової влади. *Право України*. 2015. № 7. С. 128–135.

176. Онисьєв В. А. Взаємодія правоохоронних органів у розкритті легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. 2010. 261 с.

177. Опак К. М. До питання інституційного вдосконалення протидії корупції в Україні: міжнародний досвід. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33). С. 54–58.

178. Осауленко О. А. Кримінальні процесуальні гарантії нерозголошення відомостей досудового розслідування. *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 185–193.

179. Осетрова О. С. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 / МВС України, НАВС. К., 2016. 216 с.

180. Охріменко С. С. Реалізація інституту юридичної відповідальності як гарантія забезпечення процесуальної самостійності та незалежності слідчого. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2007. Вип. 2. С. 119–125.

181. Павленко І. В. Причини та умови вчинення злочину як предмет доказування в кримінальному провадженні. *Закарпатські правові читання: матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів (Ужгород, 25–27 квіт. 2014 р.)* / Ужгород. нац. ун-т; за заг. ред. В. І. Смоланки, М. В. Оніщука, Я. В. Лазура, О. Я. Рогача, І. М. Полюжина. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2014. Т. 2. С. 382–384.

182. Павлишин А. Допустимість доказів, одержаних з порушенням правил підслідності. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*: матер. XXIII звітної наук.-практ. конф. (Львів, 7–8 лют. 2017 р.): у 2 ч. Ч. 2. Львів: Юрид. фак-т Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка, 2017. С. 237–241.

183. Павловський В. В. відомчий процесуальний контроль та прокурорський нагляд за дотриманням загальних положень досудового розслідування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 2. Т. 3. С. 100–104.

184. Падалка А. М. Юридична відповідальність слідчого: зміст і система. *Право.ua*. 2014. № 1. С. 60–65.

185. Пашковський В. В., Кучинська О. П. Прокурорський нагляд у формі процесуального керівництва за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 30. Т. 2. С. 143–146.

186. Пилип Я. Ю. Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: дис. ... канд. юрид наук: спец. 12.00.07. Ужгород, 2016. 204 с.

187. Пилип Я. Ю. Інституційні гарантії забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції: автореф. дис. ... канд. юрид наук: спец. 12.00.07. Ужгород, 2016. 18 с.

188. Пилип Я. Ю. Національне антикорупційне бюро України як інституційна гарантія забезпечення прав і свобод громадян у сфері запобігання та протидії корупції. *Visegrad Journal on Human Rights: Vedecký časopis Fakulty práva Paneurópskej vysokej školy*. 2015. № 4. С. 47–49.

189. Письменний Д. П. Функції обвинувачення та захисту за новим КПК України. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С. 353–358.

190. Плеснева Л. П. Правовые и организационные основы взаимодействия следователя с органами дознания: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Иркутск, 2002 190 с.

191. Погорецький М. А. Поняття кримінально-процесуальних гарантій. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2014. № 2(10). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14pmakph.pdf>.
192. Погорецький М. А. Кримінально-процесуальні правовідносини: структура і система: монографія. Х.: РВФ Арсіс, ЛТД, 2002. 160 с.
193. Положення про Державний комітет фінансового моніторингу України: затверджено Указом Президента України від 13 квіт. 2011 р. № 466/2011. URL: http://www.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=107&art_id=5314&lang=uk
194. Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку: затверджено Указом Президента України від 23 листоп. 2011 р. № 1063/2011. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011>
195. Полюхович В. Господарсько-правові форми державного регулювання фондового ринку України. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 4. С. 137–143.
196. Порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» від 16 верес. 2014 р. № 5085. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52186
197. Потебенько М. О. Координація боротьби з організованою злочинністю і корупцією в Україні та за кордоном. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2001. № 4. С. 7–20.
198. Потильчак О. І. Незалежність суддів як гарантія правової держави: міжнародний досвід. *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 6. С. 44–48.
199. Пошва Б. М. Судова влада в Україні як гарантія міжнародних стандартів захисту прав людини. *Адвокат: загальнодерж. проф. журн. / Спілка адвокатів України; Акад. адвокатури України; Укрінюрколегія та ін.* 2014. № 9 (168). С. 10–21.
200. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо діяльності Національного антикорупційного бюро України). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59404

201. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про систему спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції» від 16 верес. 2014 р. № 5085. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52186

202. Правила внутрішнього розпорядку для осіб начальницького складу Національного антикорупційного бюро України: Наказ Директора Національного антикорупційного бюро України від 30 черв. 2016 р. № 167. URL: <https://nabu.gov.ua/nakaz-pro-zatverdzhennya-pravyl-vnutrishnogo-rozporyadku-dlya-osib-nachalnyckogo-skladu-nacionalnogo>

203. Правила внутрішнього службового розпорядку державних службовців Національного антикорупційного бюро України, затверджені загальними зборами (конференцією) державних службовців від 7 верес. 2016 р. № 2. URL: <https://nabu.gov.ua/pravyla-vnutrishnogo-sluzhbovogo-rozporyadku-derzhavnyh-sluzhbovciv-nacionalnogo-antikorupciynogo>

204. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо слідчих, що здійснюють досудове розслідування: Проект Закону України. Реєстраційний № 4444 від 14 берез. 2014 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=50239

205. Про двадцять принципів боротьби з корупцією: Резолюція Комітету міністрів Ради Європи від 6 листоп. 1997 р. № R(97)24. URL: http://www.coe.int/t/cm/home_en.asp.

206. Про Державне бюро розслідувань: Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/794-19>

207. Про державну службу: Закон України від 10 груд. 2015 р. № 889-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/889-19/print1458049476321499>

208. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

209. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна Стратегія) на 2014–2017 роки: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1699-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.

210. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02 лип. 2014 р. № 228. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF>.

211. Про затвердження Положення про Урядового уповноваженого з питань антикорупційної політики: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 груд. 2013 р. № 949. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/949-2013-%D0%BF>

212. Про затвердження Порядку проведення інспектування Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами від 20 квіт. 2006 р. № 550. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/550-2006-%D0%BF>.

213. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: Закон України від 10 листоп. 2015 р. № 772-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/772-19>.

214. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18/print1464154462040811>.

215. Про Національну раду з питань антикорупційної політики: Указ Президента України від 14 жовт. 2014 р. № 808/2014. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/808/2014>

216. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

217. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.

218. Про перелік, кількісний склад і предмети відання комітетів Верховної Ради України восьмого скликання: Постанова Верховної Ради України від 4 груд. 2014 р. № 22-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/22-19>.

219. Про Положення про Державну фінансову інспекцію України: Указ Президента України 23 квіт. 2011 р. № 499/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/499/2011>

220. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

221. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>

222. Про утворення Національного агентства з питань запобігання корупції: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 берез. 2015 р. № 118. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/118-2015-%D0%BF>

223. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо діяльності Національного антикорупційного бюро України). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59404

224. Проневич О. О. Інститут Спеціалізованої антикорупційної прокуратури в Європейській державно-правовій традиції. *Форум права*. 2015. № 1. С. 261–268. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/FP_index.htm_2015_1_44.pdf

225. Пронюк Н. В. Актуальні питання міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2004. Вип. 10. Ч. 2: Зовнішня політика і дипломатія: погляд із 21 століття. С. 140–155. ISBN 966-7196-06-2.

226. Пшенічко С. О. Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2014. 200 с.

227. Рада налаштована розширити повноваження детективів Антикорупційного бюро. 2015. 4 черв. URL: <http://ua.racurs.ua/news/51632-rada-nalashtovana-rozshyryty-povnovajennya-detektyviv-antikorupciynogo-buro>

228. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» від 17 груд. 1979 р. ООН. Міжнародний документ. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_282

229. Трембіцький В. В. Прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль за провадженням дізнання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Нац. акад. внутр. справ. К., 2012. 160 с.

230. Ринда В. В. Прокурорський нагляд, судовий та відомчий контроль за провадженням дізнання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. К., 2012. 16 с.

231. Рогатинська Н. З. Слідчий суддя : постановка та дослідження проблеми в Україні. *Право і суспільство*. 2014. № 1–2. С. 284–287.

232. Рогатюк І. В. Прокурорський нагляд як гарантія законності й обґрунтованості прийняття процесуальних рішень на початковому етапі досудового розслідування. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. Вип. 2(91). С. 140–154.

233. Рогозян Л. Є., Вахлакова В. В. Ревізія і контроль: навч. посіб. Алчевськ: ДонДТУ, 2008. 209 с.

234. Родионов К. С. Интерпол: вчера, сегодня, завтра. 3-е изд., перераб. и доп. М.: Междунар. отношения, 1990. 224 с.

235. Романюк Б. В. Світовий досвід створення та функціонування інституцій з попередження та боротьби з корупцією. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2010. № 22. С. 3–12.

236. Романюк Б. В. Спадковість та новизна у процесі формування кримінального судочинства стосовно процесуальної незалежності слідчого. *Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства*: матер. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2007 р.). К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2008. С. 134–135.

237. Ряшко В. І. Корупція в правоохоронних органах зарубіжних країн. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2006. Вип. 1. С. 203–210.

238. Савицька С. Л. Деякі гарантії охорони адвокатської таємниці у кримінальному процесі. *Держава і право: зб. наук. праць: юридичні і політичні*

науки / Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2011. Вип. 54. С. 524–528.

239. Савченко А., Клименко О. Питання національної моделі спеціальних антикорупційних органів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 4. С. 136–146. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/8-2015/savchenko.pdf>

240. Савченко В. А. Кримінально-процесуальні гарантії (за законодавстві України). *Прикарпатський юридичний вісник*: наук.-практ. юрид. видання: зб. наук. праць / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Івано-Франківськ, 2011. Вип. 1. С. 278–288.

241. Салманов О. В., Лисенко С. Г. Засади діяльності детективів НАБУ в період реформування антикорупційної системи України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 4. С. 183–187.

242. Селіванов А. О. Судова присутність як процесуальна гарантія конституційного права громадян на доступ до правосуддя. *Вісник Верховного Суду України*. 2012. № 9. С. 24–27.

243. Сервецький І. В., Дашко В. А. Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». 3-тє вид., доп. (станом на 1 черв. 2006 р.). К., 2006. 400 с.

244. Симанцов Ф. А. Взаимодействие следователя с общественными объединениями и контролирующими организациями при расследовании экономических преступлений: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Тюмен. юрид. ин-т МВД России. Тюмень, 2011. 211 с.

245. Сисоєнко Г. І., Самодін А. В. Нові органи досудового розслідування в Україні. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*: наук.-практ. журн. 2015. № 5 (26). С. 117–124.

246. Скорченко П. Т. Взаимодействие следователя, оперативно-розыскных органов и экспертно-криминалистических подразделений в процессе раскрытия преступлений. *Криминалистика*: учебник / под ред. И. Ф. Пантелеева, Н. А. Селиванова. М.: Юрид. лит., 1988. 592 с.

247. Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення Державного бюро розслідувань. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2013. № 2. С. 60–71.

248. Скулиш Є. Д. Проблемні питання створення державного бюро розслідувань. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 4 (75). С. 205–215.

249. Скулиш Є. Д. Державне бюро розслідувань як спеціально уповноважений суб'єкт у сфері протидії корупції. *Право України* / Нац. акад. правових наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого; Конституційний Суд України та ін. 2015. № 12. С. 30–36. ISSN 1026-9932.

250. Словник української мови: в 11 т. 1971. Т. 2. С. 381. URL: <http://sum.in.ua/s/mekhanizm>.

251. Словник української мови: у 11 т. Т. 4. (І–М) / Білодід І. К., Бурячок А. А. та ін. К.: Наук. думка, 1973. С. 1–840. URL: <http://sum.in.ua/s/mekhanizm>.

252. Соболев О. І., Аверкіна Л. І. Становлення детективної діяльності в Україні з урахуванням досвіду розвинених країн. *Детективна діяльність: теоретичні, методичні та практичні проблеми*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 24 берез. 2017 р.). Дніпро: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 53–58.

253. Соловьев А. Б., Токарева М. Е., Буланова Н. В. Прокурор в досудебных стадиях уголовного процесса России. М.: Юрлитинформ, 2006. 176 с.

254. Сорока С. О., Римарчук Г. С. Взаємодія слідчого із співробітниками інших підрозділів під час досудового розслідування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 825. С. 347–354. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_825_59.

255. Стефанюк В. Судова влада як основна юридична гарантія захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Право України*. 2001. № 1. С. 15–18.

256. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса: в 2 т. Т. 2. М.: Наука, 1970. 616 с.
257. Строгович М. С. Уголовный процесс. М.: НКЮ СССР, 1941. 312 с.
258. Струць О. А. Законність та обґрунтованість проведення слідчих дій як гарантія прав і свобод учасників кримінального судочинства: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2009. 236 с.
259. Татаров О. Ю. Слідчий суддя як суб'єкт захисту прав людини: деякі проблеми правозастосування та шляхи їх вирішення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2 (69). С. 12–21.
260. Татаров О. Ю. Чому конфліктує НАБУ та Генеральна прокуратура? *Ліга. Блоги*. 2016. 21 берез. URL: <http://blog.liga.net/user/otatarov/article/21464.aspx>
261. Татаров О. Ю., Мірковець Д. М. Повідомлення про підозру: проблеми кримінальної процесуальної регламентації. *Митна справа*. 2015. С. 265–271.
262. Татаров О. Ю. Досудове провадження в кримінальному процесі України: теоретико-правові та організаційні засади (за матеріалами МВС): монографія. Донецьк: Промінь, 2012. 639 с.
263. Терещенко Ю. В. Особливості проведення ревізій під час досудового розслідування. *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 172–178. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...DOWNLOAD...PDF
264. Тимчук О. Л. Корупція у сучасному світі: порівняльно-правовий та політичний аналіз. *Держава та регіони: наук.-виробн. журн. Право / Гуманіт. Ун-т «Запоріж. ін-т держ. та муніцип. упр.»*. Запоріжжя, 2008. № 1. С. 86–91.
265. Тичина Д. М. Удосконалення діяльності прокуратури в державному механізмі запобігання злочинам в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 88–98.
266. Топчій В. В. Взаємодія та координація в діяльності органів внутрішніх справ з виявлення та розкриття злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 30 (2). С. 165–169.

267. Трагнюк Р. Р. Прокурорський нагляд за додержанням законів, що забезпечують права обвинуваченого: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2003. 208 с.

268. Тракало Р. І. Судовий контроль за дотриманням права на повагу до приватного життя: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Акад. адвокатури України. К., 2014. 200 с.

269. Трембіцький А. М., Охман О. В. Прокурорський нагляд в Україні: навч.-метод. посіб. Хмельницький: ІРД, 2015. 223 с.

270. Трівунівіч М. Технічний документ щодо моделей антикорупційних органів в Україні. *Підтримка належного урядування : проект протидії корупції в Україні (UPAC)*. 2008. 12 с. URL: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/economiccrime/corruption/Technical%20Papers/UPAC/UA/344-UPAC-TP26-Trivunovic-ACB-comments_May2008_Ukr_2Dec09.pdf

271. Туманянц А. Р. Судовий контроль за законністю і обґрунтованістю процесуальних рішень органів досудового слідства: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. 1999. 218 с.

272. Тушев А. А., Демидов И. Ф. Прокурор в уголовном процессе Российской Федерации. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2005. 325 с.

273. Тютюнник В. В. Інститут допустимості доказів як гарантія ухвалення законного та обґрунтованого вироку суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2016. 20 с.

274. Удалова Л. Д. Кримінальна процесуальна діяльність Національного антикорупційного бюро України. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. Т. 12. № 2 (33). С. 154–160.

275. Удалова Л. Д. Кримінальний процес України. Загальна частина: навч. посіб. К.: Кондор, 2005. 152 с.

276. Удалова Л. Д., Рожнова В. В., Савицький Д. О., Хабло О. Ю. Кримінальний процес в питаннях і відповідях: Загальна і Особлива частини: навч. посіб. 3-тє вид., доповн. і переробл. К.: Скіф, 2013. 250 с.

277. Усатий Г. О. Взаємодія оперативних та слідчих підрозділів податкової міліції під час проведення слідчих дій. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2002. № 3. С. 220–228.

278. Ухвала Солом'янського районного суду міста Києва від 07 жовт. 2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61907153>.

279. Ухвала Солом'янського районного суду міста Києва від 11 жовт. 2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/61907154>.

280. Ухвала Солом'янського районного суду міста Києва від 17 жовт. 2016 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62138451>.

281. Форостяний А. В. Щодо розширення предмету доказування у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 152–158.

282. Хаваліц О. В. Прокурорський нагляд за додержанням законів при розслідуванні кримінальних правопорушень терористичного характеру: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Держ. фіск. служба України, Ун-т держ. фіск. служби України. К., 2016. 20 с. Бібліогр.: с. 17–18.

283. Хавронюк М. І. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / За ред. М.І. Хавронюка. К.: ВД «Дакор», 2016. 496 с.

284. Халковський О. М. Досвід протидії корупції у зарубіжних країнах. *Економіка та держава*: міжнар. наук.-практ. журн. / Ін-т підготовки кадрів держ. служби зайнятості України; «ТОВ «Ред. журн. «Економіка та держава». К., 2011. № 3. С. 104–106.

285. Хахуцяк О. Ю. Місце актів ревізій та перевірок у кримінальному провадженні. *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 156–161.

286. Хитра А. Я., Кучер В. О. Взаємодія слідчого та органу дізнання при провадженні кримінальних справ: курс лекцій. Львів: Держ. ун-т внутр. справ, 2009. 100 с.

287. Цапаева Т. Ю. Участие прокурора в доказывании на предварительном следствии. Самара: Самарск. ун-т, 2004. 140 с.

288. Цивільний кодекс України. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. С. 461.
289. Цимбалюк В. І. Пасічник В. Б. Роль Національного антикорупційного бюро та Національного агентства з питань протидії корупції в забезпеченні законності у сфері охорони здоров'я. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 1. С. 146–148. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=29>
290. Цимбалюк В. І. Функція досудового слідства в повноваженнях Державного бюро розслідувань та Національного антикорупційного бюро. *Право і безпека*. 2014. № 3(54). С. 160–164.
291. Цуцкірідзе М. С. Щодо уточнення складу учасників досудового розслідування з боку сторони обвинувачення. *Процесуальні аспекти досудового розслідування*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 7 квіт. 2017 р.). Одеса: ОДУВС, 2017. С. 230–232.
292. Чечерський В. І. Окремі проблеми нормативного регулювання статусу Національного бюро розслідувань України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія Право. Вип. 32. Т. 3. С. 145–148.
293. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. 2007. 202 с.
294. Чувилев А. А. Взаимодействие следователей органов внутренних дел с милицией. М.: Изд-во МВШМ МВД СССР, 1981. 80 с.
295. Чумак В. В. Досвід країн Балтії та Грузії щодо протидії корупції в органах внутрішніх справ та можливість його використання в Україні. *Право і безпека*: наук. журн. / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2014. № 4 (55). С. 149–154.
296. Шавкун М. Г. Процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. 2010. 229 с.
297. Шаренко С. Л. Актуальні питання застосування окремих норм КПК України під час досудового розслідування. *Право України*. 2013. № 11. С. 95–103.

298. Шванков В. М. Теоретические основы координации и взаимодействия в органах внутренних дел. М.: Акад. МВД СССР, 1978. 174 с.

299. Шемшученко Ю. С., Горбатенко В. П., Касяненко Ю. Я., Авер'янов В. Б. Великий енциклопедичний юридичний словник / НАНУ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Редкол.: Шемшученко Ю.С., Горбатенко В.П., Касяненко Ю.Я., Авер'янов В.Б. та ін. Київ: Юрид. думка, 2007. 992 с.

300. Шибіко В. Деякі новели чинного КПК України потребують подальшого осмислення й удосконалення. *Право України*. 2013. № 13. С. 104–111.

301. Шило О. До питання реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у порядку судово-контрольного провадження в досудових стадіях кримінального процесу. *Вісник Академії правових наук України*. Х., 2011. № 1. С. 164–172.

302. Шинкаренко Н. В. Національне антикорупційне бюро України як суб'єкт запобігання корупції *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 2(11). С. 74–77.

303. Щадило А. А. Діяльність оперативних підрозділів у кримінальному судочинстві: окремі аспекти співвідношення з оперативно-розшуковою діяльністю. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3–2. Т. 1. С. 213–217.

304. Щерба С. П., Додонов В. Н. Организация и деятельность органов прокуратуры зарубежных стран. Информационно-аналитический справочник. М.: Юрлитинформ, 2010. 248 с.

305. Элькинд П. С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. 143 с.

306. Юридический энциклопедический словарь. 2-е доп. изд. М.: Сов. энцикл. 1987. 528 с.

307. Юрченко О. М. Національне антикорупційне бюро України перспективи діяльності. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2014. № 2 (33). С. 69–73.

308. Юрчишин В. М. Місце і роль прокурора у досудовому розслідуванні та їх відображення в теорії, законодавстві і практиці. Чернівці: Родовід, 2013. 307 с.

309. Янович Ю. П. Досудове розслідування корупційних злочинів: особливості кримінальної процесуальної форми. *Профілактика корупційних правопорушень*: наук.-практ. конф. (Харків, 7 квіт. 2015 р.): зб. тез доп. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. С. 341–347.

310. Яновська О. Г. Правові гарантії діяльності адвоката-захисника в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. К., 1997. 210 с.

311. Ярмиш О., Мельник Р. Спеціалізовані антикорупційні інституції: світовий досвід та національна модель. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 144–155.

312. Alesina A., Devleeschauwer A., Easterly W., Kurlat S. and Wacziarg R. «Fractionalization». *Journal of Economic Growth*. 2003. Vol. 8(2). Kluwer Academic Publishers, the Netherlands. P. 155–194. URL: <http://www.economics.harvard.edu/faculty/alesina/files/fractionalization.pdf>

313. Cap. 201 Prevention of Bribery Ordinance Part III Powers of Investigation. URL: https://www.elegislation.gov.hk/hk/cap201?xpid=ID_1438402825204_003

314. Constitutional Council / Décision N° 92-316 DC du 20 Janvier 1993. URL: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT0000000725221&dateTexte=>

315. Corruption perceptions index 2014. URL: <https://www.transparency.org/cpi2014/results>

316. Corruption perceptions index 2015. URL: <https://www.transparency.org/cpi2015/>

317. Corruption perceptions index 2016. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016

318. Corruption perceptions index 2017. URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017

319. How to fight government corruption. *The Guardian*. URL: <http://www.theguardian.com/global-developmentprofessionals-network/2014/may/13/anti-corruptionagencies-transparency-tactics>

320. Investigatory Operations Law. URL: https://www.knab.gov.lv/upload/eng/investigatory_operations1.pdf

321. Mok W. H. Corruption Prevention in Public Organizations. The Hong Kong Experience. URL: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un-dpadm/unpan049657.pdf>

322. Rozentalya M. M. Filosofskiy slovar / pod red. Izd. 3-e. M.: Politizdat, 1972. 496 s.

323. Thomas Chan Corruption prevention. The Hong Kong experience. 3th international training course visiting experts' papers. № 56. C. 366–377. URL: http://www.unafei.or.jp/english/pdf/RS_No56/No56_30VE_Chan.pdf

324. USTAWA z dnia 24 maja 2002 r. O Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu. Dz. U. z dnia 14 czerwca 2002 r. URL: <http://bip.abw.gov.pl/ftp/upload/ustawa.pdf>

ДОДАТКИ

Додаток А

Витяг зі звіту НАБУ за серпень 2016 – лютий 2017 рр.

Так, із загальної кількості проваджень, розслідування яких зараз здійснюють детективи Бюро, 27 стосуються зловживань у сфері транспорту та логістики; 21 – постачання електроенергії та газу; 15 – сільського господарства; 13 – зловживань у фінансовій сфері; у 5 – досліджуються корупційні злочини у видобувній промисловості тощо. Найбільша частина кримінальних проваджень, а саме 116, у тій чи іншій мірі пов'язана із діяльністю органів державної влади.

Серед суб'єктів, чиї злочини напряму підслідні НАБУ згідно зі ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, найбільше фігурантів маємо в категорії «керівники державних підприємств, в яких понад 50 % належить державі» (23 %). Другою найчисельнішою категорією є «інші службові особи державних та правоохоронних органів, військових формувань, органів місцевого самоврядування, які здійснили корупційний злочин, розмір предмета якого або завданої ним шкоди перевищує 500 прожиткових мінімумів» (15%). Третьою за чисельністю категорією фігурантів поточних розслідувань є судді (14%). За останні півроку значно зросла кількість фігурантів з числа посадових осіб місцевого самоврядування та державних службовців категорії «А» (10%), а також вищих посадових осіб держави (9%).

У розрізі типології правопорушень, найбільше злочинів, розслідуваних детективами Бюро, підпадають під статтю 191 Кримінального кодексу України – «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем» (88 проваджень), другою найбільш «поширеною» статтею є ст. 364 КК України – «Зловживання владою або службовим становищем» (53 провадження); і третє місце за кількістю займають злочини, передбачені статтею 368 КК України – «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (45 проваджень).

Станом на 27 січня 2017 року під процесуальним керівництвом Спеціалізованої антикорупційної прокуратури детективи НАБУ повідомили про підозру 158 осіб, серед яких – вищі посадові особи держави, керівники державних підприємств, судді, правоохоронці, прокурори, службові особи органів місцевого самоврядування тощо⁵.

⁵ Звіт НАБУ за серпень 2016–лютий 2017 рр. URL:
https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/nab_report_02_2017_0.pdf

Додаток Б
Зведені дані інтерв'ювання 67 детективів НАБУ,
проведеного протягом 2016-2017 років

Під час інтерв'ю респондентам було поставлено такі *запитання*:

1. Які Вам відомі проблеми запобігання корупційним правопорушенням, віднесеним до підслідності НАБУ? Які шляхи їх вирішення Ви вбачаєте?
2. Які проблеми виникають у Вас під час розслідування корупційних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ? Які шляхи їх вирішення Ви вбачаєте?
3. З якими правоохоронними органами Вам доводилось взаємодіяти під час попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ? Які при цьому виникали проблеми? Які шляхи їх вирішення Ви вбачаєте?
4. У чому полягає (в яких формах відбувається) взаємодія детектива НАБУ з іншими правоохоронними органами?
5. Чи потребують удосконалення повноваження детектива НАБУ? Якщо так, то які саме і яким чином?
6. Що, на Вашу думку, слід змінити у кримінальному процесуальному законодавстві для підвищення ефективності та результативності виявлення та розслідування злочинів, підслідних НАБУ?
7. Які проблеми нормативно-правового характеру (недоліки, прогалини, колізії у законодавстві) ускладнюють протидію злочинам, віднесеним до Вашої підслідності? Які шляхи їх вирішення Ви вбачаєте?
8. Чи виникають у Вас проблеми, пов'язані з процесуальним керівництвом досудовим розслідуванням САП? Якщо так, то які саме? Які шляхи їх вирішення Ви вбачаєте?
9. Чи потребує розширення інститут самостійності детектива НАБУ? Якщо так, то яким чином?

За результатами опрацювання відповідей респондентів можна виокремити низку різного роду проблем та шляхів їх вирішення. Водночас аналіз відповідей дозволяє сформулювати систему пропозицій та рекомендацій, які сприятимуть удосконаленню діяльності детектива НАБУ як учасника кримінальних процесуальних правовідносин.

Умовно усі проблеми, виділені респондентами в ході інтерв'ювання можна поділити на загальні (які стосуються усієї системи протидії корупції) та спеціальні (що виникають на окремих напрямках роботи детективів НАБУ).

До найбільш важливих *проблем загального характеру* респонденти віднесли:

- 1) системну корупцію в державі на усіх рівнях;
- 2) відсутність політичної волі на протидію корупції;
- 3) позитивну оцінку корупції та високий рівень її сприйняття значною частиною суспільства;
- 4) високий рівень латентності корупційних кримінальних правопорушень.

Вирішення зазначених проблем спрямоване насамперед на запобігання корупційним кримінальним правопорушенням. Воно можливо зокрема таким шляхом:

- 1) проведення виховних заходів з формування нетерпимості до проявів корупції;
- 2) запровадження відкритого конкурсного набору керівників до усіх органів державної влади та правоохоронних органів;
- 3) підвищення заробітної плати;
- 4) створення антикорупційних уповноважених на державних підприємствах, закріплення за державними підприємствами та установами кураторів від НАБУ та НАЗК;
- 5) проведення тендерів за участі чи під наглядом НАБУ та НАЗК;
- 6) запровадження системи матеріального заохочення за повідомлення про факти корупції, які у подальшому знайшли своє підтвердження;

7) роз'яснення населенню порядку надання адміністративних послуг державними інституціями, що зменшить рівень зловживань державними службовцями (наприклад, у частині витребування додаткових документів чи порушення строків видачі довільних документів);

8) приватизація великої кількості державних підприємств, які є джерелом корупції.

Серед *проблем S труднощів, безпосередньо пов'язаних з діяльністю детективів НАБУ щодо протидії корупційним кримінальним правопорушенням*, можна виокремити:

1) недосконалість положень кримінального процесуального та іншого законодавства, які використовують під час попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ;

2) відсутність спеціалізованих антикорупційних судів;

3) активна протидія діяльності НАБУ з боку органів державної влади;

4) складність, багатоепізодність, «заполітизованість» корупційних кримінальних правопорушень, небажання прокурорів та суддів втручатися у справи які вони вважають політичними, складний і довготривалий процес збирання і закріплення доказів у такій категорії кримінальних проваджень, складність корупційних схем, які застосовують правопорушники;

5) витік інформації про результати виявлення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень (насамперед з боку судових органів);

6) відсутність узагальнення роботи детективів та відсутність типових правил з розслідування корупційних кримінальних правопорушень;

7) відсутність органу, уповноваженого проводити кримінологічну експертизу проектів нормативно-правових актів, що виносяться на розгляд ВРУ, КМУ, оскільки переважна більшість законодавчих актів, що діють на території держави містять корупційний ризик при їх виконанні. При цьому до проведення такої експертизи доцільно залучати працівників НАБУ;

8) порушення адвокатами правил адвокатської етики в частині спроб моделювання поведінки підзахисних;

9) забюрократизованість кримінального процесу;

10) невеликий штат НАБУ;

11) непрофесійність суддів та окремих прокурорів, наявністю інституту прокуратури.

Найбільш важливими кроками на шляху вирішення вказаних проблем може бути:

1) удосконалення законодавства, що використовується під час попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень;

2) створення електронного документообігу між НАБУ, САП і судом;

3) створення міжвідомчого відділу в НАБУ;

4) налагодження активної взаємодії НАБУ з іншими правоохоронними органами;

5) забезпечення спеціалізації у розслідуванні злочинів.

**Окремі найбільш важливі проблеми кримінально-процесуальної діяльності
детективів НАБУ та рекомендовані шляхи їх вирішення**

№	Проблема	Рекомендовані шляхи її вирішення
Проблеми, пов'язані з недосконалістю кримінального процесуального законодавства		
1	Неможливість самостійного зняття інформації детективам НАБУ з транспортних телекомунікаційних мереж без залучення працівників СБУ. Участь останніх у проведенні негласної (слідчої) розшукової дій створює ризик розголошення відомостей, про осіб, яких перевіряють на причетність до вчинення злочинів інші правоохоронні органи.	Внести зміни до законодавства, надавши детективам НАБУ право самостійного зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж
2	Наявність недоторканості у суддів та народних депутатів України, що не дає можливості оперативно розпочати проведення відносно них гласних та негласних слідчих (розшукових) дій. Складний механізм її зняття у разі необхідності притягнення до кримінальної відповідальності вказаних суб'єктів.	1. Зняття, зниження, послаблення недоторканності суддів та народних депутатів. 2. Змінити порядок отримання дозволу на проведення НСРД стосовно народних депутатів України.

	Положення Закону України «Про статус народного депутата України» та ст. 482 КПК України штучно розширює норми Конституції про депутатську недоторканість.	2. Скасування норм, передбачених Законом України «Про статус народного депутата України» та ст. 482 КПК України, які штучно розширюють норми Конституції про депутатську недоторканість та проведення у відповідність до Конституції (тобто обмежити депутатську недоторканість лише щодо притягнення до кримінальної відповідальності, затримання до арешту).
3	Наявність обов'язкової (альтернативної) застави при обранні суддею запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.	Врегулювання на законодавчому рівні.
4	Складна процедура проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.	Зміна кримінального процесуального законодавства, перегляд законодавства про дотримання державної таємниці.
5	Відсутність чіткого порядку передачі матеріалів іншими правоохоронними органами до НАБУ у разі виявлення корупційних злочинів.	Розробити вказаний порядок.
6	Віднесення НСРД до відомостей, що становлять державну таємницю ускладнює протидію корупційним кримінальним	1. Переглянути ЗВДТ. Окремі респонденти вважають, що більшість негласних слідчих (розшукових) дій не повинні мати

	правопорушенням.	гриф «таємно», тобто бути державною таємницею. 2. Змінити режим охорони відомостей, що становлять таємницю досудового розслідування. Зокрема відомості про проведення негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-технічних заходів не повинно відноситися до інформації, що становлять державну таємницю.
7	Необхідність розширення кримінальної процесуальної незалежності та самостійності детектива НАБУ	1. Зменшити кількість процесуальних документів, які необхідно погоджувати із процесуальним керівником. 2. Зменшити кількість процесуальних дій, заходів забезпечення кримінального провадження, що потребують дозволу суду. 3. Зменшити роль прокурора у кримінальному процесі. 4. Розширити можливість отримання інформації за запитом слідчого, без звернення до суду.
8	Проблеми у строку дії ухвали про тимчасовий доступ для запитів про міжнародну правову допомогу	Строк дії ухвали про тимчасовий доступ для запитів про міжнародну правову допомогу не встановлювати або збільшити.
9	Проблеми застосування	1. Визначити порядок моніторингу

	моніторингу банківських рахунків	банківських рахунків (ст. 269-1 КПК України). 2. Моніторинг банківських рахунків зробити гласною слідчою (розшуковою) дією, спростити порядок одержання дозволу на його проведення (дозвіл на його проведення повинен надавати слідчий суддя міськрайсуду), оскільки зазначена дія є не виконуваною через відсутність у банківських працівників доступу до державної таємниці неможливість оброблення та передачі ними документів у таємному порядку;
10	Відсутність стадії дослідчої перевірки заяв про кримінальні правопорушення.	Запровадити стадію дослідчої перевірки заяв про кримінальні правопорушення.
11	Проблеми під час проведення тимчасового доступу до речей і документів	1. Продовжити строк дії ухвали про тимчасовий доступ до 2 місяців. 2. Віднести тимчасовий доступ до слідчої (розшукової) дії, а не до заходу забезпечення кримінального провадження. 3. Визначити (звузити) перелік інформації яку можливо отримати на підставі тимчасового доступу, залишивши серед неї лише таємну інформацію, що містить охоронюваної законом державну

		таємницю. 4. Внести зміни до КПК, якими передбачити можливість проведення тимчасового доступу у філіях чи представництвах володільця розташованих за місцем знаходження органу досудового розслідування⁶. 5. Внести зміни до КПК в частині «тимчасового доступу» надавши детективам право на підставі своїх постанов отримувати доступ до речей і документів із державних підприємств та від службових осіб. 6. Спрощення процедури тимчасового доступу до речей та документів.
Проблеми, пов'язані з судом		
1	Затягування розгляду кримінальних проваджень у судах	Створення Антикорупційного суду, формування судів з нових кадрів шляхом прозорого конкурсу, підвищення соціальних стандартів для суду, вдосконалення системи притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності
2	Розголошення відомостей на стадії розгляду клопотань в суді	
3	Необ'єктивний та невчасний розгляд клопотань, враховуючи посади та політичний статус осіб, що підозрюються у	

⁶ Існує практика видачі документів за ухвалами про тимчасовий доступ лише в головному офісі володіння наприклад ПАТ НБ «Приватбанк», що значно ускладнює вилучення таких документів через територіальну віддаленість та велику кількість ухвал, які надходять з усієї України.

	вчиненні корупційних правопорушень	
4	Залежність судової влади від виконавчої влади і Президента України	
5	Завантаженість Солом'янського суду м. Києва	
6	Неможливість здійснити вчасне проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій	
7	Неналежна реалізація превентивної функції системи кримінальної юстиції через неефективну роботу судів у цій системі	
8	Слабка самостійність судової гілки влади	
Проблеми, пов'язані з проведенням ревізій і перевірок, визначенням збитків		
1	Відсутність чіткого порядку проведення держаудитслужбою перевірки державних закупівель визначення збитків	Розробити та затвердити відповідний порядок
2	Відсутність в КПК права слідчого призначати перевірки та ревізії	Внести зміни до КПК України – додати порядок призначення ревізій
3	Відсутність методик визначення збитків експертами	Розробити методики

4	Неоднозначне трактування у нормах кримінально-процесуального законодавства та законодавства, що регламентує проведення судових економічних експертиз поняття шкоди та матеріальних збитків.	
5	Відсутність у КПК України регламентування порядку призначення ревізій	Законодавче закріплення процедури проведення ревізії у КПК України.
6	Згідно з п. 6 ч.2 ст.242 КПК України для визначення розміру заподіяних збитків, шкоди необхідним в проведенні експертизи. У свою чергу експертам заборонено проводити ревізійні перевірочні дії під час виконання експертиз, що обумовлює необхідність звернення до суду про надання дозволу на проведення ревізії: при цьому на даний час є поширеною практика відмови суддями клопотань про надання дозволу на проведення ревізії, оскільки даний захід забезпечення не передбачений КПК.	Внесення змін до КПК та врегулювання процедури проведення ревізії та інших перевірок органами державного контролю за зверненням правоохоронних органів.
7	Відсутність нормативно-правового врегулювання питання	Удосконалення процедури проведення судових експертиз,

	визначення збитків.	частіше судово-економічних з метою встановлення збитків про кримінальним провадженням. Налагодження тісної взаємодії з іншими правоохоронними органами та державною аудиторською службою з метою протидії злочинам
Інші проблеми, що виникають у діяльності детективів НАБУ		
1	Не можливість застосування до фігурантів, які йдуть на угоду і викривають вищестоящих співучасників ст. 69, 75 КК України	Врегулювання на законодавчому рівні.
2	Відсутній чіткий порядок перевірки обґрунтування або ж законності джерел походження коштів (матеріальних благ), які належать суб'єктам кримінальних правопорушень або якими вони користуються, а також їх близьким родичам, а також особам, які зобов'язані декларувати таке майно або свої доходи.	Розробка відповідного порядку
3	Труднощі у витребуванні інформації, необхідної для виконання обов'язків НАБУ та з ознайомленням в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами	Зобов'язати службових (посадових) осіб державних підприємств, установ і організації сприяти у реалізації детективами їх повноважень, зокрема передбачених п.п. 3.4 ч.1 ст. 17 Закону України

	та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом.	«Про Національне антикорупційне бюро України».
4	Неможливість проведення окремих видів судових експертиз	Надання права НАБУ на проведення деяких судових експертиз (комп'ютерно-технічна та програмних продуктів)
5	Недосконалість окремих норм кримінального законодавства. 1. Кримінально-правова норма, передбачена ст. 368-2 КК України імплементована в Україні в редакції, яка суттєво відрізняється від вставлених аналогічних норм і міжнародному законодавстві, що також призводить до подвійного трактування та можливості ухилення правопорушників від кримінальної відповідальності.	Удосконалення КК України
	2. Неналежне формування ст. 368-2 КК України.	Злочином має бути набуття майна, законність не підстав набуття якого не підтверджено доказами, а законність засобів набуття якого (у

		т.ч. коштів, за рахунок яких набуто майно) не підтверджено доказами.
	3. Відсутність визначення кола осіб, уповноважених на виконання функцій держави у ст. 369-2 КК України, що призводить до постановлення виправдовувальних вироків за наявності в діях осіб ознак складу злочину.	Удосконалення КК України
6	Наголос робиться на дослідження економічної сторони і першої стадії злочину, радше ніж на викритті його корупційної сторони з'ясуванні кінцевих вигодоотримувачів злочину та притягнення їх до покарання. Звідси - зміщення фокусу уваги при плануванні, розміщення ресурсів, а також встановлення часових рамок для завершення розслідувань, достатніх для розкриття суто економічної частини злочину, але не достатніх для розкриття корупційного злочину в цілому і притягнення всіх винних до відповідальності	Запровадження на рівні правоохоронного органу обов'язковий guidelines, в яких мало би бути визначено, що основна мета розслідування економічних злочинів в розкриття їх корупційної с та притягнення до відповідальності кінцевих вигодоотримувачів злочину Встановлення ресурсових та часових параметрів розслідувань відповідно до саме такої їхньої мети.

7	Порушення адвокатами правил адвокатської етики в частині спроб моделювання поведінки підзахисних	Робота над етичними аспектами підготовки вказаної категорії юристів, а також застосування заходів впливу у вигляді дисциплінарної чи інших видів відповідальності до осіб, що грубо порушують встановлені норми. Заборонено займатися адвокатською діяльністю чи здійснювати правосуддя у разі виявлення систематичного та грубого порушення встановлених правил етичної поведінки
8	Не надання своєчасного доступу до інформації чи документів, дозвіл на вилучення яких надано судом	Встановити грошове покарання для юридичних осіб у випадку надання не своєчасного доступу до інформації чи документів, дозвіл на вилучення яких надано судом.

При відповіді на запитання «Чи потребують удосконалення повноваження детектива НАБУ? Якщо так, то які саме і яким чином?» переважна більшість респондентів вважає, що вони потребують удосконалення. Однак, незначна частина детективів НАБУ стверджує, що повноважень у них достатньо (окремі ж правоохоронці конкретизують – повноважень достатньо, однак не завжди вистачає часу на їх реалізацію).

Окремі респонденти слушно зауважують, що нові повноваження НАБУ передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», однак використання цих повноважень суперечить нормам КПК, який забороняє в ході досудового розслідування користуватись будь якими повноваженнями, які не

передбачені КПК. У зв'язку з цим пропонується внести зміни до КПК, де буде прописано, що детективам під час досудового розслідування дозволено використовувати повноваження передбачені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України».

За результати інтерв'ювання детективів НАБУ можна запропонувати *розширення їх компетенції* в частині:

1) надання можливості самостійного здійснення негласної слідчої (розшукової) дії, передбаченої ст. 263 КПК України;

2) надання повноважень самостійно (за запитом підписаним власноручно), без керівника підрозділу, відповідно до ст. 17 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» витребування в трьох денний термін необхідної інформації;

4) надання права детективу НАБУ самостійно призначати перевірки і ревізії;

5) надання права детективу НАБУ на проведення тимчасового доступу до речей та документів, банківської таємниці, телекомунікаційних з'єднань без ухвали суду за власною постановою (як варіант за погодженням з керівником органу досудового розслідування та прокурором).

Окремі детективи наголошують на необхідності збільшення процесуальної незалежності від прокурора.

Респонденти зауважили, що детектива НАБУ є самостійною процесуальною фігурою, яка уповноважена приймати процесуальні рішення, вчиняти дії та нести за них юридичну відповідальність.

Відповідаючи на запитання «З якими правоохоронними органами Вам доводилось взаємодіяти?» респонденти назвали низку органів з яким вони взаємодіють, серед яких лише частина відноситься до правоохоронних. До них належать судові, правоохоронні органи, органи фінансового контролю та експертні установи.

Органи, з якими взаємодіє НАБУ

Взаємодія детективів НАБУ здійснюється з:			
Судовими органами	Правоохоронними органами	Органами фінансового контролю	Експертними установами
місцевий суд за місцезнаходженням територіального управління Національного бюро антикорупційного бюро України	Генеральна прокуратура; Спеціалізована антикорупційна прокуратура; Національна поліція України; Служба безпеки України; Державна митна служба України; НАЗК;	Рахункова палата України; Міністерство фінансів; Державна аудиторська служба; Державна служба фінансового моніторингу України; Державна казначейська служба; Фонд державного майна України	науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України
Апеляційний суду м. Києва	Державна прикордонна служба України; Державна фіскальна служба України; Антимонопольний комітет України.		

З аналізу відповідей респондентів можна виокремити суб'єктів, з якими найчастіше взаємодіють детективи НАБУ, – це суд, ГПУ, САП, СБУ, НП, органи фінансового контролю, експертні установи. Складовою успішного досудового розслідування є взаємодія детективів НАБУ з підприємствами, установами організаціями всіх форм власності.

Взаємодія детективів НАБУ із зазначеними вище підрозділами здійснюється у двох формах: процесуальній та непроцесуальній.

Форми взаємодії детективів НАБУ з іншими органами

<i>Процесуальні форми</i>	<i>Непроцесуальні форми</i>
надання доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, витребуванні запитів; погодженні клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження; створенні слідчих груп, слідчо-оперативних груп; залучення спеціалістів та співробітників інших правоохоронних органів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій; витребуванні матеріалів кримінального провадження	оперативному супроводі; обміні інформацією та досвідом з іншими правоохоронними органами; організації спільних нарад; спільному навчанні

Опитані респонденти відзначили організаційні та процесуальні проблеми, які виникають при взаємодії із зазначеними органами та запропонували шляхи їх вирішення.

№	Суб'єкт взаємодії	Проблеми, які виникають при взаємодії	Шляхи вирішення проблем, запропоновані респондентами
1.	НП, СБУ	зволікання; тяганина; дотримання формальних процедур, які затягують вирішення питання по суті; відсутність належної взаємодії між Національною поліцією та Службою безпеки України при проведенні слідчих (розшукових) дій; відсутність зацікавленості Національної поліції та Служби безпеки України в результатах досудового розслідування кримінального провадження; відсутність їх активності; тривала передача матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій, що призводить до втрати їх доказової сили та значення; довготривала процедура надходження на виконання доручень про проведення негласних слідчих (розшукових) дій; ризик витоку інформації; неналежне виконання обов'язків; порушення Генеральною прокуратурою України вимог	налагодження організаційної взаємодії на рівні керівників; укладення меморандумів щодо налагодження взаємодії під час досудового розслідування та при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій; законодавча регламентація строків виконання доручень. Запропоновано наділити директора Національного антикорупційного бюро повноваженнями щодо залучення до взаємодії окремих підрозділів; встановлення відповідальності за невиконання рішення Директора Національного антикорупційного бюро про передачу НАБУ матеріалів кримінальних проваджень, необхідних для розслідування злочинів, підслідних останнім;

		закону «Про Національне антикорупційне бюро» в частині, що стосується доступу до матеріалів кримінального провадження; відсутність регламентованих строків виконання доручень	запровадження електронного документообігу; налагодження обміну інформацією
2.	ГПУ, САП	довготривалий розгляд клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження, погодження повідомлення про підозру, затвердження обвинувального акту; неналежне виконання обов'язків, не усвідомлення процесуальним керівником положень, згідно яких докази, здобуті із порушенням підслідності чи процесуальної форми, в подальшому будуть визнані недопустимими; нерівномірний розподіл повноважень між керівництвом САП та його працівниками, внаслідок чого уповільнюється прийняття процесуальних рішень; надмірна централізованість САП; обмежена штатна чисельність	запровадження електронного документообігу; проведення спільних нарад САП та НАБУ для вирішення спірних питань; підписання спільних організаційно-розпорядчих меморандумів; реформування інституту процесуального керівництва у бік збільшення самостійності детектива НАБУ; законодавче закріплення неможливості повторного надання вказівок, які призводять до затягування досудового розслідування кримінального провадження; збільшення штатної чисельності прокурорів САП; надання САП більшої самостійності та виведення з підпорядкування ГПУ;

	прокурорів САП; надмірна зайнятість процесуальних керівників, недостатність часу у останніх для вивчення матеріалів кримінального провадження; підхід до процесуального керівництва здійснюється за моделлю прокурорського нагляду; процесуальний керівник не володіє інформацією щодо ходу досудового розслідування; прокурор не вбачає за доцільне підтримувати державне обвинувачення; проведення слідчих (розшукових) дій прокурором здійснюється без відома детектива; прокурори не бажають займатись безперспективними справами; проблеми, пов'язанні із тлумаченням достовірності доказів; не усвідомлення ролі процесуального керівника у кримінальному провадженні; відсутність канцелярії САП; відсутність бажання процесуального керівника брати на себе відповідальність; різні погляди на методiku досудового розслідування; відсутність	запровадити можливість оскарження детективом НАБУ доручень та вказівок; передбачити процесуальні строки погодження прокурором САП клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру та обвинувального акту, встановити строки в годинах чи днях в залежності від заходів забезпечення кримінального провадження чи слідчих (розшукових) та негласних (слідчих) розшукових дзазначене позитивно відобразиться на якості досудового розслідування
--	--	--

		процесуальних строків погодження клопотань детективів, повідомлень про підозру, обвинувальних актів; не дієвість механізму оскарження рішень, дій та бездіяльності прокурора; не регламентовано можливість оскарження доручень та вказівок прокурора САП; в КПК України не визначено момент настання бездіяльності прокурора, що ускладнює процедуру оскарження в порядку ст. 311 КПК України; зазначений механізм оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора САП застосовується досить рідко, крім того вищестоячий прокурор приймає рішення упереджено на користь процесуального керівника; відсутня законодавча регламентація процесуальних строків погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження, повідомлення про підозру та обвинувального акту	
3.	Судові	відсутність антикорупційного	запровадження електронного

	органи	суду; затягування розгляду клопотань; недостатня кількість слідчих суддів;	документообігу; збільшення штатної чисельності слідчих суддів; створення антикорупційного суду
4.	Органи фінансового контролю	довготривале виконання доручень про проведення ревізій та перевірок, бюрократія документообігу; застарілість положень про порядок інспектування та щодо процедури визначення збитків, неналежне виконання обов'язків; тривале, вибіркове проведення перевірок та ревізій; повнота проведених перевірок; неврегульованість процесуального порядку проведення ревізій та перевірок; необхідність законодавчого закріплення координації діяльності НАБУ з органами державного фінансового контролю.	розроблення новітніх методик проведення ревізій та перевірок та визначення збитків; збільшення штату осіб, уповноважених проводити ревізії та перевірки; закріплення в органах фінансового контролю осіб, відповідальних за взаємодію з НАБУ, регламентація процесуального порядку проведення ревізій та перевірок в КПК України.
5	Експертні установи	довготривале проведення експертиз; застарілі методики їх проведення; недостатній штат експертів; не регламентованість порядку узгодження питань, які необхідно поставити експерту	визначення відповідальних осіб в експертних установах для взаємодії з детективами НАБУ; наділення НАБУ можливістю самостійно проводити деякі види експертиз

Відповідаючи на запитання «Чи потребує розширенні інститут самостійності детектива НАБУ? Якщо так, то яким чином?», респонденти відзначили, що інститут самостійності може бути розширено шляхом зменшення кола повноважень процесуального керівника. Запропоновано виключити повноваження прокурора щодо погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження. Один з опитаних респондентів вказав на обмеження судового контролю та надання повноважень слідчому та прокурору приймати рішення про проведення слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження, які обмежують конституційні права людини. Крім того, запропоновано надати право детективу НАБУ самостійно призначати ревізії та перевірки, повідомляти про підозру. На думку респондентів, самостійність може бути розширена шляхом надання НАБУ повноважень щодо проведення експертиз та забезпечення технічної можливості самостійного проведення НСРД без залучення інших правоохоронних органів, зокрема СБУ. Запропоновано покращити порядок планування та організаційну роботу, тактичні прийоми, які застосовують у своїй діяльності детективи НАБУ під час досудового розслідування. Вбачається за доцільне законодавче закріплення функції запобігання вчинення злочинів; створення підрозділів, основним призначенням яких буде виявлення злочинів на стадії готування; законодавче закріплення повноваження щодо виявлення причин і умов вчинення злочину.

Проведений аналіз проблем і шляхів їх вирішення обумовлює необхідність проведення подальших досліджень інституту детектива НАБУ в адміністративному, кримінальному, кримінальному процесуальному, цивільному та інших аспектах, а відтак відкриває перспективи подальших розвідок у цій сфері.

Додаток В

Результати опитування 102 детективів НАБУ, проведеного у 2016 р.

1. Як Ви оцінюєте результати своєї роботи?

- 1) відмінно – 6 – (5,88 %)
- 2) добре – 62 – (60,78 %)
- 3) задовільно – 28 – (27,45 %)
- 4) незадовільно – 6 – (5,89 %)

2. Чи доцільно, на Вашу думку, серед обов'язків НАБУ (в ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро») передбачити забезпечення вжиття заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, віднесених до підслідності НАБУ?

- 1) так – 48 – (47,06 %)
- 2) ні – 40 – (39,22 %)

3) Ваш варіант (це повноваження АРМА – Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; доцільно вдосконалювати повноваження, спрямовані на ефективну реалізацію такої функції; доцільно, але необхідно погодити з повноваженнями АРМА; ні, оскільки ці функції виконує новостворене агентство – АРМА) – 14 – (13,72 %)

3. Чим, на Вашу думку, регламентуються повноваження детектива НАБУ:

- 1) Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» – 2 – (1,96 %)
- 2) КПК України – 12 – (11,76 %)
- 3) Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» – 0 – (0%)
- 4) усіма зазначеними нормативно-правовими актами – 86 – (84,32%)

5) Ваш варіант – 2 – (1,96 %) (обрано, однак не конкретизовано)

4. Чи доцільно передбачити можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням за корупційні злочини у разі укладення угоди про визнання винуватості?

1) так – 78 – (76,47 %)

2) ні – 12 – (11,76 %)

3) Ваш варіант (доцільно, але для пособників і виконавців; доцільно, якщо особа дає покази, які свідчать про причетність до вчинення злочину особи, вищої за посадою; доцільно за умови подальшого сприяння у викритті тяжких та особливо тяжких корупційних злочинів; доцільно внести зміни до ч. 2 ст. 75 КК України; доцільно за умови відшкодування збитків; доцільно у разі спеціальної співпраці зі слідством) – 12 – (11,77 %)

5. Чи підтримуєте Ви пропозицію передбачити можливість слідчого надавати доручення відповідно до ч. 1 ст. 41 КПК України оперативним підрозділам на проведення не лише слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, але й інших процесуальних дій?

1) так – 96 – (94,12 %)

2) ні – 1 – (0,98 %)

3) Ваш варіант (підтримують за умови чіткого визначення кола процесуальних дій, які можна доручати оперативним підрозділам; окремі респонденти пропонують обмежитись наданням доручень щодо тимчасового доступу) – 5 – (4,90 %)

6. Чи підтримуєте Ви пропозицію щодо надання дозволу на затримання у випадках передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України суддів без згоди Вищої ради правосуддя?

1) так – 90 – (88,23 %)

2) ні – 8 – (7,84 %)

3) Ваш варіант (у разі вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину на затримання судді дозволу ВРП не потрібно; підтримує лише для пунктів 1, 2 ч. 1 ст. 208 КПК України) – 4 – (3,93 %)

7. Чи підтримуєте Ви пропозицію щодо обмеження депутатського імунітету в частині виявлення та документування його протиправних дій шляхом надання можливості органам досудового розслідування здійснювати обшук, огляд особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також застосування відносно нього інших заходів, в тому числі негласних слідчих (розшукових) дій без згоди Верховної Ради України?

1) так – 98 – (96,08 %)

2) ні – 0 – (0 %)

3) Ваш варіант (підтримую, за умови подальшого винесення питання на обговорення ВР і подальшого його погодження; підтримую, за умови що відповідне клопотання зможе вносити лише Генпрокурор або його заступник) – 4 – (3,92 %)

8. Чи підтримуєте Ви пропозицію щодо обмеження депутатського імунітету в частині затримання народного депутата України у випадках передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України без згоди Верховної Ради України?

1) так – 88 – (86,27 %)

2) ні – 6 – (5,88 %)

3) Ваш варіант (так, лише за корупційні злочини; так, але тільки по п. 3 ст. 208 КПК України; так, за умови подальшого винесення питання на обговорення ВР; так, лише для пунктів 1, 2 ч. 1 ст. 208 КПК України) – 8 – (7,85 %)

9. Чи підтримуєте Ви пропозицію заборонити застосування застави до осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення?

1) так – 40 – (39,21 %)

2) ні – 46 – (45,10 %)

3) Ваш варіант (так, за умови збільшення застави пропорційно до розміру збитків; так, за умови збільшення розміру застави; передбачити заборону застосування застави до осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення до спливу 60 днів; передбачити встановлення розміру застави не нижче завданих збитків; не підтримує таку позицію, але потрібно пов'язати розмір застави із розміром матеріальних збитків, щоб застосувати у подальшому

запобіжний захід; за клопотанням сторони обвинувача.; застава має бути рівномірною сумі завданих збитків) – 16 – (15,69 %)

10. Чи доцільно віднести до підслідності НАБУ усі кримінальні корупційні правопорушення, зокрема й ті, що на сьогодні підслідні іншим органам досудового розслідування?

1) так – 10 – (9,80 %)

2) ні – 86 – (84,31 %)

3) Ваш варіант (за такої штатної чисельності – ні, але з можливістю вибору самим НАБУ підслідності – так; НАБУ і так наділено повноваженнями щодо витребування кримінальних проваджень; ні, з урахуванням обмеженої чисельності детективів НАБУ, таке збільшення призведе до неякісного розслідування – 6 – (5,89 %)

11. Чи підтримуєте Ви пропозицію щодо створення окремого підрозділу (відділу, відділення) детективів НАБУ, основним призначенням якого буде запобігання корупційним кримінальним правопорушенням віднесеним до їх підслідності:

1) так – 22 – (21,57 %)

2) ні – 74 – (72,55 %)

3) Ваш варіант (невпевнений; не готовий відповісти; виходячи із штатної чисельності – ні; детектив і зараз це можуть робити детективи) – 6 – (5,88 %)

12. Чи підтримуєте Ви пропозицію встановити в КПК України конкретні строки розгляду прокурором САП клопотань детективів про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження?

1) так – 80 – (78,43 %)

2) ні – 10 – (9,80 %)

3) Ваш варіант (підтримують, але пропонують такі строки встановити не тільки прокурором САП, а й решті процесуальних керівників; підтримують, але це необхідно визначити як загальне правило для всіх прокурорів не лише САП; щодо НСРД законодавством вже визначений строк) – 12 – (11,77 %)

13. Протягом якого строку, на Вашу думку, прокурор САП, у випадках передбачених КПК України, повинен прийняти рішення щодо клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій:

1) невідкладно, але не пізніше 3 годин – 32 – (31,37 %)

2) невідкладно, але не пізніше 6 годин – 44 – (43,14 %)

3) Ваш варіант (обшук, НСРД – невідкладно, інші – протягом 1-3 доби.; в залежності від ситуації; невідкладно, але не пізніше робочого дня; розумні строки, але не пізніше ніж це необхідно детективу; протягом 24 годин; строк визначений п.1 ст. 28 КПК України; протягом доби; протягом одного робочого дня; не пізніше наступного робочого дня; невідкладно, не пізніше 1 год.; в залежності від обставин провадження; у випадку коли таке погодження є невідкладним, то не пізніше 1 год.) – 26 – (25,49 %)

14. Протягом якого строку, на Вашу думку, прокурор САП повинен прийняти рішення щодо клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, привід, арешт майна, обрання запобіжних заходів, проведення обшуку, проведення огляду житла чи іншого володіння особи?

1) невідкладно, але не пізніше 24 годин – 70 (68,62 %)

2) невідкладно, але не пізніше 48 годин – 14 (13,73 %)

3) Ваш варіант (не пізніше 6 годин; не пізніше 3 годин; не пізніше 2 годин; байдуже; в залежності від ситуації; невідкладно але не пізніше 72 годин; підтримую, але у формулюванні питання не передбачений варіант непогодження клопотання; ч. 1 ст. 28 КПК; в залежності від обставин провадження; строк погодження клопотання про дозвіл на проведення обшуку та огляду – упродовж доби) – 18 (17,65 %)

15. Протягом якого строку, на Вашу думку, прокурор САП повинен прийняти рішення щодо клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів?

1) невідкладно, але не пізніше 24 годин – 54 (52,94 %)

2) невідкладно, але не пізніше 48 годин – 32 (31,38 %)

3) невідкладно, але не пізніше 72 годин – 8 (7,84 %)

3) Ваш варіант(аналогічно як в п.п. 13,14; не пізніше 3 годин; протягом розумного строку ч. 1 ст. 28 КПК) – 8 (7,84 %)

16. На Вашу думку, позапланова ревізія є:

1) слідчою (розшуковою) дією – 28 (27,45 %)

2) заходом забезпечення кримінального провадження – 34 (33,33 %)

3) Ваш варіант (не має відношення до КПК України; перевіркою, проведення якої передбачено законодавством; залученням спеціаліста; порядок проведення ревізії передбачено вимогами законодавства; є окремим видом перевірки фінансово-господарської діяльності; формою залучення спеціаліста, результат якої може бути використаний як доказ; не є процесуальною дією; окрема дія, яка призначається постановою детектива; питання недостатньо врегульовано законом; є окремою процесуальною дією, яка повинна призначатись постановою детектива; це діяльність контрольних органів; результат ревізії використовуватиметься як документ; не передбачено чинним КПК; є процесуальною дією; інше; позапроцесуальна дія; перевірка (ревізія); перевірка, здійснення відповідно до ЗУ «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні») – 40 (39,22 %)

17. Чи вважаєте Ви доцільним передбачити в КПК України підстави призначення позапланової ревізії шляхом звернення детектива НАБУ до слідчого судді з клопотанням про її призначення, погодженим прокурором САП?

1) так – 84 (82,35 %)

2) ні – 8 (7,84 %)

3) Ваш варіант – (вважаю за необхідне передбачити проведення ревізії за постановою детектива НАБУ; не потребує контролю слідчого судді; шляхом звернення слідчого (детектива), прокурора до слідчого судді) – 10 (9,81 %)

18. З якими правоохоронними органами найчастіше взаємодіють детективи НАБУ під час досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень?

- 1) Генеральна прокуратура України – 44 (43,14 %)
- 2) Національна поліція України – 22 (21,57 %)
- 3) Служба безпеки України – 18 (17,65 %)
- 4) Державна фіскальна служба України – 6 (5,88 %)
- 5) Державна прикордонна служба України – 0 (0 %)
- 6) Ваш варіант (Детективи НАБУ найчастіше взаємодіють з САП, ГПУ; в залежності від кваліфікації злочину та сфери вивчення; з усіма). – 12 (11,76 %)

19. З якими органами фінансового контролю найчастіше взаємодіють детективи НАБУ під час досудового розслідування кримінальних корупційних правопорушень?

- 1) Державна аудиторська служба України – 58 (56,86 %)
- 2) Державна служба фінансового моніторингу України – 42 (41,18 %)
- 3) Державна казначейська служба України – 0 (0 %)
- 4) Фонд державного майна України – 0 (0 %)
- 5) Ваш варіант (залежно від обставин кримінального провадження) – 2 (1,96 %)

20. В яких процесуальних формах найчастіше відбувається взаємодія?

- 1) надання доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій – 20 (19,60 %)
- 2) витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок – 52 (50,99 %)
- 3) погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження – 16 (15,69 %)
- 4) створення слідчих груп – 2 (1,96 %)

5) залучення спеціалістів та співробітників інших правоохоронних органів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій – 6 (5,88 %)

6) міжнародна правова допомога при проведенні процесуальних дій – 0 (0 %)

7) Ваш варіант (все дуже диференційовано. Питання не однозначне; проведення перевірок) – 6 (5,88 %)

21. В яких непроцесуальних формах найчастіше відбувається взаємодія?

1) обмін інформацією та досвідом – 56 (54,90 %)

2) надання консультацій – 10 (9,8 %)

3) планування досудового розслідування – 4 (3,92 %)

4) координація дій під час досудового розслідування – 32 (31,38 %)

5) Ваш варіант – 0 (0 %)

22. Чи дотримуються слідчі судді строків розгляду клопотань детективів НАБУ про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження?

1) дотримуються завжди – 2 (1,96 %)

2) дотримуються, але не в усіх випадках – 64 (62,75 %)

3) не дотримуються взагалі – 28 (27,45 %)

4) Ваш варіант (часто не дотримуються; не дотримуються, а також не видають рішення вчасно; щодо НСРЛ – дотримуються щодо запобіжних заходів – дотримуються, щодо інших – порушуються) – 8 (7,84 %)

23. При розгляді слідчими суддями яких клопотань детективів НАБУ найчастіше порушуються строки їх розгляду?

1) клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій – 46 (45,10 %)

2) клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій – 0 (0 %)

3) клопотання про застосування запобіжних заходів – 2 (1,96 %)

4) клопотання про застосування інших заходів забезпечення кримінального провадження – 54 (52,94 %)

5) Ваш варіант – 0 (0 %)

Аналітична довідка

Переважна більшість детективів НАБУ оцінює свою роботу добре (60,78 %), рідше – задовільно (27,45 %).

На запитання «Чим на Вашу думку регламентуються повноваження детектива НАБУ?»: 1,96 % опитаних вважає, що Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України», 11,76 % – КПК України, 0 % – Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», 84,32 % – усіма зазначеними нормативно-правовими актами.

47,06 % детективів НАБУ підтримують пропозицію серед своїх обов'язків (в ч. 1 ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро») передбачити забезпечення вжиття заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, віднесених до підслідності НАБУ. 39,22 % – таку пропозицію заперечують. Натомість 13,72 % вважають, що це повноваження АРМА – Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів і тому або вважають таку пропозицію недоцільною або ж пропонують узгодити з повноваженнями зазначеного органу.

88,24 % опитаних детективів вважають за доцільне передбачити можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням за корупційні злочини у разі укладення угоди про визнання винуватості. Причому окремі з тих, що підтримують цю пропозицію, вважають за доцільне звільняти лише пособників і виконавців; якщо особа дає покази, які свідчать про причетність до вчинення злочину особи, вищої за посадою; за умови подальшого сприяння у викритті тяжких та особливо тяжких корупційних злочинів; за умови відшкодування збитків; у разі спеціальної співпраці зі слідством.

Опитані детективи позитивно оцінюють пропозицію передбачати можливість слідчого надавати доручення відповідно до ч. 1 ст. 41 КПК України оперативним підрозділам на проведення не лише слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, але й інших процесуальних дій (94,12 %).

Лише 0,98 % заперечили таку можливість. Натомість 4,9 % запропонували свій варіант, зокрема виразили підтримку запровадження таких повноважень, однак зазначили про необхідність чітко визначити які саме процесуальні дії необхідно доручати оперативним підрозділам. Крім окремі детективи запропонували такі пропозиції поширити лише на тимчасовий доступ до речей та документів.

88,23 % опитаних детективів підтримує пропозицію щодо надання дозволу на затримання у випадках передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України суддів без згоди Вищої ради правосуддя. На недоцільність такої пропозиції вказує 7,84 % опитаних. 3,93 % підтримують пропозицію лише щодо п. 1, 2 ч. 1 ст. 208 КПК України або ж зазначають, що у разі вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину на затримання судді дозволу ВРП не потрібно.

100 % опитаних детективів підтримує пропозицію щодо обмеження депутатського імунітету в частині виявлення та документування його протиправних дій шляхом надання можливості органам досудового розслідування здійснювати обшук, огляд особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, а також застосування відносно нього інших заходів, в тому числі негласних слідчих (розшукових) дій без згоди Верховної Ради України, окремі з них пропонують щоб таке подання виносив лише Генеральний прокурор.

86,27 % опитаних детективів позитивно оцінює пропозицію щодо обмеження депутатського імунітету в частині затримання народного депутата України у випадках передбачених ч. 1 ст. 208 КПК України без згоди Верховної Ради України (86,27 %). 5,88 % опитаних не підтримує таку пропозицію. 7, 85% вважає за можливе запровадження такої пропозиції лише за наявності додаткових умов (лише за корупційні злочини або за умови подальшого винесення питання на обговорення ВР).

Позиція детективів щодо питання заборони застосування застави до осіб, які вчинили корупційні кримінальні правопорушення є неоднозначною. 39,21 % опитаних підтримали таку пропозицію, а 45,10 % вважають недоцільним застосування такої заборони. 15,69 % виразили окрему думку з цього приводу.

Так, запропоновано збільшити заставу пропорційно до розміру збитків та передбачити значно вищий розмір застави.

Більшість опитаних детективів НАБУ (84,31 %) вважає за недоцільне віднести до підслідності НАБУ усі кримінальні корупційні правопорушення, зокрема й ті, що на сьогодні підслідні іншим органам досудового розслідування. Лише 9,80 % підтримує таку пропозицію. Натомість 5,89 % висловлюють й інші варіанти, зокрема за такої штатної чисельності – ні, але з можливістю вибору самим НАБУ підслідності – так; НАБУ і так наділено повноваженнями щодо витребування кримінальних проваджень; ні, з урахуванням обмеженої чисельності детективів НАБУ, таке збільшення приведе до неякісного розслідування.

Переважна більшість опитаних респондентів (72,55 %) не підтримує пропозицію щодо створення окремого підрозділу (відділу, відділення) детективів НАБУ, основним призначенням якого буде запобігання корупційним кримінальним правопорушенням віднесеним до їх підслідності. Головною причиною цього детективи називають недостатню чисельність НАБУ. Натомість, 21,57 % вважають за доцільне створення такого підрозділу.

78,43 % опитаних детективів підтримали пропозицію встановити в КПК України конкретні строки розгляду прокурором САП клопотань детективів про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження.

31,37 % респондентів зазначили, що строк, протягом якого прокурор САП, у випадках передбачених КПК України, повинен прийняти рішення щодо погодження клопотання про проведення негласних слідчих (розшукових) дій повинен становити 3 години. 43,14 % виразило позицію, що такий строк може становити 6 годин. 25,49 % опитаних виразили окрему позицію (обшук, НСРД – невідкладно, інші – протягом 1–3 діб; залежно від ситуації; невідкладно, але не пізніше робочого дня; розумні строки, але не пізніше, ніж це необхідно детективу; протягом 24 годин; строк, визначений п. 1 ст. 28 КПК України; протягом доби; протягом одного робочого дня; не пізніше наступного робочого дня; невідкладно,

не пізніше 1 год; залежно від обставин провадження; у випадку, коли таке погодження є невідкладним, то не пізніше 1 год).

Щодо строку, протягом якого прокурор САП повинен прийняти рішення щодо погодження клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, привід, арешт майна, обрання запобіжних заходів, проведення обшуку, проведення огляду житла чи іншого володіння особи, позиція детективів НАБУ більш однозначна. 68,62 % опитаних вважають, що таке рішення повинно бути прийняте невідкладно, але не пізніше 24 годин, 13,73 % - невідкладно, але не пізніше 48 годин. Свій варіант вирішення цього питання пропонує 17,65 % опитаних (не пізніше 6 год; не пізніше 3 год; не пізніше 2 год; байдуже; залежно від ситуації; невідкладно, але не пізніше 72 год; підтримую, але у формулюванні питання непередбачений варіант непогодження клопотання; ч. 1 ст. 28 КПК; залежно від обставин провадження; строк погодження клопотання про дозвіл на проведення обшуку та огляду – упродовж доби).

52,94 % опитаних детективів НАБУ вважає, що прокурор САП повинен прийняти рішення щодо клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів невідкладно, але не пізніше 24 год, 31,38 % – невідкладно, але не пізніше 48 год, 7,84 % – невідкладно, але не пізніше 72 год.

27,45 % опитаних детективів НАБУ вважають ревізію слідчою (розшуковою) дією, 33,33 % відносять її до заходу забезпечення кримінального провадження. Разом з тим, 82,35 % опитаних підтримують пропозицію щодо визначення в КПК України підстави призначення позапланової ревізії шляхом звернення детектива НАБУ до слідчого судді з клопотанням про її призначення, погодженим прокурором САП. 9,81 % виразили іншу позицію, яка полягає в тому, що ревізія не потребує прокурорського нагляду та судового контролю.

Детективи НАБУ зазначили, що найчастіше вони взаємодіють з Генеральною прокуратурою України (43,14 %), Національною поліцією України (21,57 %), Службою безпеки України (17,65 %), Державною фіскальною службою України (5,88 %). Щодо органів фінансового контролю – найчастіше взаємодія

здійснюється з Державною аудиторською службою України (56,86 %) та Державною службою фінансового моніторингу України (41,18 %).

Взаємодія найчастіше відбувається у таких процесуальних формах як витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок (50,99 %); надання доручень на проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (19,60 %); погодження клопотань про проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження (15,69 %); залучення спеціалістів та співробітників інших правоохоронних органів до проведення окремих слідчих (розшукових) дій (5,88 %); створення слідчих груп (1,96 %). Не процесуальними формами взаємодії є обмін інформацією та досвідом (54,90 %); координація дій під час досудового розслідування (31,38 %); надання консультацій (9,8 %); планування досудового розслідування (3,92 %).

Опитані респонденти відзначили, що слідчі судді не у всіх випадках дотримуються строків розгляду клопотань детективів НАБУ про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, заходів забезпечення кримінального провадження (62,75 %). 27,45 % опитаних респондентів відзначили, що слідчі судді взагалі не дотримуються строків розгляду клопотань і 1,96 % опитаних вважає, що слідчі судді дотримуються строків. 7,84 % опитаних виразили власну позицію та зазначили, що слідчі судді дотримуються строків щодо НСРД та щодо прийняття рішення щодо надання дозволу на застосування запобіжного заходу. Щодо розгляду інших клопотань строки порушуються. Зокрема, найчастіше порушуються строки розгляду клопотань щодо клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій (45,10 %), клопотань про застосування інших заходів забезпечення кримінального провадження (52,94 %), клопотань про застосування запобіжних заходів (1,96 %).

Додаток Г

Повноваження детективів НАБУ

Права та обов'язки детективів НАБУ визначені Законом України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р.

З огляду на особливості роботи детективів можна виділити їх *обов'язки*, що впливають із ст. 16 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» від 14 жовтня 2014 р., зокрема:

1) здійснення оперативно-розшукових заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів;

2) здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, а також проведення досудового розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом;

3) вжиття заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності НАБУ, забезпечення зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;

4) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;

5) здійснення інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ;

6) забезпечення особистої безпеки визначених законом осіб, захист від протиправних посягань на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у підслідних йому кримінальних правопорушеннях;

7) забезпечення на умовах конфіденційності та добровільності співпраці з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення;

8) здійснення міжнародного співробітництва у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України [214].

Водночас, прав у детективів НАБУ, передбачених ст. 17 вказаного закону, набагато більше, зокрема ці суб'єкти мають **право:**

1) заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу НАБУ, та здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи;

2) за рішенням Директора Національного бюро, погодженим з прокурором, витребовувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, та інших кримінальних правопорушень, які не відносяться до його підслідності, але можуть бути використані з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

3) витребовувати за рішенням керівника структурного підрозділу НАБУ та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків НАБУ, у тому числі відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном.

Суб'єкти, яким адресовано зазначений запит, зобов'язані невідкладно, але не більше ніж протягом трьох робочих днів, надати відповідну інформацію. У разі

неможливості надання інформації суб'єкт повинен так само невідкладно у письмовій формі повідомити про це Національне бюро з обґрунтуванням причин. Національне бюро за зверненням відповідного суб'єкта може продовжити строк надання інформації на строк не більше двох календарних днів. Не надання Національному бюро на його запит інформації, надання завідомо недостовірної інформації чи не в повному обсязі, порушення встановлених законом строків її надання, повідомлення третіх осіб стосовно того, що про них збирається така інформація, забороняються і тягнуть за собою відповідальність, передбачену законом.

Національне бюро в порядку, визначеному законодавством, має прямий доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами.

Обробка такої інформації здійснюється Національним бюро із дотриманням законодавства про захист персональних даних та забезпеченням таємниці, що охороняється законом;

4) знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом;

5) на підставі рішення Директора НАБУ або його заступника, погодженого з прокурором, отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється в порядку та обсязі, визначених Законом України «Про банки і банківську діяльність» з урахуванням положень

цього Закону, а отримання від Центрального депозитарію цінних паперів, Національного банку України та депозитарних установ інформації, що міститься у системі депозитарного обліку цінних паперів, – в порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про депозитарну систему України» з урахуванням положень цього Закону. Суб'єкти, яким адресовано зазначене рішення, зобов'язані невідкладно, але не більше ніж протягом трьох робочих днів, надати відповідну інформацію. У разі неможливості її надання у зазначений строк з обґрунтованих причин за зверненням відповідного суб'єкта НАБУ може продовжити строк надання інформації на строк не більше двох календарних днів;

6) на підставі відповідного рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи у порядку, передбаченому КПК України;

7) залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для забезпечення виконання повноважень НАБУ;

8) за письмовим рішенням Директора НАБУ його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників;

9) надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, а також отримувати від цих органів протягом 30 днів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

10) за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України;

11) у цілях оперативно-розшукової та слідчої діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, передбачених законодавством;

12) здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування на підставі законів та міжнародних договорів України;

13) одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури України та Міністерства юстиції України у триденний строк матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги, які стосуються фінансових і корупційних кримінальних правопорушень;

14) виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави з питань, які стосуються виконання обов'язків Національного бюро, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних;

15) порушувати питання щодо створення спеціальних умов (у тому числі щодо засекречування перебування, здійснення заходів безпеки, поміщення в окремому приміщенні) в ізоляторах тимчасового тримання та установах попереднього ув'язнення для осіб, які співпрацюють із Національним бюро.

Національне бюро може від імені України надавати міжнародні доручення щодо проведення оперативно-розшукових та слідчих дій, укладати угоди про співробітництво з питань її повноважень з іноземними і міжнародними правоохоронними органами та організаціями, звертатися від імені України до іноземних державних органів в установленому законодавством України та відповідних держав порядку тощо.

Національне бюро може створювати та брати участь у міжнародних слідчих групах відповідно до цього закону та інших законодавчих актів та міжнародних договорів України, залучати до роботи іноземних експертів у боротьбі з

корупцією, мати інші повноваження, пов'язані з виконанням нею своїх обов'язків [214].

Детективи НАБУ володіють *особливими повноваженнями*, яких не має працівник жодного іншого правоохоронного органу, зокрема:

1) за рішенням Директора НАБУ, погодженим з прокурором, витребовувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, та інших кримінальних правопорушень, які не відносяться до його підслідності, але можуть бути використані з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

2) витребовувати за рішенням керівника структурного підрозділу НАБУ та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків НАБУ, у тому числі відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном;

3) знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності НАБУ, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом;

4) на підставі рішення Директора НАБУ або його заступника, погодженого з прокурором, отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро;

5) на підставі відповідного рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи у порядку, передбаченому КПК України;

6) залучати на добровільній основі, у тому числі на договірних засадах кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для забезпечення виконання повноважень НАБУ;

7) за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України;

8) одержувати у вигляді довідки від органів прокуратури України та Міністерства юстиції України у триденний строк матеріали, отримані (надані) у рамках надання міжнародної правової допомоги, які стосуються фінансових і корупційних кримінальних правопорушень;

9) виступати як представник інтересів держави під час розгляду у закордонних юрисдикційних органах справ про розшук, арешт, конфіскацію та повернення в Україну відповідного майна, захист прав та інтересів держави з питань, які стосуються виконання обов'язків НАБУ, а також залучати з цією метою юридичних радників, зокрема іноземних;

10) порушувати питання щодо створення спеціальних умов (у тому числі щодо засекречування перебування, здійснення заходів безпеки, поміщення в окремому приміщенні) в ізоляторах тимчасового тримання та установах попереднього ув'язнення для осіб, які співпрацюють із НАБУ [214].

Права та обов'язки, визначені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Детективи НАБУ як оперативні працівники відповідно до ст. 7 цього Закону України **зобов'язані:**

1) у межах своїх повноважень відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати профілактику правопорушень;

2) виконувати письмові доручення слідчого, вказівки прокурора та ухвали слідчого судді, суду і запити повноважних державних органів, установ та організацій про проведення оперативно-розшукових заходів;

3) виконувати у межах своєї компетенції запити правоохоронних органів інших держав або міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна;

4) інформувати відповідні державні органи про відомі їм факти та дані, що свідчать про загрозу безпеці суспільства і держави, а також про порушення законодавства, пов'язані з службовою діяльністю посадових осіб;

5) здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів;

6) забезпечити із залученням інших підрозділів безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб [216].

Детективам НАБУ як оперативним працівникам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності за наявності передбачених статтею 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підстав надається **право:**

1) опитувати осіб за їх згодою, використовувати їх добровільну допомогу;

2) проводити контрольовану поставку та контрольовану і оперативну закупку товарів, предметів та речовин, у тому числі заборонених для обігу, у фізичних та юридичних осіб незалежно від форми власності з метою виявлення та документування фактів протиправних діянь;

3) порушувати в установленому законом порядку питання про проведення перевірок фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та осіб, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими видами господарської діяльності індивідуально, та брати участь в їх проведенні;

4) ознайомлюватися з документами та даними, що характеризують діяльність підприємств, установ та організацій, вивчати їх, за рахунок коштів, що виділяються на утримання підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виготовляти копії з таких документів, на вимогу керівників підприємств, установ та організацій – виключно на території таких підприємств, установ та організацій, а з дозволу слідчого судді в порядку, передбаченому КПК України, витребувати документи та дані, що характеризують діяльність підприємств, установ, організацій, а також спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів, із залишенням копій таких документів та опису вилучених документів особам, в яких вони витребувані, та забезпеченням їх збереження і повернення в установленому порядку. Вилучення оригіналів первинних фінансово-господарських документів забороняється, крім випадків, передбачених КПК України;

5) проводити операції із захоплення злочинців, припинення злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб;

6) відвідувати жилі та інші приміщення за згодою їх власників або мешканців для з'ясування обставин злочину, що готується, а також збирати відомості про протиправну діяльність осіб, щодо яких провадиться перевірка;

7) негласно виявляти та фіксувати сліди тяжкого або особливо тяжкого злочину, документи та інші предмети, що можуть бути доказами підготовки або вчинення такого злочину, чи одержувати розвідувальну інформацію, у тому числі шляхом проникнення та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи згідно з положеннями статті 267 КПК України;

8) з метою виявлення та фіксації діянь, передбачених статтями 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 КК України, проводити операції з контрольованого вчинення відповідних діянь;

9) виконувати спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації згідно з положеннями статті 272 КПК України;

10) здійснювати аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж згідно з положеннями статей 260, 263-265 КПК України;

11) накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку згідно з положеннями статей 261, 262 КПК України;

12) здійснювати спостереження за особою, речю або місцем, а також аудіо-, відеоконтроль місця згідно з положеннями статей 269, 270 КПК України;

13) здійснювати установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу згідно з положеннями статті 268 КПК України;

14) мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників;

15) використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 КПК України;

16) отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави;

17) використовувати за згодою адміністрації службові приміщення, транспортні засоби та інше майно підприємств, установ, організацій, а так само за згодою осіб – житло, інші приміщення, транспортні засоби і майно, які їм належать;

18) створювати та використовувати заздалегідь ідентифіковані (помічені) або несправжні (імітаційні) засоби згідно з положеннями статті 273 КПК України;

19) створювати і застосовувати автоматизовані інформаційні системи;

20) застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановленому Законом України «Про Національну поліцію»;

21) звертатися у межах своїх повноважень із запитами до правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій відповідно до законодавства України, міжнародних договорів України, а також установчих актів та правил міжнародних правоохоронних організацій, членом яких є Україна [216].

Додаток Д

Аналітична довідка за результатами вивчення судових рішень

Опис методики вивчення ухвал. У цьому дослідженні вивчалось 600 ухвал слідчих суддів Солом'янського районного суду м. Києва, винесених в період з 30 березня 2017 по 4 вересня 2017 р., з них 325 ухвал винесено за результатами розгляду клопотань детективів НАБУ. Зокрема, розглянуто 7 клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, 309 клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, 7 клопотань про забезпечення руху кримінального провадження.

Пошук ухвал здійснювався за наступним пошуковим запитом: судові рішення – ухвала; форма судочинства – кримінальне; категорія справи – невідкладні судові розгляди; категорія справи – в порядку КПК України – клопотання слідчого, прокурора, сторони кримінального провадження; пошук за контекстом – детектив; сортування – за датою ухвалення рішення – за спаданням. За даними параметрами пошуку знайдено всього 1672 документи.

№ п/п	Ухвали слідчого судді, в яких розглядались клопотання детектива НАБУ про:	Усього розглянуто		Результати розгляду клопотання детектива НАБУ			
				Задоволено та частково задоволено		Відмовлено	
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
1.	проведення слідчих (розшукових) дій:	7	2,16	4	57,14	3	42,86
1.1	проведення допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування у судовому засіданні	3	42,86	3	100	0	0

1.2	примусове залучення особи для проведення медичної або психіатричної експертизи	1	14,28	0	0	1	100
1.3	про проведення позапланової перевірки, ревізії	3	42,86	1	33,33	2	66,67
2	застосування заходів забезпечення кримінального провадження:	309	95,07	224	72,50	85	27,50
2.1	привід	5	1,62	2	40	3	60
2.2	накладення грошового стягнення	2	0,65	0	0	2	100
2.3	відсторонення від посади	2	0,65	2	100	0	0
2.4	тимчасовий доступ до речей і документів	198	64,08	139	70,20	59	29,80
2.5	арешт майна	45	14,56	32	71,11	13	28,89
2.6	застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання	1	0,32	1	100	0	0
2.7	застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту	15	4,85	15	100	0	0
2.8	застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою	12	3,88	5	41,67	7	58,33 %
2.9	застосування запобіжного заходу у вигляді тримання	18	5,82	18	100	0	0

	під вартою, які слідчі судді задовольнили частково та визначили розмір застави, достатньої для забезпечення виконання підозрюваним обов'язків, передбачених КПК України						
2.10	зміну запобіжного заходу з домашнього арешту на взяття під варту, відмовити.	1	0,32	0	0	1	100
2.11	продовження строку тримання під вартою	8	2,59	8	100	0	0
2.12	продовження строку обов'язків, покладених на підозрюваного	2	0,66	2	100	0	0
3.	забезпечення руху кримінального провадження	9	2,77	4	44,44	5	55,56
3.1	встановлення стороні захисту строку для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження,	8	88,89	3	37,5	5	62,5
3.2	здійснення спеціального досудового розслідування	1	11,11	1	100	0	0
	Всього	329	100	235	71,43	94	28,57

За результатами вивчення ухвал слідчих суддів про надання дозволу на проведення слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження, винесених за зверненням детективів НАБУ встановлено, що в період з 30 березня 2017 по 4 вересня 2017 р. всього слідчими суддями розглянуто 329 клопотань (100 %), з них:

- про проведення слідчих (розшукових) дій 2,16 %,
- про застосування заходів забезпечення кримінального провадження 95,7%,
- клопотань про забезпечення руху кримінального провадження 2,77 %
- задоволено 71,43 % клопотань детективів НАБУ,
- відмовлено у задоволенні 28,57 % клопотань детективів НАБУ.

У 57,14 % слідчі судді надали дозвіл на проведення слідчих розшукових дій; у 72,5 % надано дозвіл на застосування заходів забезпечення кримінального провадження та у 44,44 % клопотання детектива НАБУ щодо спрямування руху кримінального провадження задоволено.

Не надано дозвіл на проведення слідчих (розшукових) дій у 42,86 % клопотань про проведення слідчих (розшукових) дій, у 27,50 % клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, у 55,56 % клопотань про забезпечення руху кримінального провадження.

Найбільше слідчими суддями розглянуто клопотань про тимчасовий доступ до речей і документів – 64,08 %.

Найпоширенішими причинами відмови у задоволенні клопотань є: недотримання вимог КПК України; неналежне обґрунтування необхідності та доцільності проведення слідчої (розшукової) дії чи заходу забезпечення кримінального провадження; відсутність підстав для проведення слідчої (розшукової) дії чи заходу забезпечення кримінального провадження; неявка без поважних причин сторони кримінального провадження в судове засідання; відсутність регламентованого порядку проведення слідчої (розшукової) дій (позапланової ревізії, перевірки) (66,67 %); відмова сторони, яка звернулася з

клопотання, підтримувати його; порушено строки звернення з клопотанням до слідчого судді (клопотання про накладення арешту). тощо.

Додаток Е

**Акти впроваджень
результатів дисертаційного дослідження
ВОЙТЮКА РОМАНА ВІТАЛІЙОВИЧА на тему: «Детектив
Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних
процесуальних правовідносин»**

1. У законотворчу діяльність Інституту законодавства Верховної Ради України (довідка Інституту законодавства Верховної Ради України від 29 січня 2018 р.).
2. У діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України (акт від 2 квітня 2018 р.).
3. В освітній процес Національної академії внутрішніх справ (акт від 10 січня 2018 р.).

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник начальника
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук,
Заслужений юрист України

М.С. Цуцкірідзе

А К Т

впровадження у практичну діяльність органів досудового розслідування матеріалів дисертаційного дослідження аспіранта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ Войтюка Романа Віталійовича на тему: «Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин»

Комісія у складі: заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Мірковця Д.М., т.в.о. заступника начальника відділу ГСУ НП України, кандидата юридичних наук Шевчишена А.В. старшого слідчого в особливо важливих справах ГСУ НП України Смирнової Е.Г. склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження аспіранта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ Войтюка Романа Віталійовича на тему: «Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин» можуть застосовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів, а також під час проведення занять в системі службової підготовки.

**Заступник начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

Д.М. Мірковець

**Т.в.о. заступника начальника відділу
ГСУ НП України
кандидат юридичних наук**

А.В. Шевчишен

**Старший слідчий в особливо важливих справах
ГСУ НП України**

Е.Г. Смирнова

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВСТВА

04053, Київ, пров. Несторівський, 4, тел. 235 96 01, факс. 235 96 05, e-mail: zak_norm@rada.gov.ua

№ 22/39-1-15

„29” 01 2019 р.

ДОВІДКА

впровадження результатів дисертаційного дослідження Войтюка Романа Віталійовича у законотворчу діяльність

Інформуємо, що наукові положення дисертаційного дослідження аспіранта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ Войтюка Романа Віталійовича на тему “Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб’єкт кримінальних процесуальних правовідносин”, були подані у вигляді обґрунтованих пропозицій до Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року.

Вважаємо, що положення дисертаційного дослідження Войтюка Романа Віталійовича на здобування наукового ступеня доктора філософії є актуальними, мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, практичне значення та характеризуються науковою новизною і можуть бути враховані Інститутом законодавства Верховної Ради України у процес вдосконалення чинного законодавства України.

Директор,
член-кореспондент НАН України

О. Л. Копиленко

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

С.Д. Гусарєв

А К Т

**впровадження результатів дисертаційного дослідження
аспіранта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування
Національної академії внутрішніх справ
Войтюка Романа Віталійовича
в освітній процес
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: завідувача наукової лабораторії з проблем досудового розслідування ННІ № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидата юридичних наук, доцента Вознюка Андрія Андрійовича (голова комісії), професора кафедри оперативно-розшукової діяльності, доктора юридичних наук, професор Василичук Віктор Іванович, професора кафедри оперативно-розшукової діяльності, доктора юридичних наук, доцента Грібова Михайла Леонідовича, склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження аспіранта наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ Войтюка Романа Віталійовича «Детектив Національного антикорупційного бюро України як суб'єкт кримінальних процесуальних правовідносин» впроваджені в освітній процес академії.

1. Матеріали дисертаційного дослідження Войтюка Р.В. застосовуються в освітньому процесі для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, а також під час проведення різних видів занять з дисциплін «Кримінальний процес», «Судові та правоохоронні органи України», «Управління підрозділами досудового слідства», «Особливі порядки кримінального провадження».

2. Результати дисертаційного дослідження Войтюка Р.В. відображені у науково-практичних і навчально-методичних матеріалах для курсантів, студентів, здобувачів ступеня вищої освіти магістр та ад'юнктів, де в якості джерел рекомендовано такі публікації:

1. Войтюк Р. В. Полномочия детектива Национального антикоррупционного бюро Украины как субъекта уголовных процессуальных правоотношений. Право и Закон. 2016 № 4 (6). С. 82–86.

2. Войтюк Р. В. Порівняльний аналіз повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України та комісара Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1 (102). С. 346–358.

3. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна функція запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності детектива Національного

антикорупційного бюро України. Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. 2017. № 1 (59). С. 146–150.

4. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного антикорупційного бюро України: питання теорії та практики. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 1 (13). С. 108–119.

5. Войтюк Р. В. Процесуальні гарантії діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. Право і Суспільство. № 3 частина 2/2017. С. 223–226.

6. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детективів Національного антикорупційного бюро України. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: тези доп. Міжнарод. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 151–154.

7. Войтюк Р. В. Детектив Національного антикорупційного бюро України. Детективна діяльність: теоретичні, методичні та практичні проблеми: тези доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24 березня 2017 р.). Дніпро 2017. С. 104–108.

8. Войтюк Р. В. Надання доручень як одна з форм взаємодії детектива Національного антикорупційного бюро України з суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності. Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування: збірник матеріалів конференції (Київ, 20 квітня 2017 р.). Київ, 2017. С. 86–88.

9. Войтюк Р. В. Проблеми реалізації повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України. Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів: тези доп. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 21 квіт. 2017 р.). Київ., 2017. С. 81–83.

10. Войтюк Р. В. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора під час досудового розслідування як гарантія самостійності детектива НАБУ. Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної систем: тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Сєверодонецьк, 19 травн. 2017 р.). Сєверодонецьк, 2017. С. 75–78.

11. Войтюк Р. В. Сучасні моделі антикорупційних органів: український та зарубіжний досвід. Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю: тези доп. XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кривий Ріг, 13 квітня 2017 року). Кривий Ріг, 2017. С. 309–311.

3. Зазначені праці підтвердили високий теоретичний і навчально-методичний рівень, практичну доступність і доцільність за результатами використання під час підготовки та проведення усіх видів занять.

Голова комісії:

Члени комісії:

 А.А. Вознюк

В.І. Василичук

М.Л. Грібов

Додаток Ж

**СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Войтюк Р. В. Полномочия детектива Национального антикоррупционного бюро Украины как субъекта уголовных процессуальных правоотношений. *Право и Закон*. 2016. № 4 (6). С. 82–86.

2. Войтюк Р. В. Взаємодія прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та детектива Національного антикорупційного бюро України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2016. № 1 (36). С. 44–47.

3. Войтюк Р. В. Порівняльний аналіз повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України та комісара Незалежної антикорупційної комісії Гонконгу. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 346–358.

4. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна функція запобігання кримінальним правопорушенням у діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2017. № 1 (59). С. 146–150.

5. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детектива Національного антикорупційного бюро України: питання теорії та практики. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 108–119.

6. Войтюк Р. В. Актуальні питання підслідності детективів Національного антикорупційного бюро України. *Правовий часопис Донбасу*. 2017. № 2 (60). С. 106–112.

7. Войтюк Р. В. Процесуальні гарантії діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України. *Право і суспільство*. 2017. № 3. Ч. 2. С. 223–226.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Войтюк Р. В. Кримінальна процесуальна діяльність детективів Національного антикорупційного бюро України. *Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 9 груд. 2016 р.) / ред. кол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 151–154.

9. Войтюк Р. В. Детектив Національного антикорупційного бюро України. *Детективна діяльність: теоретичні, методичні та практичні проблеми*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 24 берез. 2017 р.). 2017. С. 104–108.

10. Войтюк Р. В. Надання доручень як одна з форм взаємодії детектива Національного антикорупційного бюро України з суб'єктами кримінальної процесуальної діяльності. *Сучасний стан криміналістичного забезпечення досудового розслідування*: матер. конф. (Київ, 20 квіт. 2017 р.). К., 2017. С. 86–88.

11. Войтюк Р. В. Проблеми реалізації повноважень детектива Національного антикорупційного бюро України. *Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів*: матер. наук.-практ. Інтернет-конф. (Київ, 21 квіт. 2017 р.). К., 2017. С. 81–83.

12. Войтюк Р. В. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора під час досудового розслідування як гарантія самостійності детектива НАБУ. *Актуальні питання кримінального права, процесу і криміналістики, удосконалення судової і правоохоронної систем*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Севєродонецьк, 19 трав. 2017 р.). Севєродонецьк, 2017. С. 75–78.

13. Войтюк Р. В. Сучасні моделі антикорупційних органів: український та зарубіжний досвід. *Використання сучасних досягнень криміналістики у боротьбі зі злочинністю*: матер. XIV Всеукр. наук.-практ. конф. (Кривий Ріг, 13 квіт. 2017 р.). 2017. С. 309–311.